

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BİR BAŞKENTİN MORFOLOJİK DEĞİŞİMİ:
ANKARA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike BOZ GÜNAY

Kentsel Tasarım Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

HAZİRAN 2020

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BİR BAŞKENTİN MORFOLOJİK DEĞİŞİMİ:
ANKARA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Melike BOZ GÜNAY
(519161009)**

Kentsel Tasarım Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT

HAZİRAN 2020

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 519161009 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Melike BOZ GÜNAY, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “BİR BAŞKENTİN MORFOLOJİK DEĞİŞİMİ: ANKARA ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Hasan Serdar KAYA**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Müge ÖZKAN ÖZBEK
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : **04 Mayıs 2020**
Savunma Tarihi : **02 Haziran 2020**

Sevgili eşime ve canım aileme,

ÖNSÖZ

Kentlerin oluşumları, tarihleri ve geleceğe aktarılış biçimleri ile ilgili süreçleri araştırmak eşsiz ipuçlarını barındıran ve dinamizmini hiçbir zaman kaybetmeyeceğini düşündüğüm ilgi çekici bir konu olmuştur. Bir başkent özelinde bu tez çalışmasını hazırlamak ise araştırma sürecinin heyecanını ve motivasyonunu oluşturmuştur.

Yüksek lisans eğitimim boyuncaengin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan ve bu çalışmanın tamamlanması sürecinde büyük emeği olan değerli danışman hocam, sayın Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürisindeki kıymetli hocalarım, sayın Doç. Dr. Hasan Serdar KAYA'ya ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Müge ÖZKAN ÖZBEK'e değerli fikirleri ve yol gösterici katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Tezin araştırma süreci kapsamında edindiğim tarihi harita ve planlara ulaşmam konusunda ne zaman kendilerine danışsam destek olan sayın Doç. Dr. Olgu ÇALIŞKAN'a ve ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'ndeki ilgili hocalarıma teşekkür ederim. Tez sürecinin çeşitli aşamalarında fikirleri ve destekleri ile yanımda olan İrem KURTULUŞ'a ve Aslı KOÇ'a teşekkür ederim.

Bu tezin her sürecinde benimle olan ve bir teşekkürün az kalacağı canım dostum Ceren Elif YALÇIN'a, yüksek lisans eğitimime başladığım zamanlarda beni destekleyip yol arkadaşım olan Ayşe Selin YILMAZER'e ve tez çalışmamın başından sonuna kadar benimle birlikte aynı heyecanı ve süreci yaşayıp bana destek olan tüm sevgili arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Yalnızca tez çalışmam süresince değil hayatımın her anında büyük emekleri ve katkıları olan ve her zaman her koşulda beni destekleyen canım ailem; size ne kadar teşekkür etsem kafi gelmez. Benimle birlikte heyecanlanıp, benimle birlikte inanan ve hep anlayışla, sevgiyle yanımda olan canım babam Ömer BOZ, canım annem Nurten BOZ ve sevgili kardeşim Bahadır BOZ'a sonsuz teşekkür ederim. Yaşamım boyunca tüm destekleriyle yanımda olan değerlilerim; biricik anneannem Feriha BAŞDOĞAN, canım teyzem Nuriye DOĞAN ve canım eniştem Kamil DOĞAN'a çok teşekkür ederim. Hayatıma varlıklarıyla anlam katan ve bana olan inançlarını hep hissettiren sevgili GÜNAY Ailesi'ne çok teşekkür ederim. Bu dünyada olmasa da, uzaklarda bir yerlerde varlığını ve bana olan inancını hep hissettiğim canım dayım Hüseyin Gazi BAŞDOĞAN'a çok teşekkür ederim.

Yürüdüğüm yolda bir an bile desteğini esirgemeyen, beni hep daha ilerisine yönlendirip bana inanan, sonsuz fedakarlıklarıyla hep elimden tutan kıymetli eşim Burak Orhan GÜNAY'a her şey için çok teşekkür ederim.

Haziran 2020

Melike BOZ GÜNAY
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xxi
SUMMARY	xxiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Tanımı ve Çalışmanın Amacı	2
1.2 Çalışmanın Hipotezi	3
1.3 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	3
2. TEORİK ÇERÇEVENİN AÇIKLANMASI	9
2.1 Kent ve Kentsel Değişim.....	9
2.2 Kent Morfolojisi	11
2.2.1 Kent morfolojisi bilim dalının tez çalışmasına katkısı.....	15
2.3 Başkent Kavramının Açıklanması.....	15
2.3.1 Başkentlerin siyasal bakış açısı ile değerlendirilmesi.....	17
2.4 Çalışmaya Yön Veren Örneklerin İncelenmesi.....	19
2.5 Bölüm Değerlendirmesi	27
3. KENT MORFOLOJİSİ ANALİZ YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ.....	29
3.1 Kent Morfolojisinde Sayısal Bir Yöntem: Mekân Dizim Tekniği (<i>Space Syntax</i>).....	29
3.1.1 Yöntemi oluşturan haritaların açıklanması	33
3.1.1.1 Aks haritası	33
3.1.1.2 Segment haritası	35
3.1.2 Çalışmada kullanılan kavramların açıklanması	36
3.1.2.1 Bağlılık.....	36
3.1.2.2 Bütünleşme.....	36
3.1.2.3 Tercih	37
3.1.3 Yöntemin seçilme nedenleri.....	37
3.2 Tipomorfolojik Yaklaşım	38
3.2.1 Çalışmada değerlendirilen ölçütler	43
3.2.2 Tipomorfolojik yaklaşımın tez çalışmasına katkısı	45
3.3 Bölüm Değerlendirmesi	45
4. BAŞKENT ANKARA ÖRNEĞİ.....	49
4.1 Çalışmada Ankara Örneğinin Seçilme Nedenleri	49
4.2 Ankara'nın Tarihsel Gelişim Süreci.....	53
4.3 Bölüm Değerlendirmesi	57
5. ALAN ÇALIŞMALARI VE MORFOLOJİK ANALİZLER	59
5.1 Ankara'nın Kentsel Gelişim Süreci ve Başkent Karakterinin İncelenmesi	62

5.1.1 Başkent olmadan önce Ankara (1920 öncesi).....	65
5.1.2 Başkent ilan edildiğinde Ankara (1920-1924)	67
5.1.3 Lörcher Planı dönemi (1924-1928).....	71
5.1.4 Jansen Planı dönemi (1928-1932).....	76
5.1.5 Yücel-Uybadın Planı dönemi (1957-1970).....	83
5.1.6 Mevcut duruma etki eden kararlar ve gelecek kent planlama stratejileri..	86
5.1.7 Tarihsel dönemlerin değerlendirilmesi.....	95
5.2 Tarihsel Dönemlerin Mekân Dizim (<i>Space Syntax</i>) Yöntemi İle Analizi.....	105
5.2.1 Mekân Dizimi analizlerine ait sonuçların değerlendirilmesi	150
5.3 Tipomorfolojik Yaklaşımın Uygulanması.....	154
5.3.1 Tipomorfolojik analizlerin gerçekleştirildiği bölgelerin açıklanması	155
5.3.1.1 Anıtsal kent aksı ve yeni gelişen kent yönü bölgelerinin tipolojik analizi	163
5.3.1.2 Kentin belirlenen odak alanlarında tipolojik analizin gerçekleştirilmesi	212
5.4 Bölüm Değerlendirmesi.....	224
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	229
7. KAYNAKLAR.....	243
ÖZGEÇMİŞ.....	253

KISALTMALAR

ABB	: Ankara Büyükşehir Belediyesi
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
AO�	: Atatürk Orman �iftliği
AVM	: Alı�veri� Merkezi
CSO	: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 5.1 : İncelenen dönemlere ait aks, segment ve bağlılık haritalarının sayısal ifadelerinin gösterimi.	110
Çizelge 5.2 : İncelenen dönemlerin global bütünleşme (<i>integration</i>) parametresine ait analizlerinin sayısal ifadeleri (R_n).	118
Çizelge 5.3 : Yerel bütünleşme analizlerinin sayısal ifadeleri.	125
Çizelge 5.4 : İncelenen dönemlerin global tercih (<i>choice</i>) parametresine ait analizlerinin sayısal ifadeleri (R_n).	134
Çizelge 5.5 : Yerel tercih analizlerinin sayısal ifadeleri.	141

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Tezin akış şeması	8
Şekil 2.1 : Ulusal başkentlere ait dört örnek imar planı	18
Şekil 2.2 : Brezilya aks haritası	20
Şekil 2.3 : Brezilya kentsel çekirdek alanı aks haritası	21
Şekil 2.4 : İşlevsel, demografik ve morfolojik merkezlerin kent içerisindeki yerleri	22
Şekil 2.5 : Tarihi yarımada 1922 aks haritası	23
Şekil 2.6 : Tarihi yarımada 1964 aks haritası	24
Şekil 2.7 : Sharjah global bütünleşme (Rn) (solda) ve yerel bütünleşme (R500) (sağda) analizleri.....	26
Şekil 2.8 : Sharjah global tercih (Rn) (solda) ve yerel tercih (R500) (sağda) analizleri.....	27
Şekil 2.9 : Literatür taramasına ait süreç şeması	28
Şekil 3.1 : a. Kentsel sistem, b. Aks haritası	34
Şekil 3.2 : Kentsel çevreyi oluşturan öğeler; kapalı-açık alanlar.	34
Şekil 3.3 : Mekân Dizimi (<i>Space Syntax</i>) analizlerinin çerçevesi	35
Şekil 3.4 : Kent morfolojisi ve tip ilişkisi.....	39
Şekil 3.5 : Conzen'in Kent Planlama Analizi.....	41
Şekil 3.6 : Tipomorfolojik analiz sürecinde Conzen ve Caniggia yaklaşımları	42
Şekil 3.7 : Caniggia'nın Venedik üzerine gerçekleştirdiği tipolojik çalışma süreci .	43
Şekil 3.8 : Tipomorfolojik analiz sürecinin şematik anlatımı.....	44
Şekil 3.9 : Yöntem sürecinin şematik kurgusu	47
Şekil 4.1 : Ankara kentinin Türkiye haritasındaki yeri.....	50
Şekil 4.2 : Ankara mevcut kent formu ve mekânsal biçimlenişi	50
Şekil 4.3 : Ankara'nın tarihsel sürecinde yaşanan başlıca gelişmeler	52
Şekil 4.4 : P. Tournefort tarafından yapılan 1711 tarihli Ankara gravürü.....	53
Şekil 4.5 : Ankara kentinin 1924-2005 yılları arasındaki makroform gelişimi.....	55
Şekil 4.6 : Ankara kentinin yıllara göre makroform gelişimi.....	55
Şekil 4.7 : Ankara'nın başkentlik yapmış olduğu uygarlıklar	56
Şekil 5.1 : Morfolojik analizlerin yöntem kurgusu.....	61
Şekil 5.2 : Çalışmanın incelediği dönemler	64
Şekil 5.3 : Von Vincke tarafından hazırlanan 1839 tarihli Ankara Haritası ve kent surlarının görünümü.....	65
Şekil 5.4 : 1839 tarihli haritanın mekânsal incelemesi	66
Şekil 5.5 : 1924 tarihli Ankara haritası	68
Şekil 5.6 : 1924 tarihli haritanın mekânsal incelemesi	69
Şekil 5.7 : Cumhuriyet'in kuruluş döneminde ilk TBMM Binası önü	71
Şekil 5.8 : Lörcher Planı (1924-1928), Kent merkezleri ve Atatürk Bulvarı aksı.....	72
Şekil 5.9 : Lörcher Planı'nın Eski Şehir ve Yeni Şehir stratejisi.....	73
Şekil 5.10 : Lörcher Planı mekânsal incelemesi	74
Şekil 5.11 : Lörcher Planı'nda Atatürk Bulvarı aksı ve Kale yönü	75
Şekil 5.12 : Lörcher Planı'nda ortaya çıkan dört önemli meydan	76

Şekil 5.13 : Jansen Planı mekânsal incelemesi	77
Şekil 5.14 : Jansen Planı'nda kentin tarihi merkez bölgeleri.....	78
Şekil 5.15 : Jansen Planı bölgeleme haritası.....	79
Şekil 5.16 : Jansen Planı, kent omurgası üzerinde yer alan bina ve mekân nitelikleri	81
Şekil 5.17 : Jansen Planı Dönemi'nde kentte yer alan mekânlar	82
Şekil 5.18 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi	83
Şekil 5.19 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi mekânsal incelemesi	84
Şekil 5.20 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi gecekondulu alanları	85
Şekil 5.21 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi'nde kentteki mekânsal oluşumlar	86
Şekil 5.22 : 1990 Nazım İmar Planı ve kent için geliştirilen yayılım aksları	88
Şekil 5.23 : 1990 Nazım İmar Planı'na ait yeşil kuşak alanları.....	89
Şekil 5.24 : 2015 yılı için hazırlanan plan şeması	90
Şekil 5.25 : 2025 yılı için hazırlanan plan çalışması	92
Şekil 5.26 : Günümüzde kent makroformu biçimlenişi.....	93
Şekil 5.27 : Günümüzde kentin ana akslarında yer alan mekânsal nitelikler	94
Şekil 5.28 : 1839 Haritası mekânsal incelemesi	96
Şekil 5.29 : 1924 Haritası mekânsal incelemesi	97
Şekil 5.30 : Lörcher Planı Dönemi mekânsal incelemesi	98
Şekil 5.31 : Jansen Planı Dönemi mekânsal incelemesi	99
Şekil 5.32 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi mekânsal incelemesi	100
Şekil 5.33 : Günümüz Ankara, mekânsal incelemesi	101
Şekil 5.34 : Tarihsel dönemlerin bölgesel gösterimi	102
Şekil 5.35 : Kentin fiziksel düzeninin tarihsel dönemlerden günümüze dek olan değişimi.....	104
Şekil 5.36 : Mekân dizim analizleri için kullanılan harita verileri	105
Şekil 5.37 : İncelenen 5 tarihsel döneme ait hazırlanan aks haritaları.....	107
Şekil 5.38 : Günümüze ait hazırlanan Ankara aks haritası	108
Şekil 5.39 : 1839 Haritası bağlılık haritası	112
Şekil 5.40 : 1924 Haritası bağlılık haritası	113
Şekil 5.41 : Lörcher Planı(1924-28) bağlılık haritası	114
Şekil 5.42 : Jansen Planı (1928-32) bağlılık haritası	115
Şekil 5.43 : Yücel-Uybadın Planı (1957-70) bağlılık haritası	116
Şekil 5.44 : Günümüz bağlılık haritası	117
Şekil 5.45 : 1839 yılı global bütünleşme haritası.....	120
Şekil 5.46 : 1924 yılı global bütünleşme haritası.....	121
Şekil 5.47 : Lörcher Planı (1924-28) global bütünleşme haritası	122
Şekil 5.48 : Jansen Planı (1928-32) global bütünleşme haritası	123
Şekil 5.49 : Yücel-Uybadın Planı (1957-70) global bütünleşme haritası	124
Şekil 5.50 : Günümüz (2019) global bütünleşme haritası	125
Şekil 5.51 : 1839 yılı R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları	128
Şekil 5.52 : 1924 yılı R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları	129
Şekil 5.53 : Lörcher Planı (1924-28) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları	130
Şekil 5.54 : Jansen Planı (1928-32) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları	131
Şekil 5.55 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi (1957-70) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları.....	132

Şekil 5.56 : Günümüz Ankara, R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları	133
Şekil 5.57 : 1839 yılı global tercih haritası.....	136
Şekil 5.58 : 1924 yılı global tercih haritası.....	137
Şekil 5.59 : Lörcher Planı (1924-28) global tercih haritası	138
Şekil 5.60 : Jansen Planı (1928-32) global tercih haritası	139
Şekil 5.61 : Yücel-Uybadın Planı (1957-70) global tercih haritası	140
Şekil 5.62 : Günümüz Ankara, global tercih haritası.....	141
Şekil 5.63 : 1839 yılı R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları	144
Şekil 5.64 : 1924 yılı R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları	145
Şekil 5.65 : Lörcher Planı (1924-28) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları	146
Şekil 5.66 : Jansen Planı (1928-32) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları	147
Şekil 5.67 : Yücel-Uybadın Planı (1957-70) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları	148
Şekil 5.68 : Günümüz Ankara, R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları	149
Şekil 5.69 : Analitik veriler ile vurgu yapılan tarihi ve yeni kent akslarının gösterimi	152
Şekil 5.70 : Analizler sonucu kent merkezlerinin mekânsal sistemdeki değişiminin gösterimi	153
Şekil 5.71 : Atatürk Bulvarı aksında yer alan ve bölgesel ölçekte analizi yapılan alanlar.....	156
Şekil 5.72 : Eskişehir Yolu (batı koridoru) aksında yer alan ve bölgesel ölçekte analizi yapılan alanlar	157
Şekil 5.73 : Atatürk Bulvarı ve Eskişehir Yolu (batı) aksında bölgesel olarak incelenen alanların kent içerisindeki birleşik gösterimi	158
Şekil 5.74 : Bölgesel ölçekte analizi yapılan alanlar	161
Şekil 5.75 : 400 metre'lik yarıçap çerçevesinde analizi yapılan merkezler	162
Şekil 5.76 : I. ve II. Meclis binaları alanını gösteren anahtar harita.....	164
Şekil 5.77 : I. ve II. Meclis binaları ve çevresinin tipolojik analizi.....	165
Şekil 5.78 : Anafartalar Çarşısı ve Ulus İş Hanı'nı gösteren anahtar harita.....	166
Şekil 5.79 : Ulus İş Hanı ve Anafartalar Çarşısı çevresinin tipolojik analizi	168
Şekil 5.80 : İller Bankası ve çevresini (günümüzde Melike Hatun Camii) gösteren anahtar harita.....	169
Şekil 5.81 : İller Bankası (Günümüzde Melike Hatun Camii) ve çevresinin tipolojik analizi.....	170
Şekil 5.82 : Gençlik Parkı ve çevresini gösteren anahtar harita	171
Şekil 5.83 : Gençlik Parkı ve çevresinin tipolojik analizi	172
Şekil 5.84 : Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yeni konser salonu alanını gösteren anahtar harita	173
Şekil 5.85 : CSO Yeni Konser Salonu ve çevresinin tipolojik analizi	174
Şekil 5.86 : Tren Garı alanını gösteren anahtar harita	175
Şekil 5.87 : Tarihi Gar ve Yeni Tren Garı çevresinin tipolojik analizi	177
Şekil 5.88 : AKM ve çevresini gösteren anahtar harita	178
Şekil 5.89 : AKM ve çevresinin tipolojik analizi	179
Şekil 5.90 : Zafer Parkı ve Zafer Çarşısı alanını gösteren anahtar harita	180
Şekil 5.91 : Zafer Parkı ve Zafer Çarşısı ve çevresinin tipolojik analizi	181
Şekil 5.92 : Kızılay AVM Binası alanını gösteren anahtar harita	182
Şekil 5.93 : Kızılay AVM ve çevresinin tipolojik analizi	183

Şekil 5.94 : Güvenpark ve çevresini gösteren anahtar harita.....	184
Şekil 5.95 : Güvenpark ve çevresinin tipolojik analizi.....	185
Şekil 5.96 : Saraçoğlu Mahallesi alanını gösteren anahtar harita	186
Şekil 5.97 : Saraçoğlu Mahallesi'nin tipolojik analizi.....	187
Şekil 5.98 : Bakanlıklar Bölgesi'ni gösteren anahtar harita	188
Şekil 5.99 : Bakanlıklar Bölgesi tipolojik analizi	189
Şekil 5.100 : Yeni Meclis Binası ve Meclis Parkı alanlarını gösteren anahtar harita	190
Şekil 5.101 : TBMM ve Meclis Parkı tipolojik analizi.....	192
Şekil 5.102 : Elçilikler Bölgesi ve Kuğulu Park alanlarını gösteren anahtar harita	193
Şekil 5.103 : Elçilikler Bölgesi ve Kuğulu Park tipolojik analizi.....	195
Şekil 5.104 : Seğmenler Parkı ve Çankaya Köşkü alanlarını gösteren anahtar harita	196
Şekil 5.105 : Çankaya Köşkü ve Seğmenler Parkı tipolojik analizi	197
Şekil 5.106 : Cumhurbaşkanlığı Sarayı alanını gösteren anahtar harita	198
Şekil 5.107 : Cumhurbaşkanlığı Sarayı Kompleksi'nin tipolojik analizi	199
Şekil 5.108 : Armada ve Next Level AVM alanlarını gösteren anahtar harita.....	200
Şekil 5.109 : Armada ve Next Level AVM çevresi tipolojik analizi.....	201
Şekil 5.110 : Cema ve Kentpark Alışveriş Merkezleri alanlarını gösteren anahtar harita	202
Şekil 5.111 : Cema ve Kentpark AVM tipolojik analizleri	203
Şekil 5.112 : Maidaan İş ve Yaşam Merkezi alanını gösteren anahtar harita	204
Şekil 5.113 : Maidaan ve çevresinin tipolojik analizi	205
Şekil 5.114 : Mahall Ankara alanını gösteren anahtar harita.....	206
Şekil 5.115 : Mahall ve çevresi tipolojik analizi	207
Şekil 5.116 : Yeni Bakanlıklar Bölgesi'ni gösteren anahtar harita.....	208
Şekil 5.117 : Yeni Bakanlıklar Bölgesi ve çevresinin tipolojik analizi	209
Şekil 5.118 : Şehir Hastanesi alanını gösteren anahtar harita.....	210
Şekil 5.119 : Şehir Hastanesi ve çevresinin tipolojik analizi.....	211
Şekil 5.120 : Analiz edilen 3 pilot bölgenin kent içerisindeki konumları	212
Şekil 5.121 : Belirlenen 3 pilot bölgenin 400 metre'lik yarıçaptaki sınırları	213
Şekil 5.122 : Ulus Meydanı ve Zafer Anıtı.....	214
Şekil 5.123 : Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Projesi etki alanları	215
Şekil 5.124 : Ulus, pilot bölge, kentsel bileşenlerin tipolojik analizi	216
Şekil 5.125 : Ulus, pilot bölge değişimlerine ait sayısal veriler	216
Şekil 5.126 : Yıkılan İller Bankası arazisi üzerine konumlandırılan Melike Hatun Camii.....	217
Şekil 5.127 : Kızılay, pilot bölge, kentsel bileşenlerin tipolojik analizi	218
Şekil 5.128 : Kızılay, pilot bölge değişimlerine ait sayısal veriler	219
Şekil 5.129 : Kızılay AVM Binası ve Kızılay Meydanı	220
Şekil 5.130 : Saraçoğlu Mahallesi bina tipolojisi	220
Şekil 5.131 : Saraçoğlu Mahallesi ve çevresi	221
Şekil 5.132 : Saraçoğlu Mahallesi için akıbeti belirsiz proje ile öngörülen tipolojik değişim	221
Şekil 5.133 : Batı aksı, pilot bölge, kentsel bileşenlerin tipolojik analizi.....	222
Şekil 5.134 : Batı aksı, pilot bölge değişimlerine ait sayısal veriler.....	223
Şekil 5.135 : Armada AVM ve çevresine ait Eskişehir Yolu üzerinden bir görünüm	224
Şekil 5.136 : Batı aksı tipolojik görünümüleri.....	224

Şekil 5.137 : Başkentin morfolojik değişim diagramı, Ulus Bölgesi'nde incelenen alanlar.....	225
Şekil 5.138 : Başkentin morfolojik değişim diagramı, Kızılay Bölgesi'nde incelenen alanlar.....	226
Şekil 5.139 : Başkentin morfolojik değişim diagramı, Eskişehir Yolu'nda (Batı aksı) incelenen alanlar	227
Şekil 6.1 : Mekân Dizimi analiz sonuçlarının şematik gösterimi.....	235
Şekil 6.2 : Ulus bölgesi mevcut bina tipolojileri tablosu.....	236
Şekil 6.3 : Kızılay bölgesi mevcut bina tipolojileri tablosu	237
Şekil 6.4 : Batı aksı mevcut bina tipolojileri tablosu.....	238
Şekil 6.5 : Analizi yapılan yerlere ait mevcut tipolojilerin kentteki konumu.....	239
Şekil 6.6 : Atatürk Bulvarı, yapı adası alanı / toplam bina taban alanı değişimi şematik gösterimi	240
Şekil 6.7 : Batı aksı, yapı adası alanı / toplam bina taban alanı değişimi şematik gösterimi	241

BİR BAŞKENTİN MORFOLOJİK DEĞİŞİMİ: ANKARA ÖRNEĞİ

ÖZET

Dünyadaki pek çok ülke başkentleriyle bilinmektedir. Başkentler, yaşanan tarihsel süreçlere, kenti yönlendiren stratejik kararlara ve zamanla değişen koşullara yakından tanık olan ana kahramanlardır. Kentler gelişip büyürken morfolojik yapıları da değişmektedir. Kentlerin oluşumunda etkin role sahip olan planlama ve tasarım kararları da bu değişimlerden etkilenmektedir. Sözü geçen değişim sürecinin başkentleri özel kılan morfolojik karakterleri üzerinde önemli ölçüde farklılıkları ortaya çıkaracağı düşüncesi çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, bir başkent zamanla değişimi ve gelişiminin morfolojik olarak analiz edilmesidir. Bu noktada araştırılan başlıca soru, bir başkenti diğer şehirlerden farklı kılan planlama kararları ve mekânsal özellikleri tespit etmek yönünde olmuştur. Bu sorunun tespitine yönelik olarak, kentsel değişime etki eden politikalar, ekonomik ve kültürel süreçler başkent kavramı özelinde araştırılmaktadır. Türkiye'nin başkenti Ankara da tarihsel gelişimi boyunca birçok planlama ve tasarım kararından etkilenmiş ve bu etkiler kentin özgün karakterini oluşturan alanlarda da kendini göstermiştir. Çalışma kapsamında, Ankara'yı başkent yapan özgün mekânsal ve karakteristik alanlar morfolojik olarak araştırılmış; bu alanları çevreleyen süreçler ve etmenler analiz edilmiştir.

Çalışmanın yöntem kurgusu, iki farklı morfolojik yöntem ile başkenti tanımlamayı ve kentteki değişimi analiz etmeyi hedeflemektedir. Yöntemin uygulanmasında, Başkent Ankara'ya etki eden tarihsel dönemler ve planlama kararları kent ve bina ölçeğinde çalışılmaktadır. Cumhuriyet dönemi itibarıyla Ankara'nın başkent karakterine yön veren önemli tarihsel dönemler ve planlama kararları tarihi haritalar ile incelenmiş ve başkent için özgün anlama sahip olan mekânlar tespit edilmiştir. Ankara'nın kentsel biçimlenişine etki eden tarihsel dönemlerin kent yapısına etkilerinin analizinde matematiksel bir yöntem ile çalışılmış ve Mekân Dizim (Space Syntax) yöntemi kullanılmıştır. Mekân Dizim yöntemi eşliğinde ulaşılan analitik bulgular ile, başkent tanımlanmasında rol oynayan karakteristik yerlerin/ yapıların/ aksların kentsel ölçekte kanıtlanabilir veriler ile tespiti sağlanmıştır. Gerçekleştirilen analitik bulgularda, Başkent Ankara'nın Cumhuriyet dönemini yansıtan anıtsal nitelikte kent aksının günümüzde de varlığını koruduğu ancak; kentsel potansiyelinin azalarak yerini yeni dönemde gelişen ekonomik ve politik taleplerle birlikte batı aksına bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır. Mekân Dizimi analizlerinin sunduğu kanıtlanabilir sonuçlara yönelik olarak, Başkent Ankara'nın değişen morfolojik yapısına mimari ölçekten bir bakış açısı ile yaklaşmış ve tipomorfolojik analizler uygulanmıştır. Bu analizler ile, başkent tarihi dönemini ifade eden anıtsal aks ve yeni dönemde ön plana çıkan batı aksı üzerinde başkenti özgün kılan mekânsal dinamiklerin değişimi araştırılmış ve karşılaştırmalı olarak değişim süreci ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak, başkent Ankara'nın tarihsel dönemlerde ve planlama kararlarında ne çıkan karakteristik alanların konumları, nitelikleri ve yapısal özellikleri itibariyle kimi alanlarda yitirildiği kimi alanlarda ise farklılaşma durumu içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Bu alışma ile, bir başkent in değişim sürecinin analizine kentsel ve mimari ölçeklerde yaklaşılarak geleceğe yönelik yapılacak araştırmaları morfolojik olarak değerlendirmenin önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kentsel değişim, kentsel morfoloji, mekn dizimi, tipomorfoloji

THE MORPHOLOGICAL CHANGE OF A CAPITAL: THE CASE OF ANKARA

SUMMARY

Many countries in the world are known for their capitals. Capitals are the main heroes, who witnessed the historical processes of the cities, the important decisions that direct the city and all the conditions that change over time. As the cities change, their morphological character also changes and undergoes transformation. Spatial fictions and planning decisions of cities are also affected by these changes. Planning and design decisions developed for cities have been of strategic importance in terms of understanding the history of cities, understanding their present and constructing their future. The shaping of the spatial dynamics of cities, planning and design decisions are important for the comprehensibility of the holistic perception of the city. The change and transformation of the urban order with various factors over time affects the urban form on many scales. Urban morphology provides a multidimensional research area in terms of historical continuity and future approaches of cities by analyzing these effects in various contexts.

The aim of the study is to analyze the change and development of a capital over time, morphologically. The main question investigated at this point has been to identify planning decisions and spatial features that make a capital different from other cities. In order to identify this problem, policies, economic and cultural processes affecting urban change are investigated in terms of the concept of the capital. Turkey's capital Ankara also affected by numerous planning and design decisions throughout the historical development and the effects in areas that make up the city's unique character showed itself. Within the scope of the study, the unique spatial and characteristic areas that make Ankara the capital were investigated morphologically; the processes and factors surrounding these areas were analyzed.

The method of the study aims to define the capital with two different morphological methods and to analyze the change in the city. In the application of the method, historical periods and planning decisions affecting the Capital Ankara are studied on the scale of the city and the building. Thus, it is aimed to evaluate the decisions and processes that affect the development and change processes of the capitals together in two scales mentioned morphologically.

As of the Republican period, the important historical periods and planning decisions that shaped the capital character of Ankara are examined with historical maps and the places that have a unique meaning for the capital are determined. In the study, maps of 6 important periods are used for Ankara. In order to understand the capital character of Ankara, the process reflecting the urban character of Ankara before the capital, the maps of the historical periods and planning decisions representing the Republican period with its being the capital city are used. In addition, the city map that reflects current day is analyzed. Historical periods affecting Ankara's urban development are spatially examined and the maps are analyzed using a mathematical method. Space

Syntax method is used to analyze the effects of historical periods on the urban structure of Ankara. Depthmap program is used in Space Syntax analysis, and the plans of the historical periods that guided the development and change of the Capital Ankara are transformed into axial and segment maps. Each historical period is analyzed comparatively with the connectivity, integration and choice parameters offered by the method. With the analytical findings obtained in conjunction with the Space Syntax method, the identification of the characteristic places / structures / axes that play a role in the definition of the capital is provided with provable data on an urban scale. In the analytical results, the monumental city axis reflecting the Republican era of the capital city Ankara still exists today; it is concluded that its urban potential has decreased and replaced with the economic and political demands that have developed in the new period on the western axis. With this stage, the changing morphological structure of the capital Ankara, along with a mathematical method, is proven with analytical data and evaluated from an urban scale perspective.

Regarding the provable results presented by Space Syntax analysis, the changing morphological structure of the Capital Ankara is approached from an architectural scale and typo-morphological analyzes are applied. With these analyzes, the change of spatial dynamics that make the capital unique on the monumental axis that expresses the historical period of the capital and the western axis that stands out in the new period has been researched and the process of change has been presented comparatively. In the implementation of typo-morphological analyzes, the typological features of the buildings and their surroundings, located on the western axis of the newly developed western axis, as well as the historical and symbolic buildings located on the monumental axis of the capital are focused. In this context, building sizes, urban blocks, environmental potentials and changes in building properties of the selected buildings and regions are analyzed. As a result of these analyzes, it is concluded that some important historical buildings are demolished, the positions of many important administrative buildings changed and shifted to the western axis, and the size of public spaces decreased. However, it is observed that the new buildings of today's Ankara have quite different styles and structural materials compared to the historical buildings on the monumental axis. In addition, 3 pilot areas representing 400 meters walking distance are provided with the continuation of typomorphological analyzes. In the analysis made in these regions, spatial differences between the monumental axis and the new western axis are clearly observed; it is determined that some important historical buildings on the monumental axis have been lost, and the residences and similar structures on the new west axis are in a quite different line from the historical capital. With the typo-morphological analyzes, carried out from the urban scale to the architectural scale, it is concluded that the historical characteristics of the symbolic places of the capital Ankara are changing.

As a result, it is determined that the characteristic areas that stand out in the historical periods and planning decisions of the capital Ankara are in different areas in some areas due to their locations, qualities and structural features. The findings of the methodological fiction carried out within the framework of the selected study areas in the capital Ankara, its' urban morphology has changed over the years. In addition, as a result of the findings, the presence of the western axis that emerged in the city in the new period also reduced the impact areas of the monumental axis. On the other hand, another finding obtained as a result of spatial analysis is that historical areas which are located on monumental axis still have potential for the city in terms of spatial characteristics. In this study, an integrated methodology framework is developed by

evaluating the concept of urban change on the scale that the study deals with, and a multifaceted approach on the intelligibility of the city in quantitative and qualitative contexts is presented. This study emphasizes the importance of morphologically evaluating future research by approaching the analysis of a capital's change process at urban and architectural scales.

Keywords: urban change, urban morphology, space syntax, typomorphology

1. GİRİŞ

Kentlerin varoluş ve geleceğe aktarılış süreçleri devamlı olarak araştırılan ve merak edilen konular olmuştur. Kentler, sürekli gelişip değişen bir sürece sahip olup canlı ve dinamik bir olguyu temsil etmektedirler. Bahsedilen bu süreçlerin başında kentlerin planlanması, tasarlanması ve kurgulanması aşamaları yer almaktadır. Kent planlamaları ve onu oluşturan tasarım kararları zamanla değişen, dönüşen, büyüyen ve disiplinlerarası birçok konuyu içerisinde barındıran durumları kapsamaktadır. Bu kapsamda, kentlerin geçirdikleri değişimler kentsel düzen ve kent formu üzerinde de etkilere sahip olmaktadır.

Kentler gelişmeye ve büyümeye devam eden kaçınılmaz bir kentleşme ve değişim süreci içerisinde yer almaktadırlar. Kentler değiştikçe ekonomik, politik, kültürel ve sosyal olarak farklı süreçlere ayrılmakta ve kentsel değişim kavramının araştırılması durumu ortaya çıkmaktadır (Hall, 2006). Şehirlerde tanık olunan her değişim, kentlerin geleceğine yönelik planlama kararlarında ve kentlinin gündelik hayat döngüsünde değişen bir süreci ortaya çıkaracaktır. Temel olarak kentler sanayileşme, kentleşme ve teknolojik üretim süreçlerinden etkilenerek şehirlerde yeni yönelimlerin meydana gelmesi durumu ortaya çıkmaktadır (Kivell, 1993). Tanımlanan tüm bu değişimlerin kentin morfolojik yapısını ve kent formunun karakterini etkileyeceği düşünülmektedir.

Bir başkent planlama ve tasarım sürecine etki eden gelişmeler ise birçok ölçekten araştırılması gereken bir konudur. Başkentler, ülkeleri için birer temsil niteliği taşımasının yanı sıra tarihsel gelişmelere de yakından tanıklık eden simge şehirlerdir. Zamanla gelişen ve değişen kentsel düzende başkentler de yerlerini almaktadırlar. Bir başkent değişimini çeşitli ölçeklerden analiz etmek bir ülkenin sosyal, politik, kültürel ve ekonomik süreçlerini de ortaya çıkarmaktadır. Sözü geçen değişim olgusunun analizinde şüphesiz ki kent planlamalarının önemi ve etkisi yüksektir. Başkentlerin tarihsel süreçlerine etki eden planlama kararları kenti okumak ve anlamak açısından pek çok ipucunu içerisinde barındırmaktadır.

Türkiye'nin başkenti Ankara da başkent oluşundan bu yana pek çok planlama ve tasarım kararından etkilenmiştir. Çeşitli tarihsel dönemlere ait olan bu kararlar, kentin morfolojik yapısında değişimlere neden olmuş ve Ankara'yı başkent yapan karakteristik özelliklerin sorgulanması durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada, kent formuna etki eden değişim süreçleri bir başkent özelinde incelenmekte ve bir başkenti özel kılan karakteristik özellikler morfolojik olarak araştırılmaktadır.

1.1 Problem Tanımı ve Çalışmanın Amacı

Kentler gelişmekte ve büyümekte olan bir süreç içerisindeyler. Bu süreç kentlerde değişimi oluşturan temel faktörlerden biri haline gelmektedir. Kentler için geliştirilen planlama ve tasarım kararları ise kentlerin tarihlerini kavramak, bugününü anlamak ve geleceklerini kurgulamak yönünden stratejik öneme sahip konular olmuştur. Kentlerin bu kararların etkisiyle zamanla tanık oldukları değişimler kent formunu birçok ölçekte etkilemektedir. Kent morfolojisi ise bu etkilerin kentsel düzene olan yansımalarını inceleyerek kentlerin tarihsel karakterlerini anlamak ve gelecek planlama yaklaşımlarını kavramak açısından çok yönlü bir araştırma alanı sağlamaktadır.

Bir başkentin morfolojik değişimini araştırmak ise bir şehri başkent yapan kentsel özellikleri anlamaya olanak tanımaktadır. Ancak, dünyada yer alan her bir başkent farklı tarihsel, ekonomik, kültürel ve politik süreçlere tanıklık etmiş ve kent sistemi de tüm bu süreçlerden etkilenecek gelişmiştir. Bu noktada, dünyadaki pek çok ülkenin başkentleri ile anıldığı göz önüne alındığında başkentleri temsil mekânı yapan süreçlerin ve özelliklerin araştırılması durumu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, bir başkentin zamanla değişimi ve gelişiminin morfolojik olarak analiz edilmesidir. Kentler gelişip büyürken kentin morfolojisi de değişmekte ve başkentler de bu değişimden etkilenen temel şehirler olmaktadır. Bir şehrin başkent oluşunda kent formunu ve morfolojik yapısını yönlendiren temel karakteristik alanlar bulunmaktadır. Son yıllarda kentlerin hızlı bir değişim süreci içerisinde olması başkentlerin morfolojik yapıları üzerinde de etkisini göstermekte ve başkentlerin bahsedilen simgesel bölgeleri de bu durumdan etkilenmektedir. Başkentler ülkeleri için birer temsil niteliği taşıyan şehirlerdir ancak; bu değişim sürecinin başkentleri özel kılan morfolojik yapıları üzerinde önemli ölçüde farklılıkları meydana getireceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, başkentlerin büyüme ve gelişme süreçlerine etki eden tarihsel dönemlerin etkisiyle morfolojik yapılarının değişmesinin kentin simgesel

alanlarında da farklılıklar ve kayıplar yaratacağı düşüncesi çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu problemin çözümüne yönelik çalışmayı yönlendiren başlıca araştırma soruları olmuştur:

- Bir başkentin planlamasında hangi karakteristik özellikler ve süreçler rol oynamalıdır?
- Bir başkenti diğer şehirlerden farklı kılan mekânsal özellikler nelerdir?
- Kentsel değişime etki eden politikalar, ekonomik ve kültürel süreçler bir başkenti nasıl etkilemektedir?

1.2 Çalışmanın Hipotezi

Kentlerin geçirdikleri çeşitli süreçlerin kentsel değişimi başlatan ve yönlendiren etkilerinin olduğu düşünülmektedir. Bir başkentin gelişim ve değişim sürecinde ise tarihsel dönemler ve kent planlama kararları etkili bir role sahiptir. Gerçekleştirilen ön araştırmalar ve gözlemler sonucunda çalışmanın hipotezi şu şekilde belirlenmiştir:

- Kentler büyüyüp gelişirken kentin morfolojik yapısı da değişime uğramaktadır.
- Başkentler, gelişim süreçlerinde kentsel planlama dönemlerinden etkilenmekte ve kentin morfolojik yapısı farklılaşmaktadır.
- Bir başkentin tanımlanmasında simgesel özellik taşıyan kent yönetim aksı etkili olmaktadır.
- Başkenti oluşturan kent aksı zaman içerisinde gerçekleşen değişimlerden etkilenmekte ve kentsel karakterinde farklılıklar meydana gelmektedir.

Çalışmanın odaklandığı temel sorular ve geliştirilen hipotezler ile çalışmanın kapsamı ve yöntemi geliştirilmiştir.

1.3 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Kentlerin gelişimine etki eden tarihsel dönemler kentsel ve mimari ölçeklerde değişimleri meydana getirmektedir. Başkentler de bu değişimlere yakından tanıklık eden ve bu değişimlerin etkilerini şehrin morfolojik yapısında taşıyan yerlerdir. Başkentlerin, toplumların sosyo-ekonomik süreçlerini yansıtan; kültürel, sosyal, idari ve birçok farklı kategoride karakteristik alanı içerisinde barındıran şehirler olduğu

düşünülmektedir. Bu kapsamda, şehirlerin geçirdikleri fiziksel, tarihsel ve politik değişimlerden başkentlerin simgesel mekânlarının da etkilenmesi kaçınılmaz bir durumdur.

Çalışmanın örneklem alanı olan Türkiye'nin başkenti Ankara da tarihsel gelişimi boyunca birçok planlama ve tasarım kararından etkilenmiş ve bu etkiler kentin karakterini oluşturan simgesel alanlarda da kendini göstermiştir. Bu noktada, Ankara'yı başkent yapan temel mekânsal ve karakteristik özellikler morfolojik olarak araştırılmıştır. Çalışmanın kapsamında, başkentleri oluşturan mekânsal dinamiklerin araştırılması, başkentlerin karakteristik alanlarının oluşum ve değişim süreçleri ve bu alanlara etki eden faktörlerin morfolojik olarak analizi önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, çalışmanın 2.bölümünde, tezin mantığını oluşturan kavramsal altyapının tanımlanması için bir literatür araştırması yapılmış ve detaylı olarak açıklanmıştır. Bu literatür araştırması, kentsel değişim olgusunu kent ile ilişkilendirerek araştırmaktadır. Sonrasında ise, kentlerin morfolojik yapısı ve değişimlerinin anlaşılması konusunda kent morfolojisi bilim dalına yön veren çeşitli yaklaşımlar incelenmiştir. Bununla birlikte, çalışmanın ana konusu olan başkent olgusu araştırılmıştır. Bir başkent kentsel gelişiminin nasıl gerçekleştiği ve bir başkent nasıl analiz edildiği sorularına yönelik literatürde başkentlerin konu edildiği çalışmalar incelenmiştir.

Literatür araştırması ile elde edilen bilgiler ışığında, kentlerin gelişim süreçlerinde kent morfolojisinin değişmesi ve bu süreçlerin bir başkenti nasıl etkilediğinin analiz edilmesine yönelik bir yöntem çerçevesi belirlenmiştir. Çalışmanın hipotezine yönelik olarak,

- Başkent Ankara'nın özgün kent aksının tanımı ve bu aksın tarihsel süreçte geçirdiği değişimi tüm kent ölçeğinde ve mimari ölçekte analiz etmek amaçlanmıştır.

Çalışmanın 3. Bölümünde yöntem çerçevesi detaylı olarak açıklanmıştır. Yöntemin belirlenmesinde temel olarak çeşitli tarihsel dönemlerin kente olan etkisini araştırmak önemli olmuştur. Bununla birlikte, bir başkent kentin planlama kararlarında hangi özelliklerin ve mekânsal karakterlerin rol oynadığını tespit etmek amacıyla şehrin morfolojik yapısını analiz etme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Hem kentsel ölçekte hem de mimari ölçekte bir başkent morfolojik gelişim sürecini incelemeyi hedefleyen bu

çalışmada, iki farklı morfolojik yöntemin birbiri ile etkileşimli olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

İncelenen literatür örneklerinde morfolojik yapıdaki değişimler ve kentlerin gelişim aşamalarının analizinde mekân dizim yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Mekân dizim yöntemi (space syntax) ile kentlerin morfolojik yapısını analiz etmek mümkündür. Mekân dizimi, kentsel çevredeki her bir alanın birbiriyle nasıl bağlantılı olduğunu analiz etmekte ve analitik bir yaklaşım sunmaktadır (Jiang, 1998). Bu yöntem ile mekânsal ilişkiler hem bina hem de kent ölçeğinde incelenebilmektedir. Kentlerin gelişim süreçlerinin analizi ve mekânın fiziksel yapısının incelenmesine olanak tanıyan bu yöntem ile kentlere etki eden farklı tarihsel dönemleri morfolojik olarak araştırmak mümkün olmaktadır. Çalışmanın örneklem alanı olan Türkiye'nin başkenti Ankara'ya etki eden tarihsel dönemlerin analizi ve kente morfolojik olarak etkisi de mekân dizim yöntemi ile incelenmektedir. Yöntemin başkent Ankara için uygulanmasında, kentin mekânsal bağlantılarını analiz etmek ve tarihsel süreçten bu yana kentteki değişimi analitik olarak gözlemleyebilmek etkili olmuştur. Bununla birlikte, yöntemin sunduğu bütünleşme (integration), tercih (choice) ve bağlılık (connectivity) parametreleriyle mekânsal sistemin tanımlanması ve ilişkilerin yorumlanması konularında matematiksel ölçümler gerçekleştirilebilmektedir. Çalışmaya kanıtlanabilir bir çerçeve sunan bu ölçümlerle, tarihsel dönemlere dair nicel ve nitel olarak yorumlamalar yapılabilir. Aynı zamanda, mekân dizim analizinin sunduğu veriler ile çalışmanın araştırdığı temel soru olan bir başkenti diğer şehirlerden farklı kılan özellikleri mekânsal olarak tespit etmek mümkün olmaktadır. Bu kapsamda, elde edilen sonuçlar ile başkentlerin planlanmasında etkili olan karakteristik alanlar ve bağlantılar tespit edilebilmektedir. Tarihsel dönemler boyunca morfolojik olarak değişim gösteren başkent Ankara için de, mekân dizim yöntemi ile hangi dönemlerde hangi karakteristik alanların varlık gösterdiği veya halen sürdürülebilir olduğu analiz edilebilmektedir. Bu noktada, mekân dizim yöntemi analizlerinde gözlemlenen sözü geçen karakteristik alanların başkentler için ayırıcı özelliğe sahip olan mekânsal dinamikler olduğu düşünülmektedir. Mekân dizim analizleri ile örneklem alan çerçevesinde,

- Başkent Ankara'nın kentsel gelişimine etki eden tarihsel dönemlerin hangi mekânsal kararları ortaya çıkardığı,

- Başkentin özgün kent aksının morfolojik özellikleri ve değişiminin kentsel ölçekte analizi amaçlanmıştır.

Çalışmanın yöntem kurgusunda, kent karakterinin morfolojik değişimini yorumlamada kentsel ölçekten mimari ölçeğe inerek değerlendirmek bir diğer önemli aşama olmuştur. Bu aşamada, tipomorfolojik yaklaşım, kentsel formun değişiminin analizi ile yapısal ilişkilerin çözümlenmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla bu tez çalışması, kentsel değişim kavramını bir başkent özelinde çalışarak kenti şehir ölçeğinde mekân dizim yöntemi ile analiz edip başkenti oluşturan karakteristik alanların tespiti ve tanımlanmasında tipomorfolojik bir araştırma yapmaktadır.

Tipomorfolojik yaklaşım ile, kentsel formu oluşturan planlama ve tasarım stratejilerinin anlaşılması mümkün olmaktadır. Bu yaklaşım ile yapılan analizler, kentlerin tarihsel süreçlerini mimari ölçekten değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Bu çalışmada, fiziksel çevrenin tipomorfolojik olarak analiz edilmesinde bazı ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütler, çalışmanın araştırma sorusu çerçevesinde bir başkentin planlanmasında yer alan karakteristik mekânların tespiti ile mümkün olmuştur. Çalışmada, mekân dizim analizi ile şehir ölçeğinde elde edilen veriler doğrultusunda, örneklem alan olan Ankara'nın başkent oluşunda kentsel olarak rol oynayan ve tarihsel dönemlere etki eden kent aksı tipomorfolojik olarak incelenmektedir. Kenti oluşturan bu aksın içerisinde hangi mekânsal nitelikleri bulundurduğu, incelenen dönemlerde ne gibi değişikliklere uğradığı ve kente yeni dönemde neler getirdiği konuları tipomorfolojik araştırmanın çerçevesini oluşturmaktadır. Çalışmanın ele aldığı tipomorfolojik yaklaşım süreci ile,

- Başkentin tanımlanmasında özgün bir yere sahip olan kent aksının tipomorfolojik özellikleri ve bu aks ölçeğindeki mekânların belirlenen ölçütler ile analizi amaçlanmıştır.

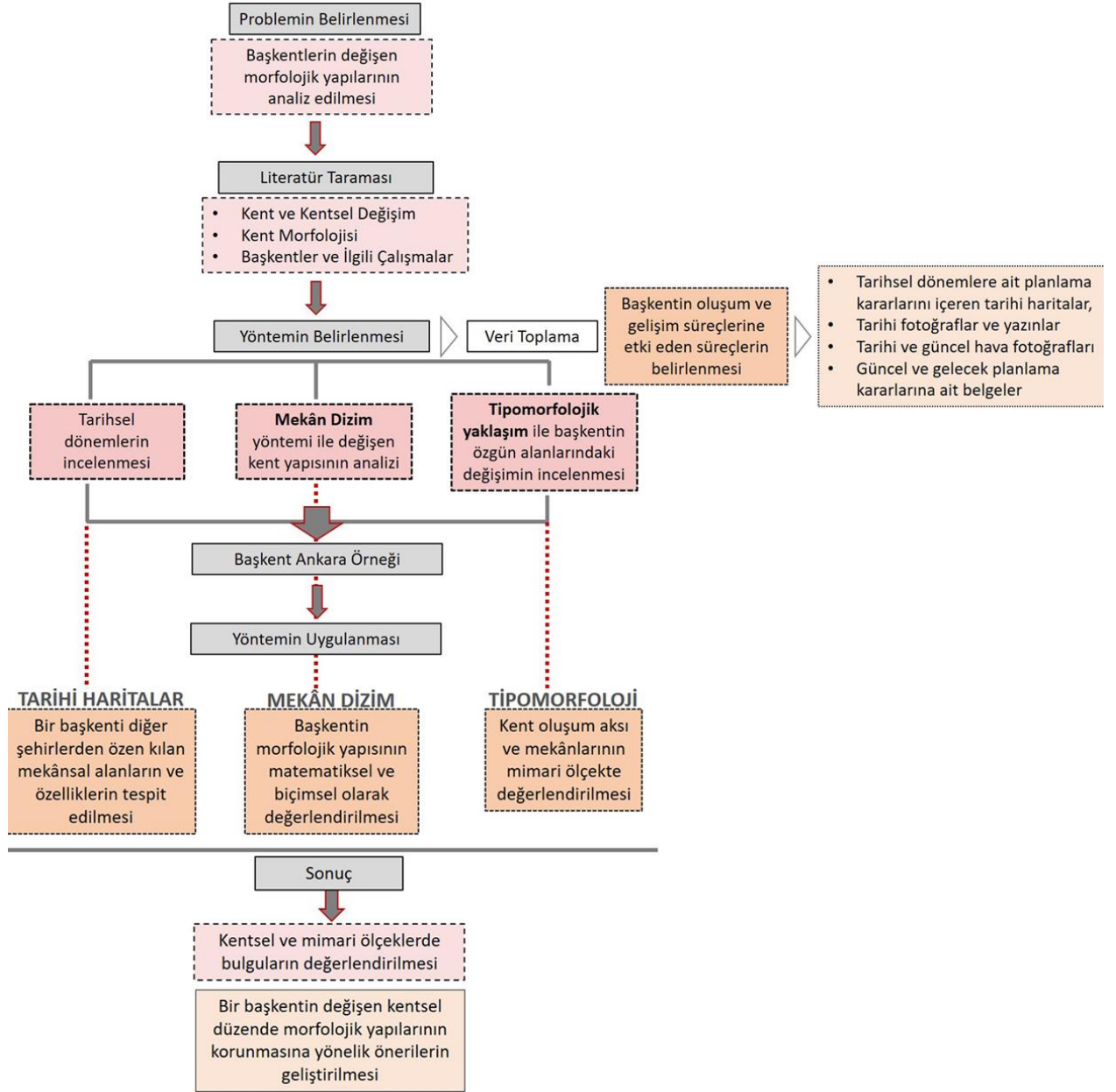
Çalışmanın 4.bölümünde, Ankara'nın bu çalışma için seçilme sebepleri açıklanmış ve kentin tarihsel gelişimine yönelik genel bilgiler verilerek morfolojik analizlerden önce başkente dair anlaşılır bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın 5.bölümünde, tezin araştırma çerçevesi doğrultusunda gerekli veriler elde edilmiş ve başkent Ankara'nın kentsel gelişim süreci tarihi dönemlerin sunduğu veriler ile incelenmiştir. Bununla birlikte bu bölümde, çalışmanın yöntem kurgusu araştırma soruları çerçevesinde uygulanmıştır. Bu kapsamda, Ankara'ya etki eden tarihsel

dönemler ve planlama kararları; tarihi haritalar ve planlar, hava fotoğrafları ve görseller ile incelenmiştir. İncelenen dönemlere ait harita ve planların belirlenmesiyle AutoCAD programında kent aksları oluşturulmuştur. Tarihsel dönemlere ait oluşturulan aks haritaları mekân dizim yöntemi ile Depthmap programı aracılığıyla nitel ve nicel olarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler ile başkentin özgün karakterine yön veren mekânlar kent ölçeğinden mimari ölçeğe inerek tipomorfolojik olarak değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda, tezin akış kurgusu aşağıdaki şemada açıklanmaktadır (Şekil 1.1):

Şekil 1.1 : Tezin akış şeması.

2. TEORİK ÇERÇEVENİN AÇIKLANMASI

2.1 Kent ve Kentsel Değişim

Kentler toplumların kültürel, sosyal ve politik değerlerini, gündelik hayatlarını, tarihsel süreçlerini yansıtan ve sürekli dinamik kalabilen yaşayan organizmalardır. Kent olgusunu anlamak ve yorumlamak için kavramın özüne inilmesi gerekmektedir. Kentler kimi zaman konumları, kimi zaman tarihleri, kimi zaman ise bağlamları ile birer ‘yer’e sahiptirler; yer’den türerler. Edward Relph’e (2007) göre ‘yer’ kavramı doğrudan yaşanılan olaylarla, anlamlarla, gerçek nesnelerle ve devam eden olgularla ilişkilidir. Lewis Mumford (1937) kentleri sosyal ve fiziksel özelliklerinin yanı sıra konumları, ekonomik ve varoluşsal süreçleri ile sosyal bir sahne olarak tanımlamaktadır. Bu noktada, kent sahnesi sürekli değişen ve dönüşen bir anlama sahip olup varlığını devam ettirmektedir.

Kent; bir sistemler bütünü olarak analiz edildiğinde sosyal, ekonomik, politik ve tarihi pek çok yaklaşımı içerisinde barındırmaktadır (Rapoport, 1977). Kentlerin bu sistemlerin birer ürünü olarak tüm disiplinlerin yaklaşımlarını içeren yansımalara sahip oldukları kabul edilmektedir (Rossi, 1982). Bu noktada, kentleri oluşturan ve değiştiren fiziksel çevrelerin kentsel form üzerinde yaygın sonuçlarının olması evrensel bir olgudur. Kent formundaki değişimler birçok alanda farklılıkları da beraberinde getirerek değişen yerler dönüşen fiziksel çevreyi ortaya çıkaracaktır. Bu kapsamda, kentleri oluşturan sistemlerin birbirileri ile olan ilişkilerinin analizi ve beraber değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Kentler; onları yansıtan ve geleceğe aktaran, sonraki nesiller için anlamlı parçalar bütünü oluşturulan bir tarihe sahiptirler. Şehirlerin oluşumundan bu yana geçirdikleri tüm tarihsel olgular eski ve yeni arasındaki bağlantıyı anlamak ve kentlerin altyapısındaki süreci kavramak açısından pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Kentte yer alan çeşitli dinamikler tarihsel sürecin getirilerinin etkisiyle değişerek, gelişerek veya dönüşerek kentsel mekânlarda da değişimleri meydana getirmektedir. Bu noktada, sözü geçen değişimlerden şehirlerin biçimlerinin ve altyapılarının nasıl

etkileneceği ve bu değişimlere nasıl cevap vereceğine yönelik kentlerin geleceklerini tahmin etme ve araştırma konusunda birçok alanda ilgi ve yönelim mevcuttur (Williams, 2014).

Kentlerin çok boyutlu karakterleri konusunda literatürde birçok tanım mevcuttur ancak değişimle olan ilişkisinin incelenmesinde kentsel alanın tarihi, kültürel ve sosyal yapısı, ekonomik durumu gibi pek çok değişken rol oynamaktadır (Thorns, 2002). Gelişen ve büyüyen ülkeler, şehirler, yerler kentsel değişim sürecinden birçok anlamda etkilenmektedirler. Kentlerin ekonomik, sosyal, tarihi ve kültürel altyapılarının yanı sıra geçmişten geleceğe aktarılan kentsel tasarım ve planlama yaklaşımları da sözü geçen değişim süreçlerini yansıtmaktadırlar. Kentsel değişim süreci kentlerin nasıl oluştuğu, insanların fiziksel olarak kentsel çevreyi nasıl kullandığı ve kentlerin nasıl daha iyi olabileceğine yönelik araştırmaları analiz etmektedir (Bentley, 1999). Bu kapsamda, kentlerdeki değişim süreci ile birlikte kentsel çevredeki koşulların değişmesi kent formunu da etkileyerek yeni oluşumları meydana getirecektir.

Kentlerdeki değişim süreçleri 20.yüzyılın ikinci yarısında oldukça hızlanmış ve çoğalmıştır (Antrop, 2000a). Kentleşme, küreselleşen dünya ve ulaşım ağlarının genişlemesi bu değişimlerin ortaya çıkışını büyük ölçüde etkilemiştir (Antrop, 2004). Kentsel değişim hızının günden güne artması ve kent formu üzerinde önemli etkilerinin olması şehrsel ölçekte mekânsal dinamikler üzerinde de birtakım sonuçlara sebebiyet verecektir. 1980'lerden günümüze kadar olan süreçte literatürde yer alan kent dinamikleri ve mekânsal değişim konularına olan ilginin artmakta olduğu gözlemlenmiştir (Eraydin, 2011). Kent formunun değişimi üzerine Çin'de yapılan bir araştırmada kentsel değişimin şehirlerin biçimsel yapısı ve kent morfolojisinde kritik değişikliklere yol açan etkilerinin olduğu saptanmıştır (Schneider vd., 2015). Gelişmekte olan ülkelerin kentsel büyüme ve değişim süreçlerindeki eğilimlerini araştırmak üzere yapılan bir çalışmada ise hızlı sanayileşme ve nüfus artışı ile birlikte dünyanın değişim hızının arttığından ve bu durumun özellikle 21.yüzyılda kentlerin büyümesine yönelik atılacak adımların küresel ölçekte öneminden söz edilmektedir (Cohen, 2004).

Kentlerdeki değişimlere neden olan faktörleri anlamak ve çeşitli ölçeklerde analiz edebilmek için kentin nasıl ve ne sebeplerle geliştiğini kavramak gerekmektedir. Bu noktada, literatürde kentlerin gelişim süreçleri ile ilgili olarak kentsel büyüme ve kentsel yayılım kavramları ortaya çıkmaktadır. 19.yüzyılın sonları itibariyle kentsel

büyüme kavramı evrensel anlamda bir çıkış göstermiş (Champion, 2001) ve 20.yüzyılda sanayileşme sürecinin devamı ile birlikte kentsel büyüme ve kentsel yayılma konuları disiplinlerarası bir araştırma olgusu haline gelmiştir (Sezgin ve Varol, 2001). Dünyadaki birçok kentin ortak konusu olan kentsel büyüme ve kentsel yayılım süreçlerini birbirinden ayrı değerlendirmek olanaksızdır. Kentlerin fiziksel ve demografik bağlamda genişlemesi olarak tabir edilen kentsel büyüme konusu kentin gelişim sürecinin bir parçasıdır (Bhatta, 2010; Clark, 1982). Kentsel yayılım kavramı ise kentlerin büyümesinin ve kentsel gelişimin bir sonucu olarak (Bruegmann, 2005) ortaya çıkan; son yıllarda oldukça araştırılan bir konu olması ile birlikte önceki yıllarda da pek çok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kentsel yayılma kavramı Harvey ve Clark (1965) tarafından dağınık, plansız ve kontrolsüz bir büyüme / gelişme olarak ifade edilmektedir. Özellikle metropol alanların önemli bir sorunu haline gelen bu kavramlar günümüzde de evrensel anlamda tartışılabilirliğini sürdürmektedir (Couch vd., 2008; Keiner vd., 2005; Zhao, 2011). Kentlerdeki değişimlerin yorumlanması ve kent planlamalarında etkili kararlar ile hareket edilebilmesi; aynı zamanda da şehirlerin geleceklerine yönelik gelişim süreçlerinin tahmininde birçok meslek grubu tarafından kentsel büyüme ve yayılım konuları disiplinlerarası bir anlama sahiptir (Jantz vd., 2003).

Bu kapsamda, kentsel değişime neden olan faktörleri fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik olarak araştırmak mümkündür. Bu çalışma, kentsel değişim sürecinin kent formuna ve kentin morfolojik yapısına olan etkisini araştırmaktadır. Bu başlık altında yapılan araştırmalarda, kentsel değişimi yönlendiren nüfus artışı, kentsel büyüme ve yayılım süreçleri ile kentleşmeyi etkileyen ekonomik ve politik koşulların kentlerin mekânsal kurgusuna etkisi gözlemlenmiştir.

2.2 Kent Morfolojisi

Kent morfolojisi kentlerin oluşumu, tarihsel süreci, gelişim organizasyonu ve kentleri oluşturan birçok parçanın birbiriyle olan ilişkisini incelemektedir. Kentler gelişirken büyüyerek ve kimi zaman dönüşerek biçimsel organizasyonlarında da değişimler meydana gelmektedir. Kentlerin mekânsal yapısı ve kentin fiziksel formuna dair süreçlerin incelenmesi kentsel morfolojinin araştırma alanını oluşturmaktadır (Moudon, 1992).

Kentsel morfolojinin tanımlanmasında önemli alt başlıklar olan kent formu ve biçim kavramları farklı ölçeklerde değerlendirilerek morfolojik tanımlamaların yapılmasına katkı sağlamaktadır. Kentsel formun analizi ve yorumlanmasında kenti oluşturan elemanların yapısı ve bunların birbiri ile olan ilişkisi 21.yüzyılın başlarında bir kentsel araştırma alanı olarak ortaya çıkmıştır (Abarkan, 2009). Kent formunun tanımı kent morfolojisi, kent tarihi, kentin mimari tasarım ve planlama kararları gibi pek çok alanın konusu olarak disiplinlerarası bir olguya sahiptir.

Kentsel morfoloji alanının İngiltere, İtalya ve Fransa’da pek çok araştırmacı tarafından çalışıldığı gözlemlenmiş ve diğer ülkelerde de birçok araştırmaya konu olduğu saptanmıştır. İngiliz morfoloji ekolünün ana felsefelerini oluşturan M.R.G. Conzen kentsel formu tarihsel gelişim ve evrim süreci ile ilişkilendirerek kent ölçeğinde çalışmalar gerçekleştirmiştir. İtalya’da ise mimar Saverio Muratori önderliğinde ortaya konulan yaklaşımda bina ölçeğinde analizler yapılmış ve bu çalışmalarda tarihi ve mimari yapıyı koruma konuları esas alınmıştır. İngiliz ve İtalyan okullarından sonra 1960’ların sonlarında Fransa’da sosyal boyutuyla ele alınan kent morfolojisi, mimar Philippe Panerai ve Jean Castex ile sosyolog Jean-Charles DePaule tarafından kurulmuş ve modernizmin tarihi reddeden yaklaşımına karşı bir tutum olarak ortaya çıkmıştır (Moudon, 1997).

M.R.G. Conzen İngiliz morfoloji ekolünde, ‘Alnwick, Northumberland: a study in town – plan analysis’ (1960) adlı yapıtı ile evrimsel bir bakış açısını benimseyerek kent morfolojisinin temel analizine dayalı stratejileri ortaya koymuş ve kentin tarihsel süreçte gelişimini morfolojik olarak incelemiştir. Conzen’in bu yaklaşımı, kenti oluşturan bileşenleri sınıflandırmak ve kentin mikro ile makro ölçekleri arasındaki ilişkiyi sistematik olarak geliştirmek için diğer araştırmacıları da etkilemiştir (Whitehand,1994). İngiltere’de Conzen ile geliştirilen bu çalışma ile kent ölçeğine dair morfolojik bir bakış açısı sunulmuştur. Bu kapsamda, Conzen’in çalışması bir kent planının yapı dokusu ile arazi kullanımlarının bağlantılı olarak incelenmesi ve kent coğrafyasındaki morfolojik ve işlevsel yaklaşımların anlaşılması için bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır (Conzen, 1960). Sonraki yıllarda İngiltere’de kentin fiziksel yapısının anlaşılması ve analizinde sayısal bir yöntem olarak Mekân Dizim tekniğini ortaya koyan Bill Hillier tarafından gerçekleştirilen çalışmalar (1984) ile kent morfolojisi alanına önemli ölçüde katkılar sağlanmıştır. M. R. G. Conzen’in kent

ölçeğinde gerçekleştirdiği çalışmalar ve Bill Hillier'in analitik bir bakış açısı ile kente olan yaklaşımı İngiliz morfoloji ekolünün gelişimine yön vermiştir.

Saverio Muratori tarafından temsil edilen İtalyan morfoloji ekolü ise mimarlık disiplini çerçevesinde gelişmiştir. İtalya'da tarihi kent merkezlerinin rehabilite edilmesi fikri ile 1950'lerde ortaya çıkan bu yaklaşım, modern hareketin fikirlerine karşı olarak mimariye tarihsel bir bakış açısı getirmektedir (Gauthiez, 2004). Muratori ile gelişen yaklaşıma ait çalışmalar, kentsel gelişim projeleri ve bu yöndeki üretimler için kent dokusunun analizinde tarihsel yaklaşımı bir araç olarak kullanmaktadır. Gauthiez (2004), bu ekolün iki önemli sonucu olduğuna değinmiştir. Bu sonuçların ilki; kent formundaki değişim ve dönüşümlerin anlaşılabilmesi üzerine geliştirilen tarihsel dönemdeki evrimin ve sürecin değerlendirilmesidir. İkinci sonuç ise; kentsel dokunun fiziksel koşullara göre karakterize edilmesiyle ilgilidir. Muratori'nin geliştirdiği çalışmalarda kentlerin yaşayan organizmalar olduğu ve kentsel mekânların binalar ile birlikte tasarlanan planlama fikrine sahip olduğu gözlemlenmektedir. Muratori, çalışmalarında mimari unsurların kentsel temaları güçlendirdiğine dikkat çekmiş ve kent formunun mekânsal düzeninde yapı, malzeme ve planlamanın bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Cataldi vd., 2002). Bu yaklaşım, sonraki çalışmalarda Caniggia tarafından da ele alınmış ve geliştirilmiştir. Caniggia'nın çalışmalarında '*tip*', '*yapı dokusu*' ve '*temel yapı*' kavramlarını kullanması, teorik ve pratik uygulamaların birlikte değerlendirilmesi ve anlaşılması için önemlidir (Cataldi vd., 2002, s. 8). İtalyan morfoloji yaklaşımı bina tipolojisinden kentsel forma uzanan bir ölçekte araştırma kökenine sahip olup tipomorfolojik çalışmaları içermektedir. Tipomorfolojik çerçevede binalar, kullanılan malzemeler, yapı türleri ve kullanılan sistemler yapısal olarak incelenir ve aynı yaklaşım kent dokusuna da uygulanır. Bu yaklaşım, bir yapı ve kentsel doku birliğini temsil etmektedir (Kropf, 2009). İtalyan morfoloji ekolünde çalışmalar gerçekleştiren Caniggia ve Maffei kentsel formun tanımında; fiziksel form, işlev/kullanım, bina ya da form fikri, yapının/değişimin rolü, türetmenin/gelişmenin/değişimin kültürel süreci ifadelerini kullanmışlardır (Kropf, 2009, s. 112). Bu kapsamda, İtalyan morfoloji yaklaşımı Cataldi, Maffei, Corsini, Maretto, Strappa gibi araştırmacılar tarafından çalışılmaya devam etmektedir (Moudon, 1997).

1960'ların sonlarında kurulan Fransız morfoloji ekolü, tipomorfoloji ve tarihi çerçevede araştırmalara sahiptir (Gauthiez, 2004). Conzen ve Muratori'nin kökenlerini

oluşturduğu İngiliz ve İtalyan morfoloji yaklaşımlarından sonra, Fransa’da mimarlık disiplininden Panerai ve Castex ile sosyolog DePaule tarafından geliştirilen çalışmalar diğer yaklaşımlar ile benzer şekilde modernist hareketin tarihi göz ardı eden bakış açısına karşı bir duruşa sahiptir (Moudon, 1997). Aynı zamanda, sosyolog Henri Lefebvre ve mimarlık tarihçileri F. Boudon ve A. Chastel gibi önemli isimlerin düşüncelerinin de araştırmalarını içeren Fransız morfoloji yaklaşımı, mimarlık söyleminin yanında diğer disiplinlerden de yararlanmıştır.

Moudon (1997), kentsel morfolojiyi kentlerin insanların yaşam alanları olarak incelenmesi şeklinde tanımlamıştır. Kent morfolojisi, Moudon (1997) kenti zaman içerisinde şekillenen sosyal ve ekonomik birçok eylemin birikimi ve entegrasyonu olarak açıklamaktadır. Kent morfolojisi araştırmacıları kentteki sosyal ve ekonomik durumlara odaklanırken şehirleri biçimlendiren ve şekillendiren fikirlerin veya oluşumların sonuçlarını analiz etmektedirler. Bu bağlamda, kent dinamikleri ve kentsel ögeler arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmacılar araştırma alanlarını ‘kentsel morfogeneze’ olarak tanımlamışlardır (Moudon,1997).

Kent formunun tarihsel süreci, evrimi ve değişimi birçok araştırmacı tarafından ele alınan ve süregelen bir çalışma alanını içermektedir. Kropf (2001), kentsel morfoloji konusunda kentlerin değişimini ele aldığı çalışmasında *“kentin tarihi, mimarisi ve kentlerin sosyal ve ekonomik yaşamının tanımı, pek çok şeyin yanı sıra, büyüme, başarılar, dönüşümler, döngüler, bozulmalar, felaketler ve değişen faaliyet ve kontrol merkezleridir”* (s. 29) ifadesinde bulunmuştur.

Kentsel morfolojinin araştırma alanında kentlerin değişen tüm mekanizmalarının yer aldığı ve değişen tüm koşulları analiz eden bir çerçevesi olduğu söylenebilmektedir. Aynı zamanda, bir bilim dalı olarak kent morfolojisi kentin geçmişini ve gelecek hedeflerini yansıtmaya olanağına sahiptir (Malfroy, 2004). Bu kapsamda, kentsel morfolojinin bir araştırma süreci olarak ortaya çıkışından bu yana kentsel form analizini çeşitlendirmek için mimarlar, şehir plancıları, coğrafyacılar, tarihçiler, arkeologlar, sosyal antropologlar gibi pek çok meslek grubu tarafından birçok çalışma yapılmıştır. Sözü geçen meslek gruplarının konuyu ele alış biçimleri kendi disiplinlerine göre değişkenlik ve çeşitlilik göstererek kentsel morfolojiyi disiplinlerarası bir yaklaşım haline getirmiştir (Gauthiez, 2004).

2.2.1 Kent morfolojisi bilim dalının tez çalışmasına katkısı

Kentsel morfoloji, kentleri tüm parçalarıyla ve bütüncül yapısıyla analiz ederek, kentleri tarihi süreçleri ile birlikte değerlendiren bir alanı temsil etmektedir. Bu alana katkı sunan morfoloji ekollerinin yaklaşımları doğrultusunda kentsel bileşenleri fiziksel çevreleri ve tarihsel karakterleriyle birlikte ele alan kent morfolojisi, kentlerin geçirdikleri değişimlerin yorumlanmasında önemli bir araştırma alanıdır. Bu alanda yapılmış ve yapılmaya devam eden pek çok araştırmanın farklı meslek grupları tarafından çalışılıyor olması, kentin morfolojik sürecinin anlaşılması ve gelecek araştırmalara yön vermesi bakımından disiplinlerarası bir çerçeve sunmaktadır.

Bir şehrin başkent oluşundan bu yana geçirdiği tüm tarihi, kültürel, politik ve ekonomik değişimlerin kentsel düzene etkisini morfolojik olarak araştırmak kentsel yapının anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Bu çalışma ile, bir başkentini tarihsel gelişim sürecinde yer alan özelliklerin mekânsal olarak değerlendirilmesi ve gelecek planlama yaklaşımlarının yönlendirilmesinde kenti morfolojik olarak analiz etmenin önemi vurgulanmaktadır. Bu kapsamda kent morfolojisinin bu tez çalışmasına katkıları şu şekilde açıklanmaktadır:

- Bir başkentini tarihsel gelişim sürecine etki eden planlama dönemlerini analiz etmek ve kentsel değişimi morfolojik olarak tanımlamak,
- Bir başkentini kent planlama kararlarında stratejik role sahip olan mekânları morfolojik olarak analiz etmek,
- Başkentleri diğer şehirlerden farklı kılan kentsel sistemi morfolojik çerçevede değerlendirmek.

2.3 Başkent Kavramının Açıklanması

Başkentler ülkeleri için sahip oldukları politik, ekonomik, kültürel ve fiziksel özellikleriyle birer temsil niteliği taşımaktadırlar. Bu nedenle, başkentlere etki eden her bir dönemin ve eylemin farklı yaklaşımlar ile değerlendirilmesi onları birer odak merkezi haline getirmektedir. Başkent olan şehirler, ülkelerinin gelişim süreçlerine yön veren ve çeşitli konularda ana kararların alındığı simge yerlerdir. Bu noktada, kentlerin gelişmişlik düzeyleri ve toplum birliği gibi tüm ülkeyi ilgilendiren konular başkentler üzerinden takip edilebilmektedir.

Tarihsel süreçte ilk başkentler ülkeleri için siyasal sistemi temsil eden merkez alanlar olarak ortaya çıkmaktadırlar (Kılınç, 2013). Doğuda Mezopotamya, Hindistan ve Çin gibi ülkeler ve batı dünyasında da Rönesans Dönemi'ne ait kentlerin birçoğunun kuruluşunda aynı amaç gözlemlenmektedir (Tankut, 1990). Tarihteki başkentlerin oluşum ve gelişim süreçleri incelendiğinde, 18. yüzyılın sonlarında kurulan Washington, 20. yüzyılın ilk yarısında kurulan Ankara ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Brasilia ve Islamabad'ın başkent olarak seçilme sebepleri siyasi ve coğrafi olarak farklılıklar göstermiştir. Ancak bu kentleri ortak noktada birleştiren durum ise, sözü geçen başkentlerin ülkeleri için ilk kentsel planlama süreçlerini yansıtmaları olmuştur (Kılınç, 2013).

Başkentler birbirlerinden farklı mekânsal ve işlevsel özelliklere sahip olup bu özelliklerine göre kategorilendirilebilir (Wolman vd., 2007). Gordon'un (2006) 21.yüzyıl başkentlerinin planlanması ve bu şehirlerin mimarileri hakkında çeşitli çalışmaları inceleyen kitabında Hall (2006, Bölüm 2) başkentleri sınıflandırmıştır. Hall'a (2006, ss. 8-9) göre tüm başkentler birbirine benzememektedir ve şu başlıklar ile kategorize edilebilirler: çok işlevli başkentler, uluslararası başkentler, politik başkentler, eski (tarihi) başkentler, eski imparatorluk başkentleri, eyalet başkentleri ve süper başkentler. Burada başkentlerin kategorilendirildikleri özelliklere göre rollere sahip olduğu ifade edilmektedir. Londra, Paris, Tokyo, Moskova ve Berlin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel yönleriyle işlevsel olarak değerlendirilip çok işlevli başkentlere örnek gösterilebilir. Uluslararası başkentler ise, uluslararası anlamda öne çıkmakta olup Londra, Tokyo örnekleri bu başlık altında değerlendirilebilir. Politik özellikleriyle ön planda olan başkentler ise Ankara, Canberra, Washington DC, Islamabad ve Brasilia olarak açıklanabilir (Kılınç, 2013).

Planlı başkentlerin tümünde, oluşturulacak yeni fiziksel çevrenin ve bu çevrenin meydana getireceği yeni yaşam biçiminin ulus olma sürecini hızlandırması ve güçlendirmesi beklenmektedir (Tankut, 1988). Yeni bir ulusun ortaya çıkıp bir şehri siyasi olarak etkilemesi ve değiştirmesi sürecinin en etkili gözlem sahnesi yeni kurulacak başkentler olarak görülmektedir. Başkentlerde, kentin mekânsal biçimlenişi ve siyasi / politik sürecin birbiriyle ilişkili olduğu gözlemlenmektedir (Lefebvre, 1991). Tankut (1988) böyle bir başkent, görüntüsü ve uygulamaları ile uluslaşma fikrini güçlendireceğini ifade etmektedir. Oluşturulan bu çevrenin kendine özgü karakteristik bir görünümü olmasının yanı sıra; bu kentsel karakter ulusallık kimliğini

ön plana çıkaracaktır. Bu anlamda başkentler, toplumsal yaşantıya dair izleri ve kentin kültürel karakterini taşıyan; bu süreci kent mekânına yansıtan yerlerdir (Uludağ & Aycı, 2016).

2.3.1 Başkentlerin siyasal bakış açısı ile değerlendirilmesi

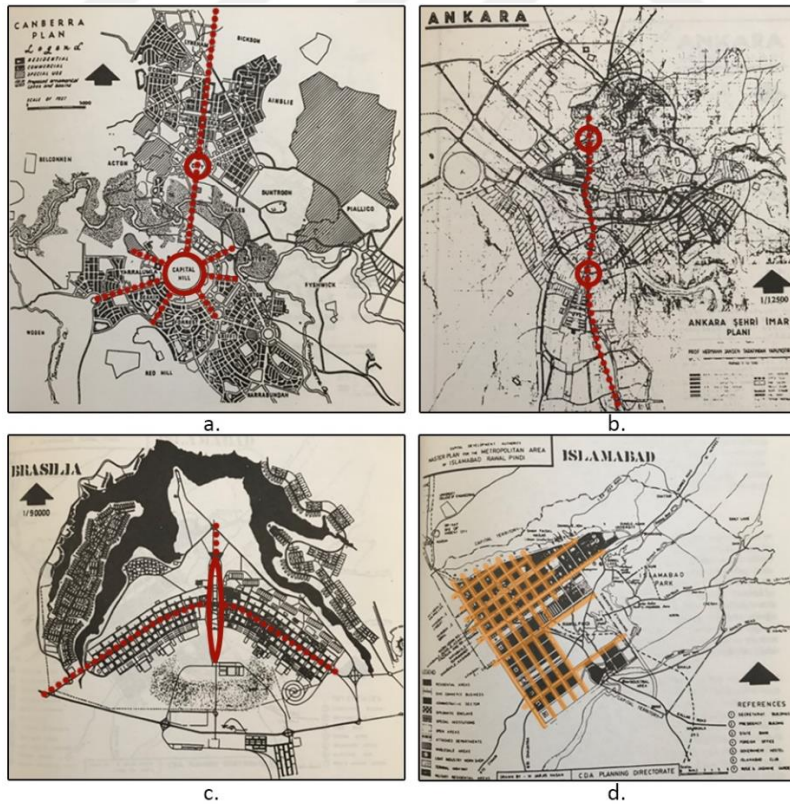
Başkentlik olgusu yalnızca bir şehrin ünvan değiştirmesi değil, aynı zamanda o kenti ve ülkeyi çevreleyen tüm boyutlarıyla ele alınması gereken ve birçok konu ve olaydan etkilenen bir durumu temsil etmektedir. Planlama ve tasarım kararlarıyla farklı sınıflandırmalara sahip olabilecek olan başkentlerin aynı zamanda toplumları ve ülkeleri için üstlendikleri siyasi rolleri ön plana çıkmaktadır. Hem ülke genelinde hem de evrensel ölçekte alınan siyasi kararlar, tanık olunan dönemler ve işleyişler başkentlerin kentsel politikalarına etki etmektedir. Başkentler bir anlamda, kent ölçeği ve politik ölçek arasında köprü görevi görmektedirler.

Tankut (1990), başkentlerin fiziksel olarak gelişimine arka planda etki eden siyasal, ekonomik ve sosyal faktörlerin olduğu ve bu etmenlerin kentsel mekâna dokunan yansımalarının varlığına dikkat çekmektedir. Sözü geçen etmenleri kentin gelişimine etki eden birer güç olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Ankara, Canberra, Brasilia ve Islamabad örnekleri üzerinde duran Tankut (1990), bu kentlerin planlama ve uygulama aşamalarında tümüyle devletin etkisi olmasından söz etmektedir. Canberra'nın kurulumundaki temel hedef ulusal bir başkent olması iken Ankara'da ise Cumhuriyet Dönemi'ni temsil eden bir kent modeli oluşturmak olmuştur. Brasilia'nın başkentlik süreci ise temel olarak kentin ekonomik kalkınma dönemini yansıtmak üzerine kurulmuştur. Islamabad'da ise ulusallık kavramı ön plana çıkmış ve devleti simgeleyen bir başkent olması amaçlanmıştır. Tankut (1990) bu dört kent için de başkent oldukları dönemde ortak olarak üzerinde durulan ana konulardan birinin konumları olduğuna değinmektedir. Stratejik öneme sahip olan bu konu, politik gücü temsil ettiğinin düşünülmesinden dolayı sözü geçen şehirlerin başkentlik kararında önemli bir yere sahip olmuştur.

Tankut'un (1990) üzerinde durduğu dört başkente dair planlama kararlarında da politik etkilerin olduğu dikkat çekmektedir. Canberra, Ankara ve Brezilya'nın imar planlamaları arasında bir benzerlik bulunmakta; iki şehre ait imar çalışmaları kazanılan yarışmalar sonucu uygulamaya geçirilmiştir. Ancak, Canberra'nın imar kararlarında hükümetin oluşturduğu bir komisyon etkili olurken, Ankara'da imar süreci

Cumhuriyet'i temsil eden bir dönem olacağı için İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak görünmesine rağmen bağımsız olabilecek yetkilere sahiptir (Tankut, 1990). Brezilya'da ise, imar kararlarına ait belirleyici iki federal kurumdan söz edilmekte ve kısa süre içerisinde kentin başkent olgusu ile gelişimine vurgu yapılmaktadır. Islamabad'ın imar kararları alınırken diğer üç şehirde olduğu gibi bir yarışma düzenlenmemiş, süreci bağımsız bir kurum üstlenmiştir.

Tankut (1990) yukarıda sözü geçen dört örnek başkent'in ortak özellikleri olarak ulusallık simgesi taşıdıkları ancak; konumları, siyasi sistemleri, tarihleri ve yansıttıkları başkentlik imgeleri ile farklı özelliklere sahip olduklarını belirtmiştir. Fakat, siyasal faktörlerin bu dört başkent'in kentsel gelişimine etkilerinin olduğuna dikkat çekilmiştir. Şekil 2.1'de görüleceği üzere, bu başkentlerden Canberra, Ankara ve Brezilya'da "yaratılmış merkez" kararı kendini gösterirken aynı zamanda kent aksları dikkat çekmekte, Islamabad'da ise bu karar gözlemlenmemiş aksine çok işlevli bir başkent örneği olup büyümeye açık düzenli bir plana sahip olduğuna değinilmiştir (Tankut, 1990, s.18). Ancak yine de, bu dört başkent ulusal bir simge olarak doğmuş ve kuruluş kararlarının özünde siyasal etkenler yer almaktadır.

Şekil 2.1 : Ulusal başkentlere ait dört örnek imar planı. (a. Canberra; b. Ankara; c. Brezilya; d. Islamabad, Tankut 1990'dan yazar tarafından şemalaştırılmıştır).

Ulusal başkent örnekleri dışında bir diğer örnek verilebilecek şehir olan Paris'te de plancılar ve politikacıların şehrin başkentlik işlevine karar vermeleri kent ve siyasi kararların iç içe olduğunu gösteren durumlardan biri olmuştur (White, 2006). 20.yüzyılda birçok politik değişimi birarada yaşayan Berlin örneği incelendiğinde ise, şehrin Doğu ve Batı olarak iki bölgeye ayrılması bir başkent in siyasi açıdan yaşadığı dikkat çekici dönüm noktalarından biri haline gelmiştir. Sonne (2006), Berlin'in bu değişim sürecine rağmen siyasi bir temsili yansıtan şehircilik sürekliliğini devam ettirdiğine değ inmekte ve kent planının temel özelliklerini koruduğ una vurgu yapmaktadır.

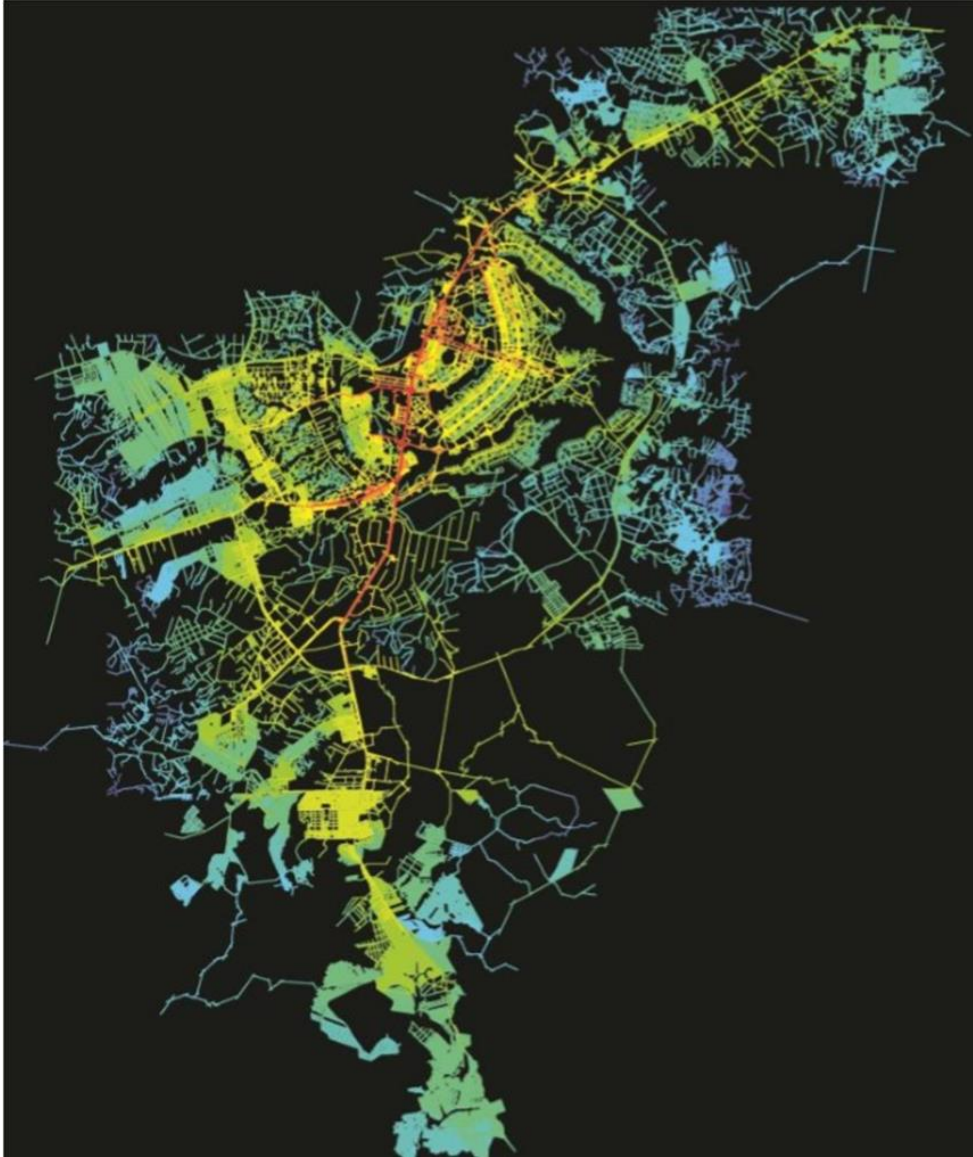
2.4 Çalışmaya Yön Veren Örneklerin İncelenmesi

Bir kentin tarihsel gelişim süreci pek çok araştırmacı tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu çalışma çerçevesinde, bir şehrin gelişim sürecini morfolojik olarak araştıran ve buna yönelik tarihsel planlama dönemlerini veri olarak kullanan çalışmaların incelenmesi önemli olmuştur. Bununla birlikte, bir başkent in kent planlamasında ayırıcı özelliğ e sahip olan mekânsal karakterlerin tespiti konusunda yön veren çalışmaların analizi de bu bölüm çerçevesinde önem taşımaktadır.

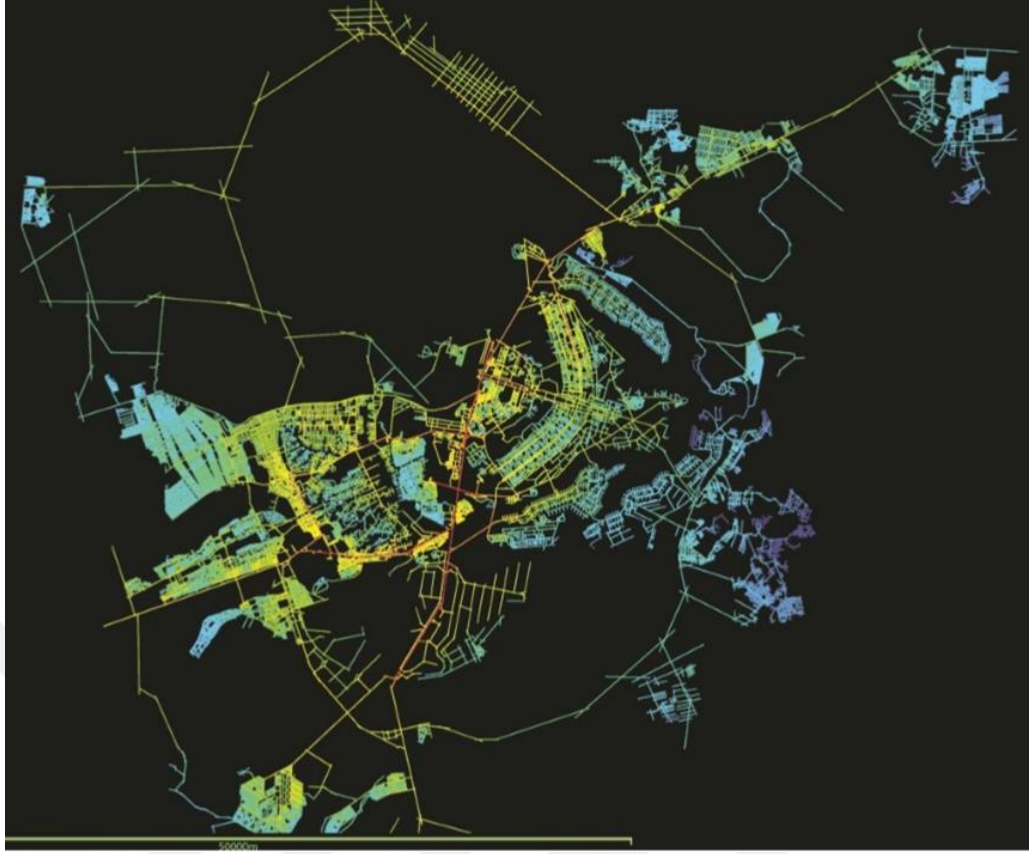
Holanda, Medeiros, Riberio ve Moura 2015 yılında yapmış oldukları “Brasília: Fragmented metropolis” adlı çalışmada, Brezilya'nın morfolojik özelliklerine odaklanarak kent gelişimini incelemiştirler. Bu çalışmada, metropol kentsel sistemini oluşturan kent parçaları arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Brezilya'nın başkent karakteri bu çalışmayı farklı ölçeklerden değerlendirme imkanı sağlamaktadır. Bu kapsamda, bu çalışma Brezilya'nın metropol ölçekte kentsel yapısını ve mekânsal ilişkilerini morfolojik olarak araştırmaktadır. Çalışmanın amacı, metropolün mekânsal yapısını kentin birbiriyle ilişkili parçaları üzerinden tanımlamak olmuştur. Bu amaca yönelik olarak çalışmada analitik bir yaklaşım olan mekân dizim yöntemi kullanılmıştır. Böylece, Brezilya'yı oluşturan kent parçalarının bütünlüşik bir düzende olup olmadığı veya ne ölçüde bütünlüşik olduğunun analizi yapılmıştır. Bu yöntem ile, mekânsal yapı analitik olarak karakterize edilmiştir. Diğer bir yandan ise, mekân dizim yöntemi ile merkezi fonksiyonları oluşturan mekânsal nitelikler incelenmiştir.

Metropol alanın ölçümünde mekân dizim yönteminin sunduğ u bir parametre olan bütünlüşme (integration) değ eri kullanılmıştır. Yöntemin uygulanmasında,

Brezilya'nın aks haritaları hazırlanmış ve Depthmap programında işlenmiştir. Global ölçekte bakıldığında şehrin büyük ve boş alanlara ayrılmış; dağınık parçalardan oluştuğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, birleşik parçaların da olduğu ve bu dokunun yöntem çerçevesinde analiz edilebileceği vurgulanmaktadır. Yapılan analizler sonucunda, Brezilya'nın ekonomik ve politik gelişmelerinin kentsel yayılmayı etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, kentin fonksiyonel olarak çekirdek alanları ve bağlantıları da ortaya çıkarılmış ve farklı ölçütlerle çalışılmıştır (Şekil 2.2 ve Şekil 2.3).

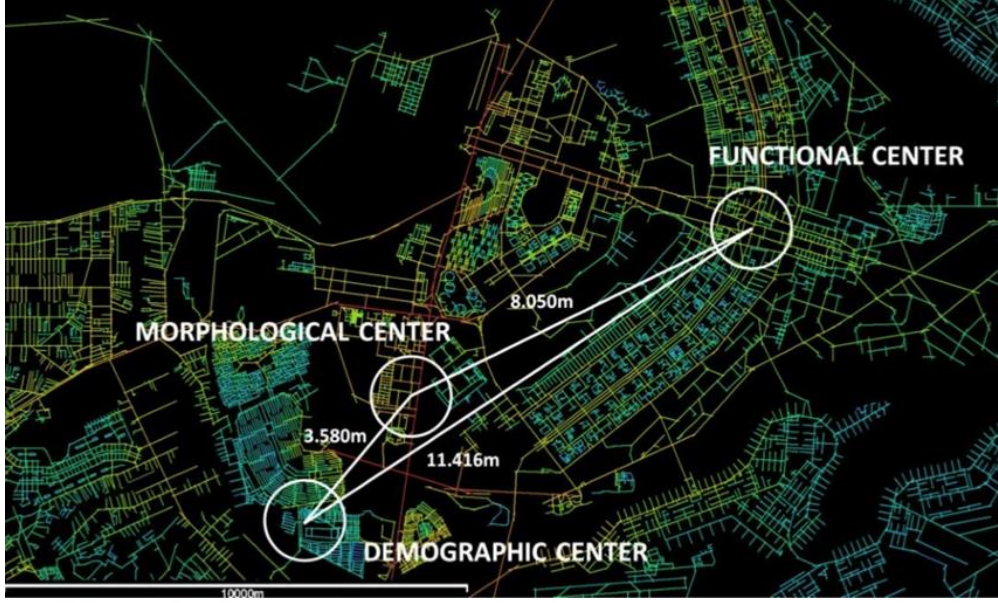

Şekil 2.2 : Brezilya aks haritası (Holanda vd., 2015).

Şekil 2.3 : Brezilya kentsel çekirdek alanı aks haritası (Holanda vd., 2015).

Değerlendirilen ölçütler dağılma, parçalanma ve yoğunluk analizleri olmuş ve bu kriterlerin kentin ciddi sorunlarını yansıttığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, başkentin başlangıçta planlanan merkez bölgesinin yapılan analizlerde bu potansiyeli karşılamadığı görülmüştür. Bu durum şehre ait üç merkezin gösterimi ile karakterize edilebilmektedir: iş ve hizmet faaliyetlerinin yoğunlaştığı *işlevsel merkez*; kentin yaşayanları için mesafeleri minimize eden ve kütle merkezi görevi gören *demografik merkez*; topolojik olarak kentin en erişilebilir alanı olan *morfolojik merkez* (Şekil 2.4). Çalışmanın sonucunda, Brezilya şehrinin kentin oluşumunda yer alan planlama bölgelerini yansıtmadığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte çalışmada, bazı morfolojik problemlerin ilerleyen yıllarda kendini gösterebileceği gözlemlenmiştir. Bunlardan biri; kentsel merkez alanında yaşayanların sayısının artacağı ve metropol ölçeğinde parçalanmanın artacağı şeklinde olmuştur. Diğerleri ise, çekirdek alanlarda yoğunluğun ve arazi kullanımının artış gösterip bu durumun bu alanlardaki hareketi ciddi ölçüde artıracak olmuştur. Bu çalışma ile, başkent olan bir şehrin kentsel yapısının morfolojik olarak analiz edilebilmesi ve kentin çeşitli işlevlerine göre analitik olarak sınıflandırılması gözlemlenmiştir.

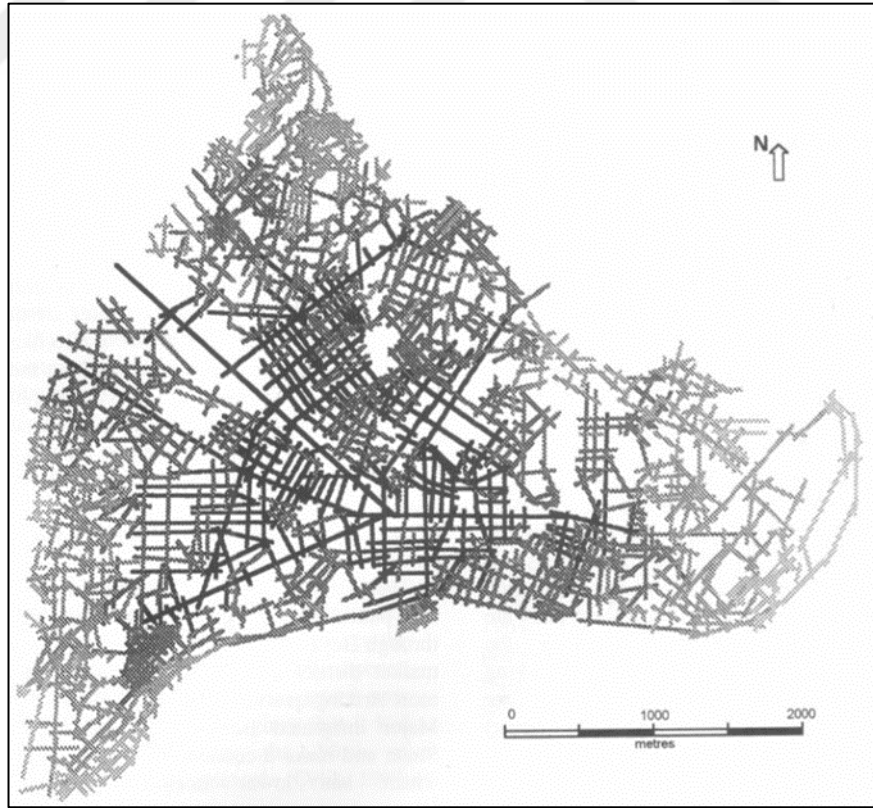
Şekil 2.4 : İşlevsel, demografik ve morfolojik merkezlerin kent içerisindeki yerleri (Holanda vd., 2015).

Kubat ise, 1999 yılında yapmış olduğu “The Morphological History of Istanbul” adlı çalışmada İstanbul’un tarihi çekirdeği olarak nitelendirilen tarihi yarımada’nın morfolojik dönemlere dair özelliklerini incelenmektedir. Bu çalışmanın örnekler içerisinde yer alma sebebi ise, imparatorluk başkenti olan İstanbul’un morfolojik karakterini oluşturan özellikleri ve dönemleri analitik bir yöntem ile değerlendirmesidir. Bu kapsamda, tarihi yarımada’nın morfogenetik yapısı mekân dizim yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında, İstanbul’un sahip olduğu organik mekânsal yapısını oluşturan unsurlar incelenmiştir. Mekân dizim analizlerinden önce kentsel dokuyu oluşturan her bir elemanın İstanbul’un tarihi ve morfolojik yapısı ile olan ilişkisi açıklanmıştır. İstanbul’da ana eksenlerin toğografyaya uygun olarak geliştirildiği anıtların ise tarihten günümüze dek odak noktası olarak kaldığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, 20.yüzyılın başında cadde sistemi ve trafik düzeninin kentin organik yapısının yerini almaya başladığı belirtilmiştir. Aynı zamanda, çalışmada diğer imparatorlukların nasıl geliştiğini analiz etmek için Roma ve Müslüman şehirlerinin morfolojik yapıları arasında bir inceleme yapılmıştır. Bir Roma şehri ile bir Müslüman şehir arasında bazı farklılıkların olduğundan bahsedilmiştir. Roma geleneğinde forumun siyasi ve ticari faaliyetlerin yoğun olduğu bir odak noktası olma özelliği taşıdığı ve foruma giden yolların güçlü bir görsel bağlantı sağlayacak şekilde tasarlandığından bahsedilmiştir. Müslüman şehir olan İstanbul’da ise bu durumun aksine bu tip bir forum olmadığı

ancak başlıca odak noktası olan Divanyolu'ndan söz edilmektedir. Divanyolu'nun Bizans kalıntılarını içermesi ve imparatorluk binalarını barındırmasının yanı sıra organik bir örüntüye sahip olduğu belirtilmiştir.

Mekân dizimi analizlerinde ise 1840, 1922 ve 1964 planları incelenmiştir. Bu planların kapsadığı dönemler boyunca, en bütünleşik ve anlaşılabilirlik düzeyi yüksek olan alanlar tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, eski şehrin mantığının, kentsel ağın mekânsal yapısının tarihsel ve geleneksel işlevlerin konumlarıyla ilişkili olarak ortaya konduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, 1840 yılında kentte tek bir baskın eksenin olmadığı ve ana caddelerin Osmanlı Dönemi'nde önemini yitirdiği gözlemlenmiştir. Bu bulgunun ortaya çıkışında bütünleşme değerinin kentin unsurları ile değerlendirilmesi etkili olmuştur. Sentaktik veriler sonucunda, 1840'ların entegrasyon çekirdeğinin dışarıdan erişilemeyen içe dönük bir modele sahip olduğu ve merkezde toplandığı gözlemlenmiştir. 1922 ve 1964 (Şekil 2.5 ve Şekil 2.6) haritalarında ise Bizans döneminden sonra şehir surlarına ulaşan sokakları görmek mümkündür. Bununla birlikte, tarihi yarımada'nın birçok kısa eksen tarafından parçalandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Şekil 2.5 : Tarihi yarımada 1922 aks haritası (Kubat, 1999).

Şekil 2.6 : Tarihi yarımada 1964 aks haritası (Kubat, 1999).

Sonuç olarak, İstanbul tarihi yarımadasında İslam etkileri sürmesine rağmen esas olarak sembolik bir şehir karakterine sahiptir. Bu sembolik karakter, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olmuş ve aynı zamanda Osmanlı Döneminde'de hayatta kalmış ve hala varlığını sürdürmektedir. Zamanla değişen morfolojik yapı bu çalışmada mekân dizim yönteminin kullanılmasıyla kentsel düzenin anlaşılmasına olanak tanımıştır. Bu çalışmanın örnek olarak seçilmesinin sebebi ise, tarihsel dönemlerin nicel veriler ile yorumlanması ve şehirlerin farklı kültürlerin ve dönemlerin etkisi ile nasıl değiştiğine analitik bir bakış açısı getirmesinden dolayı olmuştur. Ayrıca İstanbul'un bir imparatorluk başkenti olarak mekânsal yapısının incelendiği bu çalışma ile mekâna dair karakteristik özelliklerin anlaşılmasına vurgu yapılmıştır.

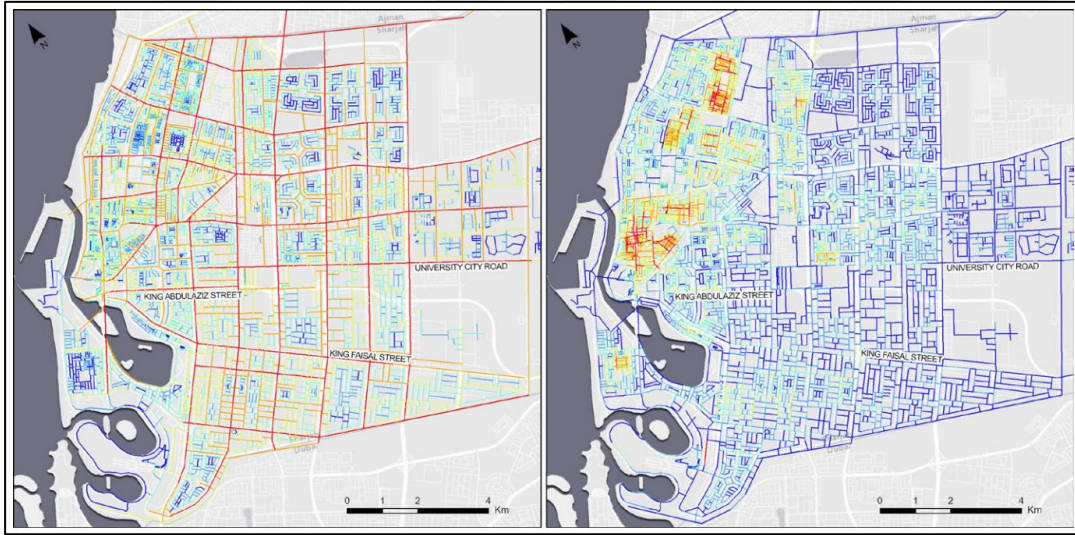
Kubat, Güney ve Özer 2014 yılında yapmış oldukları "Historic city centers under threat: The case of Sharjah, UAE" (Kubat vd., 2014) adlı çalışmada, UNESCO tarafından Arap dünyasının kültürel başkenti olarak seçilen Sharjah tarihi kent merkezindeki çevresel bozulmalar ve değişimleri konu edinmektedir. Bu çalışmaya örnek olarak yer verilmesinin sebebi ise, kültürel başkent niteliğindeki bir şehrin morfolojik yapısının analizini değerlendirmesi olmuştur.

Çalışmada, kentte son dönemlerdeki hızlı büyüme ile ortaya çıkan problemler doğrultusunda Sharjah'ın tarihi merkezini canlandırmak ve gelecekteki gelişim stratejilerine analitik bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır. Kentin tarihsel yapısının analizi ve yoğunluk, arazi kullanımı ve sosyo-ekonomik yerleşim biçimlerinin tanımlanmasına yönelik olarak Mekân Dizimi yaklaşımı araştırmanın yöntemini oluşturmaktadır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, tarihi kent merkezlerinin kültürel, ekonomik ve sosyal bağlamlarda canlılıklarını ve karakteristik özelliklerinin yeniden kazanımı ve sürdürülebilirliklerine yönelik önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında, Sharjah'ın kentsel formunun gelişimi ve çeşitli bölgelerle olan etkileşimi mekânsal olarak incelenmiş ve bulunduğu konum itibarıyla küresel anlamda ticaretin merkezi olma durumu tespit edilmiştir. Hem Basra Körfezi hem de Hint Okyanusu'nda limanlara sahip olan Sharjah'ın, kültürel başkent ilan edilmesinden sonra tarihi merkezinin çeşitli çevresel sorunlarla karşı karşıya kaldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, tarihi kent merkezindeki kentsel bozulmaları iyileştirmek ve ekonomik-sosyal kazanımlar elde etmek, aynı zamanda çevrenin ve kültürel mirasın korunması ihtiyacı doğmuştur. Buna yönelik olarak, tarihi kent merkezlerinin mekânsal özelliklerinin incelenip geleceğe aktarımı ve kent ile olan etkileşiminin sağlanması amacıyla Mekân Dizimi metodolojisi bir araç olarak kullanılmıştır. Çalışma metodolojisi, Sharjah tarihi çekirdeğinde mevcut yaya ve araç hareketlerinin izlenmesi ve bunlara yönelik analitik şema ve gözlemleri içermektedir. Gerçekleştirilen analizlerin değerlendirilmesiyle kentsel büyümenin Sharjah'te meydana getirdiği etkileri tespit etmek ve bu kapsamda gelecek stratejilerine çözüm sunmak amaçlanmıştır.

Çalışma süresince gerçekleştirilen analizler ile, Sharjah'ın kültürel başkent olarak tanınmasından sonra kıyı bölgesindeki faaliyetlerin şehir içine kayması ve bu geçişle birlikte yeni kültürel alanların yaratılması durumunun ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Kentteki bu değişim, sokak düzeninin değişmesi ve kullanımların farklılaşması sürecini meydana getirmiştir. Bu tespitlere yönelik olarak, çalışmanın metodolojisi iki farklı ölçekte mekân dizimi analiz sürecini içermektedir. Bunlardan ilki; Sharjah şehrini hem bütünleşme hem de tercih değerleri ile araştıran segment haritalarının oluşturulmasıyla kent ölçeğinde mekânsal analiz olmuştur (Şekil 2.7 ve Şekil 2.8). Kent ölçeğinde analizin amacı, şehrin tarihi merkezinde bu araştırma kapsamında belirlenen çalışma alanının kent ile olan ilişkisini genel olarak tespit etmek olmuştur.

Mekân dizim yöntemine ait ikinci ölçek ise, tarihi kent merkezinde yaya ve araç hareketlerinin gözlemlenebileceği yerel ölçekte mekânsal analiz olmuştur. Yerel ölçekte analizin ilk aşaması, tarihi kent merkezini ikiye bölen alanların incelenmesi ve bununla birlikte çalışma alanına dair segment haritaları ile bütünleşme ve tercih değerlerinin tespiti olmuştur. Bu aşama ile tarihi merkezin mekânsal konfigürasyonunu incelemek için sayısal değerler elde edilmiştir. Bir diğer aşamada ise, mekânsal hareket düzenini anlamak ve çalışma alanındaki yaya ve araç faaliyetlerini araştırmak için sokak ağlarının mekânsal verilerinin oluşturulmasının yanı sıra kentsel form ve fonksiyona dayalı bir elektronik veritabanı üretilmiş, yaya ve araç sayımı ile izlemeleri yapılmıştır. Son olarak, bu analiz aşamalarından elde edilen veriler karşılaştırmalı ve istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

Gerçekleştirilen genel ve yerel ölçekte analizler ile, Sharjah'ın bir liman kenti olarak kentsel gelişimine dair veriler elde edilmekte ve kentin gelişimine etki eden önemli değişimlerin sonuçları gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra çalışma sonucunda elde edilen bulgular ile, Sharjah'ın tarih boyunca sahip olduğu sembolik ve temsili karakterinin mevcut durum ile karşılaştırılmasına olanak tanınmış ve gelecekteki uygulamalar için bir fikir elde edilmesi sağlanmıştır.

Şekil 2.7 : Sharjah global bütünleşme (R_n) (solda) ve yerel bütünleşme (R_{500}) (sağda) analizleri (Kubat vd., 2014).

Şekil 2.8 : Sharjah global tercih (Rn) (solda) ve yerel tercih (R500) (sağda) analizleri (Kubat vd., 2014).

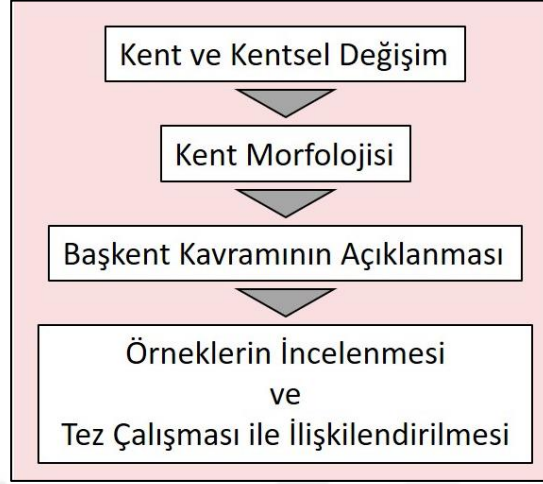
2.5 Bölüm Değerlendirmesi

Kentler oluşum ve gelişim süreçlerinde pek çok değişimin de odağında olan dinamik varlıklardır. Kentler büyüyüp gelişirken morfolojik yapıları da bu durumdan etkilenmekte ve değişmektedir. Bu noktada çalışmanın bu bölümünde kent ve kentsel değişim kavramları birlikte araştırılmış ve sonrasında kentsel morfoloji ile ilişkilendirilmiştir (Şekil 2.9).

Kent morfolojisi pek çok ölçekte değerlendirilen ve kente disiplinlerarası çalışılan farklı yaklaşımları sunan bir alandır. Kentlerin oluşumları, gelişimleri, var oluş ve sürdürülüş biçimleri kentsel morfolojinin konusu olup, kentler araştırılmaya devam ettikçe dinamizmini devam ettirecek bir olgudur. Bu kapsamda literatür araştırmasında, kent morfolojisi ile ilgili alana katkı sunan araştırmacıların çalışmaları ve bakış açılarına yer verilmiştir. Bir diğer yandan, kentsel morfolojinin bu çalışmada ele alınış biçimine değinilmiş ve bu ölçütte geliştirilen literatür çalışması aktarılmıştır.

Çalışmanın ele aldığı başlıca olgu olan başkentler ve başkentlerin morfolojik değişim süreçlerinin anlaşılması için öncelikle başkent kavramı araştırılmıştır. Ülkeleri için temsil niteliği taşıyan bu şehirlerin dünya örnekleri ile nasıl analiz edildiği seçilen çalışmalar üzerinden incelenmiştir. Literatür araştırmasında yer verilen örnek çalışmaların seçilme sebebi, konu edilen başkentlerin morfolojik gelişim süreçlerinin farklı şehirlerde nasıl ele alındığını gözlemlemek olmuştur. Bununla birlikte, bu örneklerde karşılaşılan bulguların ve sonuçların çalışma çerçevesinde seçilen başkent

Ankara’da da aynı ya da farklı bir süreci sergileyip sergilemeyeceğini araştırmak hedeflenmiştir.

Şekil 2.9 : Literatür taramasına ait süreç şeması.

3. KENT MORFOLOJİSİ ANALİZ YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ

Bir kentin analizi, kent yaşamında etkileşim içerisinde olan tüm öğelere dair bütünsel bir yaklaşım sunar (Herbert & Thomas, 2013). Kropf (2017), kentsel morfolojiyi; yapıyı çevreyi planlama ve tasarım aracı olarak düşünmenin, araştırmanın ve çalışmanın bir yolu olarak ifade etmekte ve kent formunun analizinde kentsel morfoloji ile ilişkili 4 farklı yaklaşımdan bahsetmektedir:

- **Tipomorfolojik** (*typomorphological*)
- **Biçimsel** (*configurational*)
- **Tarihsel-coğrafyacı** (*historico-geographical*)
- **Mekânsal analitik** (*spatial analytical*)

Kropf'un (2017) bu ifadesindeki her bir yaklaşım kentsel biçimin farklı yönlerine ve araştırma araçlarına odaklanan dört önemli kentsel morfoloji yöntemi sunmaktadır. Bu çerçevede doğrultusunda tez çalışması, bir başkent değişim sürecinde morfolojik yapıyı hangi süreçlerin ve etmenlerin değiştirdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, başkentlerin tarihsel değişim süreçlerine etki eden dönemlere kentsel ve mimari ölçeklerde yöntemlerin birlikte değerlendirilerek yaklaşılması hedeflenmiştir.

3.1 Kent Morfolojisinde Sayısal Bir Yöntem: Mekân Dizim Tekniği (*Space Syntax*)

Mekânın mantığını oluşturan etmenler kentlerin oluşumundan beri araştırılan, merak edilen, üzerine çeşitli çalışmalar yürütülen ve devamlı dinamik karakterini sürdüren bir konu olmuştur. 1970'lerde Londra Üniversitesi Bartlett Mimarlık Okulu (University College London - UCL) mensupları Bill Hillier ve Julienne Hanson önderliğinde geliştirilen Mekân Dizim (Space Syntax) tekniği çeşitli ve geniş ölçeklerde fiziksel mekânın analizi için olanak sağlamakta ve toplum-mekân ilişkilerini araştırmak için bir yöntem sunmaktadır (Hillier & Hanson, 1984; Peponis vd., 1989). Bu analitik yöntem ile, kent planları grafik olarak bir temsile

dönüştürülebilmekte ve matematiksel formüller ile bağlantıların mekânsal nitelikleri ölçülebilmektedir (Kubat, 1999).

Mekân Dizimi (space syntax), yapılı kentsel çevrenin tanımı ve insan davranışları ile mekân arasındaki ilişkiyi analiz eden bir yöntemdir (Hillier & Hanson, 1984). Aynı zamanda bu yöntem, kent için geliştirilen ve gerçekleştirilmesi öngörülen tasarımların olumlu ve olumsuz yanlarının ortaya konulması konusunda önemli bir altyapı sunmaktadır. Mekân dizim tekniği (space syntax), mekânsal sistemleri alt mekânlarıyla, bir nevi parçalarıyla, analiz ederek bu alanların birbirileri ile olan ilişkilerini ve kent içi erişilebilirlik değerlerini ölçmektedir (Hillier & Hanson, 1984). Bu yaklaşım, mekânı oluşturan süreçleri ve bu süreçlerin oluşumunda etkili olan sosyal yapının anlaşılmasını amaçlamaktadır. Hillier ve Hanson (1984), toplum ve mekân arasındaki ilişkinin tanımlanması ve analizine yönelik geliştirdikleri “The Social Logic of Space” (Mekânın Sosyal Mantığı) adlı kitapta mekân dizim yönteminin mekânsal sistemler ve sosyal düzende nasıl karşılık bulduğunu açıklamaktadırlar.

Mekân Dizim yöntemi, fiziksel çevrenin bileşenleri olarak nitelendirilebilecek binalar, sokaklar gibi öğelerin insan yaşamındaki yansımaları kavramaya olanak sağlamaktadır (Hillier & Hanson, 1984). Bu yöntem, çeşitli ölçeklerde çalışılabilir olup bu konular başlıca şu şekilde açıklanabilir (Url-1):

- Yaya hareketleri ile mekânsal düzen arasındaki ilişkinin tespiti
- Suç ve mekân ilişkisinin tahmini
- Mekânın fiziksel düzeninin analizi
- Ortak kullanım alanlarına / kent merkezlerine ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik değerlerinin tespiti
- Tasarımı düşünülen bir yapının kent ve kentsel doku ile ilişkisinin analizi gibi konularda mekân dizimi yönteminin kullanımı etkili sonuçlar almaya olanak sağlamaktadır.

Bu kapsamda bu yöntem, kent ağının insan kullanımıyla analizi bakımından gündelik yaşam pratikleri, yaya hareketleri, insanların kamusal alanlarda rastlantısal karşılaşmaları gibi konuları açıklayabilmektedir (Seamon, 1994). Mekânın organizasyonu ile sosyal yapı arasındaki ilişkinin analizine yönelik geliştirilen mekân dizimi, kentsel açık alanlarda hareket ve görüş alanlarının birlikte değerlendirilmesiyle

insanların bu mekânları kullanımları ve bu mekânlarda bir araya gelme potansiyellerini analiz etmektedir (Çil, 2006). Bu noktada, insanların mekânsal deneyimleri mekân dizim yönteminin başlıca odaklandığı konu olmakla birlikte bu yöntem kentsel morfolojik bir temsil sağlamaktadır. Fiziksel olarak ise bu yaklaşım, kentsel çevrenin sahip olduğu her bir parçayla bağlantı kurduğu gerçeğine dayanmaktadır (Jiang, 1998).

Bu çalışmada, başkentlerin oluşum ve gelişim sürecinde etkin rol oynayan tarihi dönemlerin kentin morfolojik yapısında meydana getirdiği değişimlerin analizinde mekân dizim yöntemi kullanılmıştır. Dolayısıyla yöntemin bu çalışmada kullanılış nedeni, mekânın fiziksel düzeninin analizi ve zamanla kentteki değişimin bu yöntemin sunduğu veriler ile gözlemlenmesidir.

Mekân dizimi, kentlerin fiziksel durumlarının analizine analitik bir bakış açısı sunarak sıklıkla kullanılan bir araştırma yöntemi olmuştur (Kubat & Topçu, 2009; Kubat & Dökmeci, 1994; Hillier & Hanson, 1984). Yöntemi güçlü bir araştırma alanı yapan temel vurgular ise; mekânsal çözümlemelere analiz edilebilir bir sistem sunması; kent unsurlarını ilgili parçaları ile birlikte değerlendirmesi; kentsel sistem içerisindeki elemanlara nicel veriler ile yaklaşım istatistiksel ve grafiksel olarak karşılaştırmalı analiz ortamı sunması şeklinde olmuştur (Kubat, 1999). Mekân dizim yöntemi, sayısal bağlantılar yoluyla analitik verilere ulaşmayı sağlamaktadır. Bu analizlerde ulaşılabilecek veriler için başlıca araçlar olup, bunların yorumlanmasında ise çeşitli parametreler bulunmaktadır. Bu parametreler ile, kente nitel ve nicel verilerin birlikte değerlendirilmesiyle kanıtlanabilir bakış açıları geliştirilebilmektedir. Değerlendirilen parametreler, kentsel mekâna ait bileşenlerin aksiyel sistemde gösterimi ile sokak ağları ve yapısal ilişkilerin morfolojik olarak analizini güçlendirmektedir.

Yapılan literatür araştırmalarında kentlerdeki değişimlerin gözlemlenmesinde kentlerin oluşum ve gelişim süreçlerine dair verilerin mekân dizim yöntemi ile değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, başkentlerin morfolojik gelişimlerinin incelendiği çalışmalarda belirli tarihsel dönemlere dair harita ve plan verilerinin kentin yapısal analizi için önem taşıdığı tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında, ilk olarak örneklem alan olan Türkiye'nin başkenti Ankara'nın oluşum ve gelişim sürecine etki eden dönemlere ait tarihi haritaların veri olarak elde edilmesi sağlanmıştır. Ankara'nın başkent karakterinin morfolojik olarak değişim sürecini araştırmak amacıyla kentin oluşum ve gelişim süreçlerine etki eden zaman dilimleri

tespit edilmiştir. Başkent olmadan önce Ankara'nın kentsel yapısını analiz etmek amacıyla 1839 Haritası; Ankara'nın başkent ilan edildiği dönemi yansıtan 1924 Haritası; ilk planlama deneyimi olan Lörcher Planı Dönemi (1924-28); sonrasında geliştirilen Jansen Planı Dönemi (1928-32) ve Yücel-Uybadın Planı Dönemi (1957-70) ile günümüz Ankara'sı (2019) tarihi haritalar ve kent planları, hava fotoğrafları ve çeşitli görseller ile incelenmiştir. Kentin mekânsal kararlarının oluşumunda etkin rol oynayan bu dönemlerin AutoCAD programı ile iki boyutlu olarak sayısal haritalara dönüştürülmesi sağlanmıştır. Belirlenen zaman dilimlerinin AutoCAD programı ile aks haritaları hazırlanmış; kentin morfolojik yapısına etkilerinin tespiti ve fiziksel düzenin analizi için mekân dizim yöntemi ile analiz edilmiştir.

Yöntemin uygulanmasında belirlenen tarihi dönemlere dair planlar Depthmap programı ile aks ve segment haritalarına dönüştürülmüştür. Elde edilen aks ve segment haritaları üzerinden belirlenen yarıçap değerleri için ilgili sentaktik değerler analiz edilmiştir. Başkent Ankara'nın kentsel sisteminin değişimine dair sentaktik analizde kullanılan parametreler; bağlılık (connectivity), bütünleşme (integration) ve tercih (choice) değerleridir. Bağlılık ölçümü ile kentin fiziksel düzeninde yer alan mekânlar ve sokaklar arasındaki karşılıklı sayısal ilişki analiz edilmektedir. İncelenen dönemlere dair erişilebilirlik değerleri için ise bütünleşme değeri analiz edilmiştir. Bütünleşme değerinin analizinde tüm sistemin erişilebilirlik değeri (global bütünleşme) ile yürüme mesafeleri olarak tespit edilen 400 m. ve 800 m. değerleri (yerel bütünleşme) ayrı olarak hesaplanmıştır. Global bütünleşme değeri için R_n kabul edilmiş, yerel bütünleşme değerleri ise R_{400} ve R_{800} olarak analiz edilmiştir. Bu değer ile, kent içerisinde bir alanın ne düzeyde bütünleşik ve ayrık olduğunun tespiti yapılabilmektedir. Sistem içerisinde seçilen en kısa hatların tespitinde ise tercih değeri analiz edilmiş; yine global ve yerel ölçeklerde tercih parametresinin tespiti yapılmıştır. Sözü geçen bu sentaktik değerler ile, kentin çeşitli mesafeler çerçevesinde ifade ettiği mekânsal ilişkiler sayısal olarak açıklanabilmektedir. Bununla birlikte, elde edilen veriler tablolastırılarak incelenen dönemlere dair mekânsal kararların karşılaştırması yapılabilmektedir.

Kentin gelişimine etki eden dönemlerin morfolojik yapıya etkilerini şehir ölçeğinde analiz eden bu aşama ile, tarihsel süreçteki mekânsal kararların nerelerde kırılma gösterdiği, nerelerde varlığını sürdürmeye devam ettiği ve nerelerde tamamen kaybolduğu gözlemlenebilmektedir. Bu durum ise, bir başkentten kent planlamasında

hangi mekânsal özelliklerin rol oynadığına dair ipuçlarını oluşturmakta ve çalışmanın araştırma sorusunu desteklemektedir.

3.1.1 Yöntemi oluşturan haritaların açıklanması

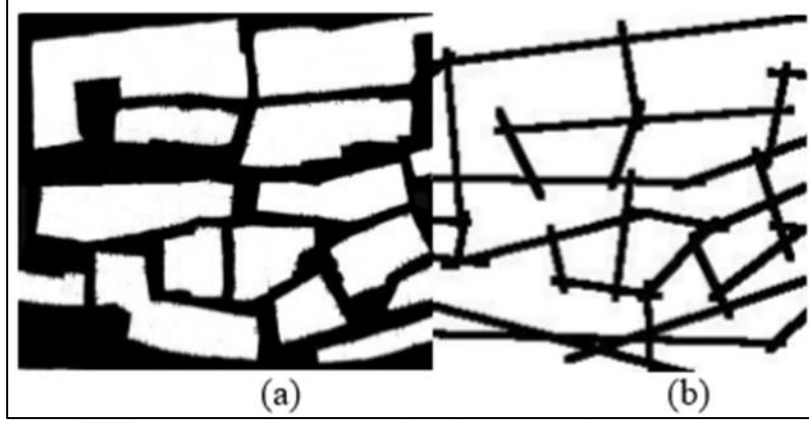
Mekân dizimi yöntemi binaların ve şehirlerin mekânsal düzeninin okunmasında önemli bir araçtır. Kentin sahip olduğu her bir alan birbiri ile bağlantılı birer durumu ortaya çıkarmaktadır (Al_Sayed, Turner, Hillier, Iida & Penn, 2014). Kent ölçeğinde bu alanlar mekânsal sistemi niteleyen sınırlayıcıları ve farklı nitelikte bölgeleri ifade etmektedir. Bu kapsamda, kent sistemini ve örüntüsünü analiz edebilmek için “yapıların dışında kalan tüm alanlara çizilebilecek en uzun doğru, içinden geçebileceği en çok alanı kat ederek” çizilmesi gerekmektedir (Çil, 2006, s. 224). Burada hedeflenen durum, insanların kent içindeki hareket alanları ile mümkün olan potansiyelde görüş alanlarının çakıştırılmasıdır (Çil, 2006). Bu bağlamda, mekân dizim yönteminin analizi için kentsel mekâna ait bileşenlerin birer görüş alanı olarak ele alınıp sayısal olarak ifade edilebilmesi üzerine geliştirilen temel teknikler bu başlık altında açıklanacaktır.

3.1.1.1 Aks haritası

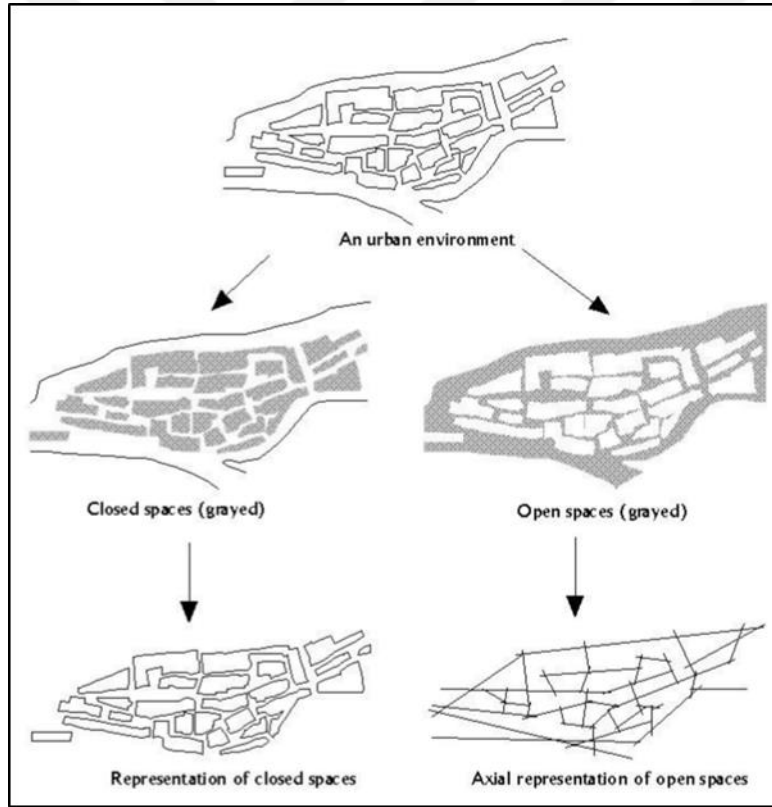
Mekân dizim yönteminin en temel yaklaşımı olan aks haritası, kentteki kesintisiz hareketi ve görünür alanı temsil etmektedir. Aks haritası, bir kentsel alandaki görünürlük düzeyi olarak en uzun ve sayı olarak en az eksenel çizgiyi ifade etmektedir (Hillier & Hanson, 1984). Geçtiğimiz yıllarda ve günümüzde de bu yaklaşım, yaya ve trafik akışının tahmini, kentteki suç ve mekân ilişkisinin analizi, insanların kentsel sistemde yol bulma süreçleri gibi araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Jiang & Claramunt, 2002; Peponis vd., 1990; Hillier, 2007). Aynı zamanda bu temsil aracı, kentsel yerleşimin temelini oluşturmakta ve kent sistemini tanımlayan öğelerin birbirleriyle ilişkili olarak yapısal durumlarının tartışılmasına olanak tanımaktadır (Kubat, 1997).

Bir kentsel alanın aks haritası temel olarak içinde bulunulan konveks mekânı tanımlamaktadır. Bu temsil aracında kullanılan algoritma, belirlenen mekândaki en uzun eksenel hattı yani en uzun görünürlük alanını tanımlar ve sonrasında diğer en uzun eksenel hattın eklenmesiyle devam eder (Jiang & Claramunt, 2002). Şekil 3.1’de gösterilen çalışma fiziksel çevredeki kentsel sistemi ve ona ait temel düzeyde aks haritasını açıklamaktadır. Şekil 3.2’de gösterilen temsilde ise aks haritasının kentsel

çevrenin elemanları (binalar, parseller, sokaklar gibi) ile birlikte ulaşılan analizi gösterilmektedir. Bu süreç ile bir anlamda kentin katmanları ile analizi mümkün olmaktadır (Jiang, 1998).

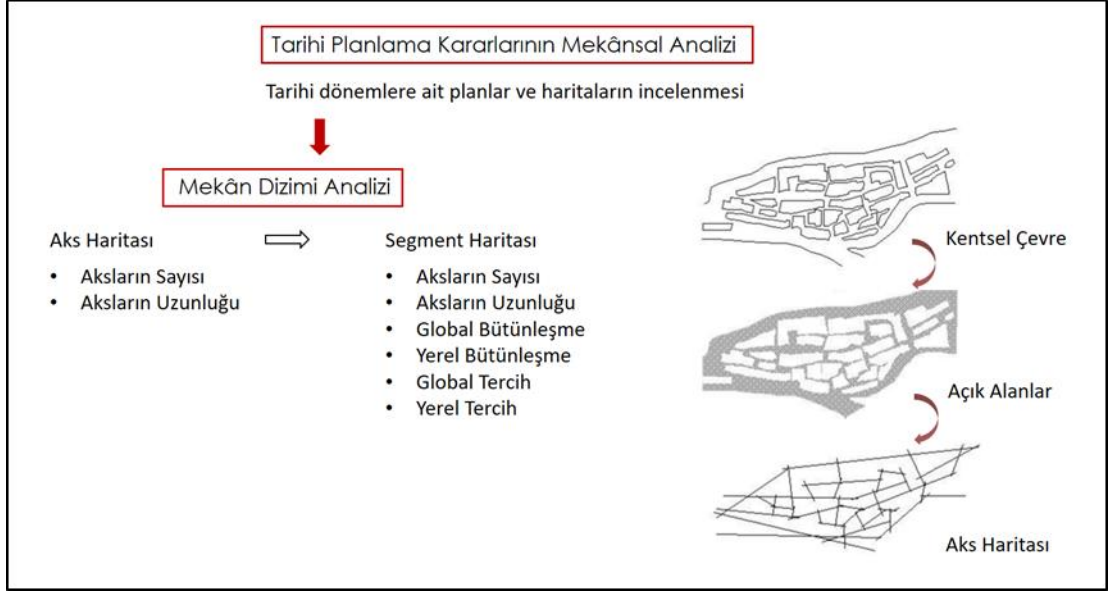

Şekil 3.1 : a. Kentsel sistem, b. Aks haritası (Jiang, 1998).

Şekil 3.2 : Kentsel çevreyi oluşturan öğeler; kapalı-açık alanlar (Jiang, 1998).

Bu kapsamda, mekân dizim analizlerinin kentsel çevreye dair bu çalışma çerçevesinde ele aldığı haritalar Şekil 3.3'teki gibidir:

Şekil 3.3 : Mekân Dizimi (*Space Syntax*) analizlerinin çerçevesi (Jiang, 1998'den düzenlenerek yazar tarafından hazırlanmıştır).

3.1.1.2 Segment haritası

Aks haritalarının kentsel alanlardaki potansiyel hareketin tahmin edilmesinde etkili bir yöntem olduğu ancak fiziksel mekândaki yarı-sürekli doğrultuların tespitinde yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir (Al_Sayed, Turner, Hillier, Iida & Penn, 2014). Bununla birlikte, aks haritalarını oluşturan ekstenel çizgiler iki boyutlu bir temsil düzeyine sahip oldukları için kentsel mekândaki topolojik yükseklik farklılıkları gibi üçüncü boyuttaki değişiklikleri ifade etmekte başarısız olmaktadır (Asami, Kubat, Kitagawa & Iida, 2002). Bu eksikliklere yönelik olarak, kentsel alandaki sokak hatlarının kesişme noktaları ile bağlantı düzeylerini değerlendirmek için segment haritaları daha ayrıntılı bir temsil aracı olarak sunulmuştur.

Aks haritalarından geliştirilen segment haritaları, birbirine eklenilen her bir sokak hattının kesişim noktasının bir temsili olarak ortaya çıkmıştır. Segmentasyon adı verilen bu sistem ile açısal bir analiz yapılmaktadır. Segment haritaları ile mekânsal yönelim, kentsel çevrede yön bulma gibi konularda olumlu yanıtlar alındığı tespit edilmiştir (Hillier & Iida, 2005). Segment analizi yapılırken metrik yarıçap düzeyi dikkate alınmalıdır. Metrik yarıçap ölçümü, mevcut olan tüm bağlantıların kentsel sistemdeki segmentasyon analizini yönlendirmektedir. Metrik yarıçap düzeyi değiştikçe segment ilişkileri de yeniden tanımlanmaktadır. Örnek olarak, 400 metrelik bir yarıçap alanında yapılan analiz yaklaşık 5 dakikalık bir yürüme mesafesini temsil etmektedir. Bu ölçümde, 400 metre içerisindeki açısal dönüşler hesap edilir ve bu

yarıçapın dışındaki alanlar değerlendirilmemektedir. Daha geniş hareket düzeylerini ölçmek için ise (örneğin araç hareket akışı vb.) daha büyük metrik yarıçapta mesafeler tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, segment haritaları ile araştırmanın niteliğine bağlı olarak yerel ve global ölçekte analizler yapmak mümkün olmaktadır (Al_Sayed vd., 2014).

3.1.2 Çalışmada kullanılan kavramların açıklanması

Çalışmanın temel yaklaşımını oluşturan, kentlerin değişim süreçlerinin morfolojik yapılarına etkilerinin bir başkent özelinde çalışılması, başkentlerin planlama süreçlerinde etkin rol oynayan mekânsal özelliklerin analizine olanak sağlamaktadır. Çalışmanın ele aldığı dönemler çerçevesinde planlama kararlarının kentin morfolojik yapısına etkilerinin analizinde kullanılan sentaktik değerler ise bağlılık (connectivity), bütünleşme (integration) ve tercih (choice) olmuştur.

3.1.2.1 Bağlılık

Bağlılık değeri, her bir ögenin doğrudan bağlantılı olduğu eksenel hatların sayısını temsil etmektedir (Al_Sayed vd., 2014). Bağlılık ölçümü ile tanımlanan sistemde kesişen her eksenel çizginin bağlı olduğu mekânlar sayı olarak tespit edilmektedir (Hillier & Hanson, 1984). Temsil edilen bu sentaktik değer, tanımlanan mekâna bağlantılı olan en çok (maximum) sayıda eksenel çizgileri göstermektedir. Bu gösterge, belirlenen mekân ve o mekâna en yakın çevre üzerinden analiz edilmekte (Özbil & Peponis, 2007) ve yerel bir değeri ifade etmektedir.

3.1.2.2 Bütünleşme

Bütünleşme değeri, tanımlanan alandaki bir mekân biriminin diğer mekâna olan derinliğinin ölçümünü ifade etmektedir. Bu sentaktik değer kullanılarak mekânsal sistemdeki en bütünleşik (integrated) ve en ayrık (segregated) alanlar bulunabilmektedir (Al_Sayed vd., 2014). Bütünleşme ölçümü ile bir alandaki en yoğun popülasyona sahip yer tespit edilebilir ve mekân dizim yönteminin sosyal bağlamına yönelik çıkarımların yapılabilmesi için altlık oluşturulabilir (Al_Sayed vd., 2014; Hillier, 1996).

Global bir ifade sunan bütünleşme değeri, mekânsal sistemi tüm etkenlerle birlikte analiz etmektedir. Bu değer ile, bir mekânın insanlar tarafından kullanılma ve erişilebilirlik ölçütleri tespit edilebilmektedir. Yaya hareketleri ve karşılaşma

potansiyelleri; kentsel doku ile hareket yoğunlukları arasındaki ilişki gibi konuların analiz edildiği çalışmalarda bütünleşme ölçütü yerel ve global olarak ele alınmaktadır. Bu şekilde, en güçlü entegrasyon değerlerine ulaşılabilir. Bütünleşme değeri aynı zamanda, tanımlanan kentsel alanın tarihsel gelişiminin anlaşılmasında istatistiksel olarak katkı sunabilmektedir (Hillier & Hanson, 1984).

3.1.2.3 Tercih

Tercih değeri, mekânsal sistemdeki bir hattın geçiş potansiyelini ifade etmektedir. Temel olarak bu ölçüt, kullanıcılar tarafından seçilen en kısa yolu temsil etmekte ve sistemdeki her bir parça bu yaklaşım ile ele alınmaktadır (Al_Sayed vd., 2014). Sistemde ulaşılacak bir noktaya ait iki hat var ise kısa olan bağlantının tercih edilmesi prensibine dayanmaktadır (Hillier, 2007). Tercih değeri ile bütünleşme değerinde olduğu gibi kentsel mekândaki hareketler tanımlanabilmekte ve kullanıcıların hareket potansiyelleri ölçülebilmektedir.

3.1.3 Yöntemin seçilme nedenleri

Kent planlaması ve kentin tasarımı konusunda alınan kararlar kentlerin geleceğe aktarımı konusunda önem taşımaktadır. Kentlerde yer alan tüm kentsel ve mimari özellikler kullanıcılarıyla birlikte varolmakta ve anlam kazanmaktadırlar. Bu noktada, morfolojik analiz yöntemleri ile kentlerin nicel ve nitel bağlamlarına yönelik çıkarımlar ve yönlendirmeler yapılabilir. Mekân dizim yöntemi, kentlerin morfolojik kurgusuna kavramsal ve sayısal çerçevede bir yaklaşım sunarak kentin fiziksel düzenini analiz etmeye olanak tanımaktadır. Bu çalışmada mekân dizim yöntemi ile bir kentin çeşitli dönemlerdeki morfolojik yapısı analiz edilmektedir. Bu kapsamda, mekân dizimi analizleriyle Başkent Ankara'nın tarihi dönemlerinde etkili olan mekânsal kararların kanıtlanabilir bir çerçevede sayısal olarak tespiti hedeflenmiştir. Bununla birlikte, bir başkent planlanmasında ayırıcı özelliğe sahip olan mekânsal kararların analitik bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve morfolojik yapıdaki değişimlerin sentaktik değerlerle olan ilişkisinin açıklanması amaçlanmıştır. Böylelikle, bir başkenti oluşturan ve geliştiren zaman dilimleri mekân dizim yöntemi ile incelenip başkentler için ayırıcı özelliğe sahip olan mekânların tespiti yapılabilir.

Mekân dizimi yöntemi (space syntax), kent dokusunu mekânsal bileşenlerle analiz etmeye fırsat tanırken aynı zamanda kentin tarihsel ve evrimsel sürecinin

anlaşılmasında analitik bir çerçeve sunmaktadır (Kubat vd., 2014). Bu doğrultuda, çalışma kapsamında mekân dizimi yönteminin kullanılmasında şu temel faktörler etkili olmuştur:

- Kentsel değişimi tarihsel süreci oluşturan planlama dönemleri ile morfolojik olarak analiz etmek,
- Kentin morfolojik yapısının analizine sayısal veriler ile kanıtlanabilir bir çerçeve sunmak,
- Bir başkenti oluşturan mekânsal özelliklerin tespitinde mekân dizim yönteminin sunduğu parametrelerden yararlanmak.

3.2 Tipomorfolojik Yaklaşım

Kentsel evrim kavramı birçok açıdan tipolojik ve morfolojik düşüncenin özünde yer almaktadır (Kropf, 2001). Tipolojik çalışmalar ile, kentlerin fiziksel ve mekânsal yapılarına dair bir bakış açısı geliştirilebilmekte ve kent morfolojisi bina ölçeğine inerek açıklanabilmektedir (Gürer, 2016). Bu çalışmada, fiziksel çevreye dair kentsel bileşenlerin değerlendirilebilmesi ve biçimsel ilişkilerin detaylı çözümünün gerçekleştirilebilmesi için tipomorfolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır.

Tipomorfolojik yaklaşım, kentsel biçim ve yapısal ilişkilerin çözümlenmesine sistematik bir çerçeve sunmaktadır (Chen & Thwaites, 2018). Bu yaklaşım, kentsel elemanları morfolojik özelliklerine ve zaman içindeki değişimlerine göre sınıflandıran bir bakış açısını oluşturmaktadır (Moudon, 1992; Kropf, 2009). Tipomorfolojik araştırmalar, kentlerin fiziksel ve mekânsal yapılarını ortaya koymaktadırlar. Bu çalışmalar, tipolojik ve morfolojik olarak kentsel formu tanımlamakta ve sınıflandırmaktadırlar (Şekil 3.4). Kent formunu zaman kavramıyla ve onun değişen, dinamik karakteriyle birlikte değerlendiren bu yaklaşım, şehir formunu oluşturan mekân ve yapı tiplerinin incelenmesinde en küçük detaydan geniş ölçeğe kadar analiz etme durumunu dikkate alır (Moudon, 1992).

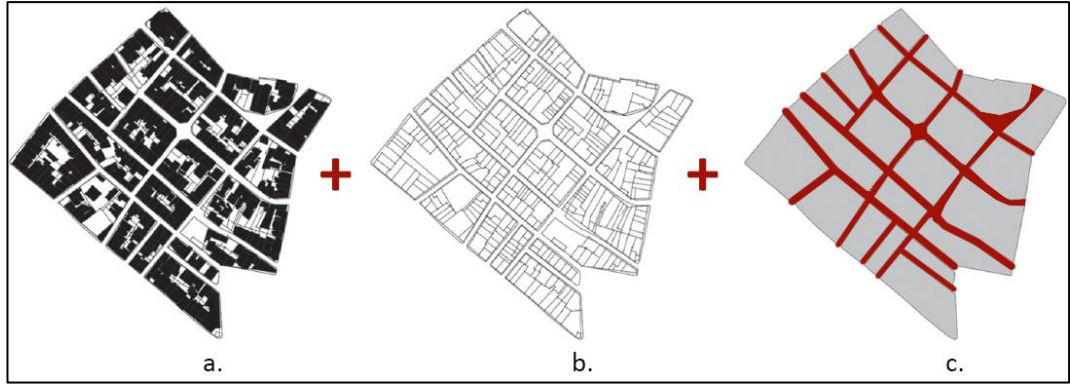
Şekil 3.4 : Kent morfolojisi ve tip ilişkisi (Leite & Rusto’a (2016) ait Avenidas Novas çalışmasından yazar tarafından şemalaştırılmıştır).

1960'ların sonlarından bu yana şehir planlama ve tasarımlarında tip ve tipoloji üzerine yayınlanmış çok sayıda araştırma tipomorfolojinin şehir veya kentsel mekânı analiz etme ve oluşturmada bir mekanizma olarak kullanılmasına yöneliktir (Moudon, 1994). Bu kapsamda tip kavramı, kentleri oluşturan fikirleri ve değerleri temsil eden yapısal benzerlikleri ve özellikleri kullanarak mimari ve kentsel öğelerin sınıflandırılmasını anlamının bir yolunu sunmaktadır (Mohamed vd., 2017). Bu yaklaşımı Moudon (1994), tip kavramının kentsel form üzerinde çalışılmasına yönelik olarak tipomorfoloji şeklinde yorumlamaktadır. Bu yaklaşım, yapı çevreyi ve kentlerin fiziksel formunu zaman içerisinde değişen yapıya göre sınıflandırarak kentsel formun

unsurlarını sistematik olarak açıklamaktadır (Moudon, 1994). Kentsel formun morfolojik analizinde etkili olan bu yaklaşım, yapılı çevrenin tarihsel bağlamda incelenmesinde kentsel morfoloji ekolleri tarafından temel olarak ele alınmıştır.

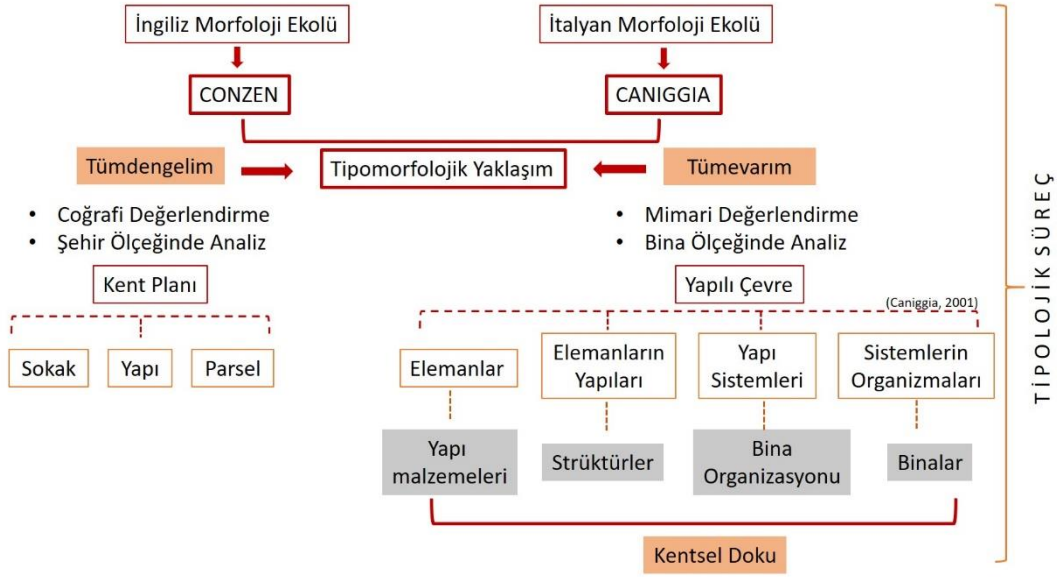
İtalyan tipomorfolojik yaklaşımı planlama ve tasarım konularında geleneksel bir teorik çerçeve sunmaktadır (Moudon, 1992). İtalyan Morfoloji Okulu'nun ana kararlarını oluşturan Muratori, tipolojik bağlamı tanımlamak için kent formunun oluşumu ve zamanla dönüşümü konularında teorik bir çerçevenin geliştirilmesini amaçlamıştır. Muratori, tipomorfolojik analiz ile tip, kentsel doku, tarihsel süreç gibi bazı temel kentsel kavramları analiz etmektedir. Kentin tipolojik analizi konusunda Muratori'den sonra Caniggia ve Maffei de teorik ve pratik çerçevede çalışmaların devamını sağlamışlardır (Pinho & Oliveira, 2009). Örneğin; Caniggia'nın tipolojik süreci morfolojik olarak analizi kentsel dokudaki bina tiplerini kategorileştirmek ve çeşitliliklerini araştırmak üzerine kurulmuştur (Abarkan, 2009).

İngiliz tipomorfolojik yaklaşımı ise, yapılı çevrenin nasıl üretildiğine dair bilimsel bir bakış açısı sunmaktadır (Moudon, 1992). M.R.G. Conzen, kentin analizine morfolojik ve tarihsel bir ölçek geliştirmiş ve bu kapsamda morfolojik araştırmaları morfogenetik bir yöntemle açıklamıştır. Kent Planlama Analizi (Town Plan Analysis) adı verilen bu yöntem, Conzen'in 'Alnwick, Northumberland: a study in town – plan analysis' (1960) adlı çalışmasında ele alınmıştır. Bu yöntem ile, kenti oluşturan bileşenlerin morfolojik analizi sağlanmakta ve kentin evrimsel gelişim süreci açıklanmaktadır (Şekil 3.5). Kenti oluşturan her bir parçayı sokaklar ve sokak düzeni; parseller ve yapı adaları içerisindeki dağılımları; binalar ve blok planları (Conzen, 1960, s. 5) olarak açıklayan Conzen'in çalışması, tipomorfolojik yaklaşımın planlama ve tasarım ölçeklerinde değerlendirilmesi ve kentsel formun açıklanması sürecinde önem taşımaktadır (Moudon, 1992).

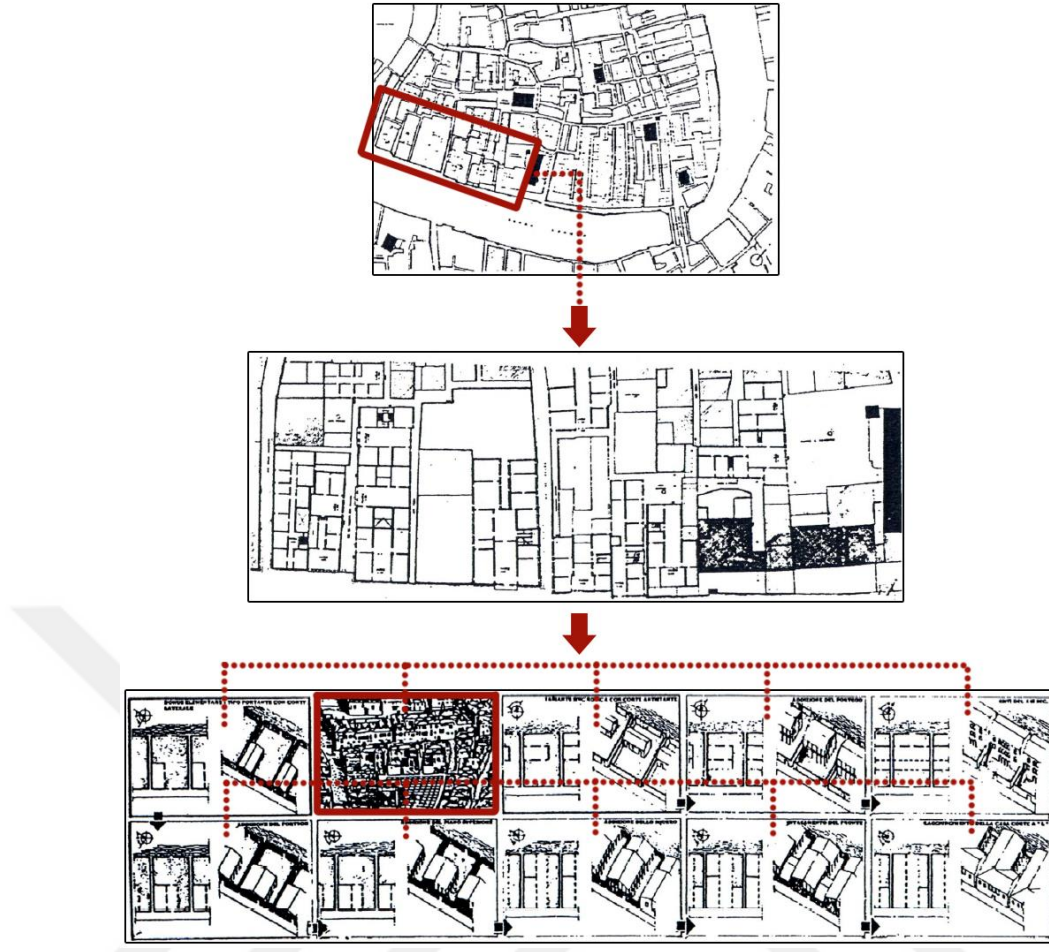
Şekil 3.5 : Conzen'in Kent Planlama Analizi (*Town Plan Analysis*) yöntemi (a. Binalar; b. Parseller; c. Yapı adaları ve sokaklar, Gürer'e (2012) ait Salmatomruk-İstanbul (2010) çalışmasından yazar tarafından şemalaştırılmıştır).

İtalyan ekolünden Caniggia ve İngiliz ekolünden Conzen'in tipomorfolojik yaklaşımı benimseyen analiz yöntemlerinde farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Caniggia, kent formunu tümevarımsal şekilde analiz ederken; Conzen tümdengelimli bir yaklaşımı benimsemiştir (Cömert, 2013). Caniggia'nın tipomorfolojik alana olan yaklaşımı, binanın en küçük bileşeni ile başlayıp sonrasında binayı bir bütün olarak kent ile ilişkilendiren bir yöntem izlemesidir. Ancak, bir binanın en küçük bileşenleri ve elemanları farklı coğrafi bölgelerde aynı şekilde sınıflandırılmayabileceğinden ötürü Cömert (2013), Caniggia'nın izlediği yöntemin genel olarak ele alındığında bazı problemlerinin olabileceğini ifade etmiştir. Bu noktada, bir binanın elemanlarının ve bileşenlerinin bir bölgeye özgü olabilen yerel özelliklere göre değişebileceği ortaya çıkmaktadır. Conzen'in tipomorfolojik yaklaşımı ise tüm kente coğrafi düzeyde yaklaşarak şehri analiz etmek ve sonrasında bina ölçeğine inmek şeklinde olmuştur. Conzen'in analizi, Caniggia'nın yaklaşımına oranla ayrıntılı olarak yapı elemanlarını ve bileşenlerini ele almamaktadır. Tipomorfolojik analize dair Conzen ve Caniggia'nın yaklaşımlarının şematize edilişi Şekil 3.6'daki gibidir:

Şekil 3.6 : Tipomorfolojik analiz sürecinde Conzen ve Caniggia yaklaşımları (Cömert, 2013'ten düzenlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur).

İtalyan Morfoloji ekolünde tipomorfolojik süreç mevcut dokunun ve yapıların değişim sürecini ele almaktan bahsetmektedir. Caniggia (2001), tipomorfolojik analizin temel süreçleri olarak yapı dokusu ve kentsel düzen ile ilişkilerini temel kavramlar olarak açıklamıştır (Şekil 3.7). Burada yapısal formun değişimini incelemenin tipomorfolojik yaklaşımın temel ölçütlerinden olduğuna değinilmekte ve bina ölçeğinde analiz ile sözü edildiği üzere tümevarımsal bir yaklaşım vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Moudon (1997) kentsel formun anlaşılması ve tipolojik analizi sürecinde kent düzenini oluşturan ve değiştiren unsurların bölgesel olarak bina, sokak ve parsel öğeleriyle analizinin üç temel fiziksel ölçüt olduğundan bahsetmektedir.

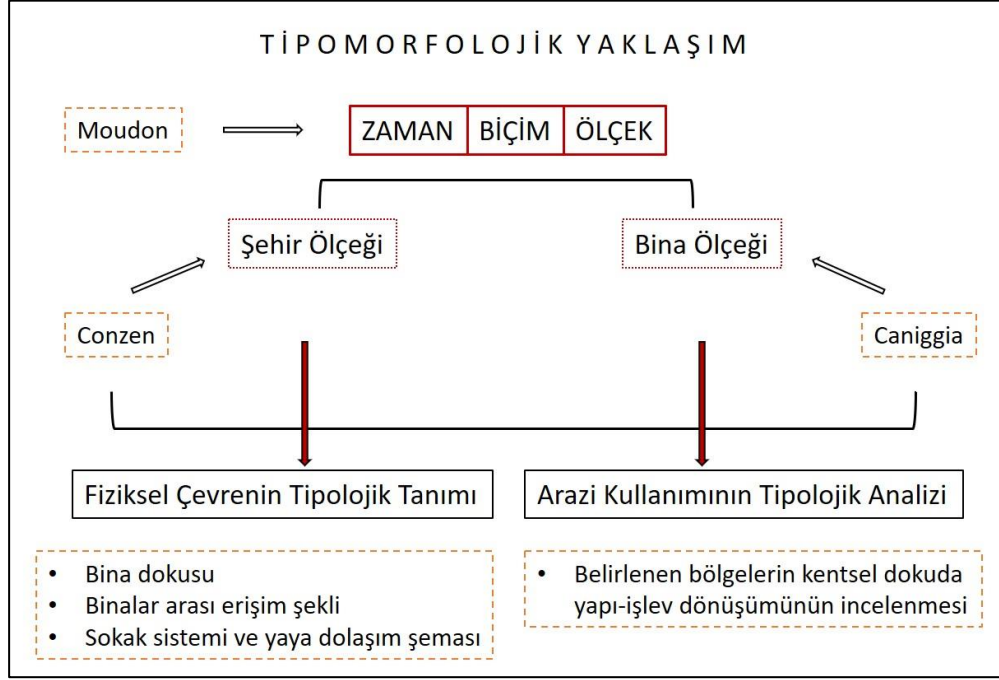
Şekil 3.7 : Caniggia’nın Venedik üzerine gerçekleştirdiği tipolojik çalışma süreci (Moudon, 1994’ten yazar tarafından şemalaştırılmıştır).

Bu kapsamda çalışmanın tipomorfolojik yaklaşımında, Caniggia ve Conzen’in bakış açıları ile Moudon’un tipomorfolojik yaklaşımı ‘zaman, biçim ve ölçek’ olarak özetlediği çerçeve entegre olarak çalışılmıştır. Böylelikle, hem şehir ölçeğinde hem bina ölçeğinde bir başkentin morfolojik yapısının analizi hedeflenmiştir.

3.2.1 Çalışmada değerlendirilen ölçütler

Kentsel morfoloji ekollerinin tipomorfolojik yaklaşıma bakış açıları ortak olarak değerlendirildiğinde, üç temel boyutta anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadırlar: “*zaman, biçim ve ölçek*” (Moudon, 1992, s. 308). Yapılı çevre; mekânı oluşturan, kullanan ve dönüştüren sosyo-kültürel etmenler ile sürekli olarak evrimleşme ve değişim süreci içerisindedir. Bu nedenle Moudon (1992) tüm tipolojik çalışmaların bir ‘*zaman*’ faktörüyle ilişkilendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Fiziksel çevredeki yapılı ve açık alanlar birarada değerlendirildiğinde kentsel ‘*biçimi*’ oluşturmaktadırlar. Kent biçimi kullanım ve işlev olarak değişen koşullar ile şekillenen bir olgu olduğu

için morfolojik olarak tanımlanabilmektedir. 'Ölçek' kavramı ise, yaşanan küçük bir birimden şehrin tamamına kadar değerlendirme ve algılama imkanı sunduğu için kentin bir bütün olarak anlaşılması sürecini temsil etmektedir. Bu kapsamda, Caniggia'nın bina ölçeğinden başlayarak benimsediği tipolojik süreç ile, Conzen'in şehir ölçeğinden inerek yaklaştığı süreç Moudon'un tanımladığı ölçütler ile birlikte değerlendirilmiştir. Buna yönelik olarak çalışmanın tipomorfolojik analiz süreci belirlenmiş ve Şekil 3.8'de gösterildiği gibidir.

Şekil 3.8 : Tipomorfolojik analiz sürecinin şematik anlatımı.

Tipomorfolojik analiz ile, kent dokusu bir süreç olarak ele alınmaktadır. Fiziksel çevrenin tipolojik tanımı ile bina dokularının üç boyutta anlaşılması ve zaman içerisinde gelişen planlama dönemlerinden nasıl etkilendiğini araştırmak hedeflenmiştir. Bu noktada, mekân dizimi analizinden elde edilen veriler ile başkentler için ayırıcı özelliğe sahip olan mekânsal alanlardaki binaların zaman içerisinde planlama kararları ile değişim süreçlerine ne yönde maruz kaldıkları analiz edilmiştir. Bununla birlikte, binalar arası ulaşım ve erişim faktörleri incelenmiştir. Burada bir diğer önemli ve tamamlayıcı bileşen olan sokaklar ve sokak sistemleri kent dokusundaki sirkülasyonun nasıl değiştiğine dair bir veri oluşturulması açısından analizi önem taşımaktadır.

Kentlerdeki değişen planlama kararlarının etkileriyle arazi kullanımında da fonksiyonel olarak farklılıklar meydana gelmektedir. Arazi kullanımının tipolojik

analizi ile, çalışma kapsamında belirlenen bölgelerdeki yapı türünün zamanla değişimi araştırılmaktadır. Bu analiz ile, yapı ve işlev değişiminin kent dokusu ile ilişkisine morfolojik bir çerçeve sunulmaktadır.

Belirlenen ölçütlerin çalışma çerçevesinde değerlendirilmesinde kullanılacak veriler; tarihi planlar, tarihsel dönemlere ait AutoCAD programında sayısallaştırılmış haritalar, mekân dizimi analizi bulguları, tarihi ve güncel fotoğraflar ile hava fotoğrafları olmuştur. Mekân dizim analizinden elde edilen bulgular ile, örneklem alan olan başkent Ankara için karakteristik alanlar belirlenmiş ve bu alanlar üzerinde planlama dönemlerinin etkisi tipomorfolojik olarak analiz edilmiştir.

3.2.2 Tipomorfolojik yaklaşımın tez çalışmasına katkısı

Tipomorfolojik yaklaşımda, kent dokusu farklı dönemlerde incelenerek kentin değişim süreci farklı aşamalar ile değerlendirilebilmektedir. Bu şekilde, kentin tarihsel karakteri ile entegre bir süreç oluşturulabilmektedir. Bu yaklaşım ile kentsel formun ayrıntılı olarak incelenmesi mümkün olup, binalar ve açık alanlar için çeşitli sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Aynı zamanda, tipomorfolojik çalışmalar ile, mimari ve şehircilik ölçeklerinde entegre çalışmalar yürütülebilmektedir.

Tipomorfolojik analizin bu tez çalışması için önemi, başkentlerin planlanmasında ayırıcı niteliğe sahip olan mekânların tarihsel süreçten günümüze dek nasıl değiştiğinin anlaşılması için bir çerçeve sunması olmuştur. Bununla birlikte, değişen morfolojik yapının şehir ölçeğinden mimari ölçeğe inerek “*zaman, mekân ve ölçek*” kavramları ile değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Değişen morfolojik yapının başkentler için karakteristik önemine dikkat çekerek korunmasına yönelik yapılacak çalışmalar için de altlık oluşturması beklenmektedir.

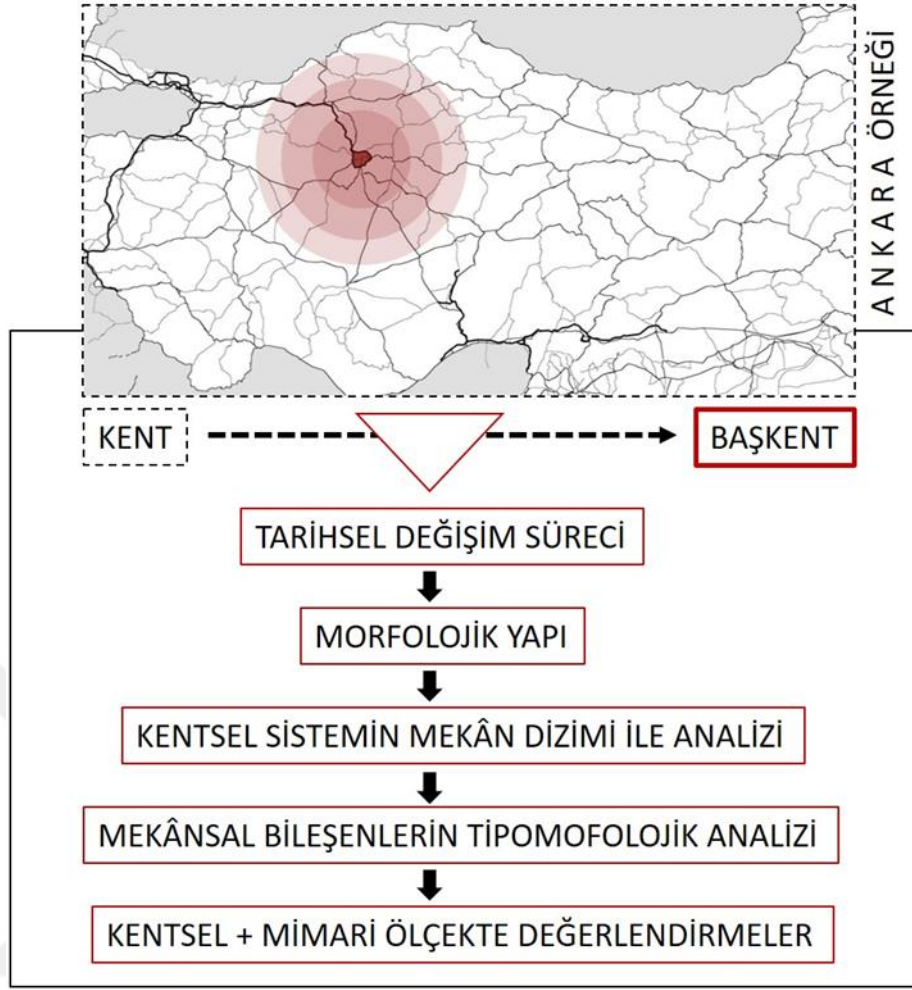
3.3 Bölüm Değerlendirmesi

Çalışmanın araştırdığı başlıca konu, bir şehri başkent yapan mekânsal özellikler ve kararların tespiti olarak belirlenmiştir. Buna yönelik geliştirilen, farklı morfolojik yöntemlerin birarada kullanımı ile bir başkent tanımlanması ve değişiminin analizi amaçlanmıştır.

Bir şehir başkent olana dek ve başkent olduktan sonra pek çok tarihsel döneme tanık olmakta ve bu dönemler bir değişim ve gelişim sürecini yansıtmaktadırlar. Sözü geçen

değişim süreci, kentin morfolojik yapısında kimi zaman bozulmalar kimi zaman farklılıklar ve kimi zaman ise korunan bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Ancak kuşkusuz ki, kentin tanıklık ettiği bu tarihsel dönemler morfolojik yapıyı etkilemektedir. Bu etkilerin analizi ve tespitinde tarihi dönemlere ait planlar, haritalar ve görseller önemli araştırma araçları olmaktadır. Bu çalışmada da, Başkent Ankara'ya dair elde edilen veriler ile tarihsel dönemlerin kenti oluşturan, dönüştüren ve geliştiren etkilerinin analizi hedeflenmiştir. Tarihsel dönemlere ait veriler ile mekânsal kararları ve kentin özgün karakteristik alanlarının tespiti amaçlanmıştır. Başkent kentsel sisteminin biçimsel ve matematiksel olarak açıklanmasında mekân dizim yöntemi kullanılmış ve çalışma çerçevesinde belirlenen tarihsel dönemler bu yöntem ile analiz edilmiştir. Mekân dizim yöntemi ile, başkent planlanmasında önemli özelliğe sahip olan mekânsal alanlar ve kent aksının tüm şehir ölçeğinde değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Mekân dizim analizlerinden elde edilen sonuçlar ile, başkent için kentsel ölçekte kritik yere sahip olan mekânsal dinamiklerin mimari ölçekte değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Buna yönelik, başkenti özgün kılan mekânlar ve kent aksında yer alan mimari öğelerin gelişimi ve potansiyelinin analizine odaklanılmıştır.

Çalışmanın yöntem kurgusu ile, farklı morfolojik yöntemlerin birlikte kullanılarak bir başkent analizi sürecinde kentsel ve mimari ölçeklerde bulgulara ulaşılması hedeflenmiştir (Şekil 3.9). Böylelikle, bir şehri başkent yapan karakteristik süreçler ve mekânların tanımlanmasında hem analitik hem de mimari bir yaklaşımın sunduğu farklı yönleri çeşitli ölçeklerde ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Şekil 3.9 : Yöntem sürecinin şematik kurgusu.

4. BAŞKENT ANKARA ÖRNEĞİ

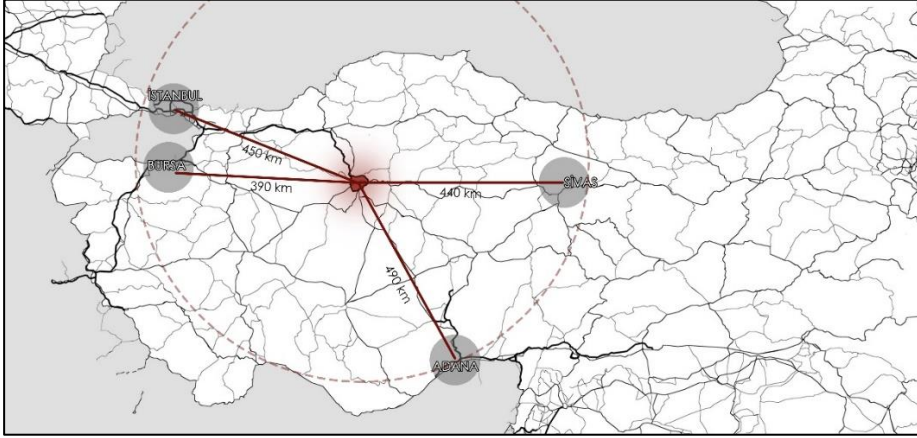
Başkentler ülkelerinin tarihlerine yön veren gelişmelerin merkezinde yer alan (Işın, 2009) ana karakteri temsil etmektedirler. Bu yükümlülükleri ile başkentler tarihi dönemler boyunca yaşanan kültürel, politik, ekonomik ve sosyal tüm konularda simge şehir olma durumundadırlar. Ankara da bozkır olarak tabir edilen (Işın, 2009, s. 11) Anadolu’da doğan bir başkent; Cumhuriyet’i temsil eden bir imge ve kültürel aktarım mekânı olarak öne çıkmaktadır.

Ankara, başkent olduğu dönem itibariyle hemen sonrasında gelişen Cumhuriyet’in ilanını sürecini temsil eden ve yeni bir toplumsal pratiği şekillendiren kenttir. Öte yandan, Cumhuriyet’in ilanından önce İstanbul’un bir imparatorluk başkenti olarak varlığı, ancak; sonrasında Ankara’nın Cumhuriyet’in temsili olarak öne çıkan yeni başkent olgusu kent düzeni ve gündelik hayatı yakından ilgilendiren süreçler olmuştur. Ankara’nın başkent olduğu dönemin toplumsal yapı ve kent ile olan ilişkilerini inceleyen birçok çalışma bu yeni dönemi kentin gelecek düşünceleri, modernizmi yansıtan rolü ve ulusal kimliğin sembolü olarak tanımlamışlardır (Bayraktar, 2016; Cengizkan, 2009; Işın, 2009). Bu kapsamda, Ankara’nın bir başkent olarak tanık olduğu süreçlerin şüphesiz ki kent yaşamı üzerinde etkileri olacaktır. Bu süreçlerin şehre olan etkileri kentin fiziksel düzeninde değişimleri beraberinde getirecektir. Ankara’nın morfolojik yapısını oluşturan, dönüştüren ve değiştiren bu süreçler ve tarihsel dönemler şehrin başkent karakterinin araştırılmasında önem ifade etmektedir.

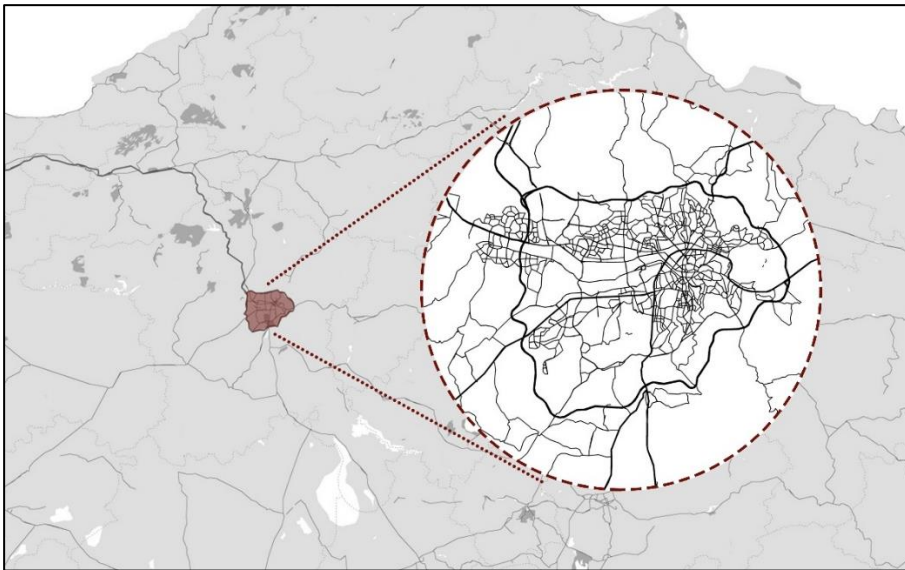
4.1 Çalışmada Ankara Örneğinin Seçilme Nedenleri

Başkentler temsil ettikleri ülkeler için sembolik bir şehir olmanın ötesinde ülkelere yön veren olayların ve kararların odak noktasında olan birer merkezdirler. Başkentlerin siyasal bir model olarak ön plana çıkan karakterleri de çalışmanın ikinci bölümünde incelenen örnek başkentler ile açıklanmıştır. Türkiye, Cumhuriyet’in ilanından önce ticari imajı ile anılan özellikte bir geçiş noktası olma niteliğine sahiptir. Bu dönemde, imparatorluk ile yönetilen bir ülke iken Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle Türkiye’de ulusal bir devlet olarak yeni bir dönem başlamıştır. Türkiye’nin diğer

lkelerden ayrılan bir yönü olarak ortaya çıkan yönetim şeklinin değişimi tüm ülke için değişim sürecini yönlendiren ve bu yönde kararların kentlere etki edeceği gelişmeleri beraberinde getiren kritik bir adımdır. Türkiye için bu yeni dönemde en kritik kararlardan biri, onu yıllar boyunca temsil edecek başkentinin hangi şehir olacağının kararlaştırılması olmuştur. Buna yönelik, başkent in İştanbul’dan Anadolu’ya taşınması konusu gündeme gelmiş ve Ankara’nın Türkiye Cumhuriyeti Devleti için başkent olarak seçilmesinin başlıca nedenlerinden birisi olarak sahip olduğu konumun avantajları ön plana çıkmıştır (şekil 4.1). Ankara, Anadolu’nun tam kalbi olarak nitelendirilen ve lokasyon olarak ülkenin merkez noktasında yer alması sebebiyle ulaşım, ticaret ve haberleşme konularında stratejik bir yere sahiptir. Ankara’nın başkent oluşunda etkili olan jeopolitik, stratejik ve coğrafı konumunun uygunluğu ülkesi için bir temsil meknı niteliği taşımasını sağlamıştır (şekil 4.2).

şekil 4.1 : Ankara kentinin Türkiye haritasındaki yeri.

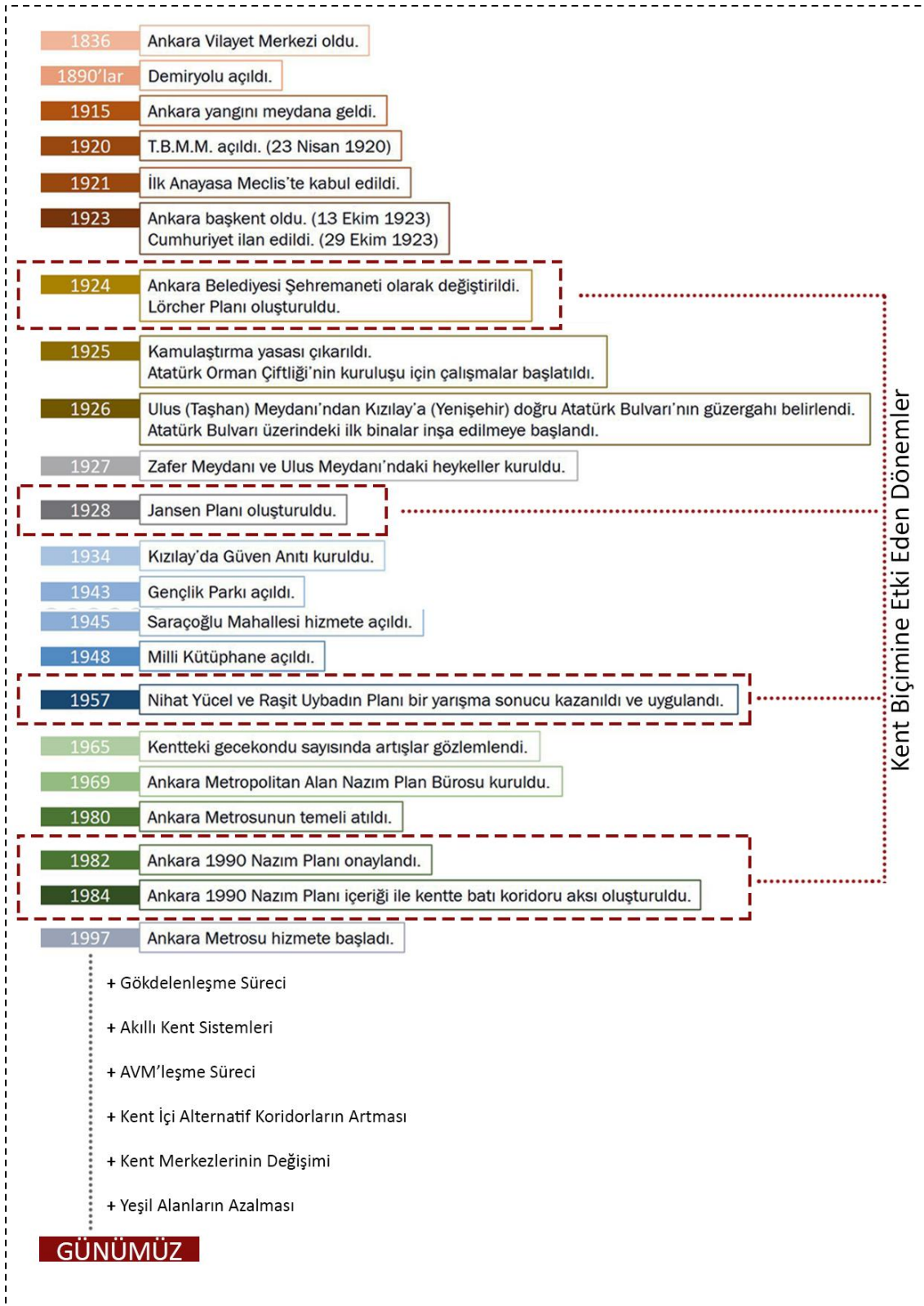
şekil 4.2 : Ankara mevcut kent formu ve meknsal biçimlenişi.

Türkiye için başkent olarak seçilen Ankara'nın temsil ettiği niteliklerin başında Cumhuriyet Dönemi'ni tüm yönleriyle taşıyacak bir kent olarak tasarlanması olmuştur. Bu kapsamda, Cumhuriyet'in ilanı Ankara için bir kırılma noktası olmuş ve başkent karakteri ile birlikte değerlendirilmesi gereken bir olgu haline gelmiştir. Ankara'nın başkent oluşu itibariyle gelişen yeni kararlar ve uygulamalar kentsel yaşamı etkileyen süreçlerin başında gelmektedir. Kentin oluşumu, değişimi ve dönüşümü üzerinde etkili olan sosyal, kültürel, politik ve ekonomik olgular tüm kent yaşamı ve kentin biçimlenişi konularında etkin rollere sahiptirler. Bu kapsamda, Ankara'nın tarihsel sürecine etki eden gelişmeler başkent oluşundan bu yana kentin morfolojik yapısını şekillendiren alt yapıları içerisinde barındırmaktadır (Şekil 4.3). Bu gelişmeleri kentsel ve mimari ölçeklerde değerlendirmenin Ankara'nın başkent karakterinin analizinde önemli bir yeri olmaktadır.

Bu çalışmada Ankara örneğinin seçilmesinde, yukarıda bahsedilen Türkiye'nin diğer ülkelerden ayrılan yönetim biçimi ile bir değişikliğe tanıklık etmesi ve bu değişikliğin başkent kararı ile birlikte ele alınıp tüm yönleriyle kentsel kararlar ile ilişkili bir süreci yansıtması etkili olmuştur. Cumhuriyet dönemi başkent seçilen Ankara için politik, ekonomik, sosyal ve kültürel süreçlerdeki pek çok kararın kent yapısına da etki ettiği özel bir anlama sahiptir. Bu kapsamda, sözü geçen etkilerin kent yapısında meydana getirdiği değişimleri incelemek ve morfolojik olarak analiz etmek çalışmanın motivasyonunu açıklamaktadır.

Çalışmada gerçekleştirilen morfolojik analizlerin Başkent Ankara için uygulanmasında gözetilen temel hedefler:

- Bir başkent kentsel gelişim sürecinin morfolojik olarak değerlendirilmesi ve analizinin kentlerin mekânsal düzenini anlamak açısından önemi,
- Ankara'nın başkent karakteriyle birlikte ülkesi için sosyal, politik ve kültürel bir temsil niteliği taşıyor olması durumunun mekânsal karşılığının ve analizinin yapılması ihtiyacı,
- Cumhuriyet dönemini temsil eden mekânsal alanlar, Ankara'nın başkent oluşunda rol oynayan karakteristik yerler ve kent akslarını tespit etmenin önemi şeklinde olmuştur.

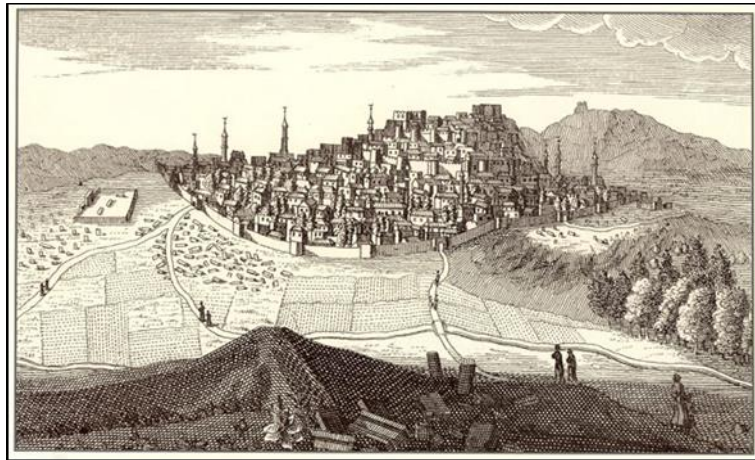

Şekil 4.3 : Ankara'nın tarihsel sürecinde yaşanan başlıca gelişmeler (Kızılay Kent Merkezi Çalışma Grubu, 2004'ten elde edilen bilgiler ile yazar tarafından düzenlenmiştir).

4.2 Ankara'nın Tarihsel Gelişim Süreci

Ankara, Cumhuriyet'in ilanından önceki dönemde pek çok imparatorluğun varlığına tanık olmuş ve bu dönemlerden izleri günümüzde de taşımaya devam etmektedir. Roma İmparatorluğu döneminde nüfusu oldukça artan Ankara, sonraki dönemde Osmanlılar'a ev sahipliği yapmıştır. 1900'lü yıllara kadar ticari faaliyetlerin de odağında bir konuma sahip olan Ankara'da 1915 yılında meydana gelen bir yangın sonucunda kentin büyük bir bölümü etkilenmiştir. Bu olay ile paralel zamanlarda gelişen başkent in Anadolu'ya taşınması süreci, Ankara için tarihi bir dönüm noktası olmuş ve kenti tüm yönleriyle etkileyen bir olgu haline gelmiştir.

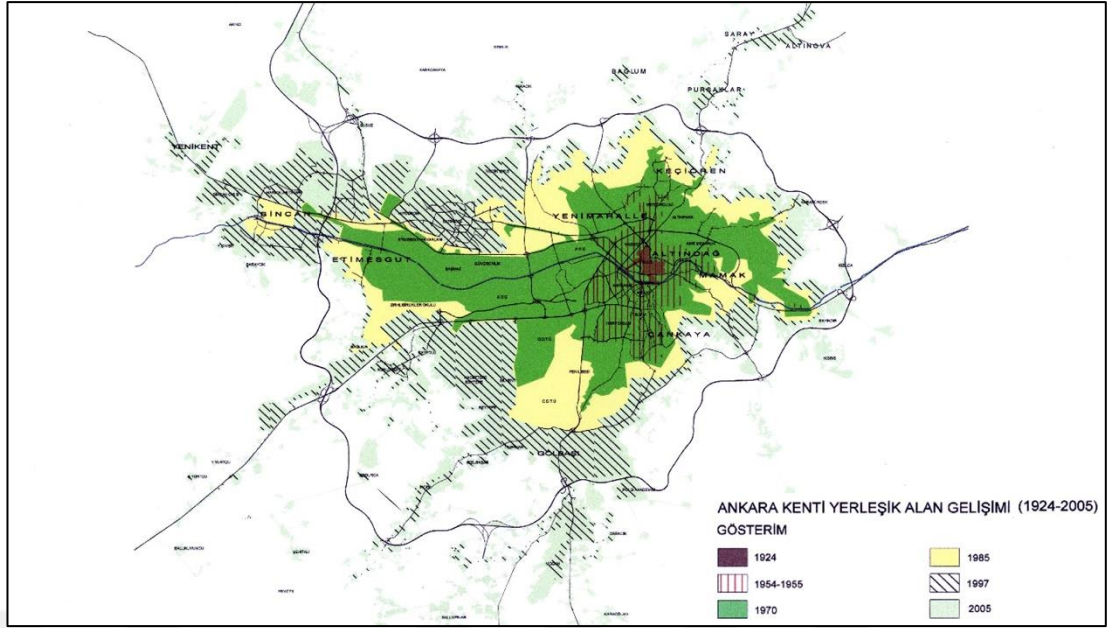
Ankara'nın başkent olarak ilan edilmesi düşünüldüğü dönemde kent; demiryolu ve telgraf ağını buluşturan ortak nokta olması dışında genel olarak diğer Anadolu kentlerinden farklı bir özelliğe sahip değildi (Şenol Cantek, 2003). Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim merkezi olarak 13 Ekim 1923 yılında başkent ilan edildiğinde ise yirmi bin nüfusa sahip bir kasaba görünümüne sahipti (Kılınç, 2013) (Şekil 4.4). Ancak, yeni başkent in yönetim binaları, hastaneler, devlet adamlarını ağırlayacak konuk evleri, eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak fakülteler, kültür ve eğlence merkezleri gibi binalardan oluşan yeni mekânsal niteliklere ihtiyacı bulunmaktaydı (Bayraktar, 2016). Bu sebeple, Ankara başkent oluşu ve Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte modernleşme ve toplumsal değişim süreci içerisine girmiştir. Ankara'da bu dönem sonrasında gelişen yeni yaşam biçimi kenti tüm yönleriyle etkileyen bir dönüşüm olmuştur. Bu kapsamda, yeni Ankara'nın mekânsal düzeninde de değişimler meydana gelmiş ve kentte yeni mekânsal dinamikler oluşmaya başlamıştır.

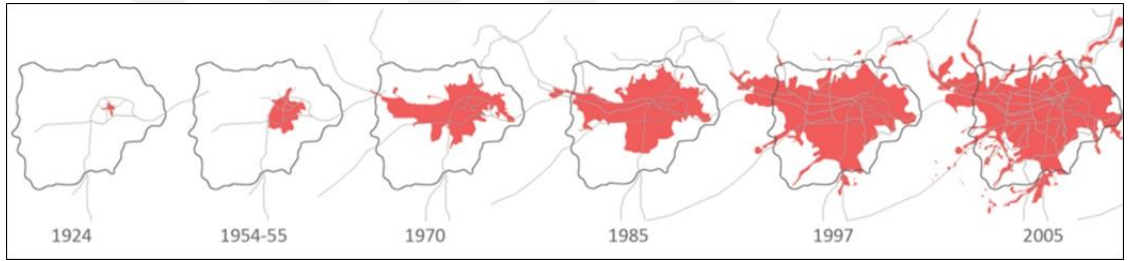
Şekil 4.4 : P. Tournefort tarafından yapılan 1711 tarihli Ankara gravürü (Tunçer, 2001).

Tankut (1988), Ankara'yı yalnızca bir simge kent olarak değil; Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni dünya anlayışını ve ona uygun yaşam biçimini yansıtan bir başkent ve yönetim merkezi olarak ifade etmektedir. Ankara'nın tarihsel gelişim sürecinin açıklanmasında başkent oluşu önemli bir dönemi temsil etmektedir. Bu süreci takip eden Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Ankara'nın Türkiye'nin kentleşme sürecinde de özel bir yeri ve öncü nitelikte bir rolü bulunmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte ülkede gözlemlenen kentsel gelişim süreçleri başkent için alınan kararlardan etkilenmiştir (Keleş & Duru, 2008). Ülkesi için yeni ve öncü bir oluşumu temsil eden başkent olma süreci Ankara için geliştirilen kentsel planlama kararlarına da yansımaktadır.

Ankara, başkent oluşundan itibaren gelişen süreç itibariyle kent dokusunda ve formunda değişimlere tanık olmuştur (Şekil 4.5). Bu çalışmanın ana çerçevesini oluşturan tarihsel dönemler ve kentsel planlama kararları, Ankara'nın başkent oluşundan itibaren kentte etkisini göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte, kentin ekonomik, kültürel ve politik konularda geçirdiği gelişmeler kentin planlama dönemlerine de etki etmiştir. Ankara'nın kentsel gelişiminde başkent oluşu ve Cumhuriyet'in ilanı süreçlerinin güçlü etkileri bulunmaktadır (Keleş & Duru, 2008). Bu kapsamda, Ankara'nın bu gelişmeler itibariyle tanık olduğu dönemler kentin morfolojik yapısında değişimleri beraberinde getirmektedir. Bu süreçlerin ivmesiyle büyüyen ve gelişen Ankara makroformu '*topoğrafik bir çanak*' olarak nitelendirilmektedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2006) (Şekil 4.6).

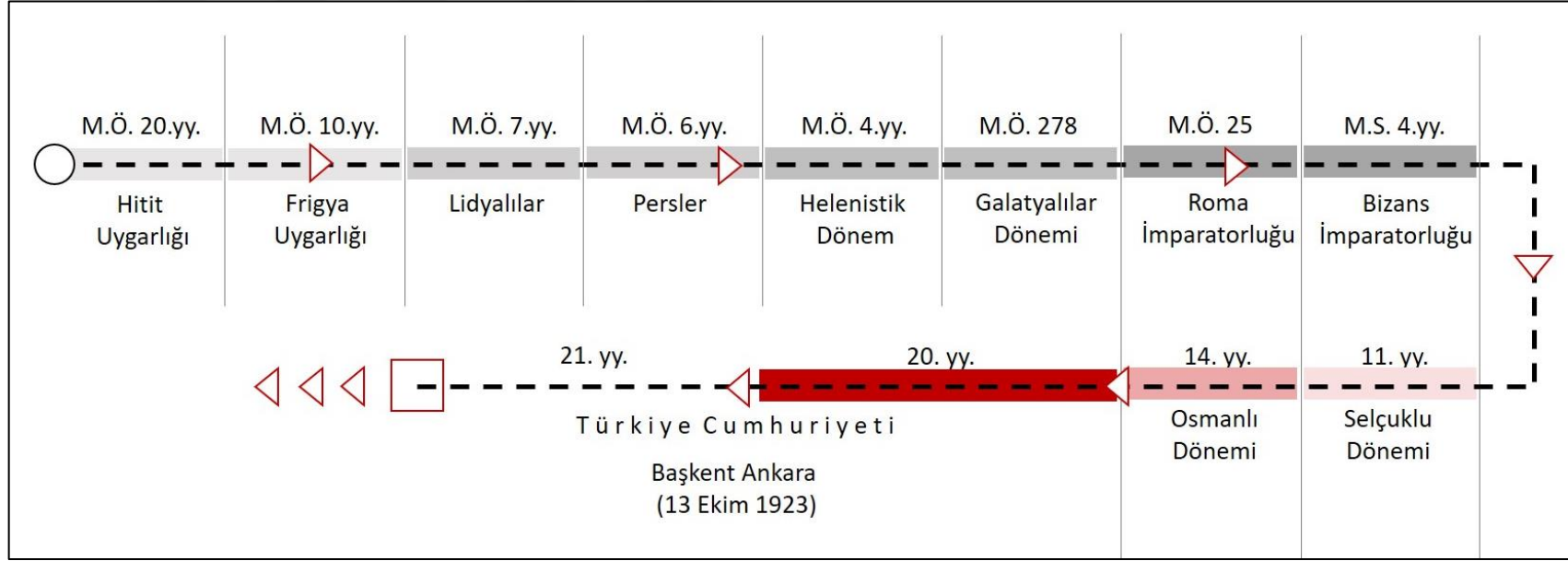

Şekil 4.5 : Ankara kentinin 1924-2005 yılları arasındaki makroform gelişimi (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2006).

Şekil 4.6 : Ankara kentinin yıllara göre makroform gelişimi (Ankara Büyükşehir Belediyesi verileri ile yazar tarafından üretilmiştir).

Ankara'nın tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, Cumhuriyet'in ilanı öncesinde bazı dönemlerde farklı uygarlıklara başkentlik yapmış olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 4.7). Ancak, 19.yy'a kadar olan dönem kentin şu an sahip olduğu konumunu ve başkent olma sürecini doğrudan etkilememiştir (İmga, 2006). Bu nedenle, Ankara'nın başkent karakterinin araştırılmasında kenti Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası şeklinde değerlendirmek yerinde bir karar olmaktadır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Ankara'nın kültürel, ekonomik, politik ve sosyal alanlarda gelişimine yön veren önemli planlama dönemleri başkentlik kavramının araştırılmasında stratejik anlama sahip olmuşlardır. Bu çalışma kapsamında, Cumhuriyet'in ilanı Ankara için bir kırılma noktası olarak değerlendirilmiş ve şehrin başkent oluşunda etkili olan tarihi dönemler bu süreç ile birlikte ele alınmıştır.

Şekil 4.7 : Ankara'nın başkentlik yapmış olduğu uygarlıklar.

4.3 Bölüm Değerlendirmesi

Çalışmanın bu bölümünde, Ankara'nın kentsel gelişim süreci tarihsel çerçevede açıklanmış ve bu çalışmanın odak noktası olma sebeplerine değinilmiştir. Bu bölüm ile tez çalışması kapsamında Başkent Ankara için gerçekleştirilen morfolojik analizlerin temelini anlamlandırmak hedeflenmiştir. Bölüm içerisinde değinilen tarihsel süreçlerin şehre olan etkilerinin Ankara'nın başkent karakteri özelinde morfolojik analizler ile değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

5. ALAN ÇALIŞMALARI VE MORFOLOJİK ANALİZLER

Bir başkentin oluşum ve gelişim sürecinde kentsel düzenin kurgusu önem taşımaktadır. Şehrin planlamasında rol oynayan süreçler ve kararlar başkenti ilgilendiren ekonomik, politik, kültürel ve sosyal etkilere sahip olacaktır. Tankut (1990), bir başkentin ifade ettiği anlamı şu sözlerle açıklamaktadır:

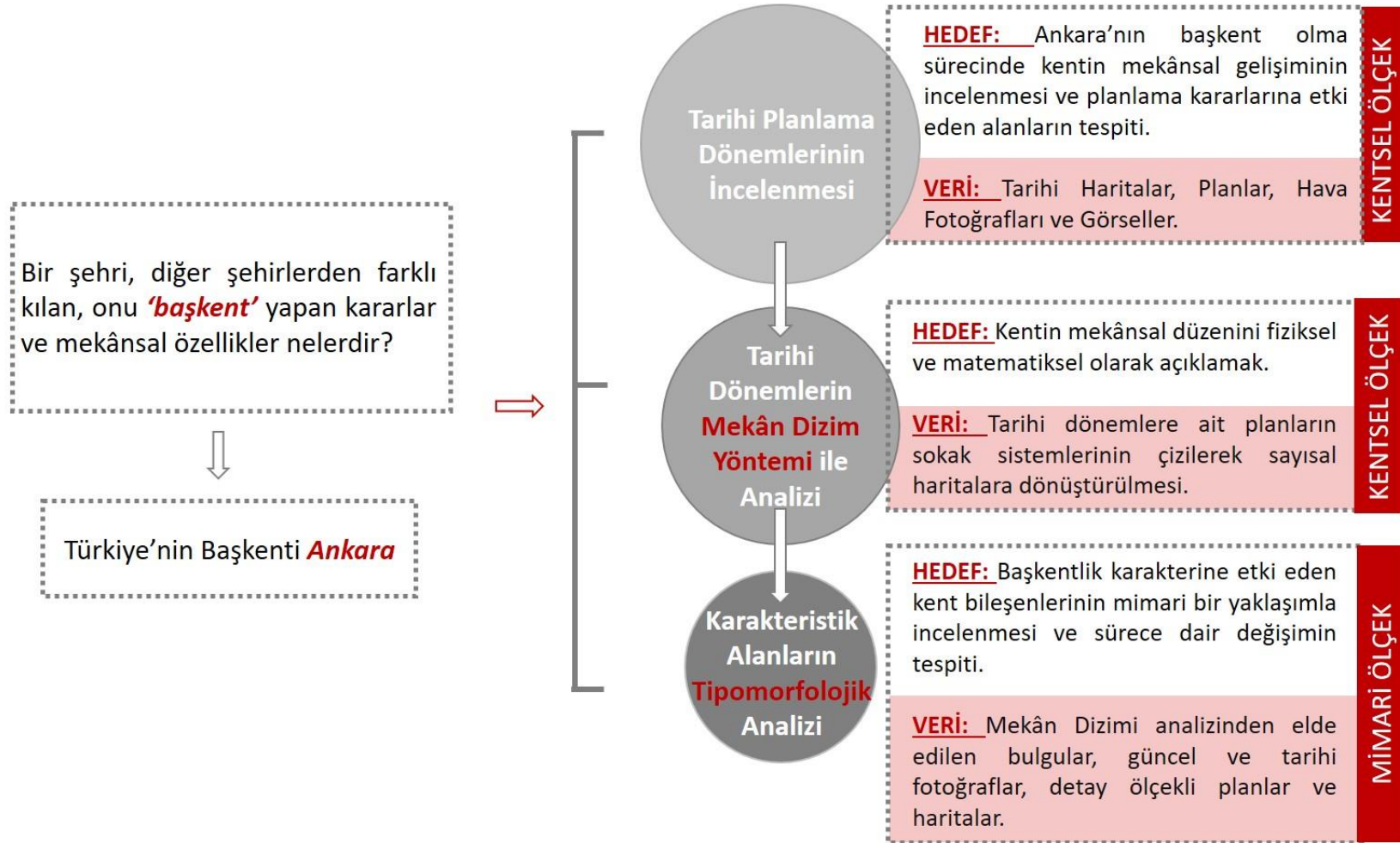
“Bir ülkenin başkenti kuşkusuz herhangi bir kent değildir. O ülkenin tüm şehirleri arasındaki lider kenttir. Bu kentte yönetim, siyaset, ticaret, sanat ve bilimin önde gelenleri buluşacak, önemli kararlar verecek ya da bu kararları etkileyecektir. Başkent umutlarımızın simgesi, beklentilerimizin aynasıdır. Bu nedenle bir başkentin fiziksel görüntüsünün hayati önemi vardır. Çünkü o ulusal canlılığın, sürekliliğin bir güvencesidir” (Tankut, 1990, s. 8; Doxiadis, 1960’dan).

Ankara, ülkesi için Cumhuriyet’in başkentini temsil eden öncü bir rol üstlenmiş ve tarihsel gelişimi süresince de bu durumu sürdürmüştür. Ankara’nın temsil ettiği bu karakter kentin mevcut ve gelecek planlama kararlarında da etkisini gösteren bir olguyu beraberinde getirmiştir. Şüphesiz ki, Ankara için geliştirilen kentsel ve mekânsal planlama kararları bir başkenti ifade etmesi ve tarihle bütünleşecek değerler taşıması bakımından önemlidir. Ankara’nın tarihsel gelişimi boyunca başkent karakterine etki eden kararlar kentin morfolojik yapısını da doğrudan etkileyen ve değiştiren süreçleri barındırmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde, Ankara’nın başkent oluşunu etkileyen dönemler ve sonrasında başkent ilan edildikten sonra gelişen tarihsel süreçler incelenecektir. Bu dönemlerin değerlendirilmesi çalışmanın yöntem kurgusu ile ele alınacak olup üç farklı analiz süreci gerçekleştirilecektir (Şekil 5.1). Bu noktada öncelikle başkent Ankara’nın kentsel gelişimine etki eden ve günümüz görüntüsüne ulaşmasında rolü olan planlama dönemleri tarihi haritalar ve planlar, tarihi ve güncel hava fotoğrafları ve görseller ile analiz edilecektir. Tarihi planlama dönemlerine ait verilerin incelenmesi ile Ankara’nın başkent oluşunda rol oynayan etmenlerin kentsel ölçekte tespiti hedeflenmektedir. Sonraki aşamada, değerlendirilen bu tarihsel dönemler

mekân dizimi (space syntax) yöntemi ile analiz edilip kentin mekânsal düzenini matematiksel ve fiziksel olarak açıklamak hedeflenmiştir. Mekân dizim yöntemi ile başkent'in tarihsel dönemlerdeki mekânsal örüntüleri ve kentin biçimlenişine dair veriler elde edilmesi amaçlanmıştır. Kent ölçeğinde elde edilen bu bulgular, başkent'in mekânsal gelişiminin farklı bir ölçekten değerlendirilmesi ve mekânsal kurgusunda rol oynayan kentsel bileşenleri açıklamak ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Ankara'nın başkent oluşunda etkin rol oynayan alanların tespiti sonrasında bu bölgelerde kente mimari bir ölçekten yaklaşılmış; tipomorfolojik analiz yöntemi ile bir başkent'in planlanmasında öne çıkan yerlerin değişim süreci araştırılmıştır.

Şekil 5.1 : Morfolojik analizlerin yöntem kurgusu.

5.1 Ankara'nın Kentsel Gelişim Süreci ve Başkent Karakterinin İncelenmesi

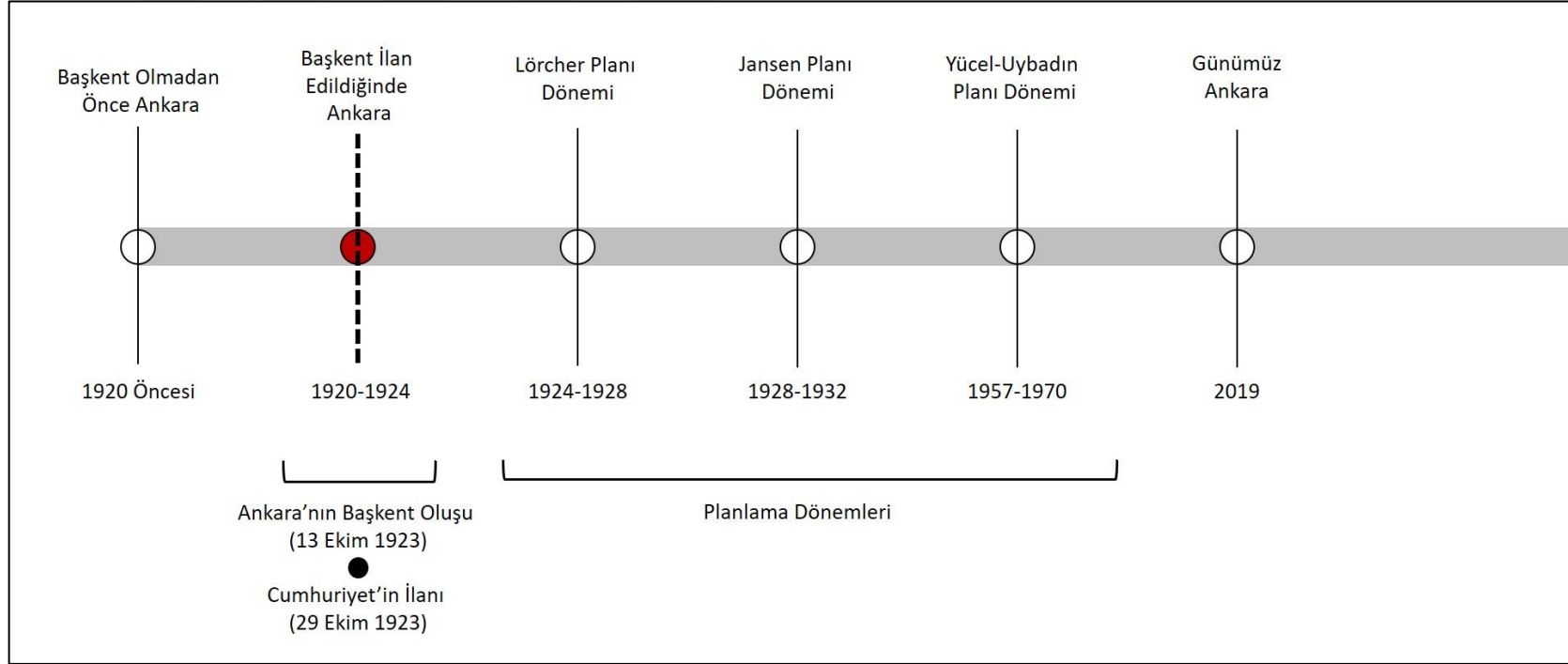
Bir kentin tarihini araştırmak, analiz etmek ve gelecek bağlantıları arasındaki ilişkileri anlamak için kentsel kurgunun araştırılması önem taşımaktadır. Kent kurgusunu oluşturan etmenlerin başında kentsel planlama kararları ve etkileri gelmektedir. Kentlerin tarihleri boyunca tanıklık ettikleri kentsel planlama kararları, kenti hem bileşenleriyle hem de bütüncül karakteriyle etkilemektedir. Bu bağlamda, kentlerin analizinde tarihsel süreçlerine etki eden tarihi planlar, haritalar ve kararlar oldukça kritik bir öneme sahiptir.

Ankara'nın ilk planlama çalışmaları, eski şehir ve yeni şehir kararlarını içermek üzere Keşfiyât ve İnşaat Türk Anonim Şirketi'ne hazırlanmıştır (Cengizkan, 2011). Aynı zamanda bu dönemlerde ortaya çıkan artan nüfus sürecine çözüm niteliğinde yeni yerleşim bölgelerinin oluşturulması ihtiyacı ve imar çalışmaları başlatılmıştır. Artan nüfus ve Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni gelişimler ve mekânsal alanlar ihtiyacı içerisinde olan Ankara'da kentin planlanması oldukça önem ifade eden bir süreç haline gelmiştir. Bu kapsamda, tarihsel çerçevede üç önemli planlama döneminin kararları ve uygulamaları kentte etkisini göstermeye başlamıştır. Bu dönemler; Ankara'nın başkent oluşu itibarıyla 1924-1932 yılları arasında uygulanan Lörcher Planı, 1932-1957 yılları arasında bir yarışma ile kazanılıp uygulanan Jansen Planı ve kent gelişme hızının yüksek olduğu 1957-1970 yılları arasında ulusal bir yarışma sonucunda kazanılan ve hayata geçirilen Nihat Yücel-Raşit Uybadın Planı olmuştur.

Çalışmanın bu başlığı altında, yukarıda sözü geçen üç önemli planlama döneminin Ankara'nın başkent karakterini temsil etmesi yönünden mekânsal incelemeleri önem taşımaktadır. Ancak, şehrin başkent olduğu yıllarda içerisinde bulunduğu kentsel durum ve Cumhuriyet'in ilanı öncesindeki kent biçiminin de planlama dönemleri öncesinde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple, çalışmada incelenen kentsel gelişim süreci Ankara için önemli iki kırılma noktası olan başkent oluşu ve Cumhuriyet'in ilanı süreçlerine dayandırılarak oluşturulmuştur (Şekil 5.2). Böylelikle, çalışmanın araştırdığı ana konu olan bir başkenti diğer şehirlerden ayıran mekânsal özelliklerin tespiti hususunda Ankara'nın başkent olmadan önce sahip olduğu kentsel durum ve başkent oluşu sonrasında kente etki eden planlama dönemleri arasındaki mekânsal farklılıklar tespit edilebilecektir.

Bu başlık altında ele alınan tarihsel planlama dönemleri ve kararlar; tarihi haritalar, planlar, tarihi ve güncel görseller ile hava fotoğrafları verilerine dayanmaktadır. Tarihi planların tüm dönemlerde doğru ölçekte analiz edilebilmesi için ilgili veriler Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden elde edilen, 1995 tarihli hava fotoğraflarından üretilip 1/1000 ölçekli sayısal haritalar kullanılarak hazırlanan ve 1997 yılında onaylanan halihazır haritasına yerleştirilmiştir. Bu çalışma yapılırken, kentin değişmeyen referans noktaları (Kale, değişmeyen yol ağı, su ögesi gibi) üzerinden haritaların sabitleme çalışması yapılmıştır.

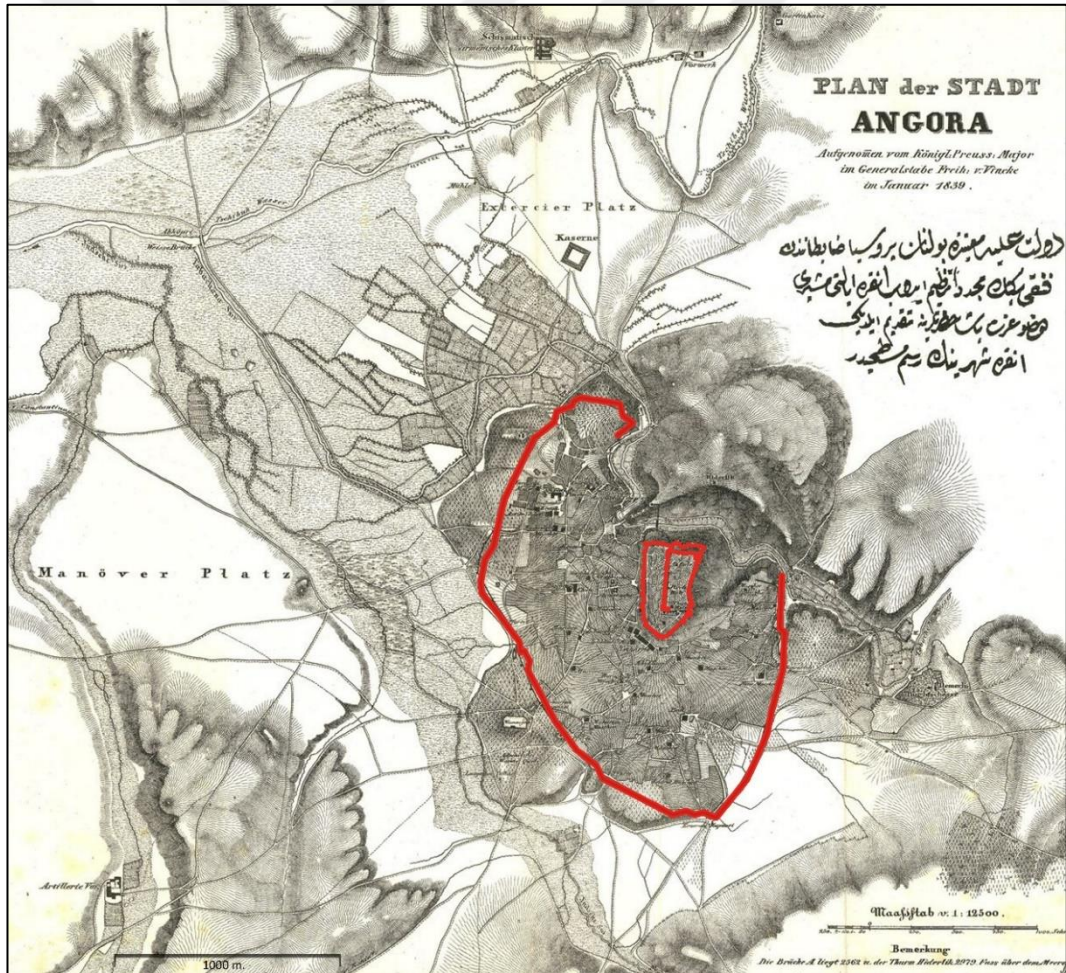

Şekil 5.2 : Çalışmanın incelediği dönemler.

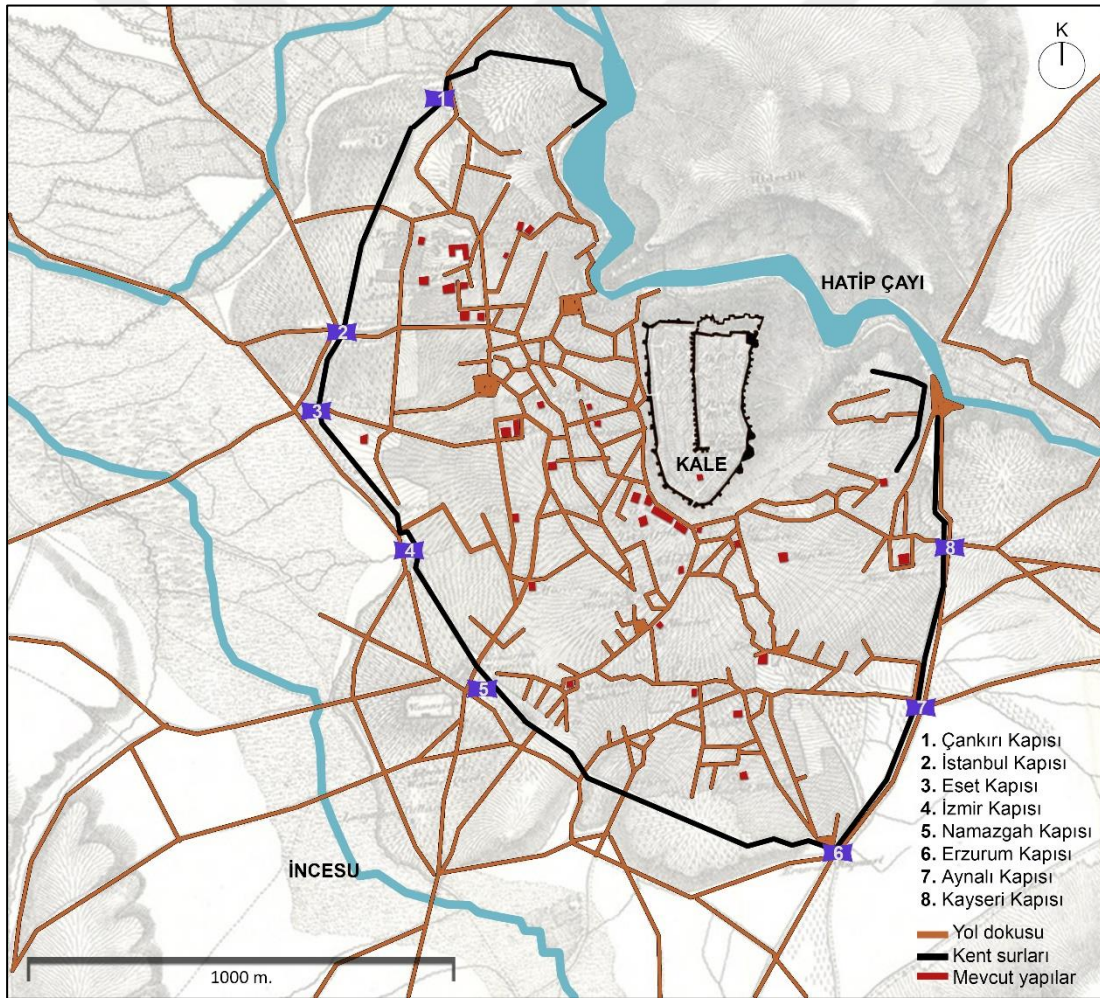
5.1.1 Başkent olmadan önce Ankara (1920 öncesi)

Ankara'nın bugünkü sınırlarının altyapısını yansıtan ve bilinen ilk haritası, Osmanlı Devleti'ne hizmet eden Binbaşı von Baron Vincke'in hazırladığı 1839 tarihli haritadır (Cengizkan, 2009). Bu dönemde Ankara nüfusu 20.000-30.000 arasındayken İstanbul nüfusu 300.000-700.000 arasında idi ancak; Ankara'nın Anadolu kentleri arasında ticari öneme sahip olması onun büyük şehirler arasında anılmasını sağlıyordu (Mihçioğlu Bilgi, 2010). Ankara coğrafi konumu nedeniyle ülkenin merkez noktasında yer alan ancak; jeomorfolojik özellikleri ile yüksek dağlar ile çevrili izole bir şehir imajına sahipti. Bu durum, özellikle Ankara'nın başkent olmadan önceki süreçte diğer şehirler için ifade eden karakteristik durumunu tanımlamada önem ifade etmektedir. 1839 tarihli harita Ankara'nın jeomorfolojik özellikleri ile şekillenen makroformuna dair ilk izleri barındırması bakımından temel bir planı yansıtmaktadır (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 : Von Vincke tarafından hazırlanan 1839 tarihli Ankara Haritası ve kent surlarının görünümü (Tunçer, 2002'den yazar tarafından düzenlenmiştir).

1839 tarihli harita mekânsal olarak incelendiğinde, Ankara'nın topoğrafik özelliklerini yansıtan tepe noktada kale duvarlarını gözlemlemek mümkündür. Bununla birlikte bu haritada, kenti çevreleyen tüm şehir surları görünmektedir (Şekil 5.4). Bu iç ve dış kale surları sonraki dönemlerde kaybolmuştur (Mihçioğlu Bilgi, 2010). Bu haritadan anlaşılmaktadır ki, o dönemde Ankara için şehir surları kent sınırlarını tanımlamak için önemli bir kentsel bileşendir. Bu döneme ait plan, Ankara'nın topoğrafik ve morfolojik kent özelliklerini yansıtan ve şehrin organik yapısını aktaran bir anlama sahiptir. Bu haritada şehir surları dışında kentsel dokuyu tanımlayan su ögesine de rastlanmaktadır. Kuzeyde Hatip Çayı, güneyde ve batıda ise İncesu Deresi kentin sınırlarını oluşturan kentsel bileşen olarak açıklanabilmektedir (Mihçioğlu Bilgi, 2010).

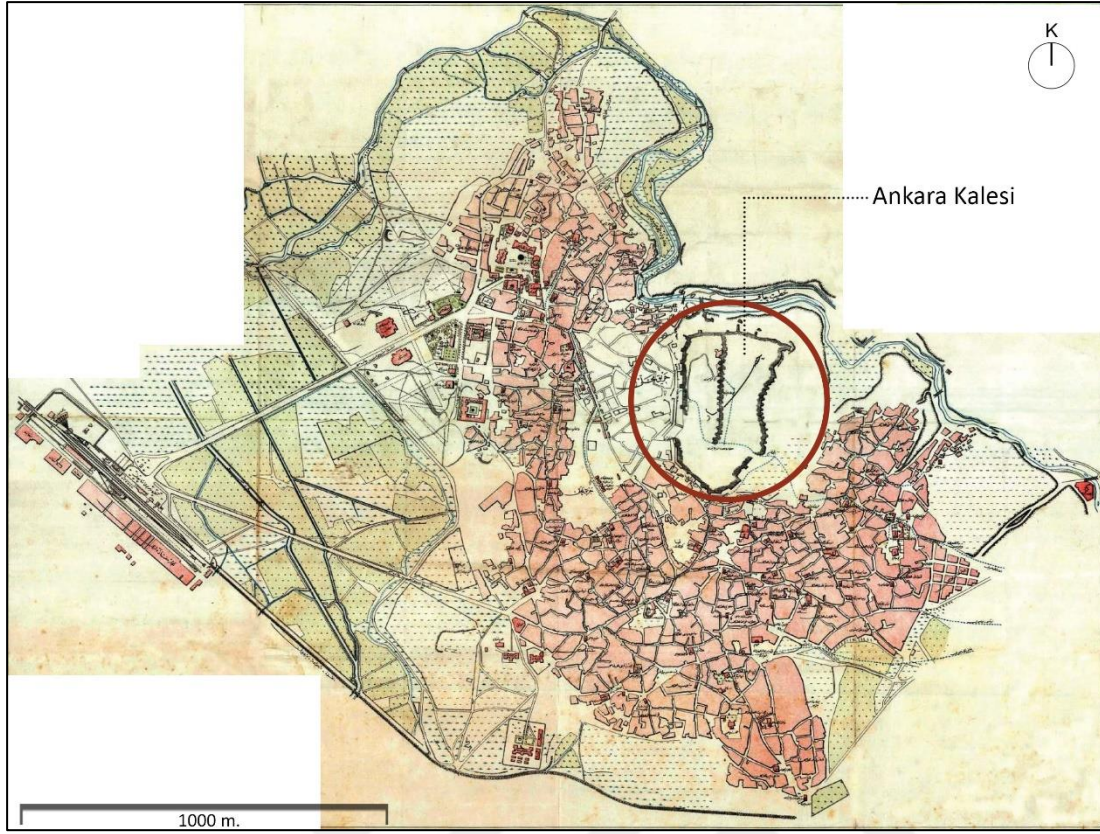
Şekil 5.4 : 1839 tarihli haritanın mekânsal incelemesi (Tunçer, 2001'e dayandırılarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

Şekil 5.4'te görüleceği üzere, 1839 tarihli bu haritadan kentsel dokuyu tanımlayan ince, uzun ve kıvrımlı yol yapısı gözlemlenebilmekte ve bu çıkarımın kent içi

sirkülasyonun tarifi için önem taşıdığı söylenebilmektedir. Kent içi dolaşımın kale etrafında yoğun olup kenti çevreleyen surlara yaklaştıkça azaldığı görünmektedir. Bu yol yapısının genel olarak planı oluşturan topoğrafya çizgileri ile uyumlu bir karakter sergilediği ve kent içi dolaşımın topoğrafya ile paralel bir oluşum içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Ankara'nın başkent olmadan önceki kentsel durumunun bir harita ile tespitinde yararlanılan kaynak olan 1839 tarihli bu plana 1892 tarihinde şehre demiryolunun gelişinin güncellemesi yapılmıştır. Demiryolunun gelişi ile kentin İstanbul ve diğer Anadolu kentleriyle olan ticari ilişkileri gelişmiş ve bu süreç ile nüfusun artması kent dokusunda da değişimleri beraberinde getirmiştir (Cengizkan, 2011). Ancak, kentsel dokunun tarifinde önem ifade eden yapısal bileşenlerin ve bu yapıların kent için ifade ettiği önemin kendi içi ve çevresi ile değerlendirilebilmesi için daha detaylı başka bir haritaya ihtiyaç duyulmaktadır. 1839 tarihli bu harita Ankara'nın başkent olmadan önceki karakteristik kent sınırlarını ve makroformunu anlamak açısından önemlidir. Bu haritadaki yerleri, arazi kullanımlarını, kenti tanımlayan imgesel yapıları, meydanları ve sokakları anlayabilmek için ise bir sonraki aşamada değerlendirilecek olan 1924 tarihli haritanın varlığı önem ifade etmektedir.

5.1.2 Başkent ilan edildiğinde Ankara (1920-1924)

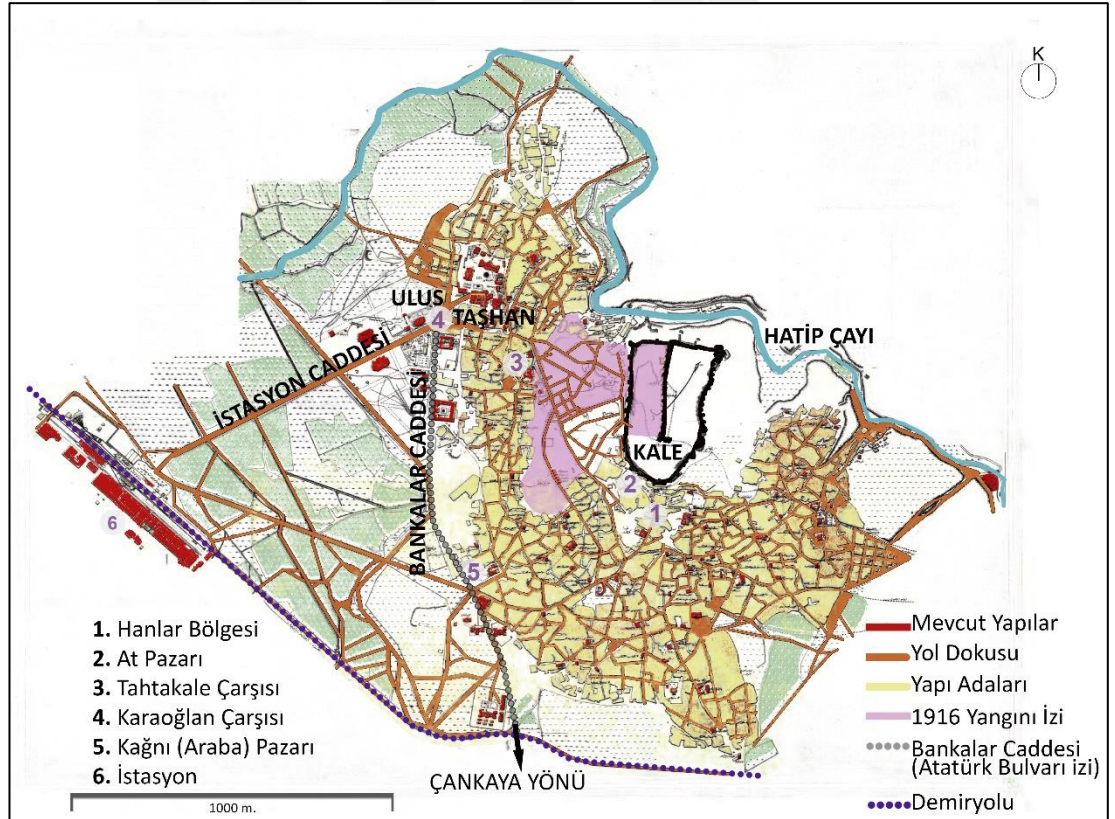
Ankara için 1920'li yıllar başkent karakterini yansıtacak bir şehir gelişimi için oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Bu dönemde, şehrin başkent olmasının getirdiği, ülkesi için bir simge kent olma durumu kentin fiziksel görünümü ve planlama kararları için stratejik adımların atılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Başkent oluşu ile birlikte nüfusu artmaya başlayan Ankara'nın kent genelinde planlama gerekliliği ortaya çıkmış ancak; yeni başkenti oluşturmak için bir an önce uygulamaya geçilmesi gerekmiştir (Tekeli, 1980). Buna yönelik gerçekleştirilen ilk çalışma, 16 Şubat 1924 tarihinde alınan 417 sayılı "*Ankara Şehremaneti Kanunu*" ile Ankara Şehremaneti'nin yapılması yönünde olmuştur (ABB, 2006). Bu girişim, kentin eski tarihi merkezi ve yakın civarlarını ifade eden Kale ve çevresi ile kentin büyüme olanaklarının değerlendirilmesi üzerine geliştirilmiştir (Şekil 5.5). Şehremaneti dönemi yaklaşık 6 yıl kadar devam etmiş; Yenişehir'in (Kızılay) kamulaştırılması ve Ankara'nın imar planlamalarının yapılması konularında çalışmalar yapılmıştır (ABB, 2006).

Şekil 5.5 : 1924 tarihli Ankara haritası (Günel & Kılıcı, 2015'ten elde edilen harita ile yazar tarafından düzenlenmiştir).

Ankara'nın 13 Ekim 1923'te başkent olması ve ardından 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesi yeni yönetim biçimi ve yeni bir dönemi yansıttı. Aynı sıra, Ankara'nın mekânsal karakterini de ön plana çıkarıp tüm ülke genelinde öncü bir rol üstlenmesini ifade etmektedir. Bununla birlikte, Osmanlı döneminde başkent olan İstanbul'un Anadolu'nun orta yeri Ankara'ya taşınması şüphesiz ki kültürel, politik, sosyal ve mekânsal süreçleri farklılaştıran bir dönemi beraberinde getirmiştir. Ankara'nın bu yeni dönemde pek çok konuda bir temsil aracı konumuna gelmesi sebebiyle kenti oluşturan fiziksel bileşenler konumları ve yapısal özellikleri ile bir başkentin planlanması sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda Ankara Şehremaneti Cumhuriyet döneminde kentin durumunu bir harita düzeyinde aktarması yönünden önemlidir. 1924 tarihli bu harita, 1/4000 ölçekli olup Asker Haritacılar tarafından hazırlanmıştır (Tankut, 1990). Tankut (1990, s. 36), bu haritadaki verilerin şehrin yol sistemi ve yapı adaları üzerine olduğunu ifade etmektedir. Tekeli (1980, s. 71), bu harita ile Taşhan'dan (Ulus) istasyona kadar devam eden alanda planlama kararlarının gözlemlendiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda bu harita üzerinde, 1916'da yaşanan yangının tahrip ettiği yerlerin izlerini de

gözlemlemek mümkündür. Haritadaki mekânsal veriler incelendiğinde, kentin ifadesini güçlü kılacak temsil mekânlarının varlığı gözlemlenmektedir (Şekil 5.6). Bunların başında, eski Ankara'yı tarifleyen ve kentin konumlandırılmasında stratejik noktalardan olan Ankara Kalesi gelmektedir. Kale ve çevresi şehrin eski ve geleneksel yaşama biçimini simgeleyen önemli noktalardan biridir (Işın, 2009). Bu dönem Ankara için başkent olmanın getirdiği kentsel düzenin ne olması gerektiğini arayan bir süreç olmakla birlikte, bu arayışların temelini modernleşme gayreti oluşturmaktadır. Modernleşme sürecinin temelinde ise, *“planlı gelişme, planlı büyüme, planlı yapılaşma arayışı vardır”* (Cengizkan, 2009, s. 31). Buna yönelik atılan adımlarda, Kale ve çevresi her ne kadar eski kenti simgeleyen taç nokta olsa da, Cumhuriyet'in başkentini temsil edecek yeni bir kentsel oluşuma ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda 1920'li yıllarda, Cumhuriyet'in yeni temsil mekânlarının oluşturulması ve bu alanlara ait kurumların mekânsal ve yapısal olarak şekillendirildiği gözlemlenmektedir (Keskinok, 2009).

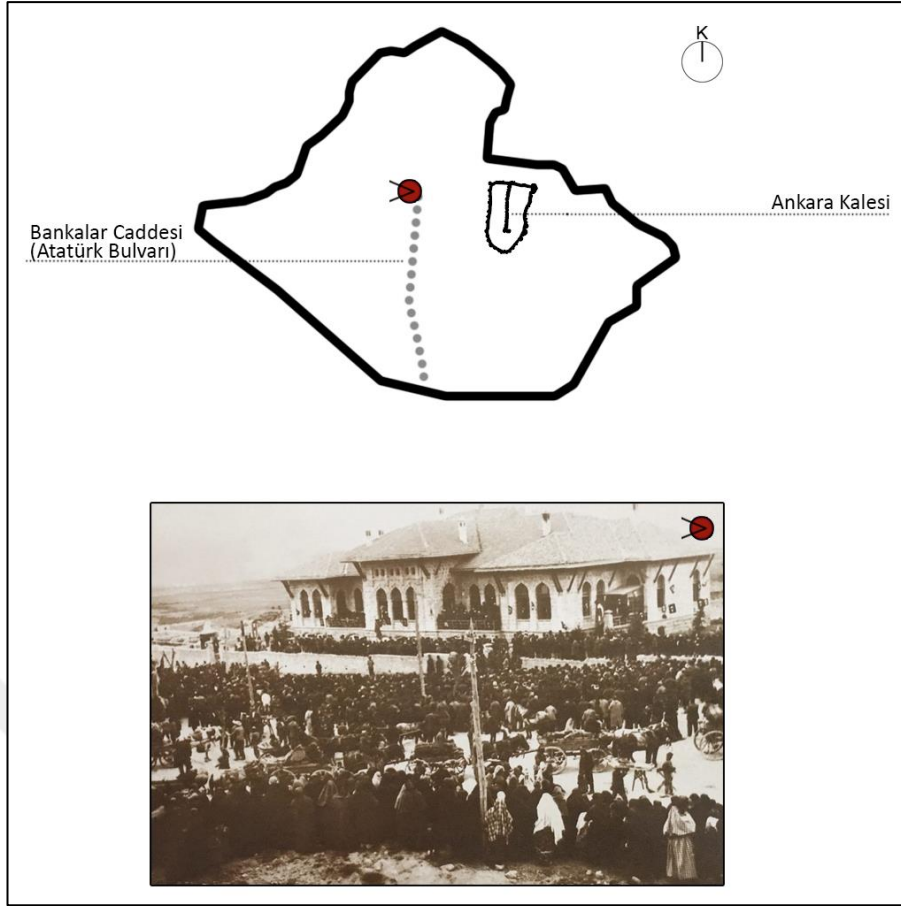

Şekil 5.6 : 1924 tarihli haritanın mekânsal incelemesi (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

1924 tarihli haritada Cumhuriyet döneminin temsil aksını oluşturan bir kentsel omurganın izlerine rastlanmaktadır. Bu aks, eski ve yeni kenti birbirine bağlayan

Atatürk Bulvarı'dır. Bu yıllarda özellikle Cumhuriyet dönemine dair yeni kurumlara yer seçimleri yapılırken Atatürk Bulvarı ekseninde bir gelişme yaşanması kent için önem ifade etmektedir (Keskinok, 2009). Keskinok'a (2009, s. 38) göre, "*sanki, önce bulvar oluşmuş sonra kent kurulmuştur*". Atatürk Bulvarı, tarihi kenti ifade eden Ulus ile yeni kent Çankaya'ya uzanan bir kentsel gelişme eksenine ve tarihi bir akstır (Şekil 5.7). Bu kentsel omurga, üzerinde başkente özgü yeni biçimsel gelişmelerin kurgulanması ve sonraki dönemlerdeki planlama kararlarına da altlık oluşturması bakımından son derece kritik bir öneme sahiptir. Ankara Şehremaneti'nin 1924 tarihli haritasının Atatürk Bulvarı üzerinden kent okuması yapıldığında bulvarın bir bölümünü oluşturan Bankalar Caddesi'nin varlığı dikkat çekmektedir (Keskinok, 2009). Bu cadde Ankara'nın ve Atatürk Bulvarı'nın biçimlenme sürecinin başladığı ilk yol olması (Keskinok, 2009, s. 39) bakımından önemli olup, üzerinde çok sayıda dönemi yansıtan tarihi yapılara rastlanmaktadır. Ayrıca, bu caddenin üzerinde dönemin yeni ekonomik durumunu yansıtan banka yapıları hem caddeye ismini veren hem de yeni başkentlin dönüşüm sürecinin temsili olan bir olgu haline gelmiştir. Atatürk Bulvarı'nın Ulus Meydanı'ndan başlayarak Çankaya'ya doğru uzanan ilk bölümünü oluşturan Bankalar Caddesi bulvara Erken Cumhuriyet Dönemi'nde verilen ismi temsil etmektedir (Altan Ergut, 2005).

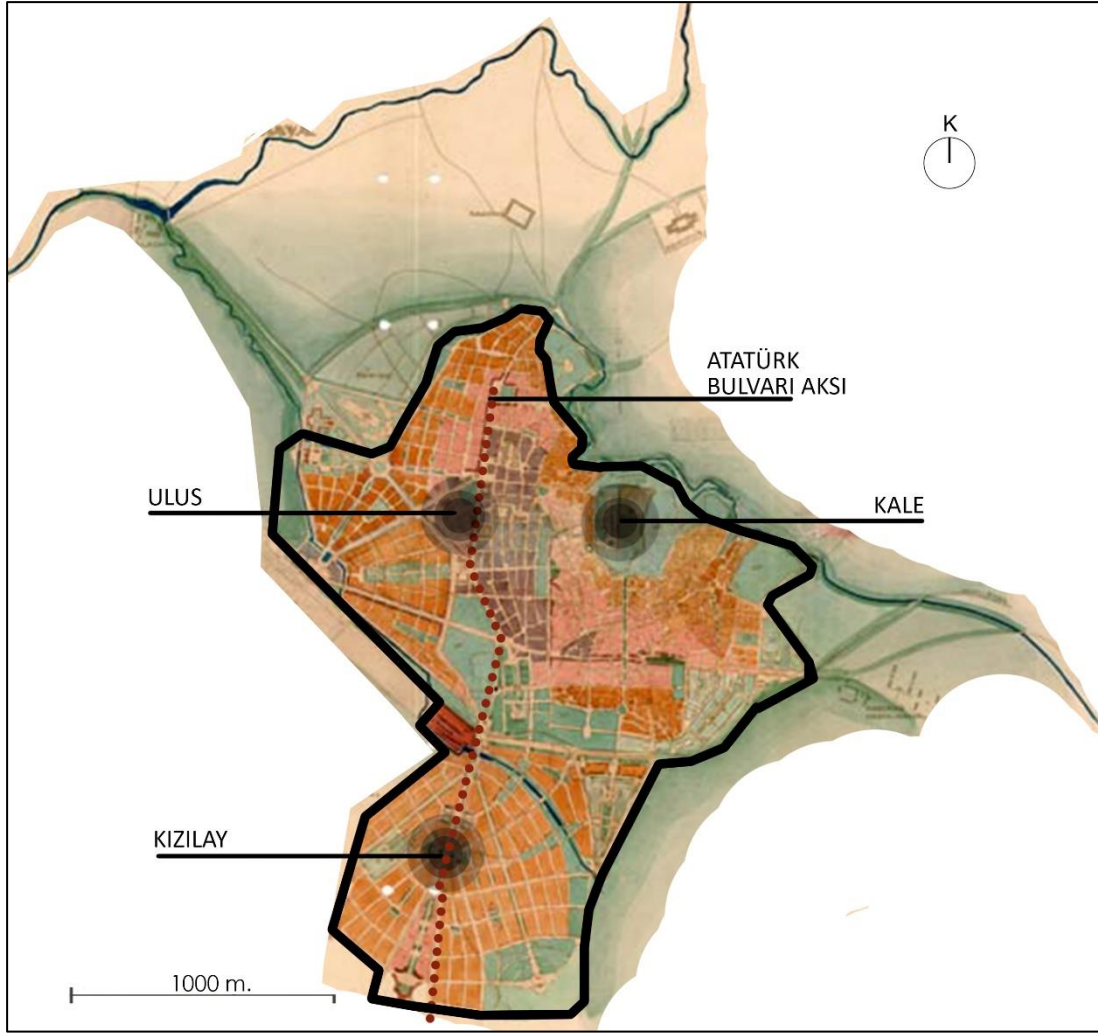
Bu dönemde bahsedildiği üzere Atatürk Bulvarı, kentin başkentlik sürecine yakından tanık olan bir kentsel imge ve ekonomik, politik, kültürel ve sosyal olguların kentsel yansıması olarak tüm planlama dönemlerinde de etkili olması beklenen bir yönetim aksı olarak ifade edilebilir. Bu çalışmanın araştırdığı bir başkentlin planlanmasında ne gibi etmenler rol oynamalıdır sorusuna cevaben Atatürk Bulvarı'nın bir kentsel omurga olarak değerlendirilmesi önem ifade etmektedir. Çalışmanın sonraki bölümlerinde ele alınan dönemlerde de bu aksın varlığı üzerinden kentsel gelişimi okumak amaçlanmıştır.

Şekil 5.7 : Cumhuriyet'in kuruluş döneminde ilk TBMM Binası önü (Url-2 ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

5.1.3 Lörcher Planı dönemi (1924-1928)

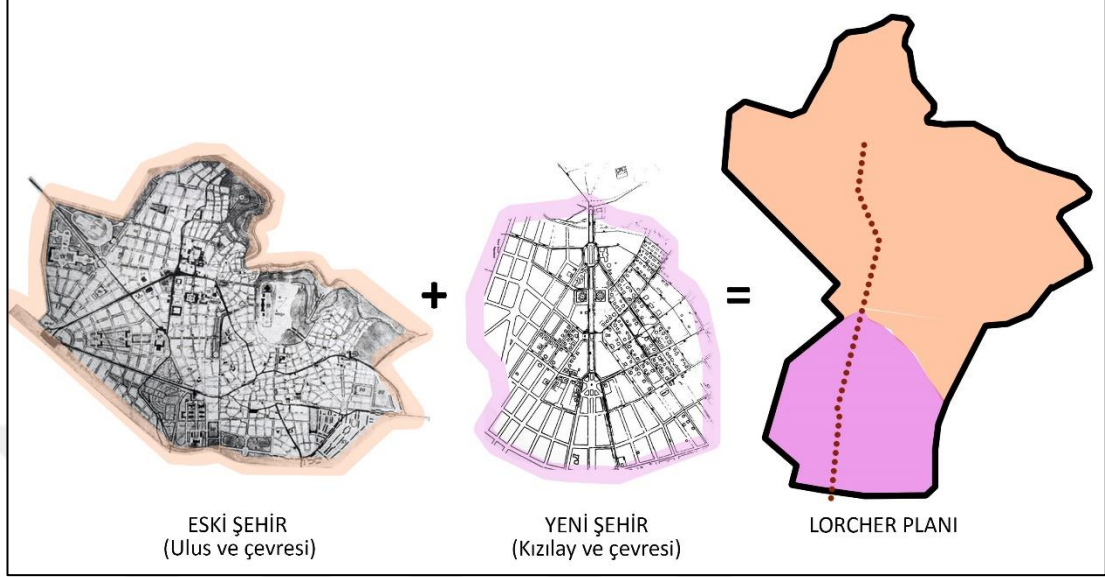
Lörcher Planı (1924-1928) kentin eski kent ve çevresinde gelişimi ve güneye doğru ilerlemesi yönünde temel kararları vermiş olan ve Ankara makroformuna katkı sunan bir gelişim sürecidir (Şekil 5.8). Aynı zamanda bu dönemin kararları, başkentin gelişmekte olan nüfusunu eski kent ve civarına yerleştirmeye çalışmış ve kentin çevresiyle ilişkili yeni yollara açıklık getirmektedir (Cengizkan, 2011). Lörcher Planı'nın oluşturulması sürecinde, Kale ve çevresi ile 1917 yılında gerçekleşen yangında üçte biri kaybolan eski kenti oluşturan kentsel dokunun bir iyileştirme süreci olarak değerlendirilmesi beklenmiştir (Cengizkan, 2009). 1924-25 tarihli Lörcher Planı'na ait haritada da bu izlere rastlanmaktadır.

Şekil 5.8 : Lörcher Planı (1924-1928), Kent merkezleri ve Atatürk Bulvarı aksı (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden alınan veri ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

Bu dönemde, kentin tarihi merkezleri olan Ulus (Eski Şehir) ve Kızılay (Yeni Şehir) bölgeleri için ilk planlama kararlarını ortaya koyan Dr. Carl Christopher Lörcher, Ankara'nın modernleşme döneminin temel planlarının hazırlanmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Şekil 5.9). Lörcher Planı ile demiryolunun güney kısmında yeni bir şehir öngörülerek tasarlanmıştır (Keskinok, 2009). Bu planlama süreci mekânsal olarak incelendiğinde (Şekil 5.10), Ulus ve Kızılay bölgeleri arasında binaların kullanım nitelikleri olarak farklılıklar görünmekte ve sözü geçen alanlar bu niteliklere göre organize edilmiştir. Ulus bölgesinde tarihi binaların ve Cumhuriyet dönemini yansıtan temsil mekânlarının varlığı dikkat çekerken, Kızılay bölgesinin yönetim alanı olma karakteri üstün tutularak hükümet binalarına yer verilmiştir. Öte yandan, Lörcher Planı'nda Ulus ve Kızılay için bütünleştirici bir kent aksı dikkat çekmektedir. Bu aks, eski ve yeni kenti birbirine bağlayan niteliğiyle kent için günümüzde de önemini

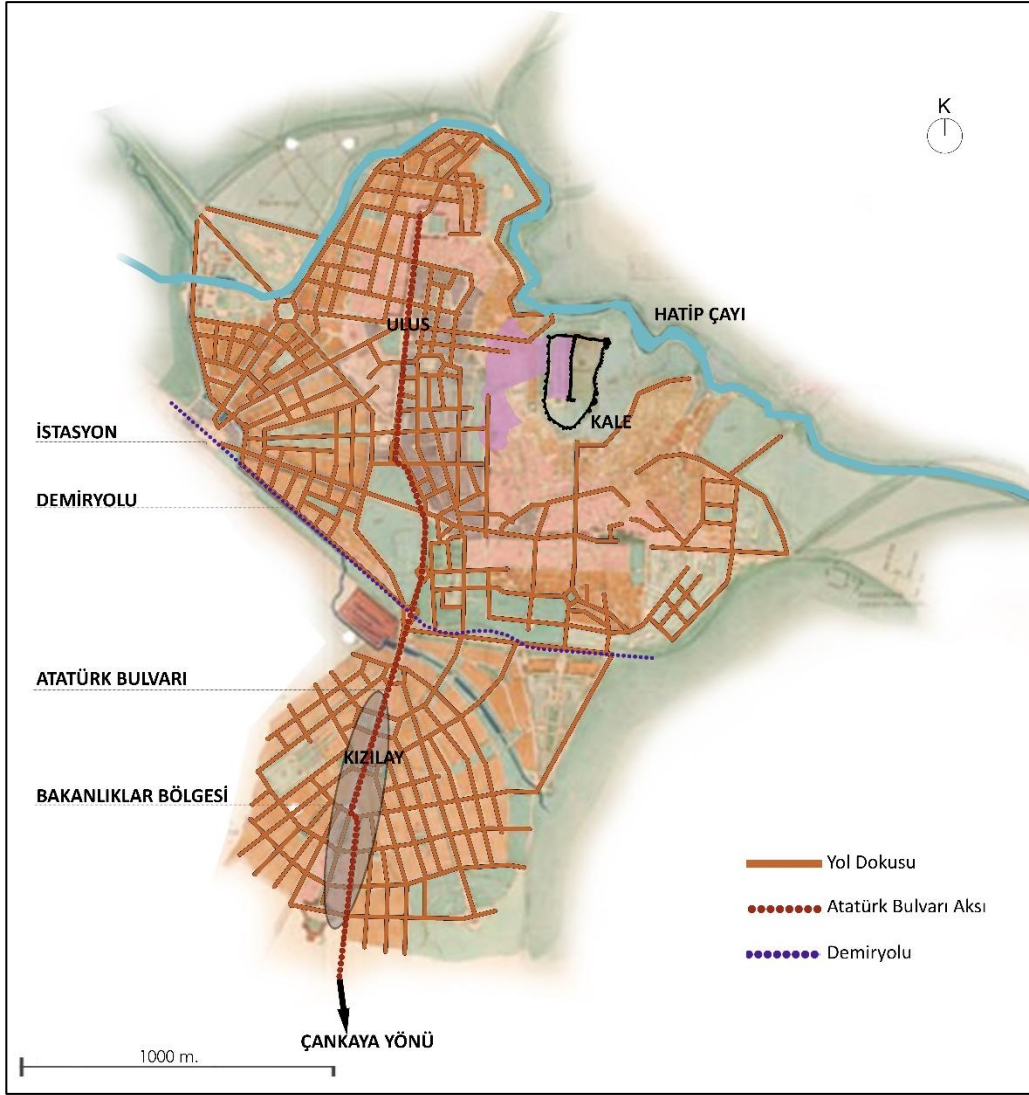
koruyan ve kentin ana sirkülasyon elemanı olarak görev yapan Atatürk Bulvarı'dır. Bu bulvarın izlerine 1924 tarihli haritada rastlanmış ancak mekânsal niteliklerinin belirlenmesi ve kente olan organizasyonu Lörcher Planı aracılığıyla başlamıştır.

Şekil 5.9 : Lörcher Planı'nın Eski Şehir ve Yeni Şehir stratejisi (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nde elde edilen haritalar ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

Keskinok (2009), Atatürk Bulvarı'nın oluşumu ve temsili karakteri ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

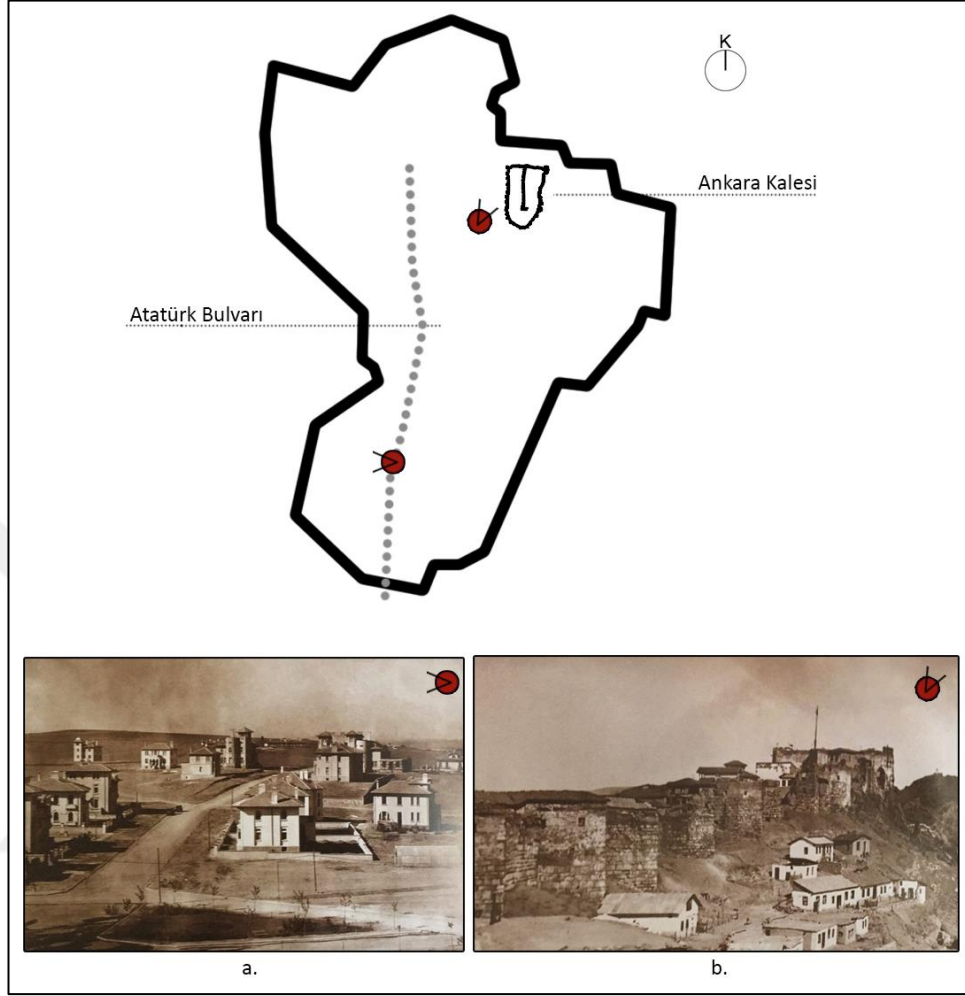
“Bulvar 1920’li yıllarda, Cumhuriyet ile toplumsal yaşamımıza giren kurumların mekânları ve yapıları ile şekillenmektedir. Cumhuriyet’in yeni kurumlarının Hakimiyet-i Milliye Meydanı’ndan Çankaya’ya uzanan eksen üzerinde yer seçmiş olmaları rastlantı değildir. Bulvar, o günlerin şehirciliğinde ve mimarlığında, çağdaş yaşama özgü olarak görülen ölçü ve düzen içinde biçimlendirilmektedir. O günlerde, Atatürk Bulvarı’nın yalnızca Türkiye’nin değil, aynı zamanda diğer ülkelerin kentlerine örnek olacağı düşünülmektedir. Ankara’nın en görkemli caddesi olarak görülen Bulvarın genişliğinin diğer caddelerden bilinçli olarak farklılaştırıldığı gözlenmektedir. Bulvar yalnızca bir yol değil aynı zamanda çağdaş yaşama özgü etkinliklerin gerçekleştiği, yeni kent (Yenişehir) ile eski kenti (Ulus) birleştiren bir toplumsal ve mekânsal omurgadır.” (Keskinok, 2009, s. 39).

Şekil 5.10 : Lörcher Planı mekânsal incelemesi (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

Atatürk Bulvarı, Ulus'tan başlayıp Kızılay'a ve sonrasında da Çankaya'ya doğru ilerleyen bir kent omurgası görevi görmekte ve bulvar üzerinde bulunan dönem yapılarıyla birlikte Cumhuriyet yolu olarak tabir edilmektedir (Bayraktar, 2013). Bulvarın başlangıç noktası olan Hakimiyet-i Milliye Meydanı (Ulus Bölgesi) eski kenti ifade ederken, Çankaya yeni şehri simgeleyen bir yönetim mahallesidir. Ankara'nın başkent karakterinde belirleyici unsurları barındıran Çankaya, bakanlıklar bölgesi ve devlet kuruluşlarını içerisinde barındırması beklenerek tasarlanmıştır (Cengizkan, 2011). Bu bağlamda Atatürk Bulvarı, üzerinde konumlanan Ankara'nın eski ve tarihi merkezi Ulus (Eski Şehir) ile sonrasında yeni olarak tanımlanan Kızılay (Yeni Şehir) bölgesi ve Çankaya'ya uzanan alanda bağlayıcı bir ortak bir hat olarak görev üstlenmektedir (Şekil 5.11). Atatürk Bulvarı'nın bu temsili görevi Cumhuriyet

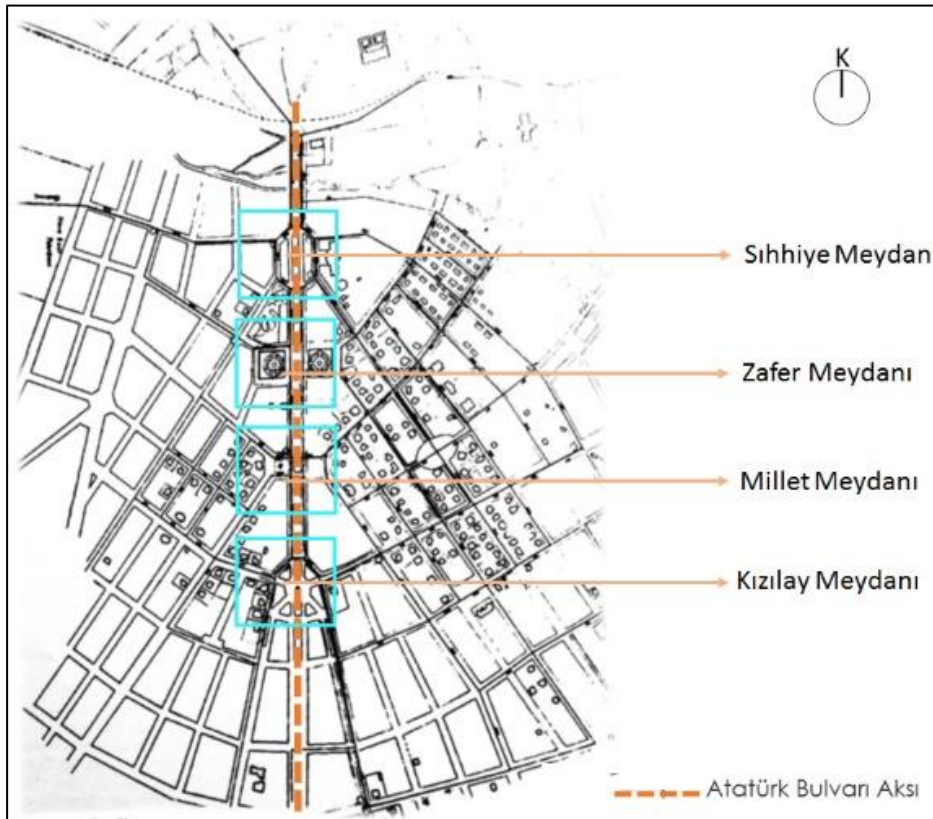
dönemini ifade eden ve onu yansıtan bir başkent için oldukça önemli bir kentsel imge olarak açıklanabilmektedir.

Şekil 5.11 : Lörcher Planı'nda Atatürk Bulvarı aksı ve Kale yönü (a. Lörcher Planı Dönemi'nde Kızılay bölgesi ve çevresi, Url-2; b. Ulus bölgesinden Kale yönüne bakış, Url-2 verileri ile yazar tarafından şemalaştırılmıştır).

Lörcher Planı ile birlikte Atatürk Bulvarı üzerinde oluşturulan dört önemli meydan politik, sosyal ve kültürel karakteristik özellikleri ile dikkat çekmektedir (Şekil 5.12). Buna ek olarak, Lörcher Planı'nda Kızılay bölgesi ve çevresi için önerilen yeşil alan dokusu ve parsel düzenlemeleri dikkat çekmektedir. Bugünkü Kızılay ve çevresinin altyapılarını oluşturması bakımından Lörcher Planı'nın kent makroformuna katkısı önem taşımaktadır. Lörcher Planı'nın “*güzel kale*” kavramı ile eski kente olan vurgusu ve kentsel önermeleri bugünkü kent dokusuna da uzanan uygulamaları içerisinde barındırmaktadır (Cengizkan, 2009, s. 36). Kentsel dokuda yer alan bu uygulamalar, yollar, bölgelemeler, yeşil alanlar, meydanlar üzerine geliştirilmiştir. Bu dönemde, sonraki dönemlerde başkentin simge mekânlarından olacak olan Atatürk Orman

Çiftliği (AOÇ) arazisinin de Mustafa Kemal Atatürk'ün kendi girişimi ile kurulmuş bir kent arazisi olarak ortaya çıktığı bilinmektedir (Keskinok, 2009).

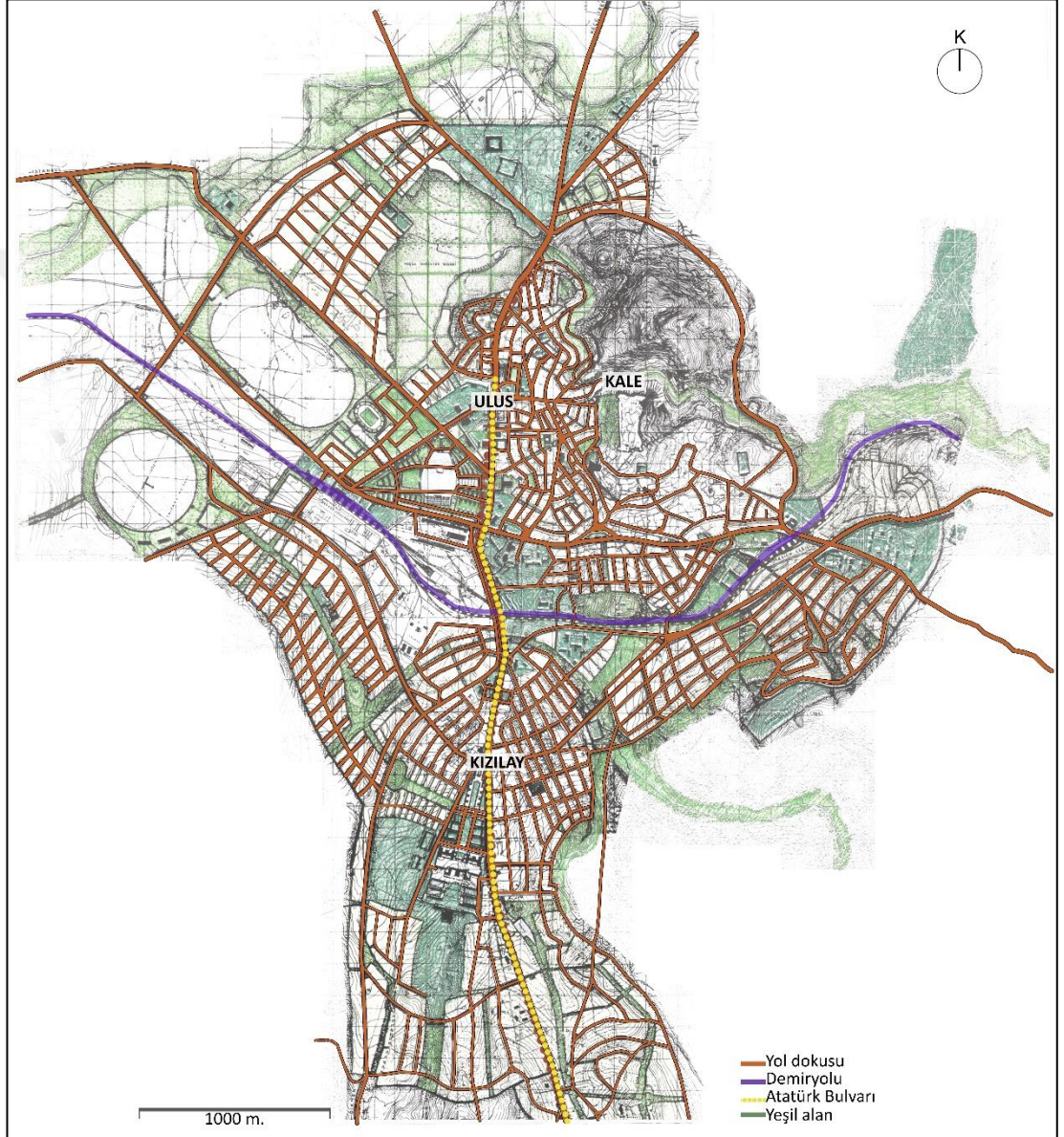
Şekil 5.12 : Lörcher Planı’nda ortaya çıkan dört önemli meydan (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi’nden alınan veri ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

Lörcher Planı, kentin artan nüfusuna karşın kent planlamasını yoğunlukla eski şehir ve çevresinde kurgulamaya çalışmış ancak hızla artan nüfus kentin Kızılay devamında Çankaya'ya doğru genişlemesine sebep olmaktadır. Burada ortaya çıkan mekânsal gelişimler, Kızılay bölgesindeki idari alanların oluşmasının yanı sıra bu bölgedeki meydanlar, kamusal alanlar ve konut birimleri gibi kullanımların da oluşum sürecini başlatmıştır. 1927 yılı itibariyle, 1924-1925 Lörcher Planı'nın geçerliliğini yitirdiği gözlemlenmekte olup, 25.000 nüfustan 107.000 nüfusa yükselen şehrin 250.000 nüfusa göre planlamasını önceden kurgulamak gereği ortaya çıkmıştır (Cengizkan, 2011).

5.1.4 Jansen Planı dönemi (1928-1932)

Uluslararası yarışmayla kazanılan Jansen Planı (Şekil 5.13), toplam 1500 hektarlık alan üzerinde 1978 yılından itibaren ortalama olarak 120-240 kişi/ha. yoğunluk ile yaklaşık 300.000 kişinin kentte yaşayacağını öngörerek tasarlanmıştır (ABB, 2006,

s.62). Jansen Planı'nın mekânsal incelemeleri yapıldığında, kentin doğu-batı yönünde gelişen yeşil aks stratejisinin Ankara'nın ana oluşum hattı olarak görülen kuzey-güney doğrultusunda da oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Lörcher Planı'nın önerilerini geliştiren ve dönüştüren Jansen Planı'nın Yeni Şehir üzerinde olan etkilerini kentin Ulus ve Kızılay tarihi bölgelerinde de gözlemlemek mümkündür (Şekil 5.14).

Şekil 5.13 : Jansen Planı mekânsal incelemesi (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

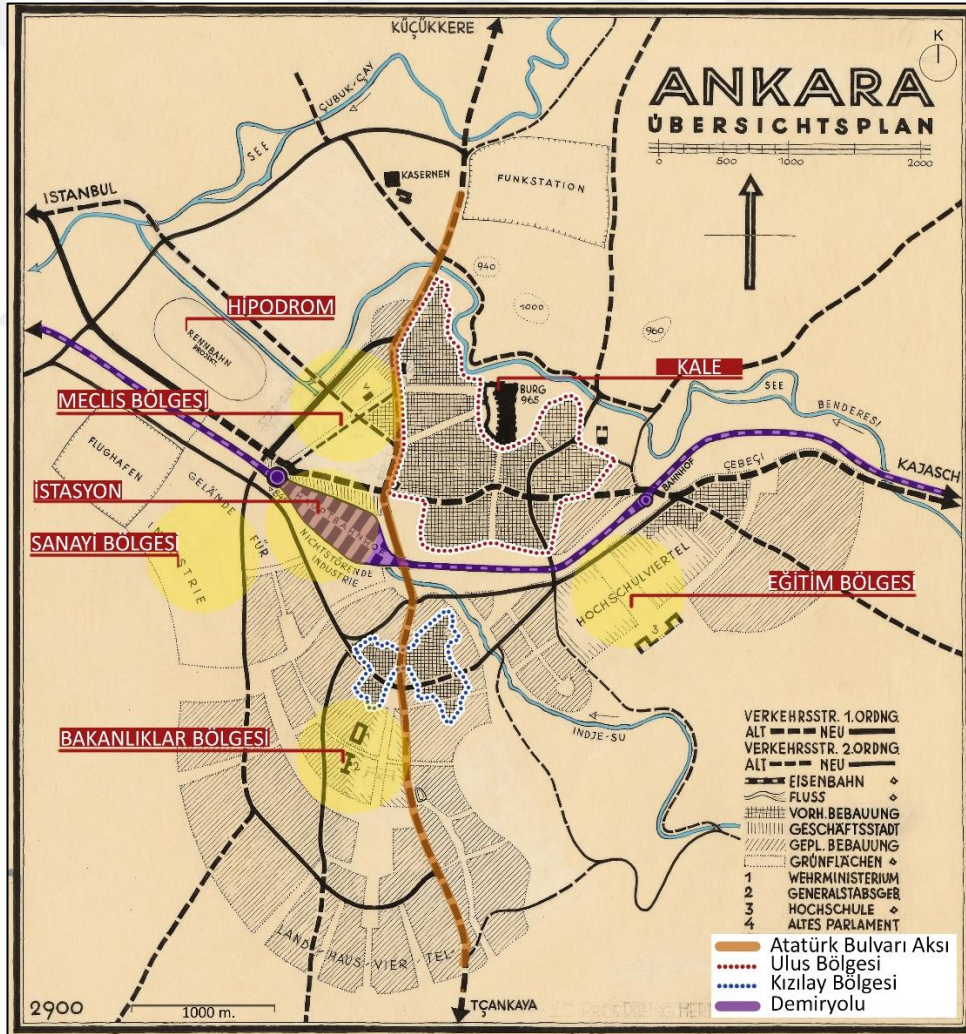
Şekil 5.14 : Jansen Planı'nda kentin tarihi merkez bölgeleri (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

1924 Lörcher Planı'nın izlerini devam ettiren Jansen, Şekil 5.15'te de gözlemlenebileceği üzere, bir bölgeleme (*zoning*) planı önererek kentin gelişme sürecini bu şekilde tanımlamış, kent içerisinde çeşitli mahalleler oluşturmuş ve ulaşım için ana arteri Atatürk Bulvarı olan genel bir plan önerisi geliştirmiştir (Cengizkan, 2011). Jansen Planı'nda, Atatürk Bulvarı, ticari birimlerin sınırlandırıldığı ancak; kültürel, sanatsal, yönetim ve eğitim yapılarının geliştirildiği bir omurgadır. Bu plan ile eski ve yeni kent arasındaki ilişkinin kurulmasında Atatürk Bulvarı'nın rolü vurgulanmakta ve Ankara Yenışehir'de (Kızılay'da) geliştirilirken eski kentin

yapısının korunması stratejisi benimsenmektedir. Eski kenti ifade eden Ankara Kalesi, yeni gelişen kent için en önemli temsil noktası olmaktadır (Keskinok, 2009).

Cengizkan (2009, ss. 39-42) Jansen Planı'nın mekânsal önermelerini şu şekilde açıklamıştır:

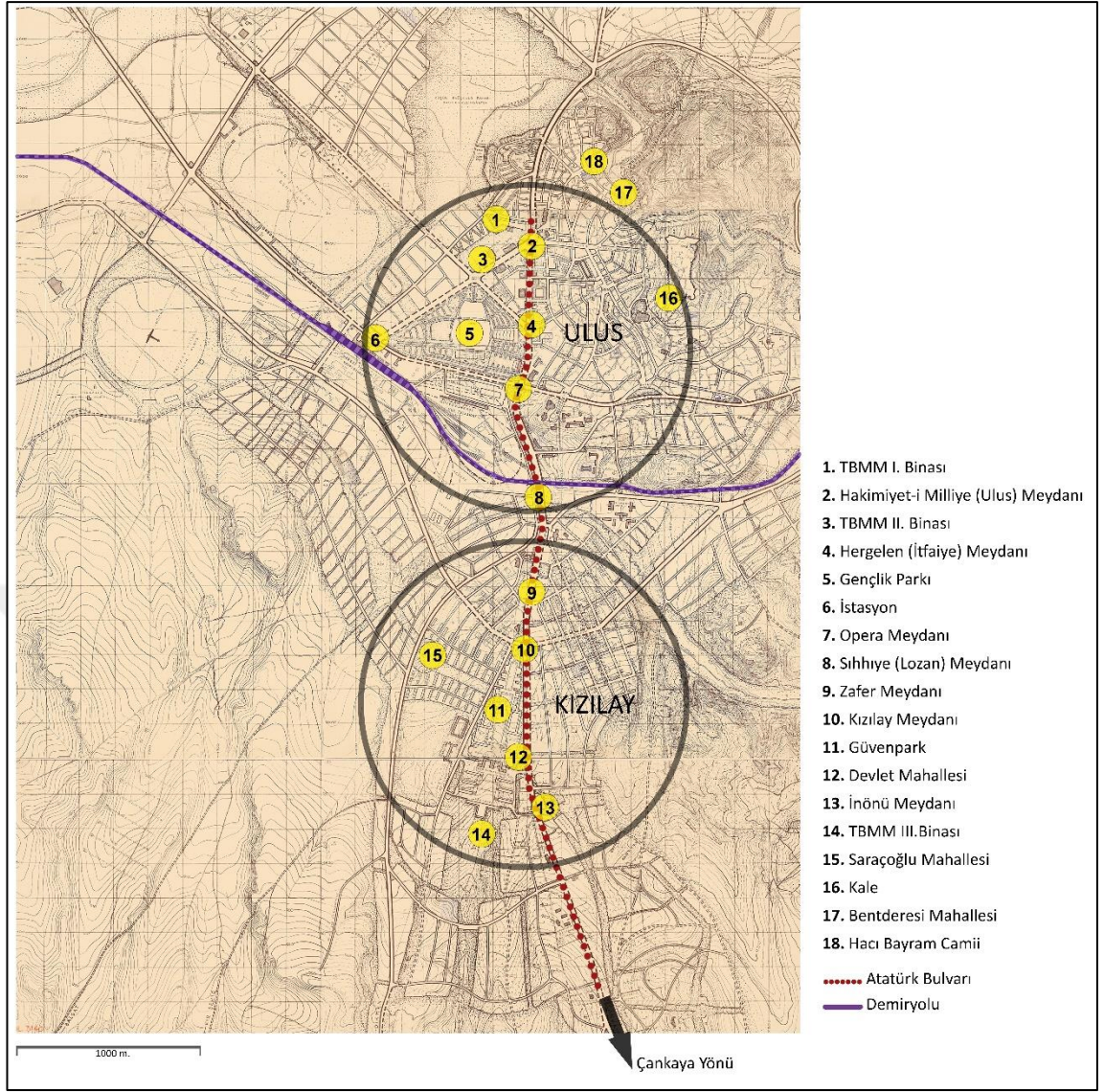
“ (...) 1928 Jansen Planı, genel bir bölgeleme yapmakta; araç ve yaya dolaşımını ana bir kent omurgası ile belirlemekte; kentin esas gelişme yönünü güneye doğru gösterirken, eski şehir çevresinde ve diğer yönlerde de yeni yapılaşma önermekte; kaleyi “kentin tacı” kabul ederek, kale çevresinin imarı ve kalenin ‘güzel’ görünmesi için, yeşil ‘bakı koridorları’ önermekte; Bent Deresi'nin kısmen göl kısmen bahçe olmasına önem vermekte; İstasyon bölgesini kent merkezi olarak gelişime açmaktadır.”

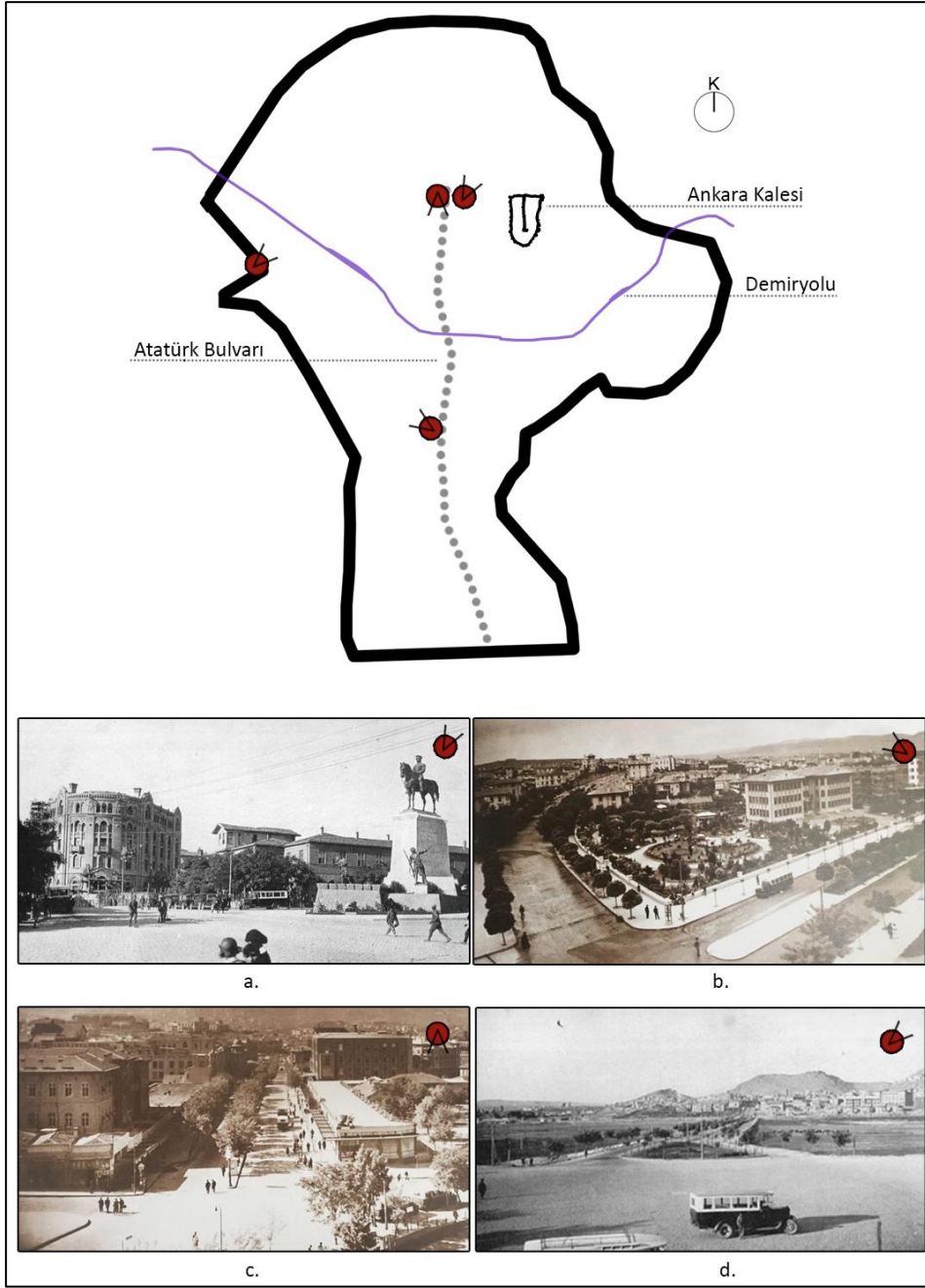
Şekil 5.15 : Jansen Planı bölgeleme haritası (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

Buradan da anlaşılacağı üzere, Jansen Planı başkent için bir kentsel sistem ağı geliştirmekte ve kent bileşenlerini bu sisteme göre organize etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen yeşil sistem önerisi, bakanlıklara ait yapıların Yeni Şehir’de konumlandırılması, demiryolu çevresinde sanayi alanlarının varlığı gibi gelişmelerin yaşandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, Jansen’in, bugünkü kent durumuna da yansıyacak olan, Kızılay bölgesine dair ‘Bahçe Şehir’ önerisi bilinmektedir. Bu yaklaşım, geniş bahçeler içinde yer alan küçük evlerin yüksek arsa maliyetlerini meydana getirmiştir (Cengizkan, 2009). Bu duruma ek olarak, Jansen Planı’nda Atatürk Bulvarı’nın biçimlenişinde kritik rolü olan Bakanlıklar bölgesi, Devlet Mahallesi olarak anılmakta ve bu bölgeyi memur konutu olarak kullanılan Saraçoğlu Mahallesi tamamlamaktadır (Keskinok, 2009). Bu gelişme, kentin şehircilik düzeyine önemli katkılar sunan ve başkentten Atatürk Bulvarı üzerinde gelişimini yansıtan değerli bir süreçtir.

Hermann Jansen’in kent planlaması kararlarında eski ve yeni dokuyu birarada ele alarak kentin geleneksel dokusunun korunmasını önemsemesi morfolojik yapının değişiminde hangi süreçlerin rol oynadığına yönelik de ipuçları taşımaktadır. Sözü geçen doku, eski kenti ifade eden Kale ve çevresi ile Hacı Bayram Camii, Bentderesi bölgesini de kapsamaktadır. Bu bağlamda, eski kentin korunarak yeni kentin planlandığı dönem olan Jansen Planı süreci ile kentin çekirdek alanı olarak tabir edilen merkezi Kale bölgesinden Çankaya’ya doğru uzanmıştır. Atatürk Bulvarı’nı bir kentsel omurga olarak Jansen Planı’nda da ayırt edici bir şekilde gözlemlemek mümkündür. Atatürk Bulvarı, Jansen Planı’nda kent sirkülasyonu için önemli bir aks olup kent merkezleri için de bir omurga görevi üstlenmekte ve çok sayıda kent imgesi sayılabilecek tarihi yapıyı taşımaktadır (Şekil 5.16). Bu aksın başlangıç noktası olan Ulus Meydanı ve çevresi Ankara’nın gündelik yaşamını oluşturan ve Erken Cumhuriyet Dönemi’ne dair izlerin yoğunlukla bulunduğu bölge olmakla birlikte (Şekil 5.17), Çankaya’ya doğru devam eden aksta bulvarın meydana bakan kısımlarını kentin ticaret birimlerini yansıtan dükkanların oluşturduğu gözlemlenmektedir (Madran, 2005). Bununla birlikte, Jansen Planı’nda Lörcher dönemine kıyasla parsel sayılarının artış gösterdiği gözlemlenmiştir.

Şekil 5.16 : Jansen Planı, kent omurgası üzerinde yer alan bina ve mekân nitelikleri (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

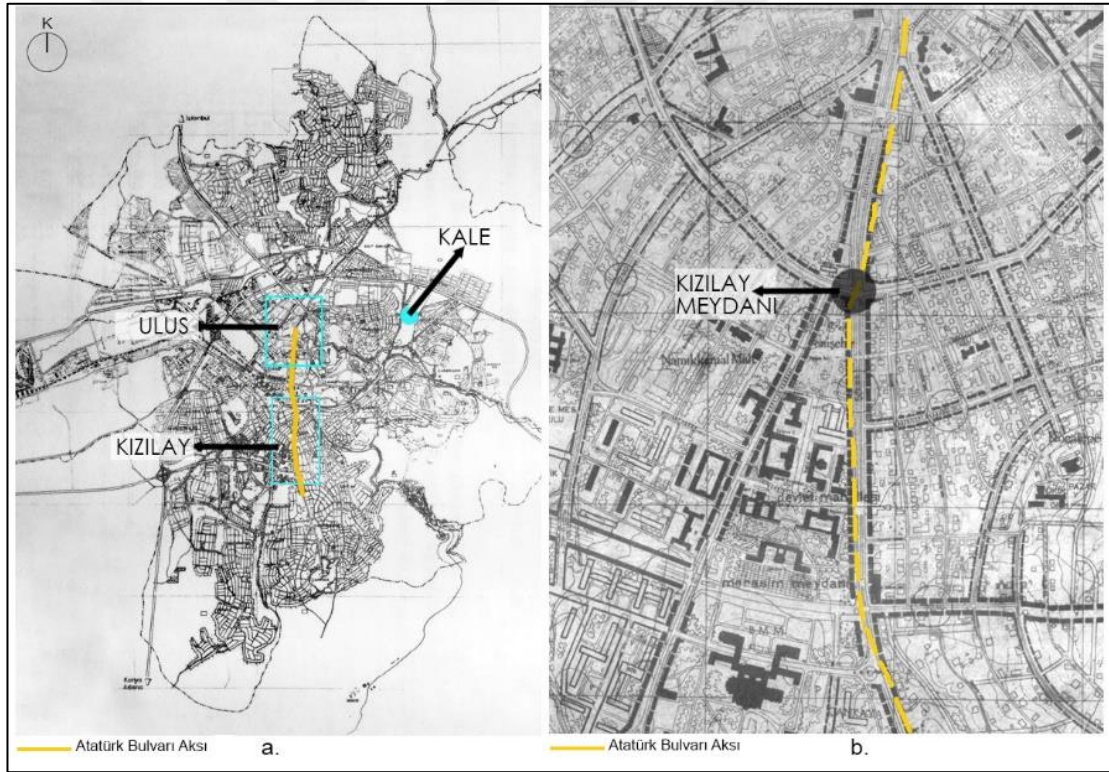
Şekil 5.17 : Jansen Planı Dönemi’nde kentte yer alan mekânlar (a. Ulus Meydanı, 1930, Url-3; b. Kızılay Meydanı, 1940, Url-2; c. Ulus Meydanı’ndan Bankalar Caddesi’ne (Atatürk Bulvarı) bakış, 1940, Url-2; d. İstasyon Caddesi, 1930, Url-3 verileri ile yazar tarafından şemalaştırılmıştır).

Jansen Planı’nın Ankara’nın başkentlik rolüne kentsel olarak kazandırdığı en önemli adımın ‘Bakanlıklar’ bölgesi olduğunu ifade eden Günay (2006), bu bölgenin ve içerdiği yapıların bir omurga çevresinde oluşturulmasını 19.yüzyıl Ankara’sına göre olumlu bir kentsel uygulama olarak nitelendirmektedir. Bu dönemde, karayoluna bağlı ulaşım sistemleri üzerine çalışmalar başlamış ve kentin dış bağlantıları oluşturulmaya

çalışılmıştır (Günay, 2006). Bu büyüme ise yeni bir plan gereksinimini ortaya çıkarmış ve bir sonraki planlama dönemine altlık oluşturmuştur.

5.1.5 Yücel-Uybadın Planı dönemi (1957-1970)

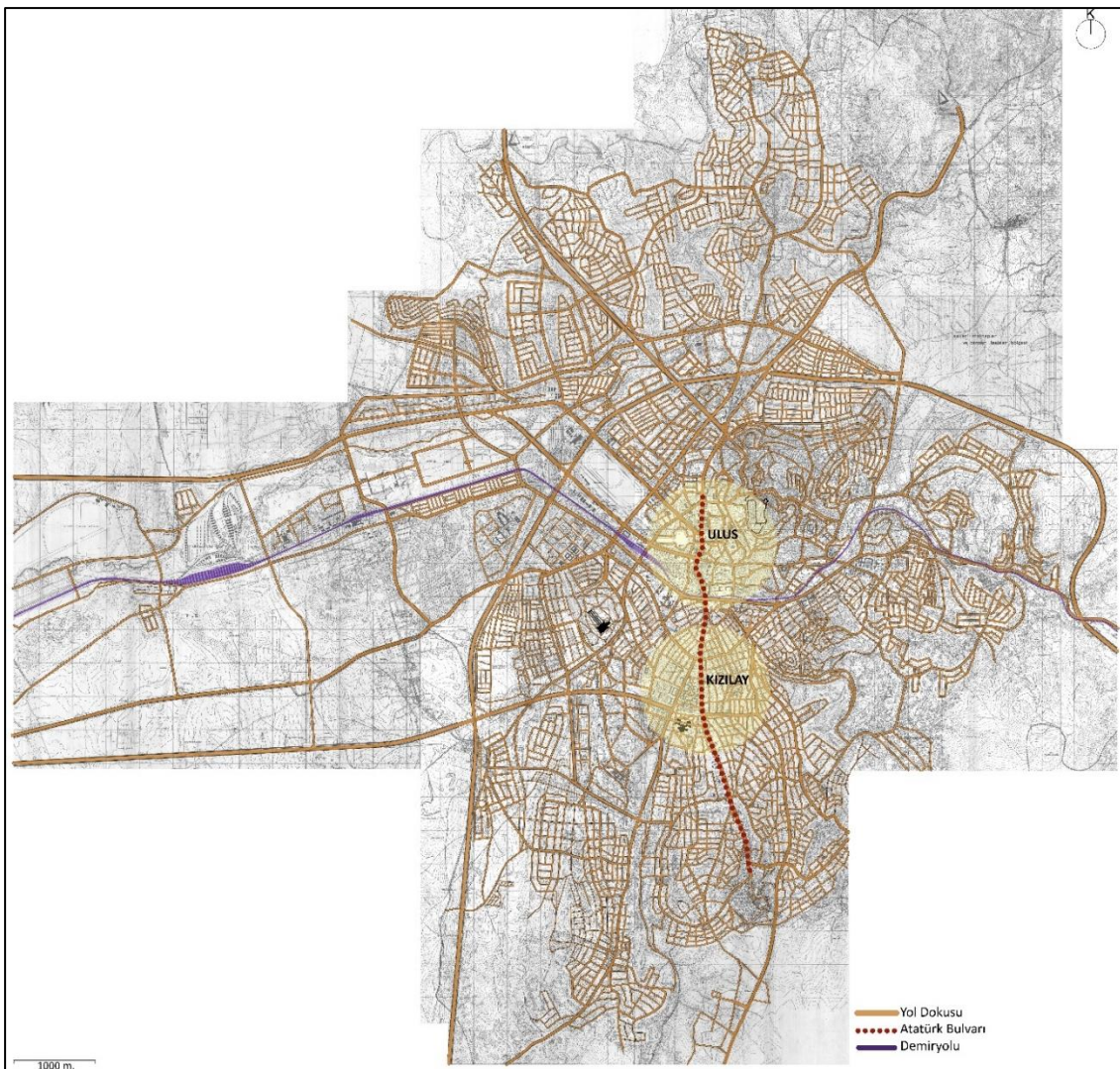
Yücel-Uybadın Planı kent nüfusunun oldukça arttığı bir dönemde açılan uluslararası bir yarışma sonucu kazanılan bir proje olarak ortaya çıkmıştır (Şekil 5.18). Bu dönemde, nüfus artışı karşılaşılan en büyük problem olmuştur. Bu sorun kent içerisinde Lörcher ve Jansen dönemlerine göre Yücel-Uybadın döneminde kritik farklılıklar göstermiştir. Bu noktada, Ankara'nın makroformu için kentsel yayılmayı kontrol etmeyi amaçlayan bir kent gelişimi önerilmiş (ABB, 2006) ve imar planı sınırları çerçevesinde planlama kararları alınmaya çalışılmıştır. Ancak, öngörülemeyen nüfus artışı kentte kaçak yapılaşmaların ortaya çıkışı ve artışına sebep olmuştur.

Şekil 5.18 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur; a. Tarihi merkezler ve Atatürk Bulvarı aksı; b. Kızılay Meydanı ve Atatürk Bulvarı aksı).

Yücel-Uybadın Planı, kentin bu derecede yoğun bir göç ve nüfus baskısı altında kalması ve kamu kaynaklarının artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmadığı bir dönemde hayata geçirilmiştir. Yücel-Uybadın Planı'nın yoğun nüfus

artışı ve kent planlaması arasındaki mantıklı bağlantıyı uygulamaya geçiremediği düşünülmektedir. Bu durumun sebebi olarak görülen en büyük etken, Ankara'nın 30 yıl sonrası için 750.000 nüfuslu, tek merkezli bir kent olarak tasarlanması ancak sözü geçen nüfusa 1965 yılına gelmeden ulaşılmış olmasıdır (ABB, 2006). Bu noktada, kentsel gelişim ve artan nüfus hızının yüksek olduğu bir dönemde oluşturulan Yücel-Uybadın Planı bir önceki Jansen dönemine göre bina ve parsel sayılarının tüm kent çevresinde arttığı bir dönem olmuştur (Şekil 5.19). Bununla birlikte, 1961 yılında uygulamaya konulan Bölge Kat Nizami Planı ile kentte oldukça yoğun bir biçimde inşaatlaşma süreci meydana gelmiştir (Tunçer, 2001).

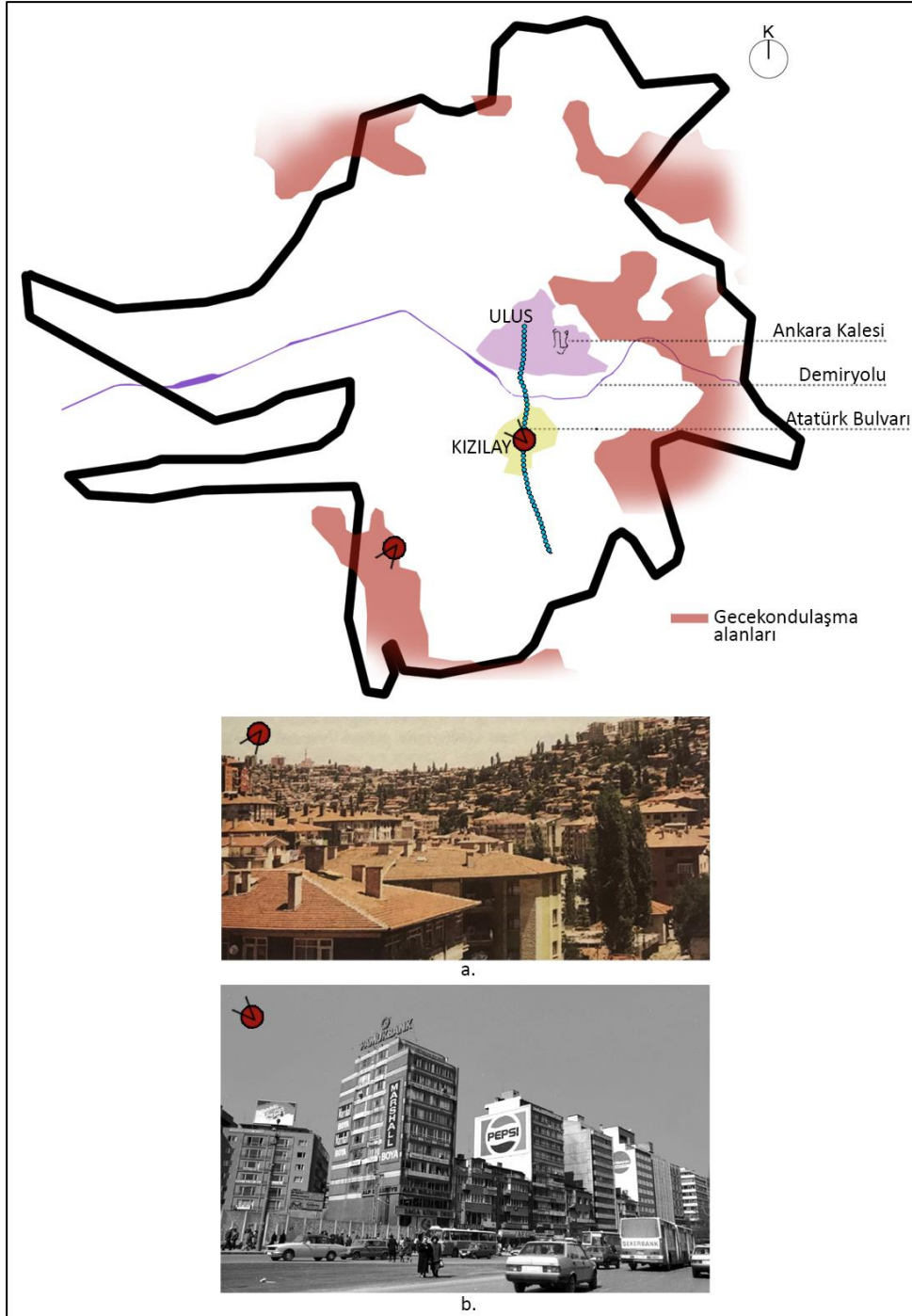

Şekil 5.19 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi mekânsal incelemesi (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

Sonuç olarak, Yücel-Uybadın Planı hızlı kentleşmeye yönelik bir çözüm içerisinde bulunamamıştır. Bu dönem planlaması, kentteki yayılımı ortaya çıkaran uygulamalara

sahip olup, gecekondulaşmanın ortaya çıktığı bir dönem olmuştur (Şekil 5.20). Günay (2006), bu dönemin Jansen ve Lörcher planlama dönemlerindeki biçim arama anlayışına sahip olmadığını ifade etmektedir (Şekil 5.21). Bir başkentin büyümesine biçim vermek gerektiğini savunan Günay (2006), Yücel-Uybadın Planı'nın kentin gelecek stratejilerine bir çözüm sunmadığına değinmektedir (s. 81). Bu dönemin, kentin yapısal yoğunluğunun arttığı, altyapı ve ulaşım sorunlarının ortaya çıktığı bir planlama sürecine sahip olması bakımından bir başkentin gelişimini stratejik olarak yönlendiremediği düşünülmektedir.

Şekil 5.20 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi gecekondü alanları (Günay, 2006'nın ifadesinden, ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

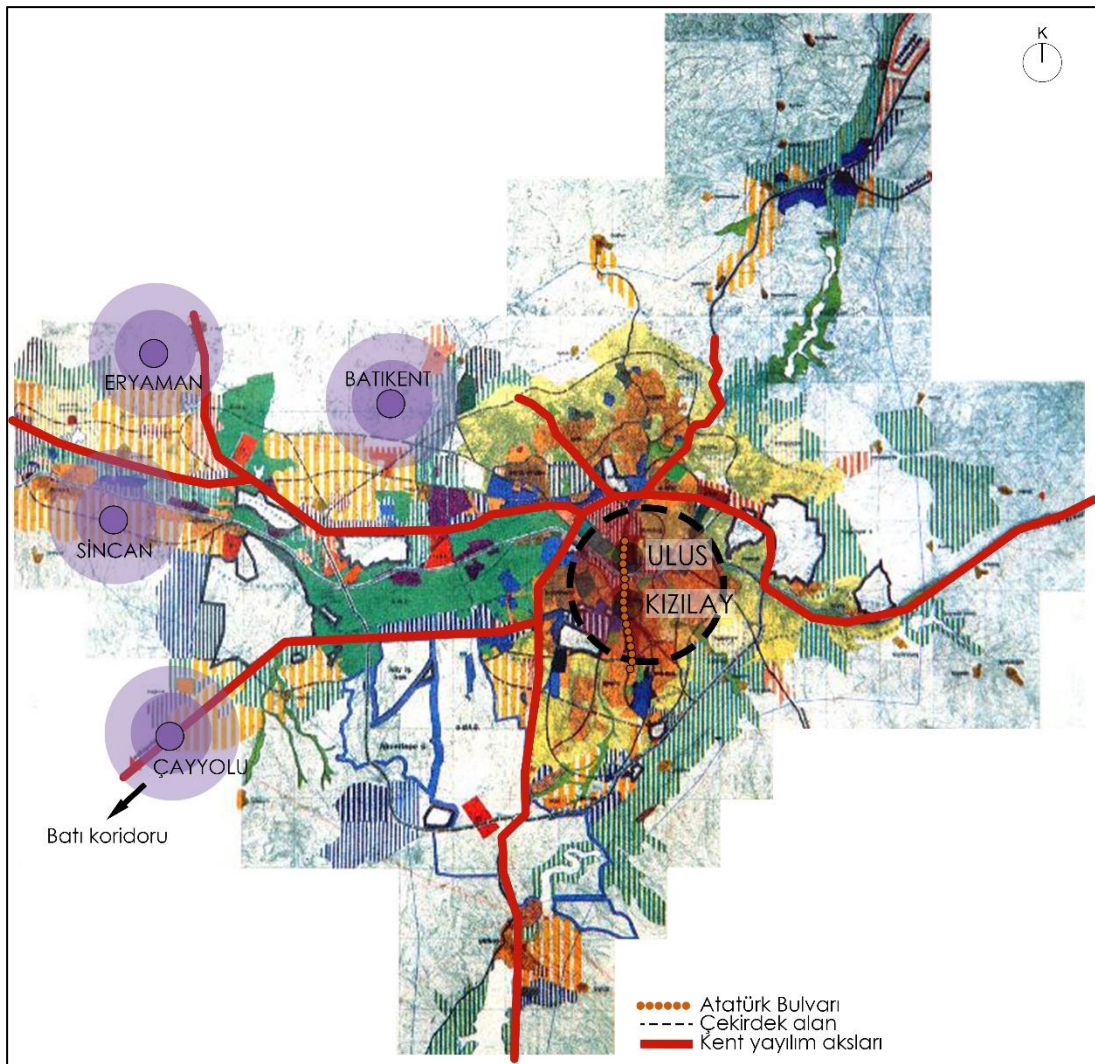
Şekil 5.21 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi'nde kentteki mekânsal oluşumlar (a. Gecekondu alanları (Keskinok, 2006); b. Kızılay Meydanı, Kızılay Genel Müdürlüğü Binası yıkıldıktan sonra kent biçimi, 1979 (Keskinok, 2009) verileri ile yazar tarafından şemalaştırılmıştır).

5.1.6 Mevcut duruma etki eden kararlar ve gelecek kent planlama stratejileri

Başkent Ankara, 1960'ların sonlarında kent içerisindeki arsa maliyetlerinin artışı ve halkın bu maliyetleri kaldırmada zorluklar yaşaması nedeniyle, şehir nüfusunun yüzde 60'ını oluşturan bölümünün Ankara'nın planlanmamış bölgelerine yerleşmesine

tanıklık etmiştir (Çalışkan, 2009). Bu durum, kent modelindeki gelişime kontrolsüz büyüme ve yoğunlaşma süreci olarak etki etmiştir. Esas olarak, Jansen Planı'ndan itibaren kentte kapsamlı bir planın ihtiyacına ilişkin gereksinimler duyulmuş ve bir nazım planının uygulamasına vurgu yapılmıştır. Günay (2006, s. 90), Başkent Ankara için oluşturulması gereken kapsamlı planlamanın hedeflerini *“kent b6lgesi i7indeki yerini tanımlayan, sosyal ve ekonomik yapısını anlamaya 7alışan ‘araştırma’ ve ‘analiz’e dayanan bir ‘nazım plan’ üretmek”* şeklinde açıklamıştır. Bu amaca yönelik, Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan B6rosu (AMANPB) kentte metropolitan 6l7ekte planlama 7alışmalarını başlatan kurum olmuş ve kentin gelecek 20 yılını 6ng6ren bir Nazım Planı oluşturmuştur (ABB, 2006). Nazım Plan B6rosu'nun kent i7in 6nemi, Başkent Ankara'nın gelecek kentleşme y6n6 ve stratejilerine altlık sunan bir planlama yaklaşımını yansıtmasıdır.

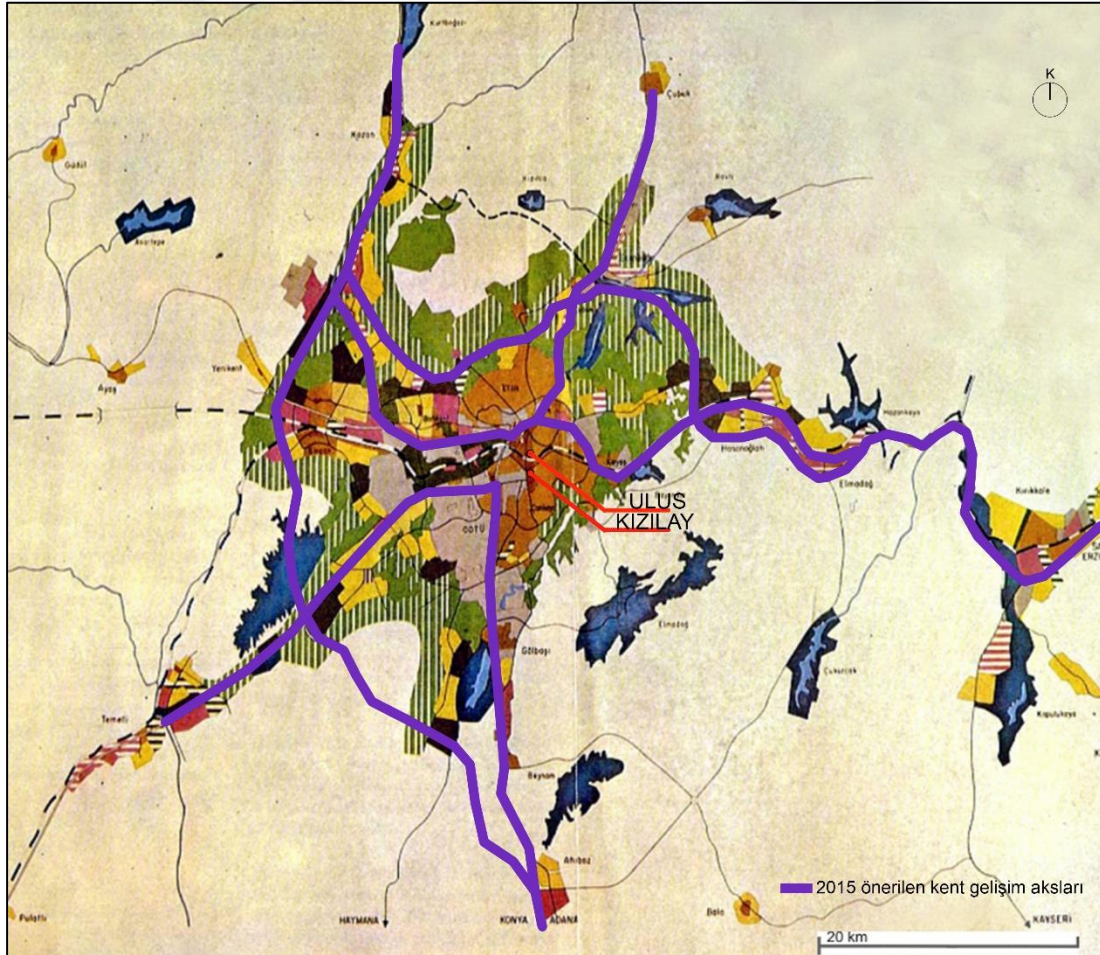
1970'lerde Y6cel-Uybadın Plan D6nemi'nden sonra geliştirilen 1990 Nazım İmar Planı'nın temel 7er7evesinin oluşmasında kentin o d6nemde 7eperlere yayılan gecekondulaşmaları ve kent bi7iminin topoğrafik eşiklere uzanması sorunları etkin olmuştur (G6nay, 2006). Bununla birlikte, gelişen bu d6nemde kent i7i hava kirliliği ve şehrin planlama y6neliminden kaynaklanan kentin sağlığını tehdit eden sorunlar alınacak kentsel kararları y6nlendirmede dikkate alınmıştır. Bu plan, kent makroformu i7in 6nemli kararları i7eren bir tasarı olmakla birlikte, kentin b6y6me y6nlerine y6nelik 6nerileri i7erisinde barındırmaktadır (şekil 5.22). S6z6 ge7en plan ile, 1990 yılında n6fusun 2.8 milyon ile 3.6 milyon arasında olması 6ng6r6lm6ř, ve bu 6ng6r6y6 destekler nitelikte Başkent Ankara'nın n6fusu 1990 yılında 2.5 milyon olarak tespit edilmiştir. Bu planın temel stratejisi, kentin kuzey-g6ney y6n6ne olan gelişimine alternatif bir batı koridoru geliştirmek ve kentin 7eperde geliştirilmesi y6n6nde olmuştur (G6nay, 2006). Bu durum, kent makroformunun topoğrafik 7anak olarak nitelendirilen sınırının dışına 7ıkması durumunu getirmiş ve b6ylelikle hava kirliliğinin daha az olacağı b6lgeler yerleşim alanı olarak değerlendirilmektedir (ABB, 2006).

gelmiştir. Bu dönemden sonra, kentteki yayılımın ve saçaklanmanın artışı beklenmekte ve kent makroformunun büyük ölçüde etkilenmesi öngörülmektedir. Bu planın, kentin merkez noktasını tarifleyen çekirdek alanının dışına çıkıp çepere yayılma stratejisi ve kente alternatif bir batı koridoru getirmesi kentin gelişimi ve morfolojik yapısı bakımından kritik bir dönemdir. Bununla birlikte, kentteki artan yoğunluk sebebiyle gecekondulaşma olgusunun yayılımına bir çözüm getirilememesi ve kent içi yeni bir ulaşım altyapısı sunamaması dolayısıyla eleştirilebilmektedir. Günümüzde, Başkent Ankara'nın nazım plan ölçeğinde onaylı planı 1990 Ankara Nazım Planı olması sebebiyle değerlendirilmesi oldukça önemlidir (Günay, 2006).

Şekil 5.23 : 1990 Nazım İmar Planı'na ait yeşil kuşak alanları (ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden elde edilen harita ile yazar tarafından oluşturulmuştur).

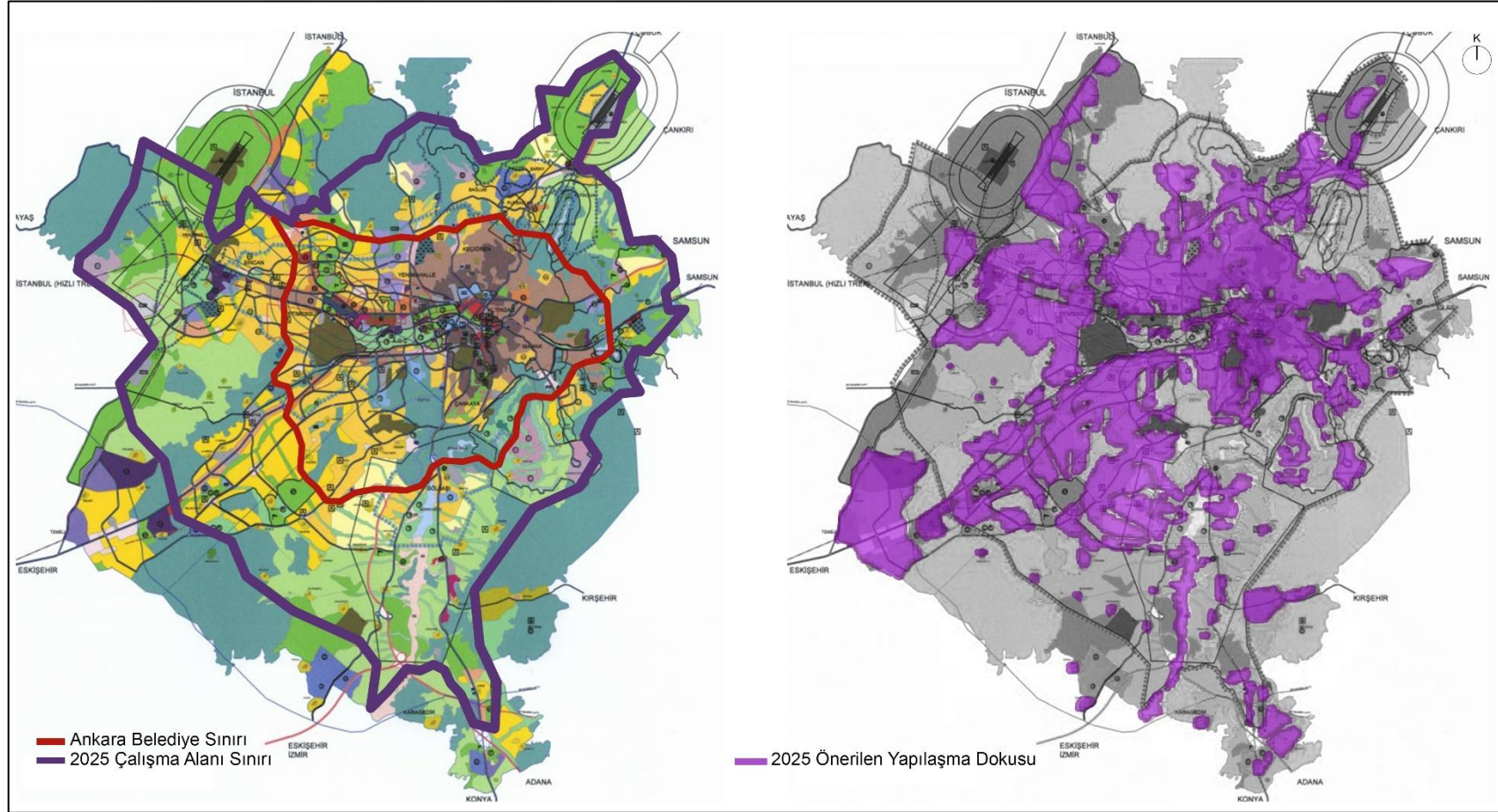
kente alternatif batı koridoru önerisine ek olarak kentin kuzey, kuzeydoğu ve güney yönlerinde de gelişme stratejisi tartışılmış ve buna yönelik desantralize bir uygulama önerilmiştir (ABB, 2006). Yapılan çalışmaların yaklaşımını merkezi olmayan ve doğrusal olarak yayılan bir kentsel yapı şeması oluşturmaktadır (Çalışkan, 2009). Planın hazırlanma döneminde Ankara'nın metro sisteminin yapımı söz konusu olup, kentin otoyol sistemi ise kuzey-doğu ve batı-güney olarak çalışan bir yapıya sahiptir (Günay, 2006). Bu durum, planın kente önerdiği birçok koridordan oluşan gelişme stratejiyle çatışmamış ancak; plan şeması, kentin neredeyse tüm alanlarında parçacıl konut dağılımlarını ortaya çıkarmış ve önerilen kent aksları Ankara'nın biçimiyle uyum sağlayamamıştır (Şekil 5.24). Bu nedenle, sözü geçen plan onaylanmamış ancak Başkent Ankara'nın kentsel ulaşım stratejilerini değerlendirmede önemli bir belge olarak nitelendirilmektedir.

Şekil 5.24 : 2015 yılı için hazırlanan plan şeması (ABB, 2006'dan yazar tarafından düzenlenmiştir).

Ankara'nın 2025 yılı için yapılan çalışmaları ise 1990'lı yılların başları itibariyle başlamıştır. Bu dönemde yine gecekondulaşma yapısı tartışılmış ve buna yönelik ıslah planı çalışmaları oluşturulmuştur (Şekil 5.25). Başkent'in çekirdek alanının çeperinde ise yeni yoğunlaşmalar meydana gelmiş ve bu yoğunlaşmaların kentin kuzey ve güney bölgelerini etkilediği bilinmektedir (Günay, 2006). Aynı zamanda, kentin insan ölçeğinden uzaklaşılarak ortaya çıkan dokuda yüksek binaların varlığı oldukça artmıştır. Sözü geçen dönem itibariyle, merkezden uzaklaşma süreci başlamış ve kentte yeni mekânsal nitelikler kendini göstermiştir. Bunların başında gelen alışveriş merkezleri hem bölgesel hem de tüm kent düzeyinde hizmet veren birimler olarak bütün Ankara'ya yayılan bir olgu haline gelmiştir. Bu yapıların mimari nitelikleri de Ankara'nın tarihsel karakteri ile alakasız bir biçimde gelişmiş ve bu anlamda kentte dönüşümler başlamıştır. Bu bağlamda, Ankara'nın 2025 yılı için geliştirilen çalışmaları kentsel dokudaki sıkışıklığa yönelik olmuş ve yeni bağlantıların ve çekim merkezlerinin oluşturulmasını içermiştir (Çalışkan, 2009). Ancak bu plan onaylanmamış ve kent biçimine çözüm sunamamıştır. Yine de, Ankara'nın kentsel ölçekte analizinin değerlendirilmesinde ve kentin döneme dair durumunun değerlendirilmesinde dikkate değer bir süreci ifade etmektedir.

Sözü geçen dönemler itibariyle kentte varlığını gösteren olgular 2000'li yıllara da etki etmekte ve günümüze daha da yoğun bir biçimde ulaşmaktadır (Şekil 5.26). Bu kapsamda, geçerliliğini koruyan 1990 Nazım Planı'nın kente etki ettiği alan küçülmüş ve kentte kontrolsüz bir yayılım süreci süregelmektedir (Günay, 2006). Mevcut durumda kent merkezindeki yoğunluk artarken bir yandan da kent çeperlerine yayılım söz konusu olmakta ve ana kent çekirdeğinde dönüşümler meydana gelmektedir. 2000'li yıllardan itibaren günümüze dek artan alışveriş merkezleri, yüksek katlı ofis ve konut blokları, kent içerisindeki ölçeksizlik sorunu gibi olgular (Şekil 5.27) başkent'in gelecek stratejisini belirlemede bir ana planın varlığını zorunlu kılmaktadır. Bugün, Başkent Ankara için kenti bütüncül olarak ele alan üst ölçekli planlar geliştirilmektedir. 2007 yılında Ankara'nın onaylanan 1/25000 ölçeğinde üst ölçek kararlarını oluşturan 2023 Nazım İmar Planı'nın Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütüldüğü bilinmektedir (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2017).

Şekil 5.25 : 2025 yılı için hazırlanan plan çalışması (ABB, 2006 ile Çalışkan, 2009'dan elde edilen veriler ile yazar tarafından düzenlenmiştir).

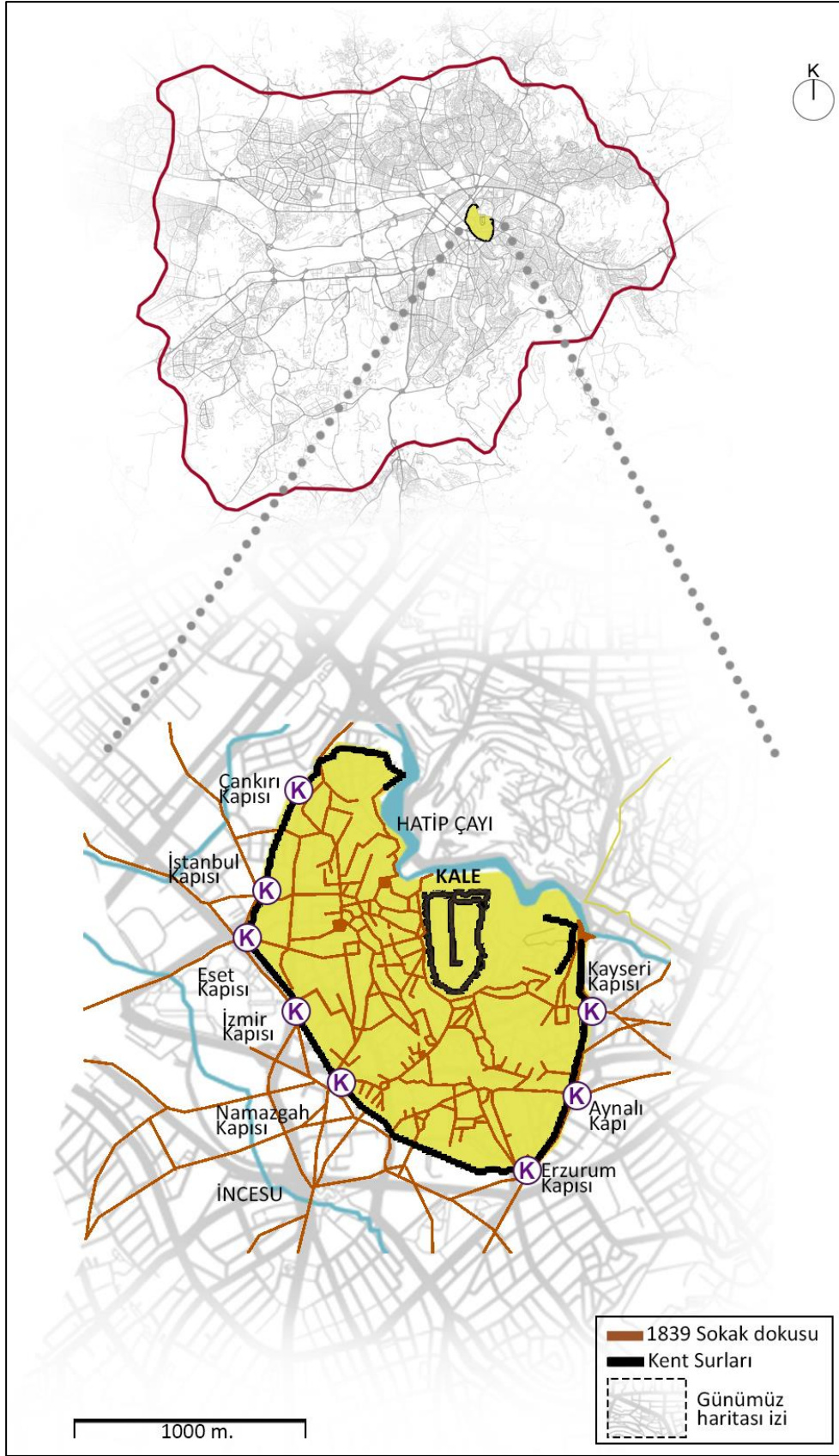
Şekil 5.26 : Günümüzde kent makroformu biçimlenişi.

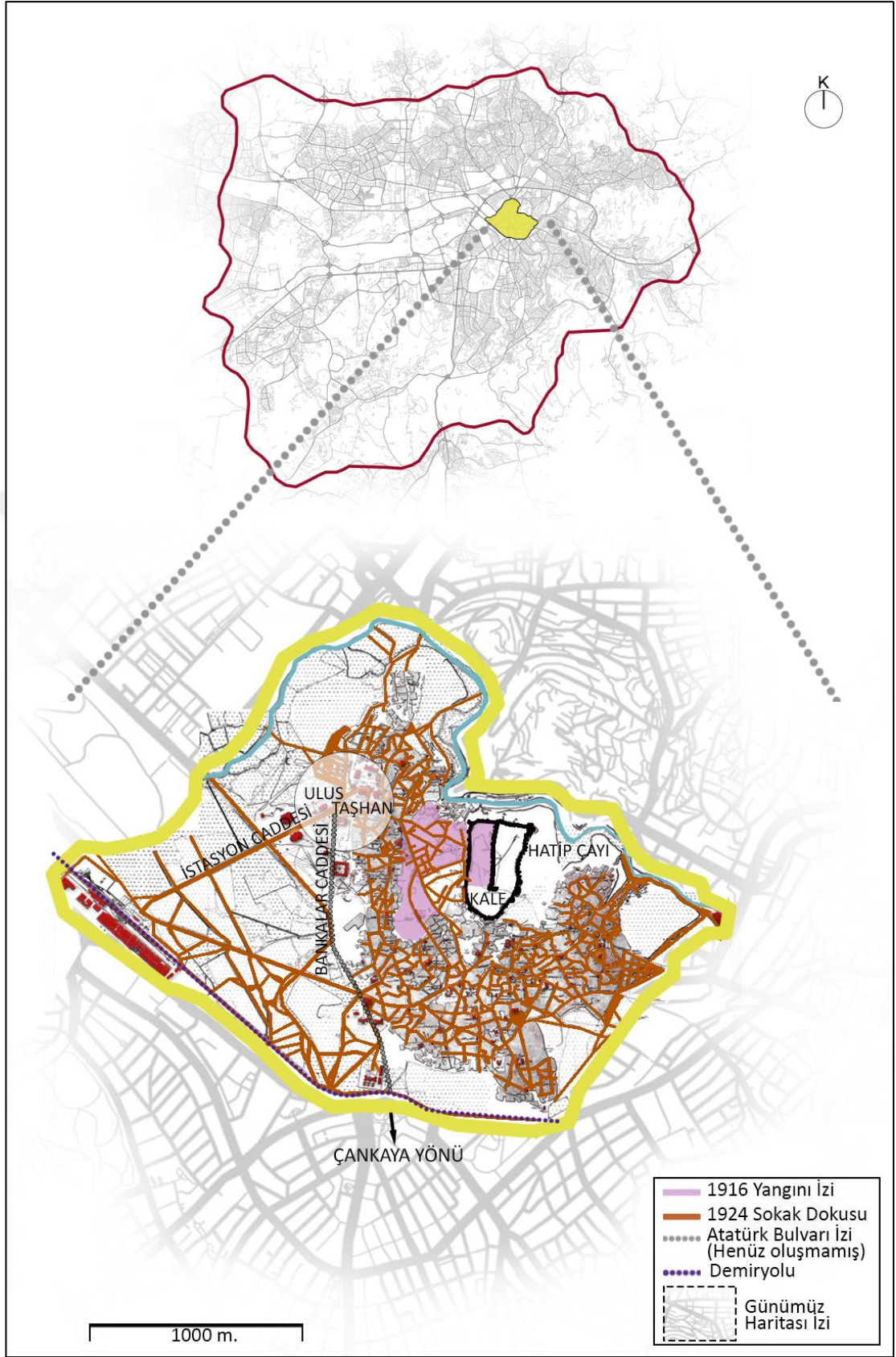

Şekil 5.27 : Günümüzde kentin ana akslarında yer alan mekânsal nitelikler (a. Ulus Meydanı, Url-4; b. Kızılay Meydanı, Url-5; c. Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Url-6; d. Armada AVM ve çevresi, Url-7; e. Maidan İş ve Yaşam Merkezi, Url-8; f. Eskişehir yolu batı aksındaki kent silüeti, Url-9 verileri ile yazar tarafından şemalaştırılmıştır).

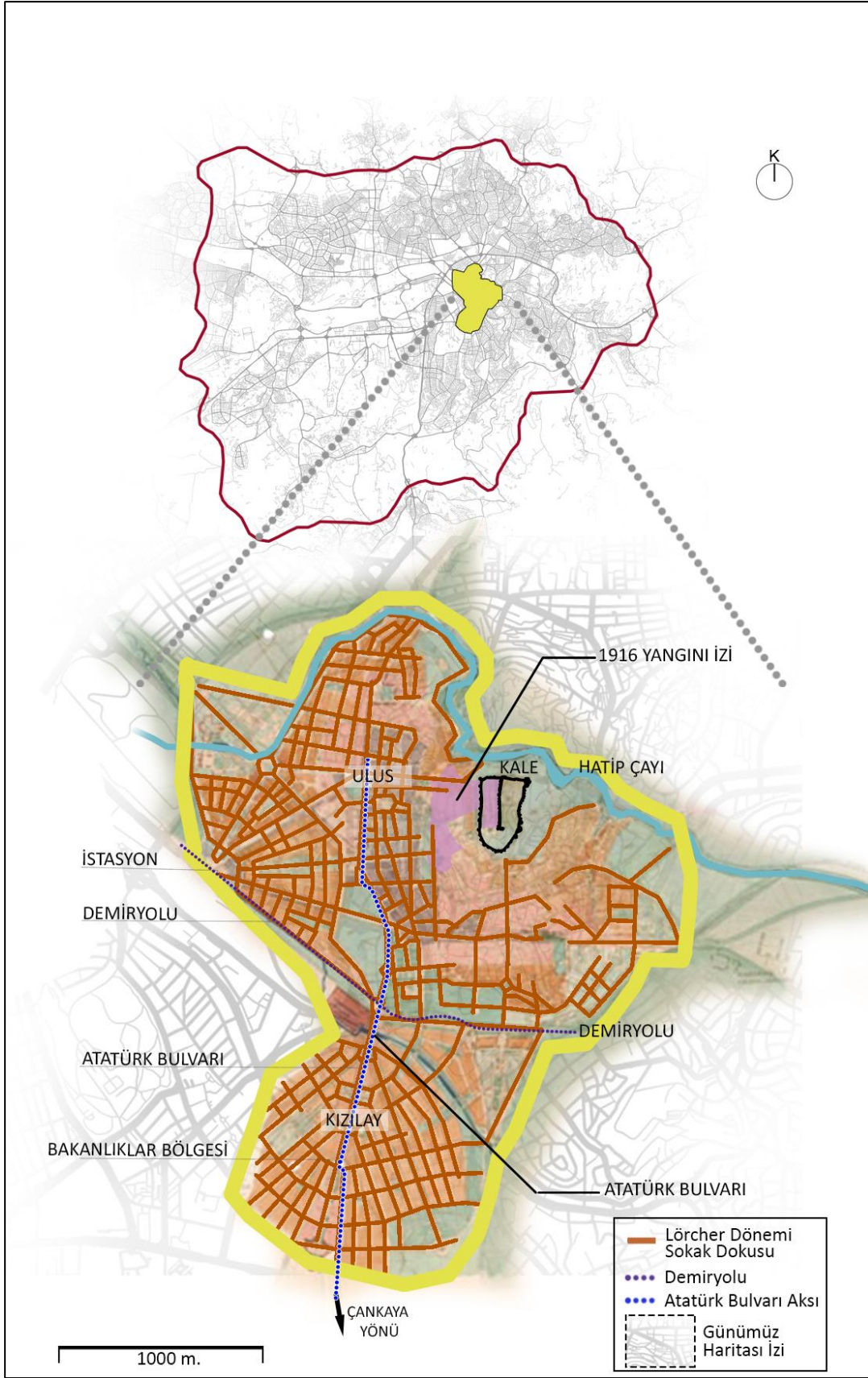
5.1.7 Tarihsel dönemlerin değerlendirilmesi

Başkent Ankara'nın kent makroformunu şekillendiren tarihsel planlama kararları aynı zamanda kentin karakteristik mekân kurgularının oluşumunda etkili olmuştur. Tarihsel süreçte birçok planlama kararından etkilenen başkent Ankara'nın günümüz koşulları ve önemli kentsel mekânlarının tarihi haritalar ile morfolojik analizi başkent planlanmasında ayırıcı özelliğe sahip olan kararların açığa çıkmasında kritik bir süreçtir. Aynı zamanda, kentin biçimlenişine etki eden tarihsel dönemler ve planlama kararlarının değişim ve dönüşümlerini Başkent Ankara özelinde inceleyerek kentin nasıl bir gelişme modeli içerisinde olduğu kavranabilmektedir. Bu kapsamda, mekânsal oluşum kararları haritalarla incelenen tarihsel dönemler günümüz haritasındaki konumları ile ayrı ayrı şematik olarak ifade edilmiştir (Şekil 5.28, Şekil 5.29, Şekil 5.30, Şekil 5.31, Şekil 5.32 ve Şekil 5.33). Bölgesel olarak kenti sınırlandırdıkları alanlar şematize edilen tarihsel dönemler, sonrasında birarada ifade edilerek tüm kent makroformunun gelişimini açıklamak hedeflenmiştir (Şekil 5.34).

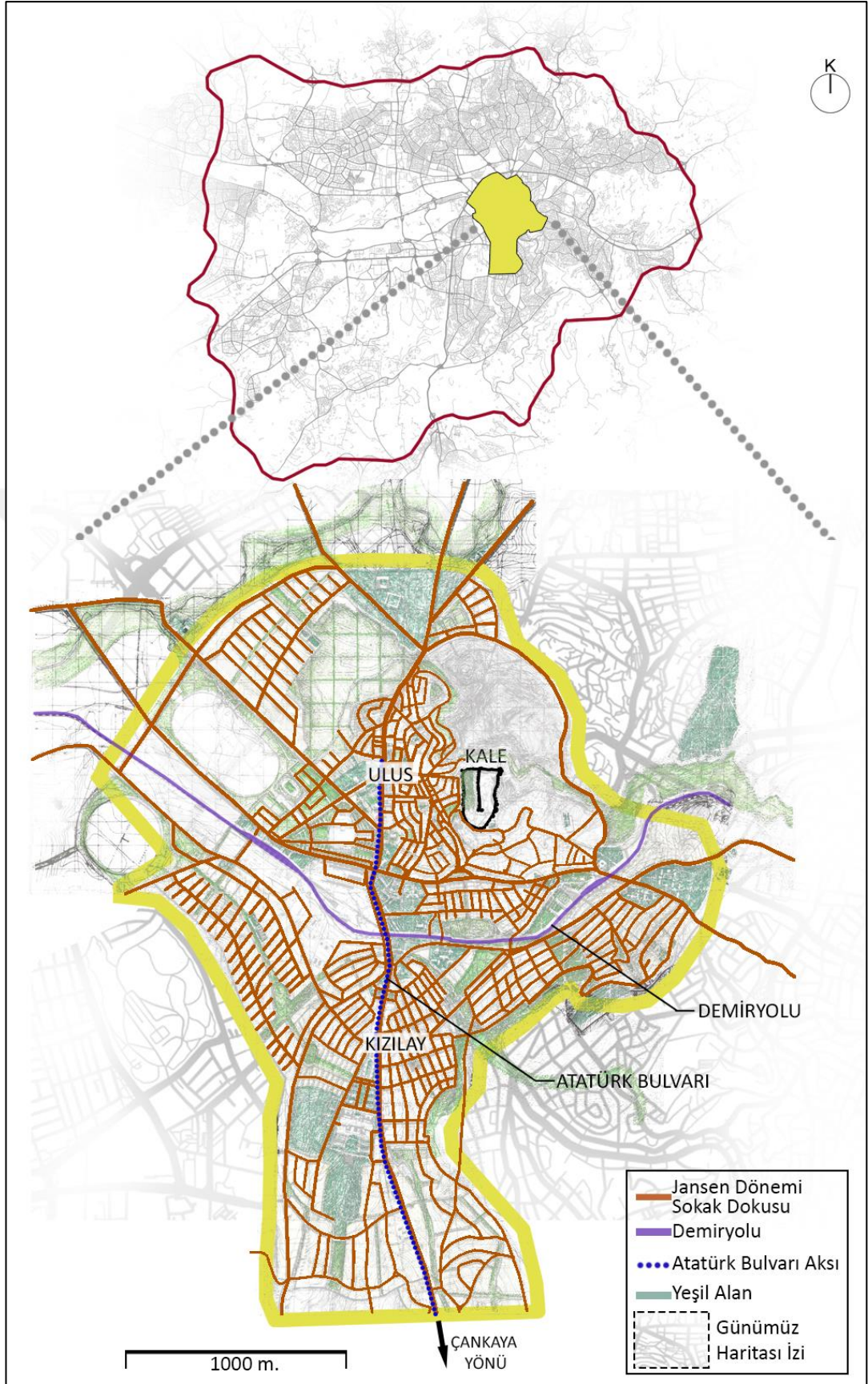

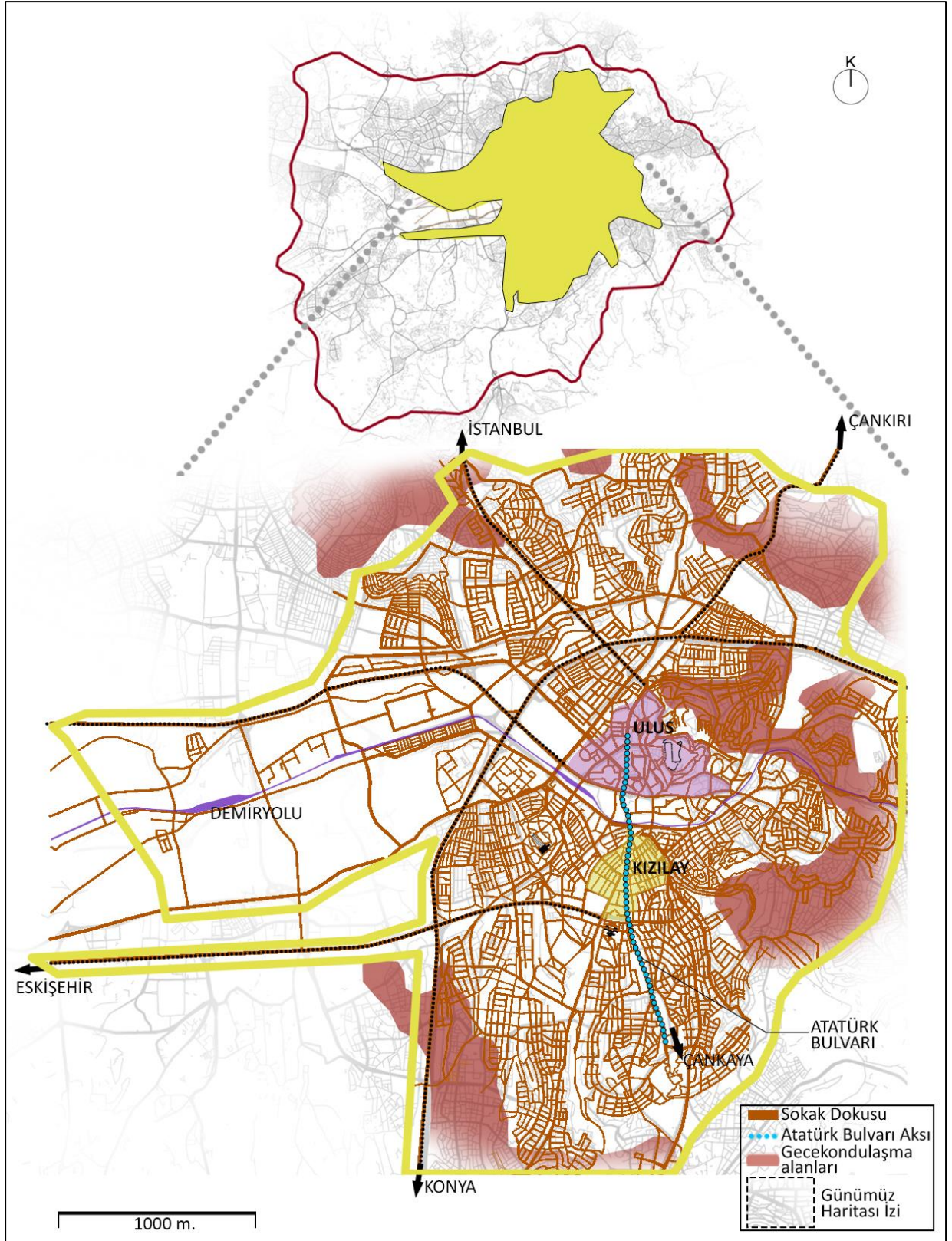
Şekil 5.29 : 1924 Haritası mekânsal incelemesi.

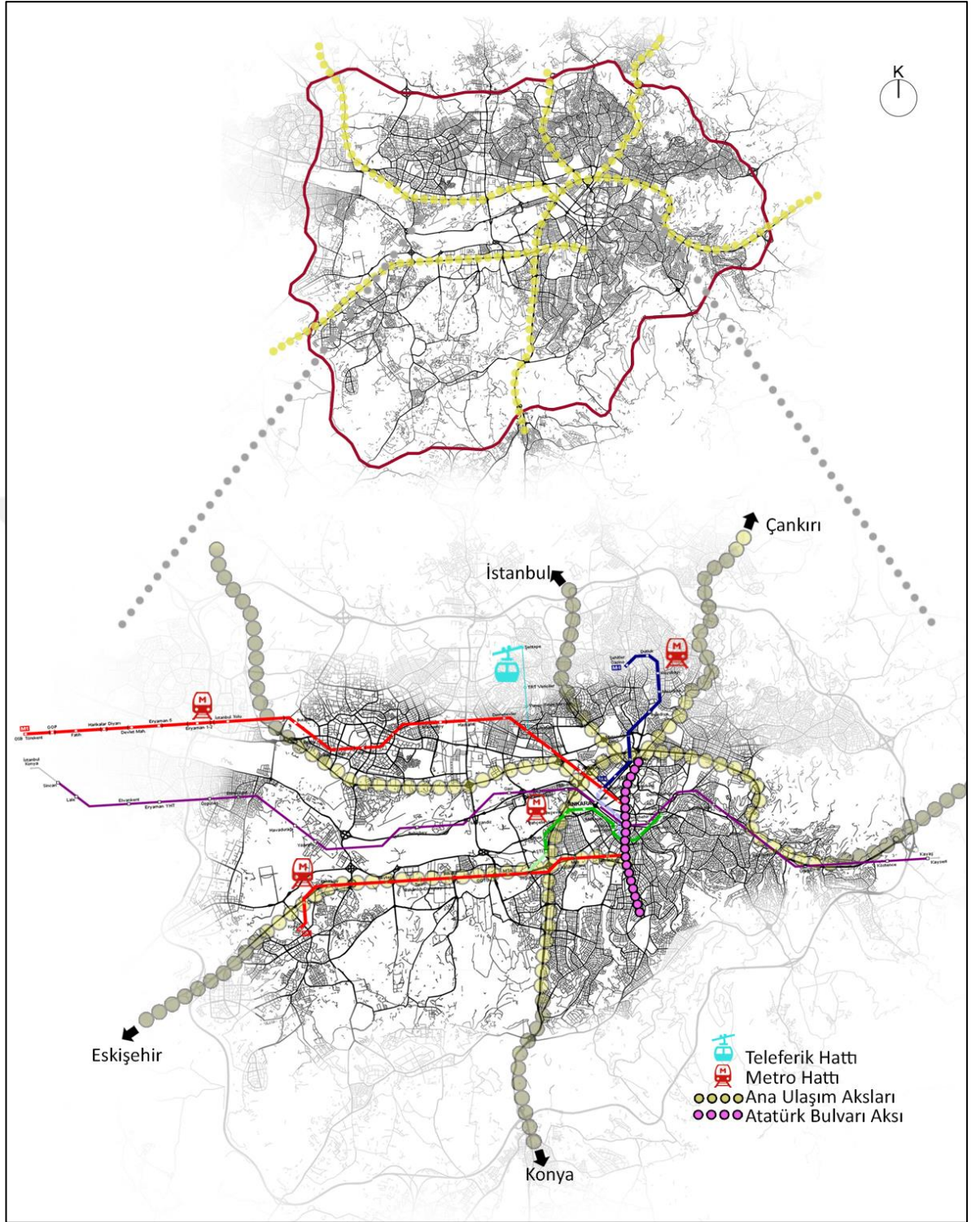

Şekil 5.30 : Lörcher Planı Dönemi mekânsal incelemesi.

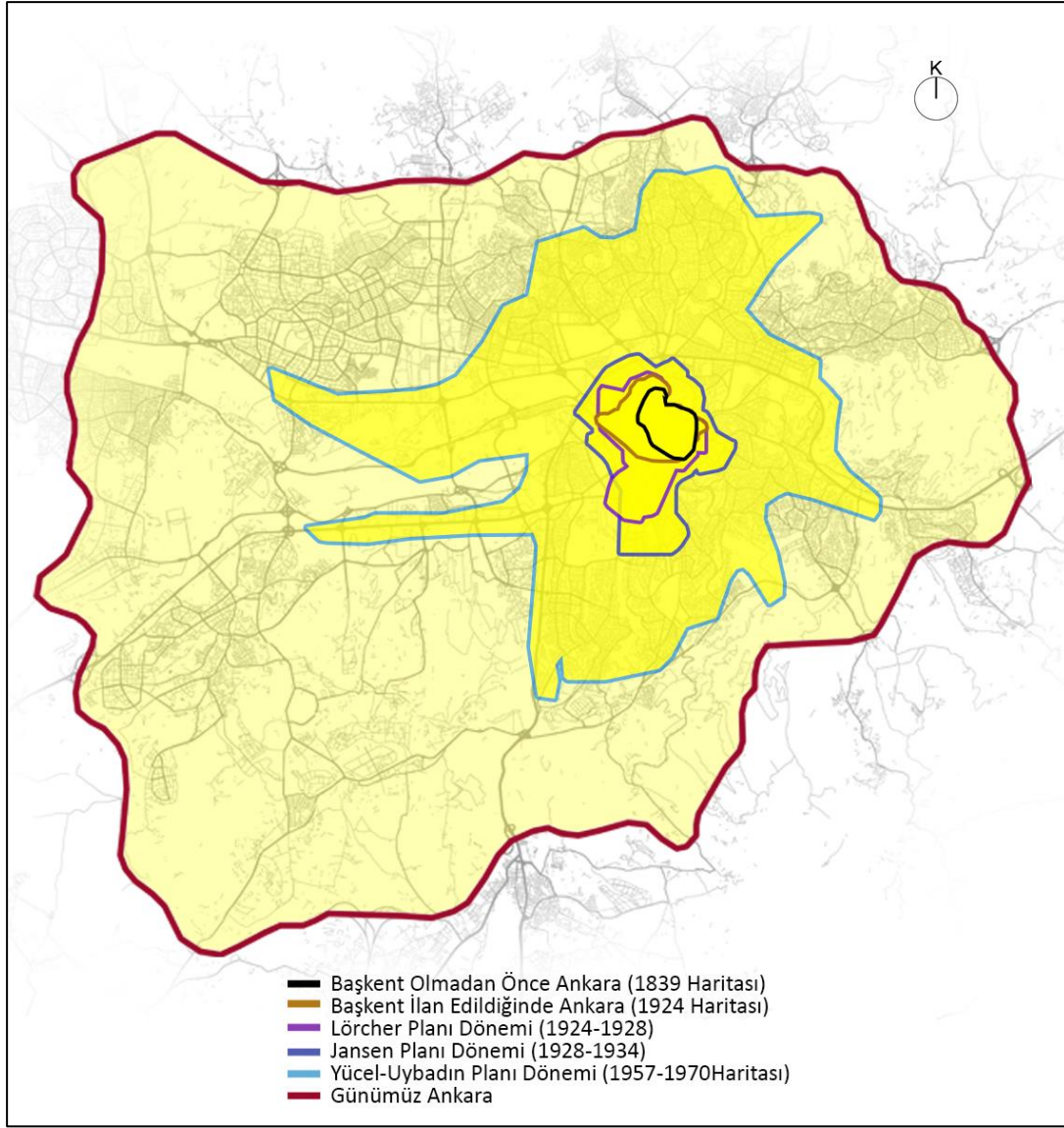

Şekil 5.31 : Jansen Planı Dönemi mekânsal incelemesi.

Şekil 5.33 : Günümüz Ankara, mekânsal incelemesi.

Şekil 5.34 : Tarihsel dönemlerin bölgesel gösterimi.

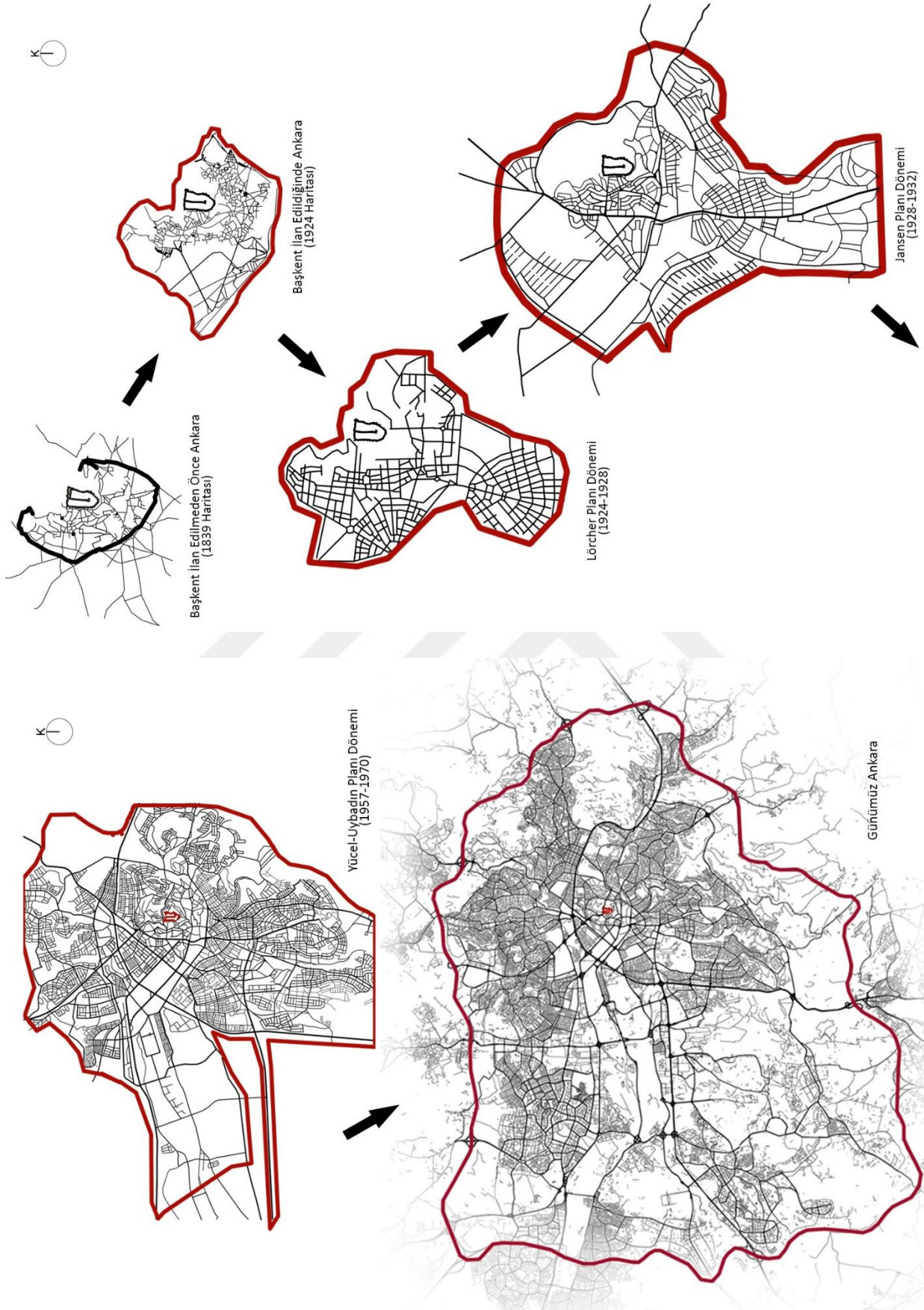
Tarihi planlama dönemlerinin Başkent Ankara için ortaya çıkan ayırıcı mekânsal kararları değerlendirildiğinde;

- Ankara, genel hatları itibarıyla ana çekirdek alanı ve jeomorfolojik yapısının etkisiyle şekillenmektedir. Bu iki belirgin özellik, kent içi yönelimleri, çeper yayılımlarını ve mekânsal oluşumları etkilemektedir.
- Kentin kuzey-güney ekseninde bir kent yönetim aksının varlığı dikkat çekmektedir. Kentin tarihi merkezlerini de birbirine bağlayan bu aks Atatürk Bulvarı'dır. Bu bağlantının kentin oluşumundan itibaren geliştirilen planlama kararlarında belirleyici bir rolünün olması ve kentin tarihi dönemlerden itibaren ticari, kültürel, ekonomik ve idari birimlerinin bu aks üzerinde

tasarlanması Atatürk Bulvarı'nı kentin temel noktalarından biri haline getirmiştir.

- Cumhuriyet'ten önceki dönemde kentin merkez noktası olan Kale'nin Ankara'nın başkent oluşu itibariyle geliştirilen planlama kararlarında yerini yeni merkez bölgelerine bıraktığı gözlemlenmiştir. Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan Ulus ve Kızılay bölgelerinin kentin belirgin merkez alanları olduğu tespit edilmiştir.
- Kentin oluşumundan itibaren geliştirilen tarihi planlarda yeşil alanların ve koridorların planlama kararlarındaki yeri dikkat çekmiştir.
- Tarihi planlama dönemlerinden sonra, 1990 yılı itibariyle geliştirilen ve günümüzde de varlığını gösteren; kentin kuzey-güney eksenini olan Atatürk Bulvarı'na alternatif bir bağlantı olan batı koridoru ve bu yöndeki mekânsal nitelikler dikkat çekmektedir.
- Tarihi dönemlerden günümüze ulaşıldığında, kentin mimari bütünlüğünün farklılaştığı ve kentte farklı ölçek ve niteliklerde yapıların oluşumu gözlemlenmiştir.

Kenti biçimlendiren tarihi dönemler ile tespit edilen mekânsal çıkarımların ve yerlerin Başkent Ankara'nın morfolojik yapısını oluşturan ve kentsel düzeni tanımlamada temel rolü oynayan alanlar olduğu düşünülmektedir. Tarihsel dönemden günümüze dek şekillen mekânın fiziksel düzeninin (Şekil 5.35) morfolojik olarak araştırılması bir başkentini gelişimini anlamak ve geleceğe aktarmak konularında önem taşımaktadır. Bu kapsamda, sözü geçen mekânların kentsel ölçekte matematiksel bir yöntem ile değerlendirilmesi ve tespiti, kentsel sistemi tanımlamak ve kent yapısındaki değişimleri üst ölçekten analiz etmek konusunda çalışmayı bir sonraki aşamaya taşımaktadır.

Şekil 5.35 : Kentin fiziksel düzeninin tarihsel dönemlerden günümüze dek olan değişimi.

5.2 Tarihsel Dönemlerin Mekân Dizim (*Space Syntax*) Yöntemi İle Analizi

Kentler gelişip büyürken morfolojileri de değişip dönüşüme uğramaktadır. Ankara, Cumhuriyet'in ilanı ve Başkent oluşu ile birlikte bir değişim süreci içerisine girmiş ve bu süreç kent için oluşturulan planlama kararlarında da etkisini göstermektedir. Bu dönemlerin Ankara'nın kentsel gelişim sürecine etkileri ve başkent olma sürecinde alınan mekânsal kararlar bir üst başlıkta incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, Ankara'yı oluşturan ve geliştiren dönemlerin kentin morfolojik yapısına olan etkilerini kentsel ölekte tespit etmek hedeflenmiştir. Bu amaca yönelik olarak, Başkent Ankara'nın mekânsal gelişim sürecini matematiksel bir yaklaşım ile değerlendirmeye olanak tanıyan Mekân Dizim (*Space Syntax*) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile, Ankara'ya farklı zaman dilimlerinde etki eden planlama kararlarının kent formunda yarattığı değişimin yorumlanması için gerekli analitik bilgi sağlanabilmektedir. Bunun yanı sıra, mekân dizim yöntemi ile, Ankara'nın bir başkent olarak planlama kararlarında ayırıcı özelliğe sahip olan mekânsal alanlarının tespitine odaklanılmıştır.

Bu bölümde, morfolojik değişimin tanımlanmasında bağlantı (*connectivity*), bütünleşme (*integration*) ve tercih (*choice*) parametrelerine dayanan matematiksel analiz süreci gerçekleştirilmiştir. Kent dokusundaki değişimlerin analizinde mekân dizim yönteminin sunduğu analitik yaklaşım ile tarihi haritalar, sayısal değerler ile birlikte analiz edilebilmiştir. Bu kapsamda bir üst başlıkta incelenen 6 döneme ait sokak düzeni haritalaştırılmıştır (Şekil 5.36). Dönemlere ait haritaların belirlenmesinde Ankara Büyükşehir Belediyesi ve ODTÜ Harita ve Plan Arşivi'nden erişilebilen haritaların varlığından yararlanılmıştır.

DÖNEM		KULLANILAN HARİTA
Başkent Olmadan Önce Ankara	⇒	1839
Başkent İlan Edildiğinde Ankara	⇒	1924
Lörcher Planı Dönemi	⇒	1924-28
Jansen Planı Dönemi	⇒	1928-32
Yücel-Uybadın Planı Dönemi	⇒	1957-70
Günümüz Ankara	⇒	2019

Şekil 5.36 : Mekân dizim analizleri için kullanılan harita verileri.

AutoCAD programında iki boyutlu olarak aks haritaları hazırlanan 1839 Haritası, 1924 Haritası, Lörcher Planı, Jansen Planı, Yücel-Uybadın Planı ve Günümüz Haritası UCL DepthMap programı ile analiz edilmiştir. “*Depthmap, aks haritalarını segmentlerine ayırır ve bu parçaları bir ağ olarak birbirine bağlar*” (Turner, 2004, s.26). Dijital olarak çizilen sözü geçen aks haritalarının, mekânsal düzendeki kırılmalarını, yönlerini ve geometrilerini daha doğru tespit etmek amacıyla segment haritalarına dönüştürülmüştür. Analizlerde, Yücel-Uybadın Planı Dönemi ve Günümüz planları aks haritalarından segment haritalarına dönüştürülürken bazı segmentlerin birbirinden ayrı olacağı sisteme tanımlanmıştır. Bunun nedeni, alt ve üst geçitlerin çizimde birbiri üzerine çakışık bir biçimde görünmesi ancak gerçek durumda bağlantılı olmamalarını sembolize etmek içindir (Turner, 2004, ss.26-28). Sözü geçen iki dönem de Ankara’da ulaşım faaliyetlerinin geliştiği, alt ve üst geçitlerin kendini gösterdiği süreçlerdir. Ancak, 1839, 1924 haritaları ve Lörcher ile Jansen Planları dönemlerinde böyle bir gelişim mevcut olmadığı için bu yıllara ait analizlerde aynı tanımlama yapılmamıştır. Segment analizi için global ve yerel ölçekte analizlerin ifadesine yer verilmiş ve bu değerler global ölçekte R_n ; yerel ölçekte ise R400 ve R800 yarı çap değerlerinde her bir dönem için analiz edilmiştir. UCL Depthmap programı ile üretilen aks ve segment haritaları verilerin istatistiksel olarak anlamlı olabilmesi için normalize edilmiştir. Aynı zamanda program ile, analizlerden ulaşılan değerler karşılaştırmalı analize olanak tanıyan tablolara dönüştürülmüştür. Kentsel düzendeki sokak sisteminin bir temsili olarak çalışmanın ele aldığı dönemlere ait hazırlanan aks haritaları Şekil 5.37 ve Şekil 5.38’de gösterilmektedir.

Şekil 5.37 : İncelenen 5 tarihsel döneme ait hazırlanan aks haritaları.

Şekil 5.38 : Günümüze ait hazırlanan Ankara aks haritası.

Başkent olmadan önce Ankara'yı temsil eden 1839 haritasında toplam aks sayısı 364 iken, Ankara'nın başkent ilan edildiği dönemi yansıtan 1924 haritasında toplam aks sayısı 613'tür. Bu iki harita arasında 85 yıllık bir dönem farkı mevcuttur. 1839 haritasına ait dönemde Ankara surlarla çevrili ve 8 adet kapı ile kente giriş-çıkışın sağlandığı bir yer ve sur içerisinde yer alan bölgede ise çeşitli pazar alanlarının bulunduğu bir bölgedir. 1924'te ise kent, Kale ve çevresini içerisine alan Ulus bölgesiyle varlığını ön plana çıkarmaktadır. İki haritada da kentin aynı eksen üzerinde oluşum gösterdiği gözlemlenmiştir. Başkent olmadan önce (1839 Haritası) Ankara'daki en uzun aks 726.66 m. ile kent suru dışında yer alan ve Namazgah Kapısı'na ulaşımı sağlayan bağlantı olmuştur. Başkent ilan edildiği dönemde (1924 Haritası) ise Ankara'daki en uzun aks 1731.86 m. ile kentin tren istasyonu bağlantısını sağlayan ve kenti çevreleyen hat olduğu tespit edilmiştir. Bu iki dönem arasındaki en uzun akslar arasında yaklaşık olarak 2.5 kat fark olmasına rağmen en uzun bağlantıların niteliğinin ulaşım aksları olması dikkat çekmektedir. Kentin ilk planlama deneyimi olan ve Eski Kent ile Yeni Kent bağlantısı tasarısı ortaya konulan Lörcher Dönemi'nde (1924-28) toplam aks sayısı 380'dir. 1924 Haritası'na göre neredeyse yarı sayıya inen değer dikkat çekmektedir. Ancak, bu durumun sebebi 1924 Haritası'nda özellikle Kale'nin çevresinde yer alan çok sayıda organik yapıdaki sokakların azalması ve kentteki sokak düzenlerinin daha uzun görüş mesafelerine sahip olarak planlanması olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, Lörcher Planı Dönemi'nde en uzun aksın 1399.54 m. değeri ile eski ve yeni kentin bağlantı hattı olarak ön plana çıkan Atatürk Bulvarı olduğu gözlemlenmiştir. Atatürk Bulvarı'nın, Ulus'tan başlayıp Çankaya'ya doğru uzanan bir kent omurgası niteliğine sahip olması bir önceki başlıkta tarihi haritaların incelenmesi ile de ortaya konulmuştur. Mekân dizim yöntemi ile de bu aksın ortaya çıkışı planlama kararlarının analitik değerlendirilmesinde önem taşımaktadır. Bu yönetim aksı, Ulus ve Kızılay bölgelerini kuzey-güney yönünde birbirine bağlayan ve Cumhuriyet dönemine dair ticari, ekonomik, kültürel ve idari yapıları üzerinde taşıyan bir kentsel temsil yoludur. Jansen Planı Dönemi'nde (1928-32) ise toplam aks sayısı 830'a yükselmiş ve en uzun aks 2630.43 m. ile kentin dış çeperinden Ulus'a inen ana ulaşım bağlantılarından biri olarak tasarlanan hat olmuştur. Bu dönemde Atatürk Bulvarı'nın varlığı yine dikkat çekicidir ancak; aksın görüş mesafeleri arasındaki bağlantı noktaları üzerinde kesintiye uğraması sebebiyle en uzun hat olma özelliği göstermemiştir. Kentsel büyüme hızının arttığı Yücel-Uybadın

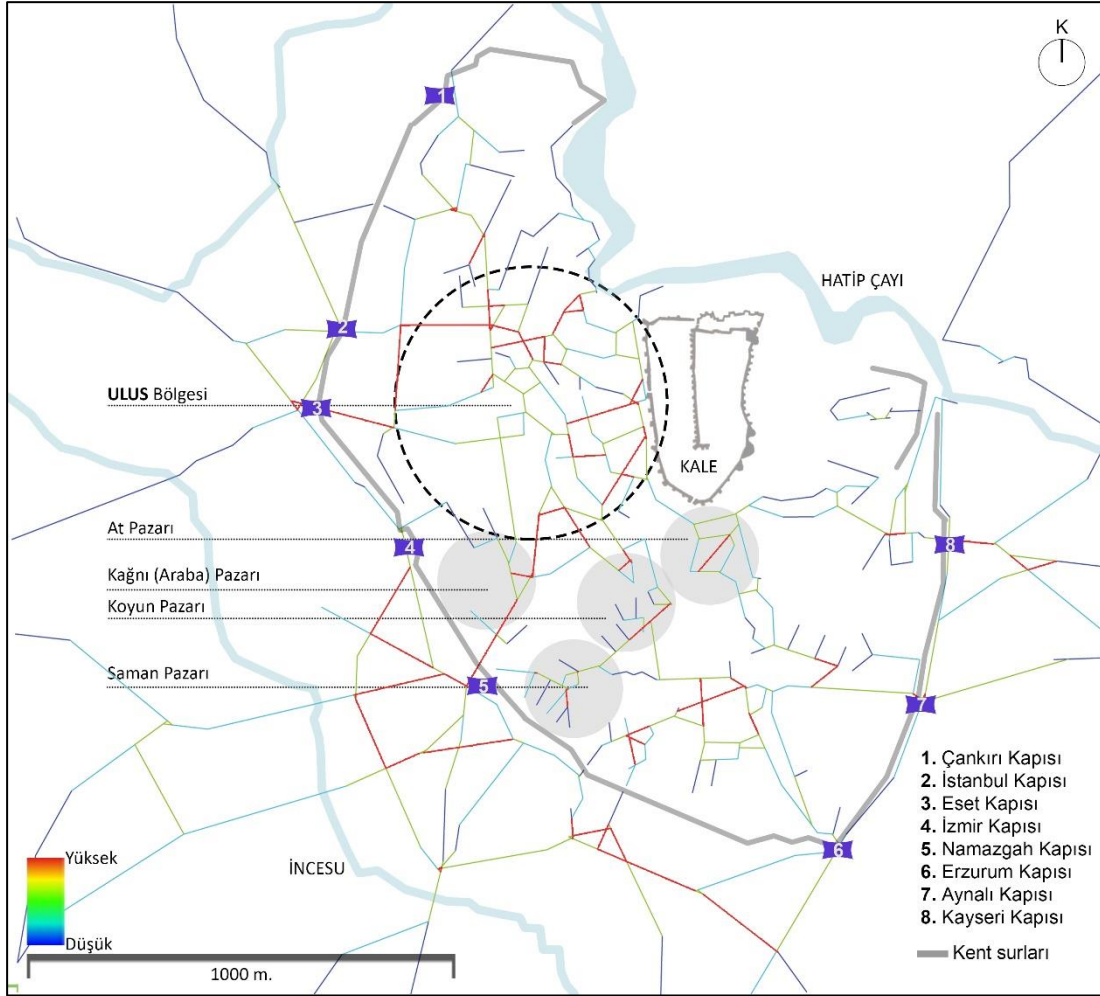
Dönemi’nde ise toplam aks sayısı 3928 olmuş, günümüzde ise 23177’e ulaşmıştır. Bu değerler Çizelge 5.1’de gösterilmektedir.

Çizelge 5.1 : İncelenen dönemlere ait aks, segment ve bağlantı haritalarının sayısal ifadelerinin gösterimi.

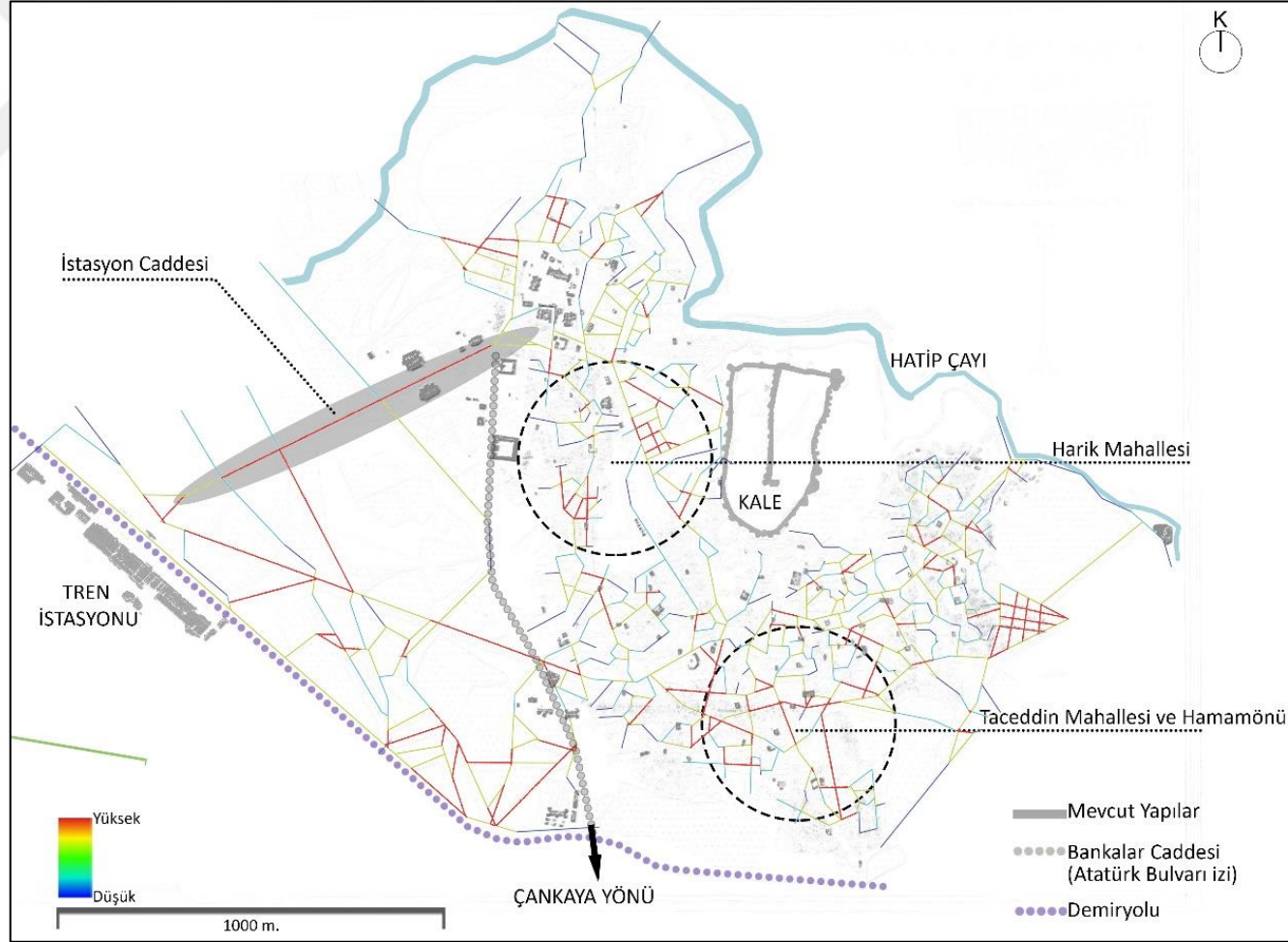
	Başkent Olmadan Önce Ankara (1839 Haritası)	Başkent İlan Edildiğinde Ankara (1924 Haritası)	Lörcher Planı Dönemi (1924 - 28)	Jansen Planı Dönemi (1928 -32)	Yücel – Uybadın Planı Dönemi (1957 - 70)	Günümüz Ankara
Toplam Aks Sayısı	364	613	380	830	3928	23177
En Kısa Aks (m)	21.21	15.46	21.43	16.75	25.43	10
Ortalama Aks (m)	149.06	106.23	227.73	234.56	261.85	590.02
En Uzun Aks (m)	726.66	1731.86	1399.54	2630.43	6019.74	9339.85
Toplam Segment Sayısı	809	1518	1236	1792	10234	55272
Ortalama Segment Uzunluğu (m)	58.48	37.48	63.55	99.36	89.49	65.96
Ortalama Bağlantı (Connectivity)	3.71	3.89	4.35	3.68	4.06	2.93

Aks haritalarından her bir hattın diğer mekânlar ile olan bağlantı derecesinin ölçümünde kullanılan bağlantı (*connectivity*) değerlerine bakılmıştır (Çizelge 5.1). Çalışmanın ele aldığı 6 farklı zaman dilimine ait yapılan değerlendirmelerde, günümüz haritası hariç tüm dönemlerde en düşük bağlantı değeri 1 ve en yüksek bağlantı değeri 6 olarak tespit edilmiş; günümüzde ise bu değer 10 olarak gözlemlenmiştir. İncelenen zaman dilimleri kapsamında Ankara’nın bağlantı parametresine dayanan haritaları görsellerle ifade edilmiştir (Şekil 5.39, Şekil 5.40, Şekil 5.41, Şekil 5.42, Şekil 5.43 ve Şekil 5.44). Bağlantı değerinin tüm haritalar kapsamında incelenmesi sonucunda Ankara’nın morfolojik yapısına dair çıkarımlar yapmak mümkündür. Ankara, Ulus bölgesinden doğan ve oradan Kızılay’a yönelen bir gelişim yapısına sahiptir. Bağlantı değerinden elde edilen sonuçta da, en düşük bağlantılı sokaklar tarihi kenti ifade eden Ulus’ta yer almaktadır. Buna karşın, Atatürk Bulvarı en yüksek bağlantı derecesine

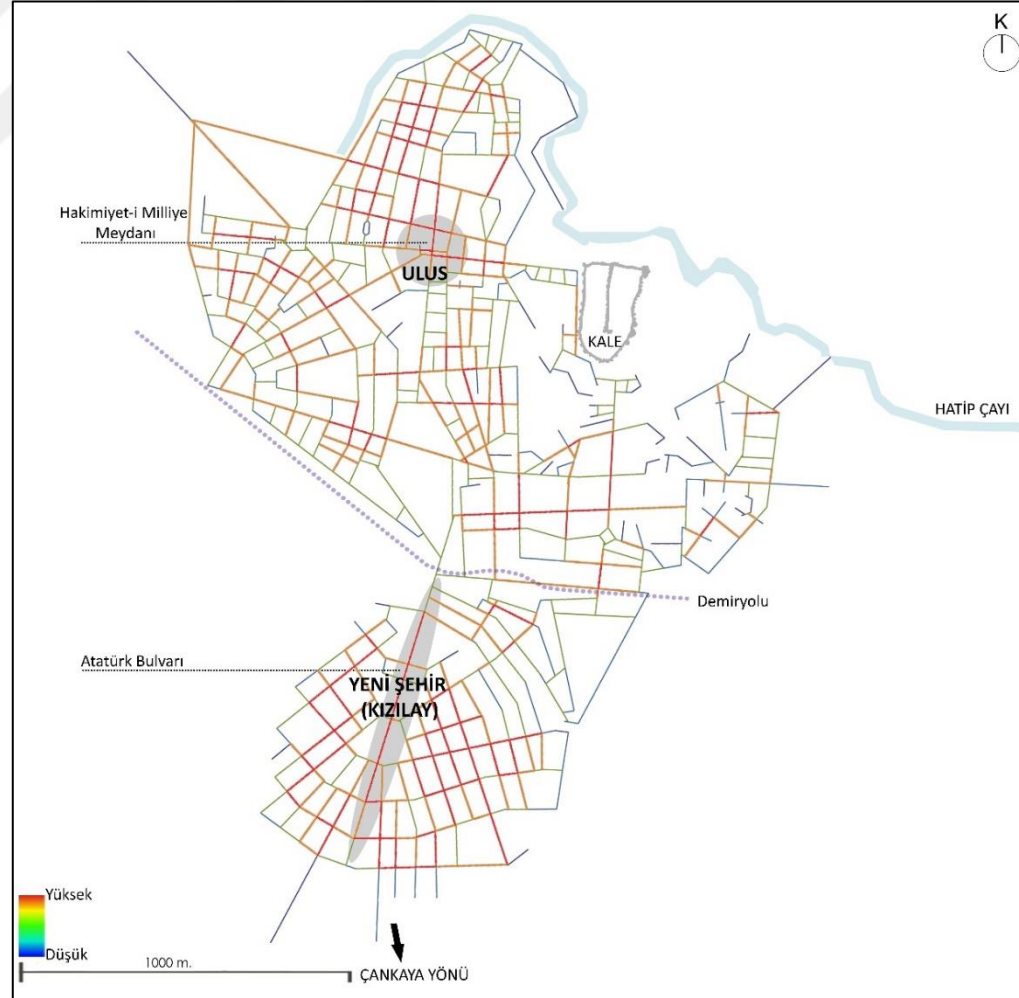
sahip olarak tüm dönemlerde değerini korumuştur. Bu durum, Atatürk Bulvarı'nın kentin ana omurgası olma niteliğini güçlendirmektedir. Bağlılık değeri, incelenen dönemlerin aks özellikleri ile karşılaştırıldığında, 1839 Haritası'nda en uzun aks kent suru dışında kalan alanda iken bu dönemde bağlılık değeri en güçlü sokaklar kent suru içinde yer almaktadır. 1924 Haritası'nda ise Ankara'nın başkent ilan edildiği dönemde tren istasyonunun varlığı önemli bir mekân olmuş ve bu alana ulaşımı sağlayan sokakların bağlılık değerinin güçlü olduğu tespit edilmiştir. Planlama dönemlerine gelindiğinde ise, Lörcher Planı Dönemi'nde bağlılık değerinin kentin merkez noktaları olan Ulus (Eski Şehir) ve Kızılay (Yeni Şehir) bölgelerinde yüksek değerlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Jansen Planı Dönemi'nde ise bağlılık değerinin Kızılay'da güçlü değerlere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, o dönemde kentin dış çeperinde yer alan Hipodrom Caddesi'nin de bağlılık değerinin (5) güçlü olduğu tespit edilmiştir. Kentin büyüdüğü ve ulaşım bağlantılarının çoğaldığı, bunun yanı sıra kent çeperlerinde gecekondulaşmaların oldukça arttığı Yücel-Uybadın Planı Dönemi'nde ise eski kenti ifade eden Ulus bölgesinde bağlılık değerlerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu dönemde, Kızılay bölgesinin doğusunda yer alan sokakların bağlılık değeri yüksek olarak ortaya çıkmış, aynı zamanda kent çeperine yakın yerlerde yer alan mahallelerin bağlılık değerlerinin güçlü olduğu görülmüştür. 5 dönem arasındaki ortalama bağlılık değeri ise anormal bir farklılık göstermemektedir. Günümüzde ise bağlılık değerinin ortalama ifadesi düşüş göstermiş ve kentin tarihi omurgası Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan merkez noktalarındaki bağlantı değerleri güçlü niteliğini kaybetmiştir.

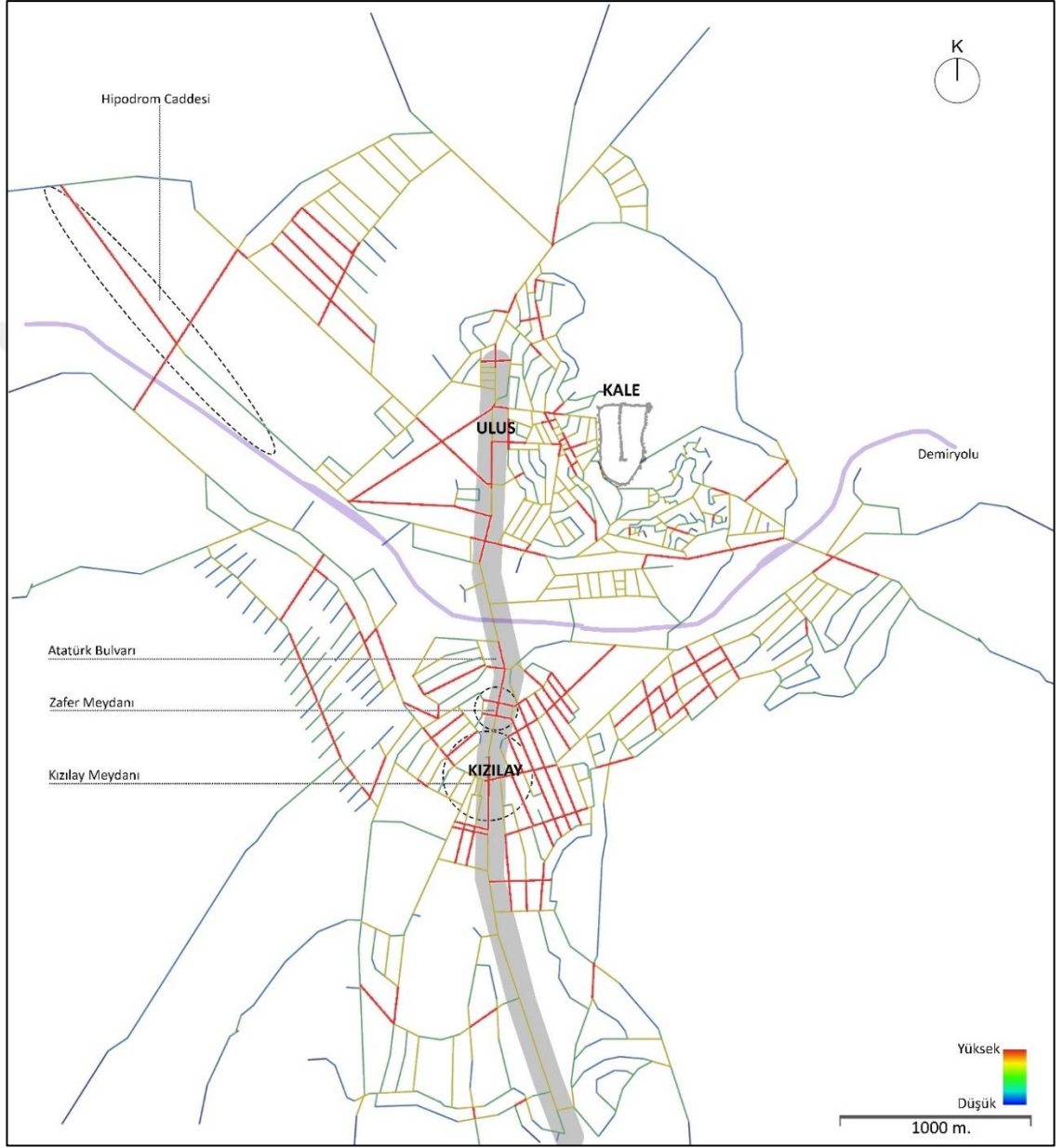
Şekil 5.39 : 1839 Haritası bağlılık haritası.

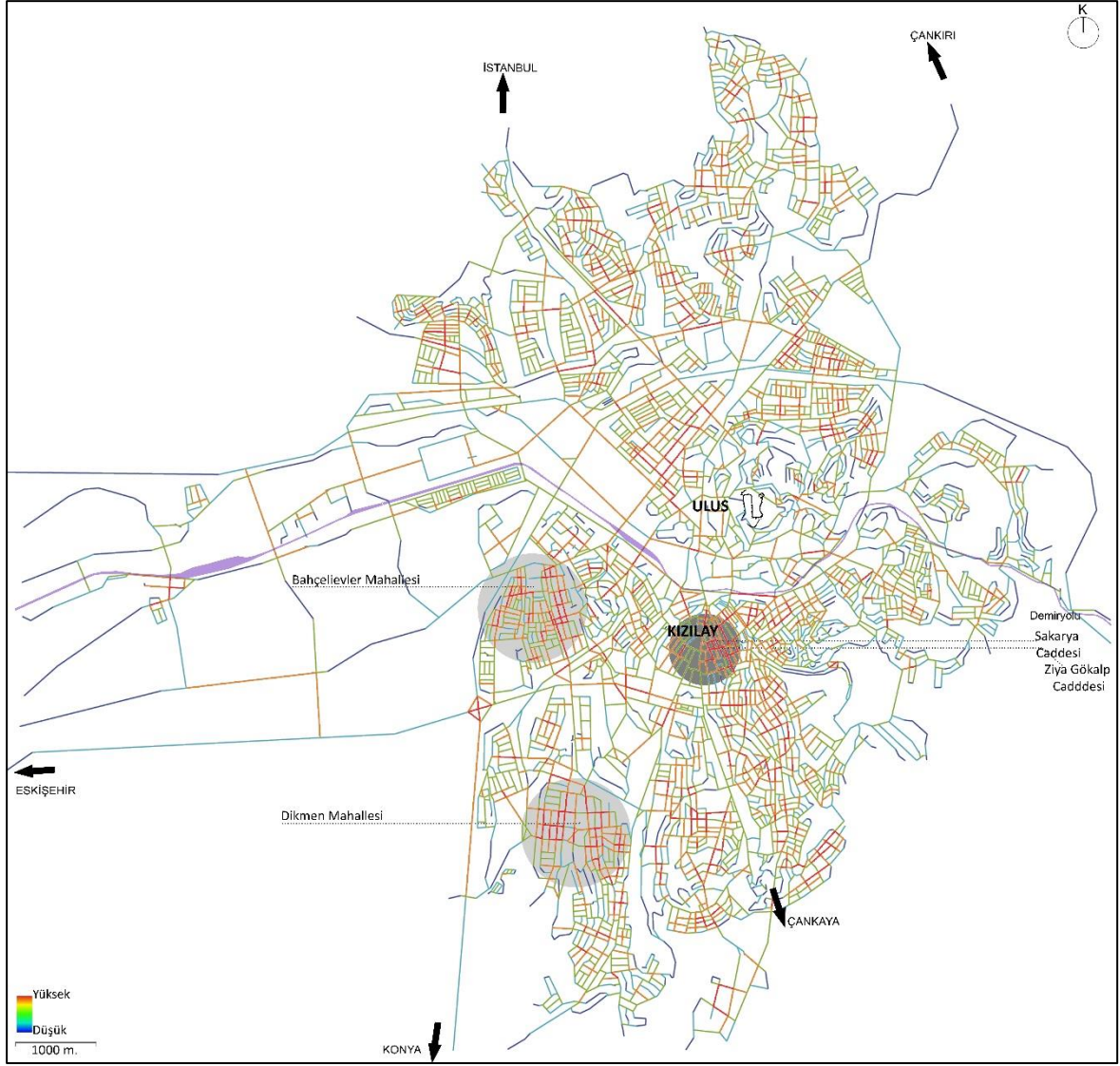
Şekil 5.40 : 1924 Haritası bağlilik haritası.

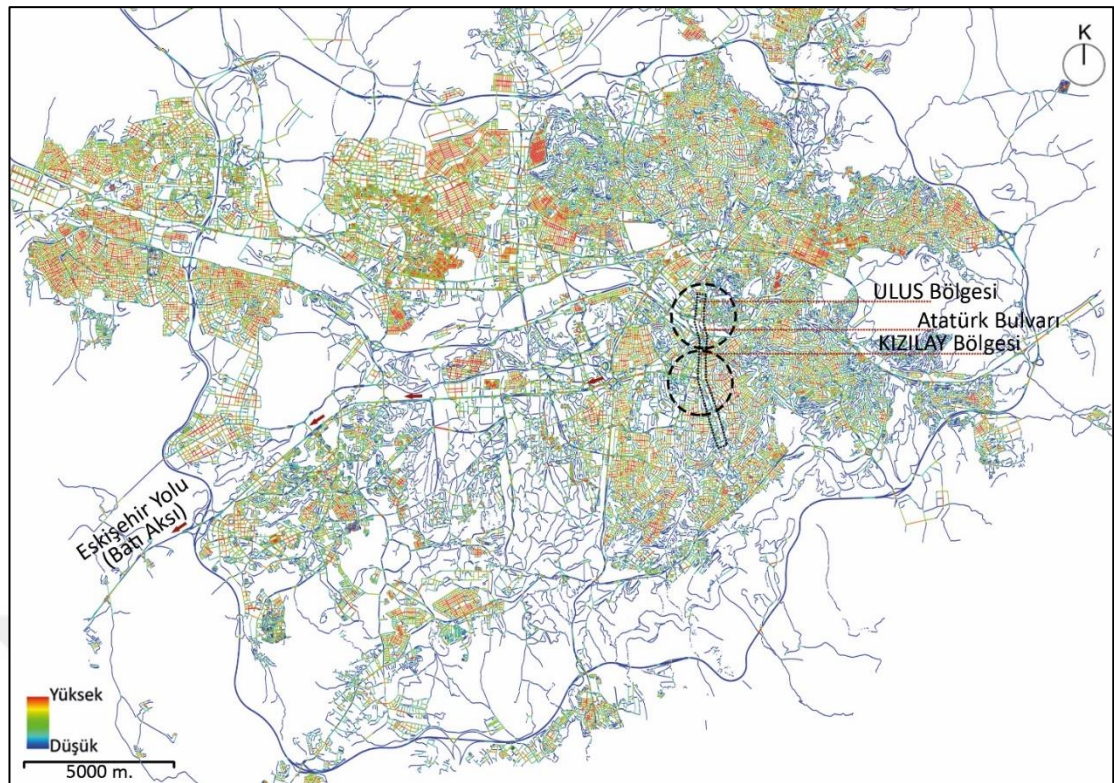
Şekil 5.41 : Lörcher Planı(1924-28) bağılık haritası.

Şekil 5.42 : Jansen Planı (1928-32) bağılılık haritası.

Şekil 5.43 : Yücel-Uybadın Planı (1957-70) bağlılık haritası.

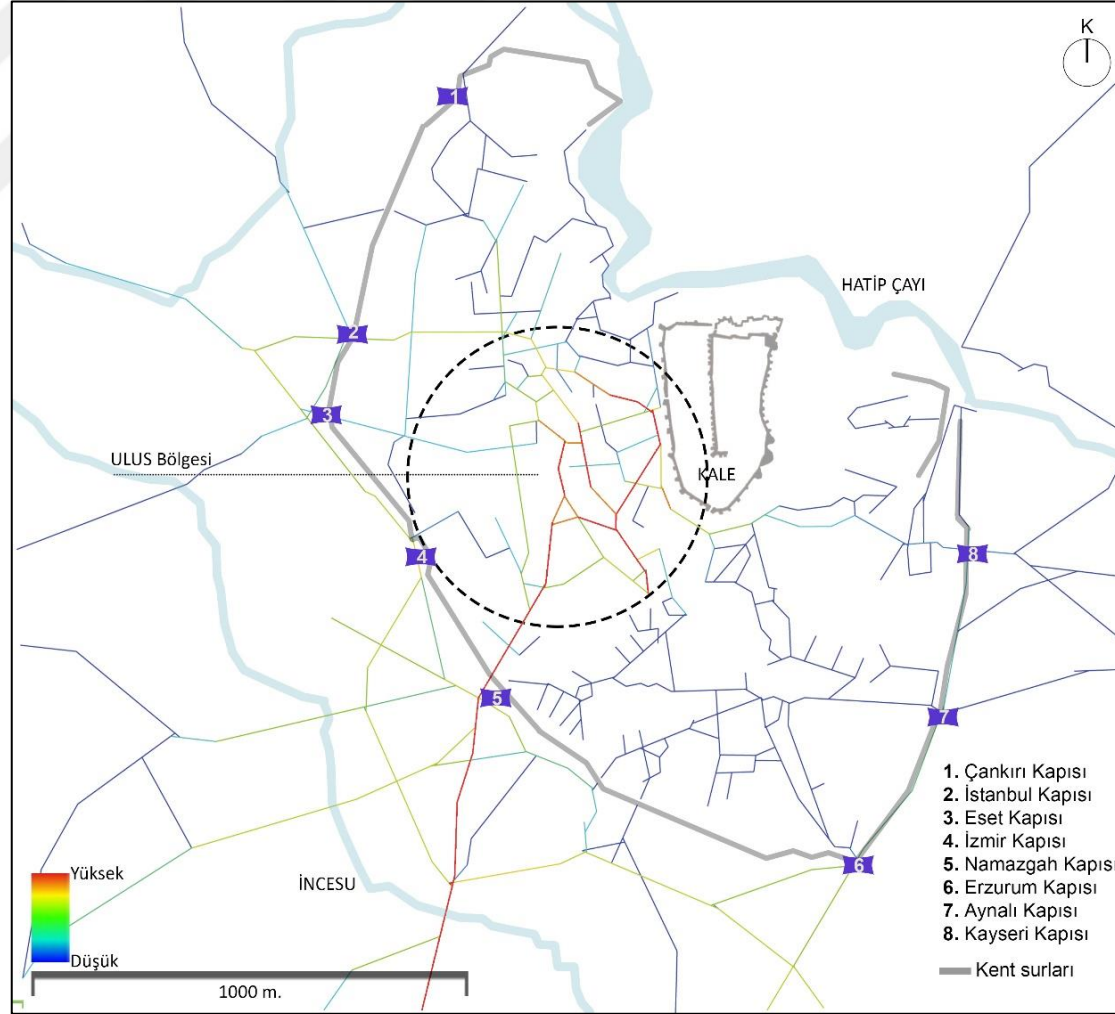
Başkent Ankara'nın incelenen kentsel gelişim dönemleri için mekânsal düzende analizi yapılan bir diğer ölçüm ise bütünleşme (*integration*) değeridir. Segment haritaları ile analizi yapılan zaman dilimleri için tüm sistemin bütünleşme değerine bakılmış ve global ile yerel ölçekte sonuçlara ulaşılmıştır. Global ve yerel bütünleşme değerleri farklı mekânsal ölçeklerde her bir ağın erişilebilirlik değerleri ile ilgili bilgi vermektedir. Global değer olarak Rn kabul edilmiş ve bu değer tüm alanı dikkate almaktadır. Yerel değerde ise metrik sistemdeki yürüme mesafelerini ifade eden 400 m. ve 800 m. değerleri analiz edilmiştir. Global bütünleşme (Rn) analizinde yüksek bir değer, yüksek erişilebilirlik anlamına gelmekte, yerel ölçümde ise yürüme mesafelerinin erişilebilirlik değerlerine ulaşılmaktadır (Al_Sayed vd., 2014). Global bütünleşme parametresinin incelenen dönemler için analiz değerleri Çizelge 5.2'de gösterilmektedir.

Çizelge 5.2 : İncelenen dönemlerin global bütünleşme (*integration*) parametresine ait analizlerinin sayısal ifadeleri (Rn).

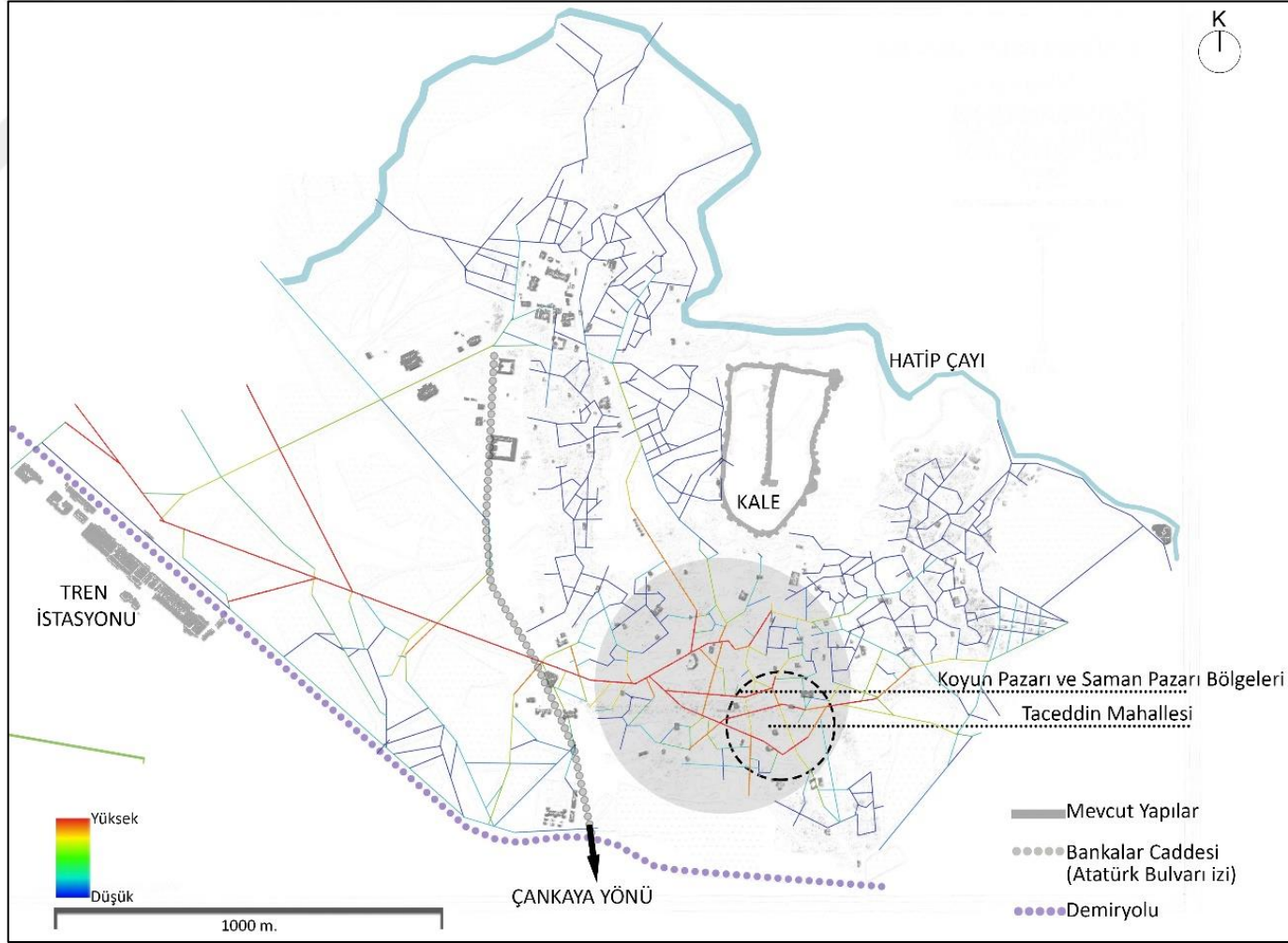
	Başkent Olmadan Önce Ankara (1839 Haritası)	Başkent İlan Edildiğinde Ankara (1924 Haritası)	Lörcher Planı Dönemi (1924 - 28)	Jansen Planı Dönemi (1928 -32)	Yücel – Uybadın Planı Dönemi (1957 - 70)	Günümüz Ankara
En Düşük	0.29	0.38	0.46	0.31	0.46	0.2
Ortalama	0.61	0.64	1.03	0.85	0.9	0.77
En Yüksek	1.5	1.03	1.57	1.37	1.39	1.2

1839 Haritası'nda (Şekil 5.45), en düşük global bütünleşme değerine sahip olan segment 0.29 ile kent suru içinde yer alırken, en yüksek global bütünleşme değeri 1.5 ile Ulus merkezinde ortaya çıkmaktadır. Ankara'nın başkent ilan edildiği dönemi yansıtan 1924 Haritası'nda (Şekil 5.46) en düşük global bütünleşme değeri 0.38 olmuş ancak en yüksek global bütünleşme değeri 1.03'e düşmüştür. Bu dönemde kentin en yüksek global bütünleşme değerine sahip olan alanlar kentin ticari hareketliliğini yansıtan bölgeler olan Koyun Pazarı ve Saman Pazarı Bölgeleridir. Bu bölgeleri takiben, aynı alanda Taceddin Mahallesi ön plana çıkmaktadır. Bu mahalle de kentte bu dönemde alışveriş eylemlerinin gerçekleştiği ve oldukça yoğun yerleşim alanlarının bulunduğu yer olarak bilinmekte ve bu mahalleye Ankara'nın eski dönemini konu edinen edebi eserlerde de oldukça yer verilmektedir. Örneğin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na ait Ankara romanında (2004) bu mahalle dönemin tarihi izlerini yansıtan bir alan olarak konu edinmiştir. Lörcher Planı'nda ise (Şekil 5.47) en düşük global bütünleşme değeri 0.46 ile kentin çeper noktalarında yer alan Kale ve çevresinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kentin ilk planlama deneyimi olan ve bir başkent için kentsel kararları ortaya koyan Lörcher Dönemi'nde eski ve yeni kenti birarada tasarlama yönelimi olmasına karşın, kentin tarihi ve taç noktası olan Kale ve civarının düşük bütünleşme değerine sahip olması zıtlık yaratmaktadır. Öte yandan, kent omurgası olarak varlığını gösteren Atatürk Bulvarı Ulus'tan Kızılay'a doğru tüm hat boyunca 1.34 - 1.43 aralığında yüksek bütünleşme değerindedir. Lörcher Planı Dönemi'nde 1.57 ile en yüksek global bütünleşme değerine sahip segment ise tren istasyonu çevresinde yer almaktadır. Jansen Planı Dönemi'nde (Şekil 5.48) en düşük global bütünleşme değeri 0.31'e gerilemiş ve bu segment Kale ve çevresinde yer almaktadır. Kent büyüme noktalarına sahip oldukça, global bütünleşme değerinde

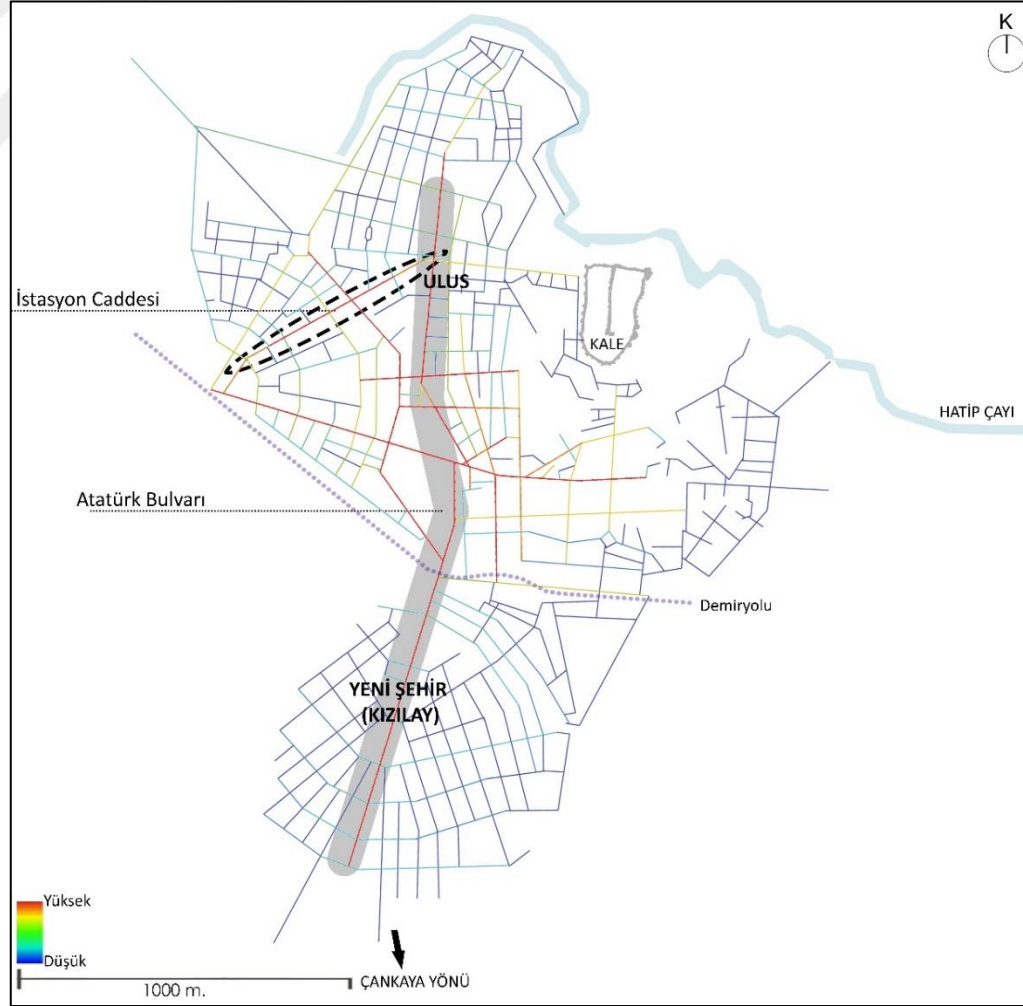
Ankara'nın oluřum noktası ve eski kenti ifade eden Kale ve çevresine ait deęerlerin dūřuř gōstermesi bařkentin morfolojik geliřim sūrecine dair ipuçları vermektedir. Jansen Planı'nda en yūkses global būtinleřme deęeri ise 1.37 ile Atatūrk Bulvarı aksında yer alan segmenttedir. Bu dōnemde de Atatūrk Bulvarı'nın gūlū bir kent elemanı olarak ortaya çıkıřı tespit edilmiřtir. Bu dōneme kadar olan sūrete kent için Kale ve çevresinin gūlū būtinleřme deęerini kaybettięi ancak eski kenti ifade eden ve Atatūrk Bulvarı'nın bařlangıç yeri olan Ulus bōlgesi ile bulvarın devamındaki baęlantıda yer alan Kızılay bōlgesinin yūkses deęerlerini koruduęu gōzlemlenmektedir. Yūcel-Uybadın Planı Dōnemi'nde (řekil 5.49) ise en dūřuk būtinleřme deęeri 0.46 deęeri olmuř ve bu deęerdeki segmentler kentin çeperlerine yayılmıř olan gecekondulařma alanlarıdır. Bu dōnemde, yine Kale ve çevresinin būtinleřme deęeri 0.5 civarında dūřuk bir deęer olarak gōzlemlenmiřtir. Yūcel-Uybadın Planı Dōnemi'nde kente yeni ulařım aksları eklenmiř ve batı koridoru varlıęını gōstermeye bařlamıřtır. Eskiřehir yolu aksını ifade eden batı koridorunu oluřturan segmentlerin sentaktik deęerlerine bakıldıęı zaman 1.06 - 1.16 arasında yūkses bir aralıkta olduęu saptanmıřtır. Aynı zamanda kentin gūney kesiminde yer alan bir dięer ulařım aksı Konya Yolu'nun ise global būtinleřme deęeri 1.13 ile yūkses bir deęere sahiptir. Bu dōnemde, en yūkses global būtinleřme deęerinin 1.39 ile Atatūrk Bulvarı aksında yer alan Bakanlıklar bōlgesinin olduęu gōzlemlenmiřtir. Global būtinleřme deęerinin incelenen zaman dilimleri için genel deęerlendirmesi yapıldıęında, kentin tarihinden bu yana kente entegre olmuř alanın Atatūrk Bulvarı olarak ön plana çıkması planlama kararlarının sentaktik sonuçlar ile de desteklenmesini saęlamıřtır. Ancak, kentin merkez bōlgelerinin dōnemler ilerleyip gūnūmūz gōrūntūřüne gelindięinde būtinleřme deęerlerinde dūřuřler yařandıęı gōzlemlenmiřtir (řekil 5.50).

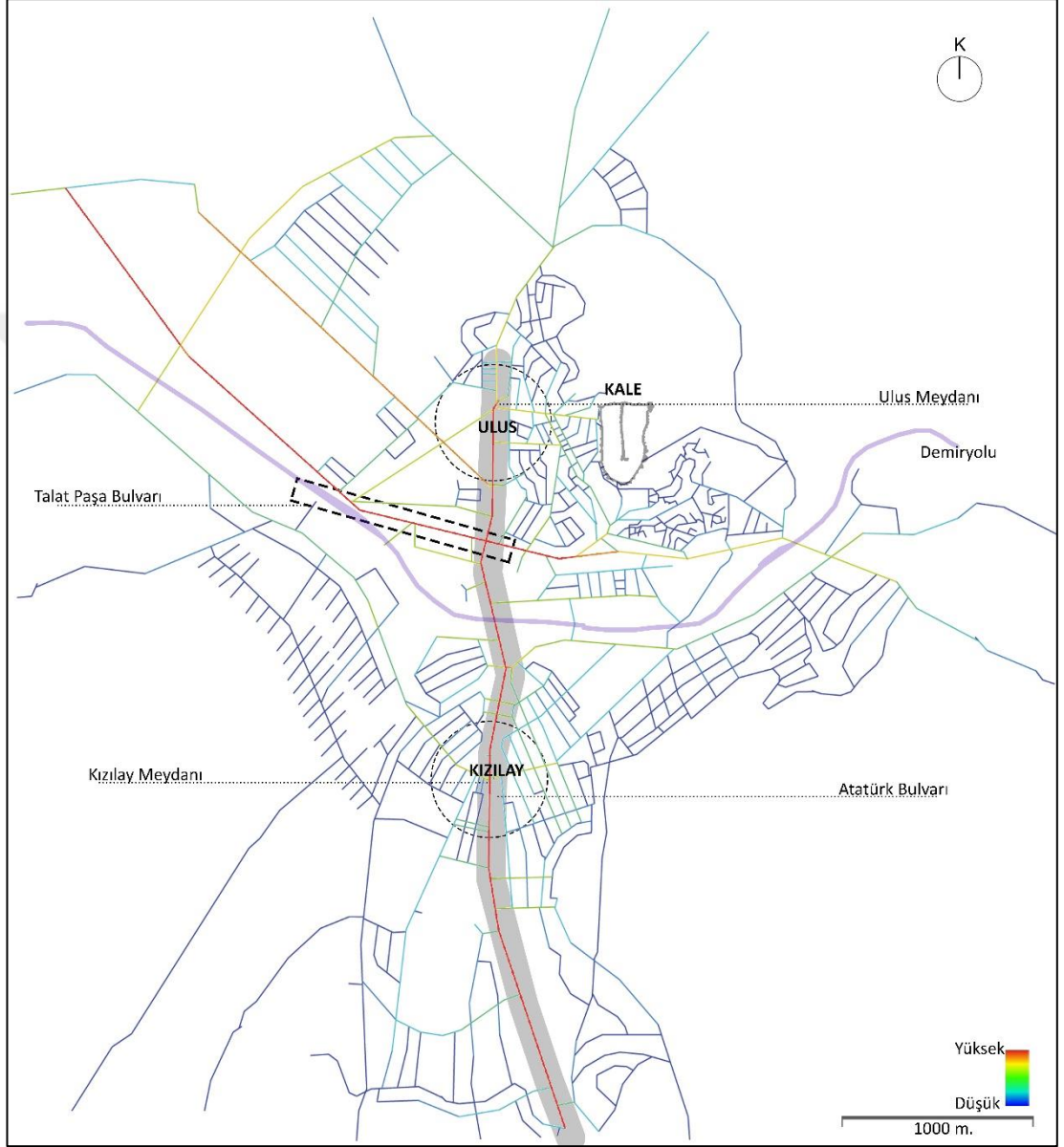
Şekil 5.45 : 1839 yılı global bütünleşme haritası.

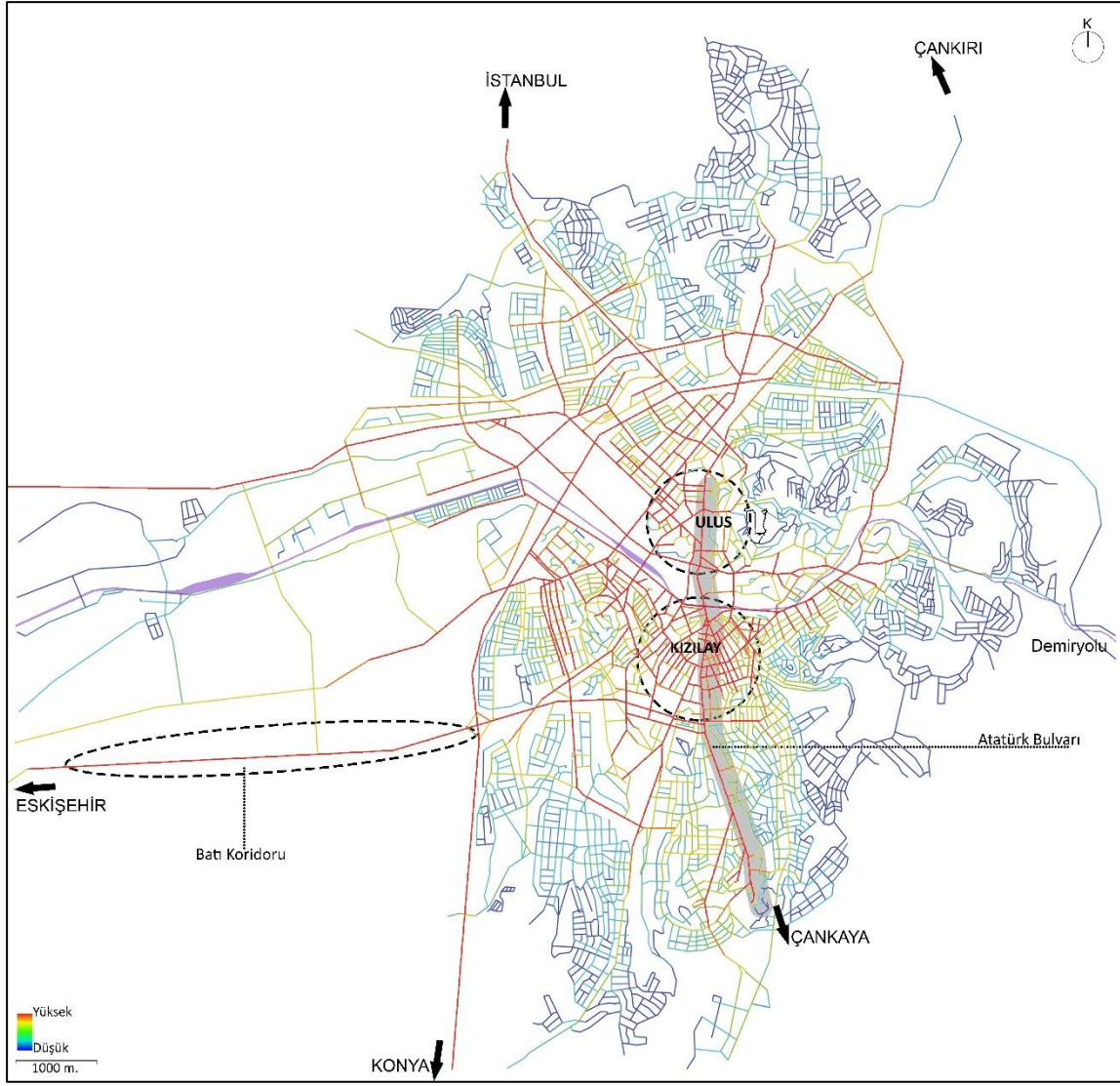
Şekil 5.46 : 1924 yılı global bütünleşme haritası.

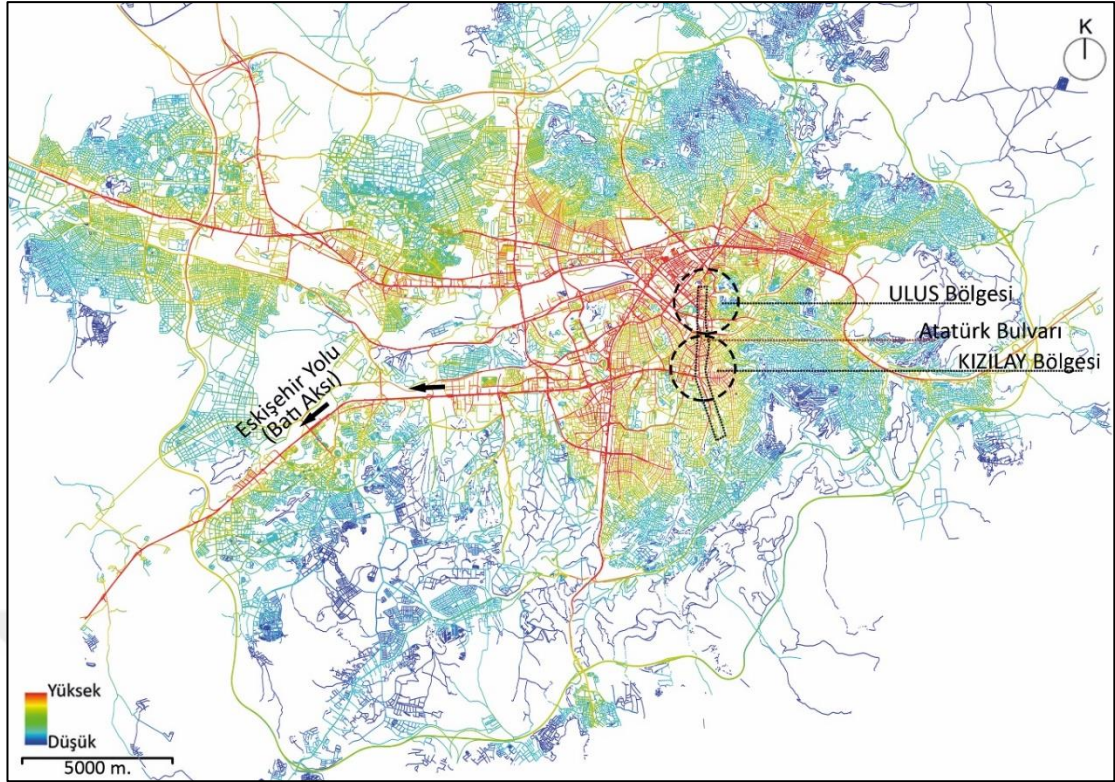
Şekil 5.47 : Lörcher Planı (1924-28) global bütünleşme haritası.

Şekil 5.48 : Jansen Planı (1928-32) global bütünleşme haritası.

Şekil 5.49 : Yücel-Uybadın Planı (1957-70) global bütünleşme haritası.

Şekil 5.50 : Günümüz (2019) global bütünleşme haritası.

Çalışmanın ele aldığı zaman dilimleri kapsamında, çeşitli sokak segmentlerinin yerel bütünleşme değerlerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Buna yönelik her bir dönem için yürüme mesafeleri olan R400 ve R800 yerel bütünleşme değerlerine bakılmıştır (Çizelge 5.3). Bu mesafelerde yerel ölçekte erişilebilirlik değerinin saptanması amaçlanmıştır.

Çizelge 5.3 : Yerel bütünleşme analizlerinin sayısal ifadeleri.

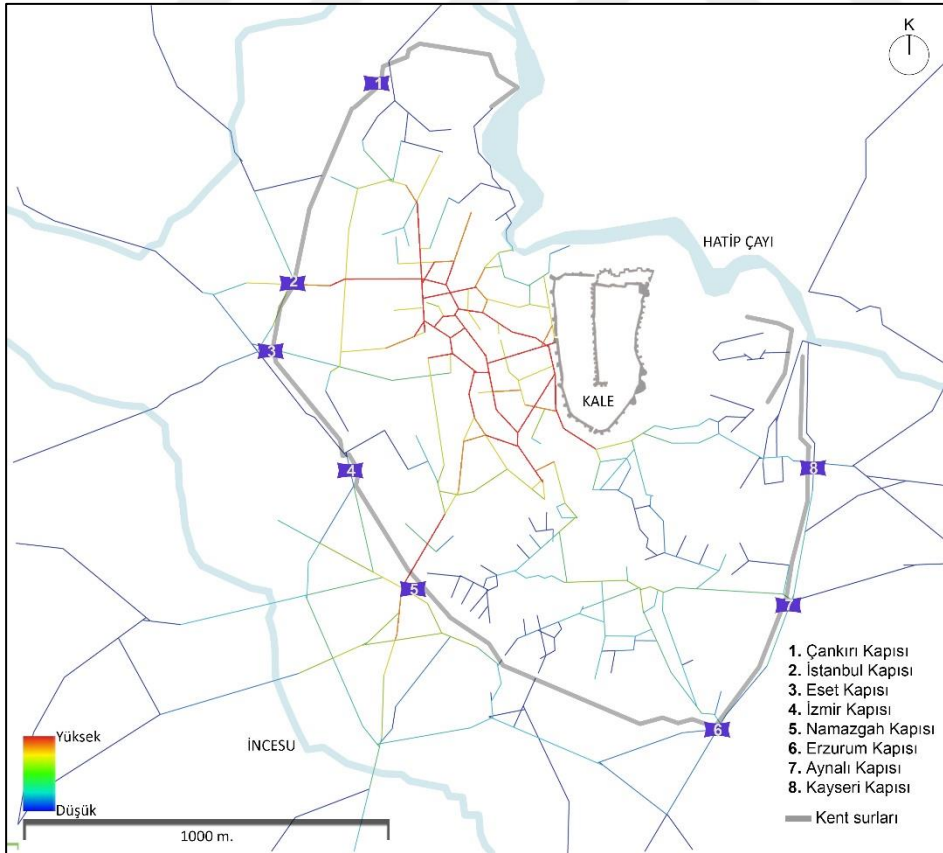
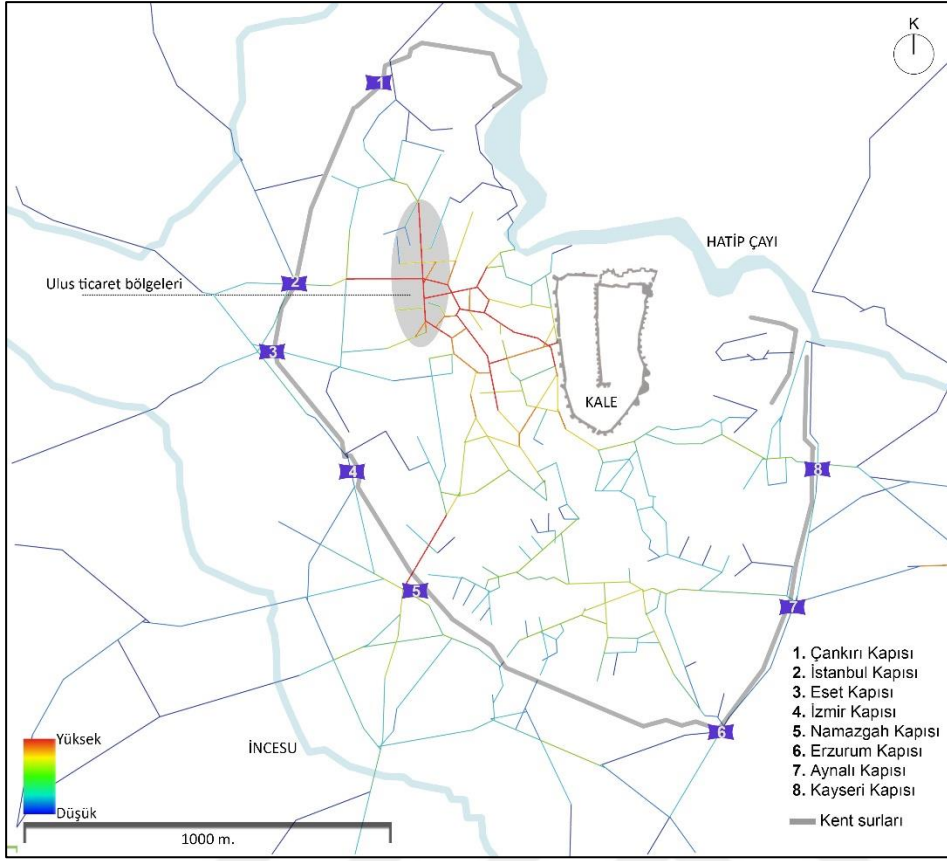
	Başkent Olmadan Önce Ankara (1839 Haritası)	Başkent İlan Edildiğinde Ankara (1924 Haritası)	Lörcher Planı Dönemi (1924 - 28)	Jansen Planı Dönemi (1928 -32)	Yücel – Uybadın Planı Dönemi (1957 - 70)	Günümüz Ankara
Yerel Bütünleşme (R400)						
En Düşük	0.53	0.53	0.51	0.39	0.54	0.35
Ortalama	1.22	1.02	1.3	1.31	1.33	1.19
En Yüksek	2.66	2.35	2.08	3.42	3.04	3.07

Çizelge 5.3 (devam) : Yerel bütünleşme analizlerinin sayısal ifadeleri.

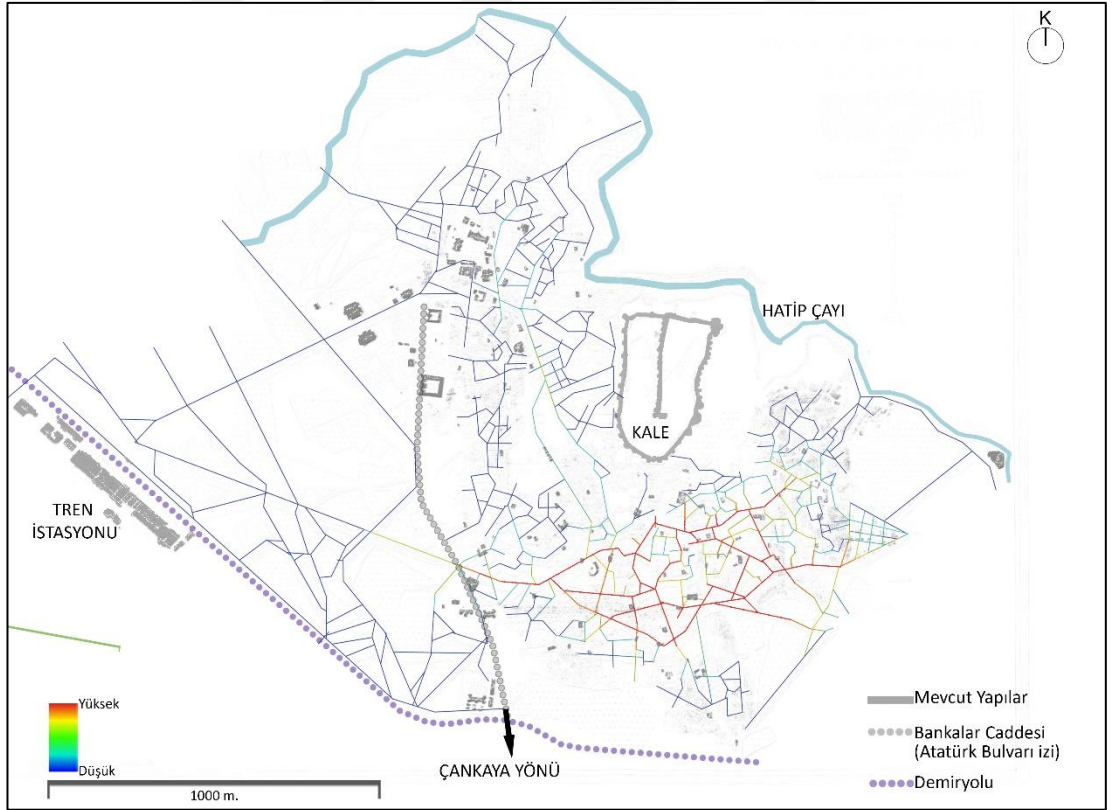
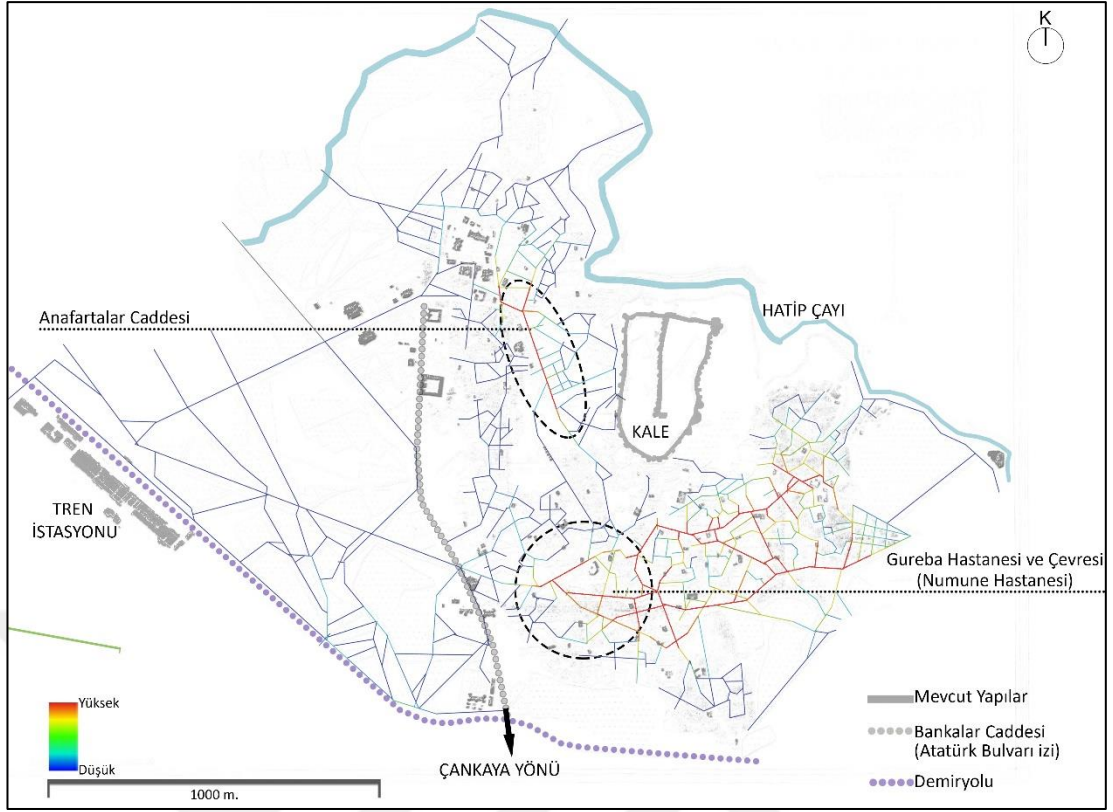
	Başkent Olmadan Önce Ankara (1839 Haritası)	Başkent İlan Edildiğinde Ankara (1924 Haritası)	Lörcher Planı Dönemi (1924 - 28)	Jansen Planı Dönemi (1928 -32)	Yücel – Uybadın Planı Dönemi (1957 - 70)	Günümüz Ankara
Yerel Bütünleşme (R800)						
En Düşük	0.32	0.43	0.43	0.26	0.44	0.35
Ortalama	0.95	0.82	1.27	1.09	1.17	1.04
En Yüksek	1.75	1.9	2.04	2.86	2.5	2.89

Başkent olmadan önce Ankara'nın kentsel durumunun değerlendirildiği 1839 Haritası'nda (Şekil 5.51) yerel bütünleşme değeri (R400), kent suru dışında kalan bölgedeki segmentler ile Ulus'un günümüzde meydana oluşturan alandaki segmentlerin yüksek değere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu dönemde en düşük (R400 = 0.53) ölçümün Koyun Pazarı alanında olduğu tespit edilmiştir. Yerel bütünleşme değerinin 1839 Haritası'nda R800 değeri için sentaktik sonuçları değerlendirildiğinde, en düşük değere sahip olan segment 0.32 ile Çankırı Kapısı bölgesinde yer almakta, en güçlü segment ise 1.75 ile Namazgah Kapısı'nın giriş aksında bulunan segmentte olduğu tespit edilmiştir. Yerel bütünleşme değerlerinin bağlılık (*connectivity*) haritalarıyla benzerlik gösterdiği gözlemlenmiştir. Ankara'nın başkent ilan edildiği dönem için ele alınan 1924 Haritası'nda (Şekil 5.52) en düşük yerel bütünleşme değeri (R400) 0.53 ile 1839 Haritası'nda da aynı yer olan Koyun Pazarı bölgesindeki segmentte çıkmıştır. En yüksek yerel bütünleşme değerinin ise Anafartalar Caddesi'nde olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde, Atatürk Bulvarı henüz oluşmamış ancak oluşum hattı kent içerisinde belirginleşmeye başlamıştır. Lörcher Planı Dönemi'ne gelindiğinde (Şekil 5.53), önceki iki döneme göre R400 yerel bütünleşme değeri hafif düşüş göstermiş ve 0.51 olmuştur. Bu alanın Kale ve çevresindeki bölgede olduğu gözlemlenmiştir. En yüksek R400 yerel bütünleşme değerinin ise 2.08 ile kent çeperinde yer alan İstasyon çevresinde yer aldığı görülmüştür. Lörcher Dönemi için R800 bütünleşme değerine bakıldığında, en düşük değerin 0.43 ile Kale ve çevresinde olduğu, en yüksek değerin ise 2.04 ile İstasyon çevresinde yer alan segmentte olduğu görülmüştür. Jansen Planı Dönemi'ne gelindiğinde (Şekil 5.54), en düşük yerel bütünleşme değerinin (R400 = 0.39) kentin tarihi merkezi olan Kale ve çevresinde olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde, R400

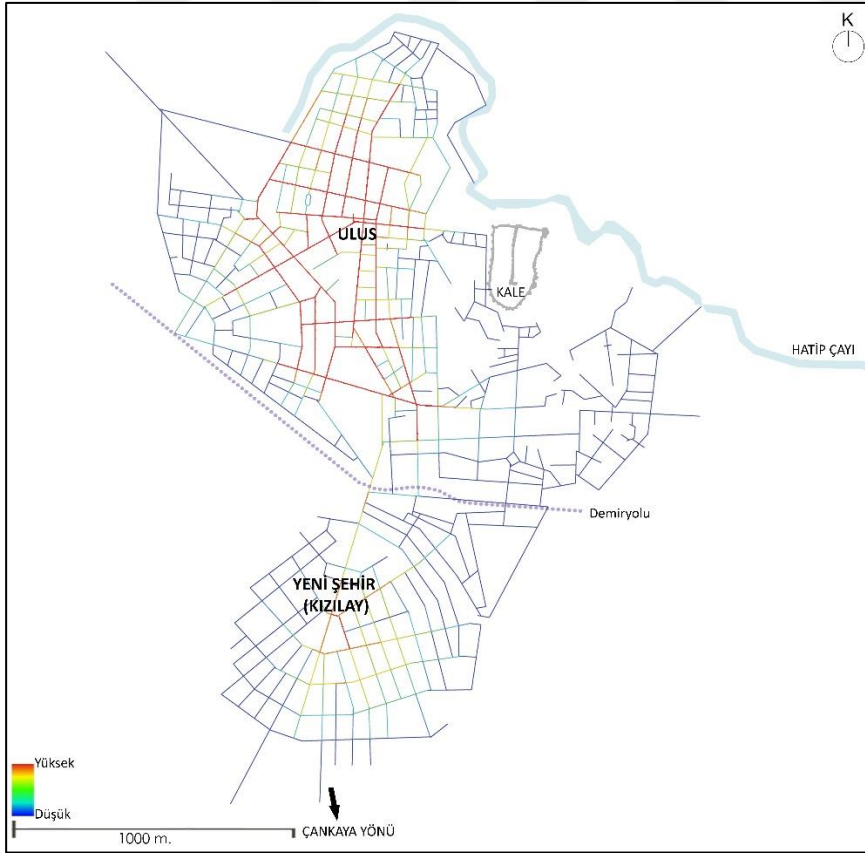
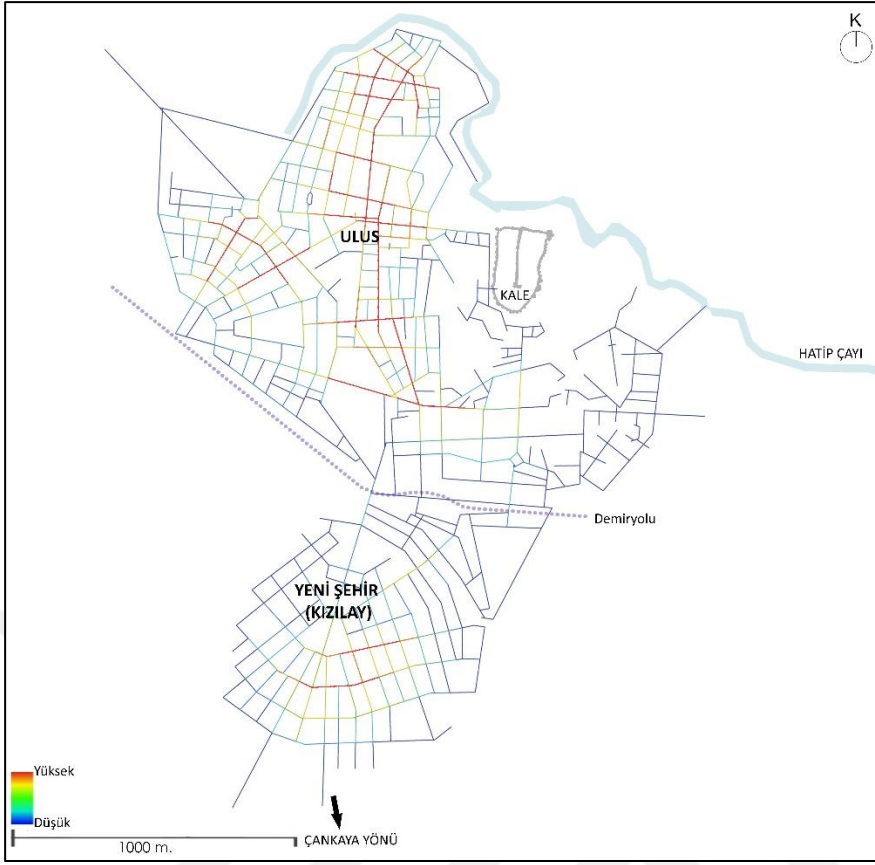
bütünleşme değeri için en yüksek değere sahip olan segmentlerin Ulus meydanı çevresinde olduğu saptanmıştır. Jansen Dönemi için R800 değeri incelendiğinde, en düşük değerin 0.26 ile Kale çevresindeki yerleşimlerde olduğu, en yüksek ölçümün ise 2.86 ile Ulus Meydanı'ndan İstasyon'a bağlanan segmentte yer aldığı görülmüştür. Ankara için kontrolsüz büyüme sürecini temsil eden Yücel-Uybadın Planı Dönemi'nde (Şekil 5.55) en düşük R400 yerel bütünleşme değeri 0.54 olarak tespit edilmiştir. Bu alan tren garının güney kesiminde yer alan bölgededir. Kale ve çevresi ile, gecekondulaşmaların yoğun olduğu kent çeperlerindeki alanlar da düşük bütünleşme değerine sahiptir. Bu dönemde, R400 değeri için en yüksek değere sahip olan alanların ise Atatürk Bulvarı'nın Kızılay'da yer alan bölümleri, tren garının çevreleri, Batı koridorunun başlangıç noktasının doğusunda yer alan Bahçelievler Mahallesi gibi alanlar olmuştur. Yerel bütünleşme R800 ölçümünde ise Yücel-Uybadın Planı Dönemi'nde Kızılay bölgesi yüksek erişilebilirlik değerinde olup bunun yanı sıra kent içerisindeki Bahçelievler, Dikmen, Aydınlıkevler gibi mahallelerde de yüksek değerlerin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Günümüzde ise yerel ölçümlerde yapılan analizlerde Yücel-Uybadın Planı döneminden gelen mekânsal oluşumların devam ettiği, tarihi merkez Ulus'un sentaktik değerlerinin güçlü özellikte olmadığı ancak Kızılay'ın varlığını devam ettirdiği gözlemlenmiştir (Şekil 5.56).

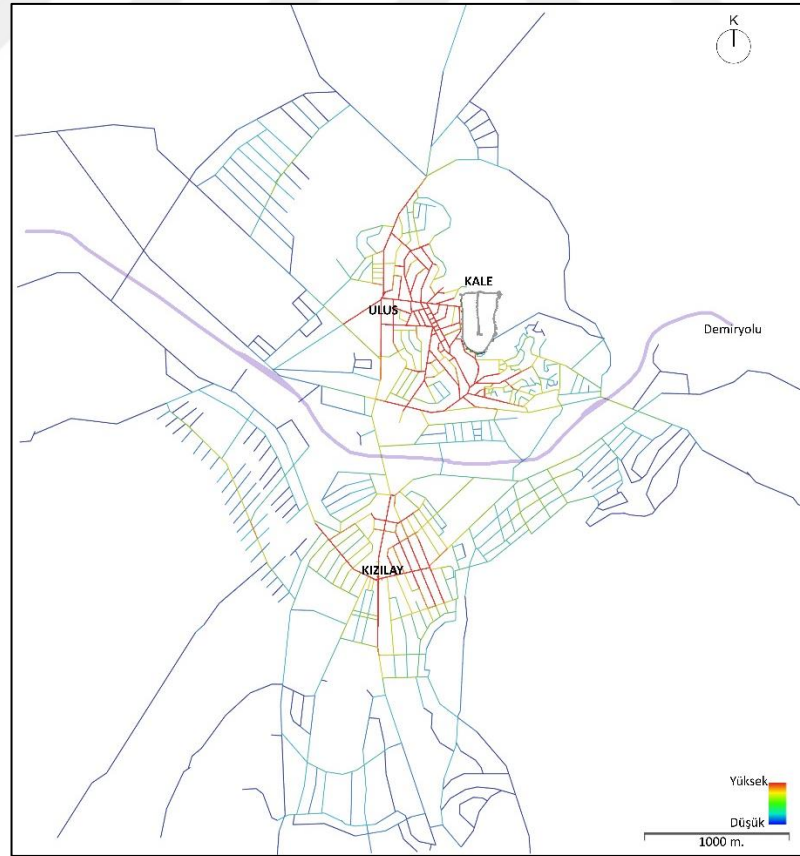
Şekil 5.51 : 1839 yılı R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları.

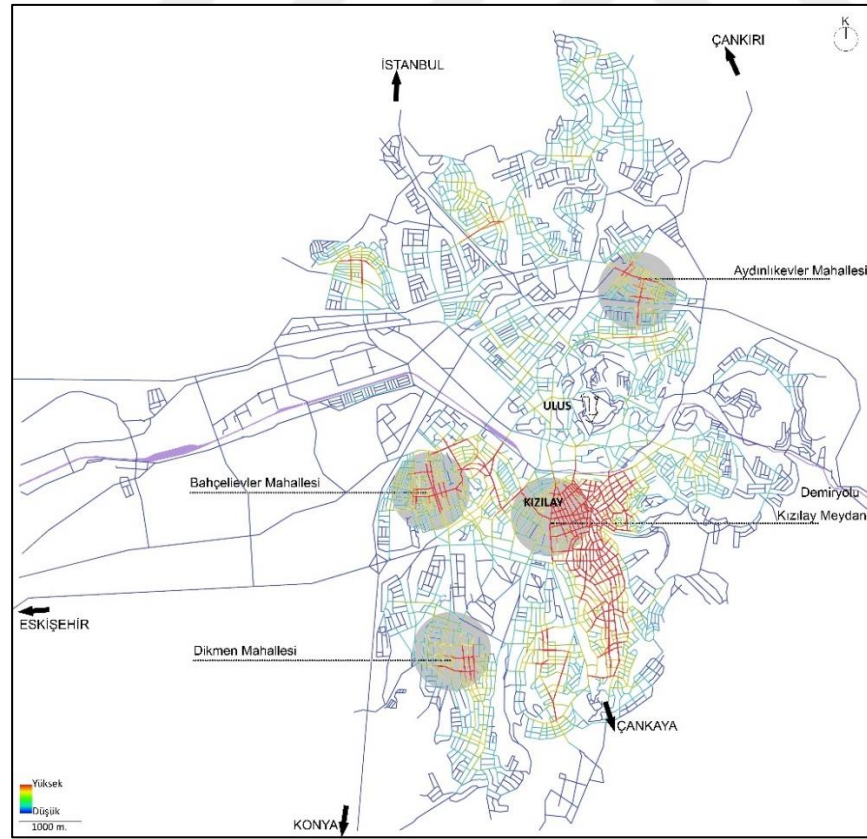
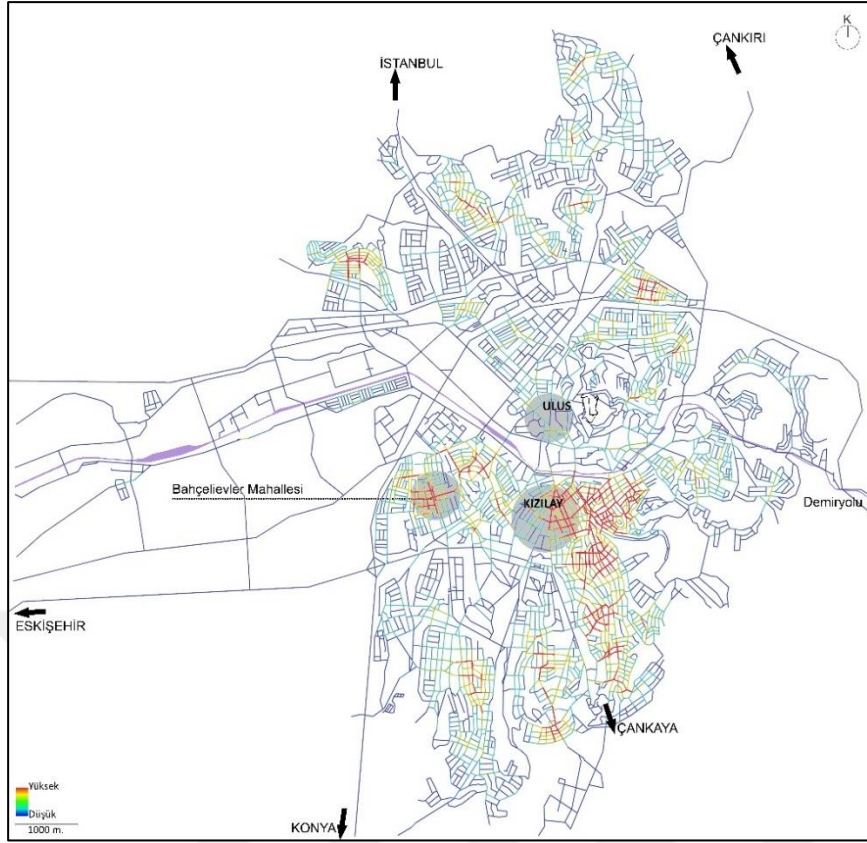
Şekil 5.52 : 1924 yılı R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları.

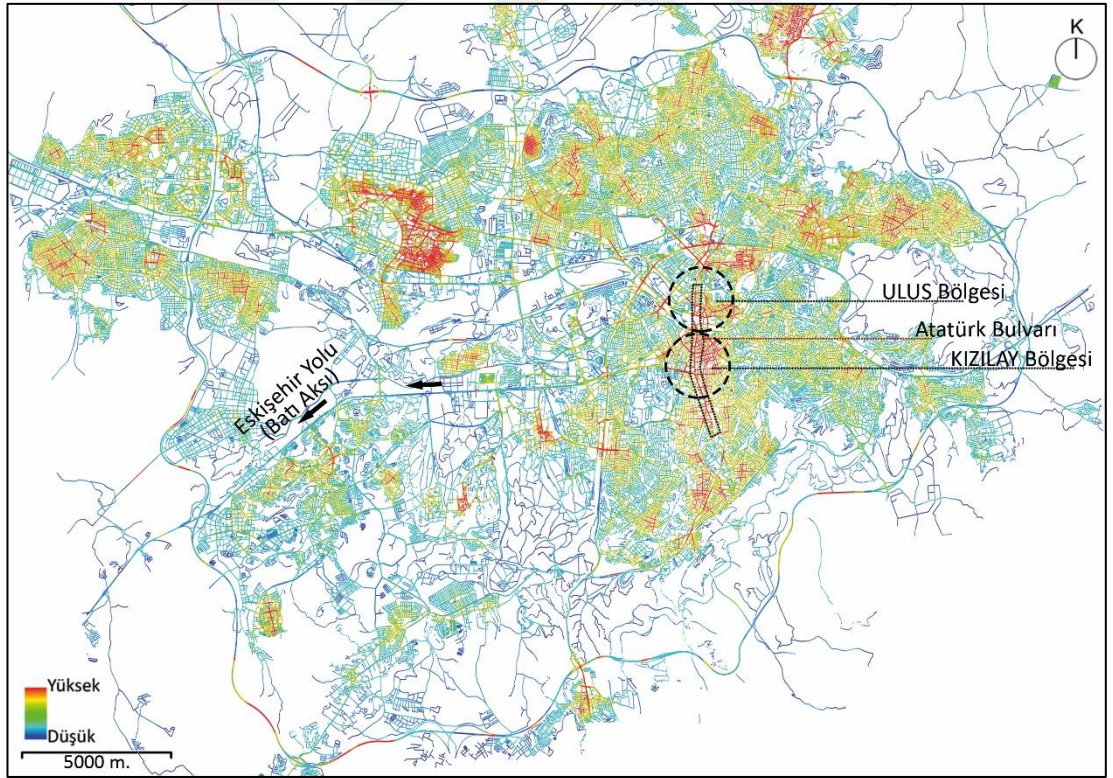
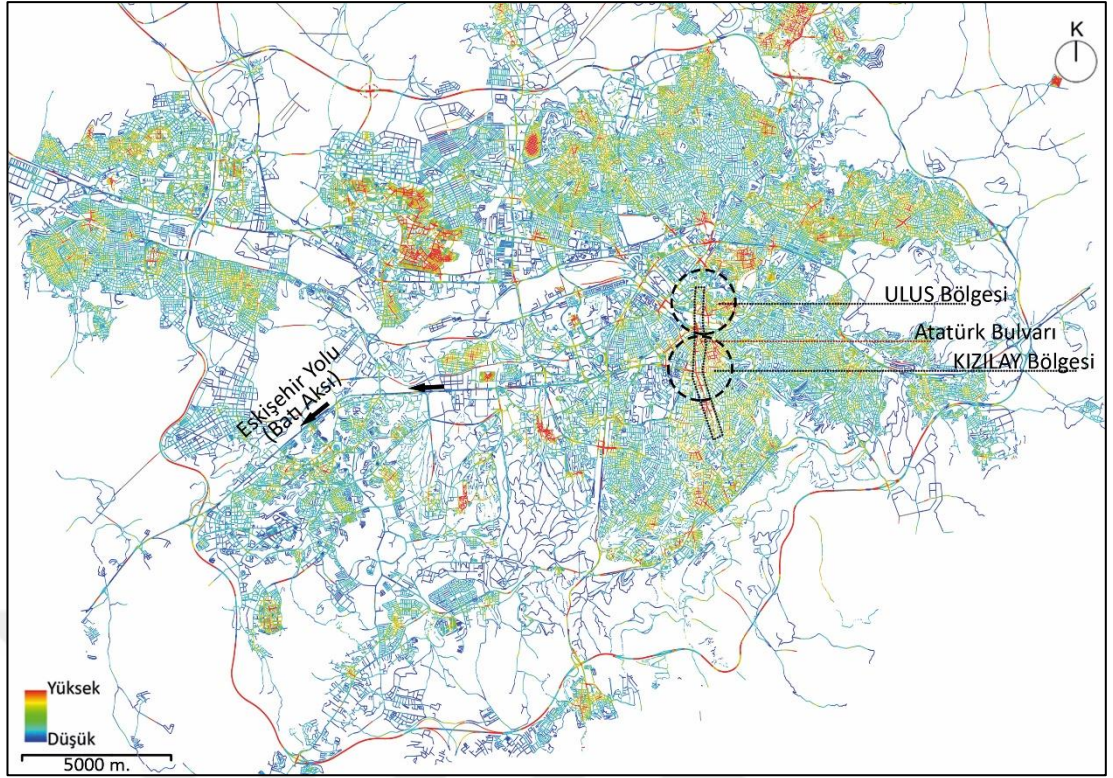
Şekil 5.53 : Lörcher Planı (1924-28) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları.

Şekil 5.54 : Jansen Planı (1928-32) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları.

Şekil 5.55 : Yücel-Uybadın Planı Dönemi (1957-70) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları.

Şekil 5.56 : Günümüz Ankara, R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel bütünleşme değeri haritaları.

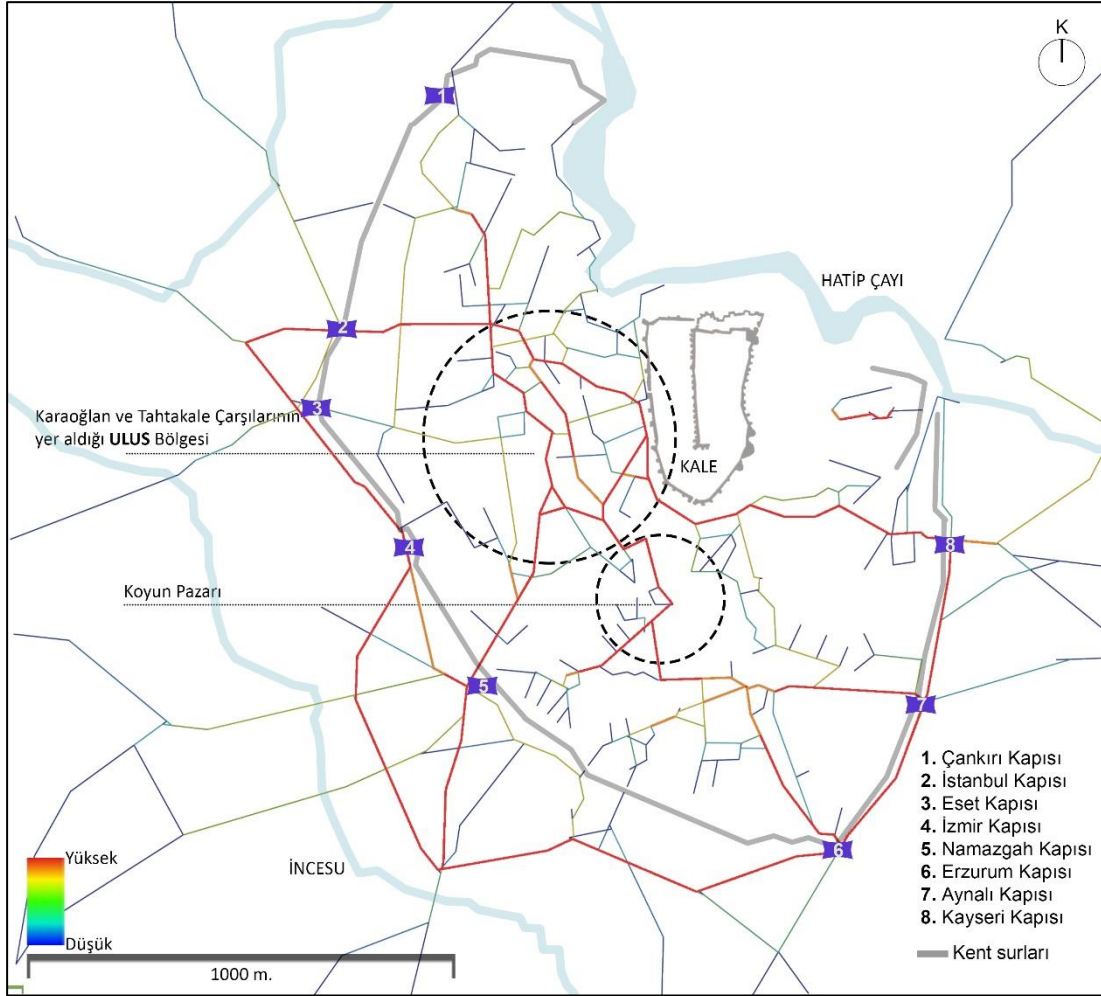
Değerlendirilen 6 zaman dilimi için, kent içerisindeki mekânsal düzende yer alan sokak ağlarının tercih edilebilirlik düzeyini araştıran ve kent içi bağlantıyı sağlayan noktaların kullanılışlarını yorumlamaya olanak tanıyan tercih (choice) parametresi de analiz edilmiştir. Global tercih değerinin (Rn) en düşük ve en yüksek değerlerinin sayısal ifadesinde çalışmanın ele aldığı zaman dilimleri boyunca dikkat çekici bir farka rastlanmamış ve Çizelge 5.4’te görüldüğü gibidir.

Çizelge 5.4 : İncelenen dönemlerin global tercih (*choice*) parametresine ait analizlerinin sayısal ifadeleri (Rn).

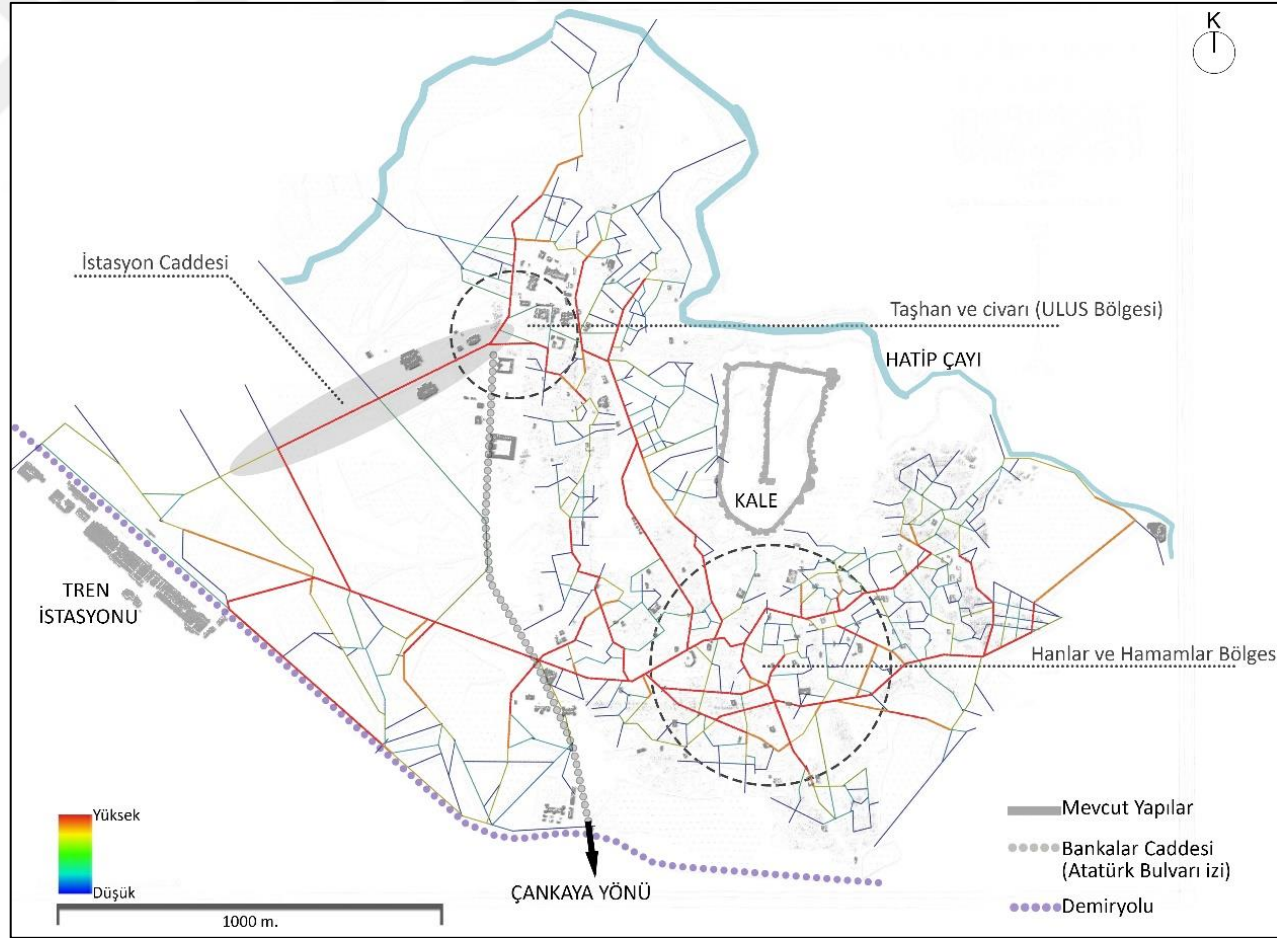
	Başkent Olmadan Önce Ankara (1839 Haritası)	Başkent İlan Edildiğinde Ankara (1924 Haritası)	Lörcher Planı Dönemi (1924 - 28)	Jansen Planı Dönemi (1928 -32)	Yücel – Uybadın Planı Dönemi (1957 - 70)	Günümüz Ankara
En Düşük	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Ortalama	0.86	0.85	0.95	0.89	0.9	0.86
En Yüksek	1.52	1.52	1.57	1.56	1.53	1.53

Dönemler ayrı ayrı ele alındığında, 1839 Haritası’nda (Şekil 5.57) global tercih değeri en yüksek alanın Kale ve çevresinde yer aldığı gözlemlenmiştir. Ankara’nın başkent ilan edildiği dönem olan 1924 Haritası’nda ise (Şekil 5.58), global tercih değerinin en yüksek olduğu alan Hanlar ve Hamamlar Bölgesi olmuştur. Ankara’nın ilk planlama deneyimi olması bakımından önemli olan Lörcher Planı Dönemi’ne gelindiğinde (Şekil 5.59), kentin ana omurgası olarak tasarlanan ve başkent için bir yönetim aksını ifade eden Atatürk Bulvarı’nın yeni kenti temsil eden Kızılay bölgesinde yer alan segmenti global tercih analizinde en yüksek değere sahiptir. Bununla birlikte, bulvarın Ulus bölgesinde yer alan bölgeleri de yüksek tercih edilebilirlik değeri göstermektedir. Aynı zamanda bu dönem için tren istasyonu ve çevresindeki alanlar da yüksek tercih edilme düzeyine sahiptir. Jansen Planı Dönemi’nde ise (Şekil 5.60), en yüksek tercih edilebilirliğin görüldüğü alan 1.87 ile Atatürk Bulvarı’nda yer alan segment olmuş ve bu dönemde bulvarın tercih edilebilirlik düzeyi tüm segmentlerde oldukça yüksektir. Yücel-Uybadın Planı Dönemi’ne gelindiğinde (Şekil 5.61) kent içi sokakların yoğun olarak artış gösterdiği, çeperlerde yoğunlaşmaların başladığı ve bununla birlikte kente alternatif ulaşım koridorlarının eklendiği bilinmektedir. Bu dönemin global tercih değeri analiz edildiğinde, kentin merkez noktalarını ifade eden Ulus ve Kızılay

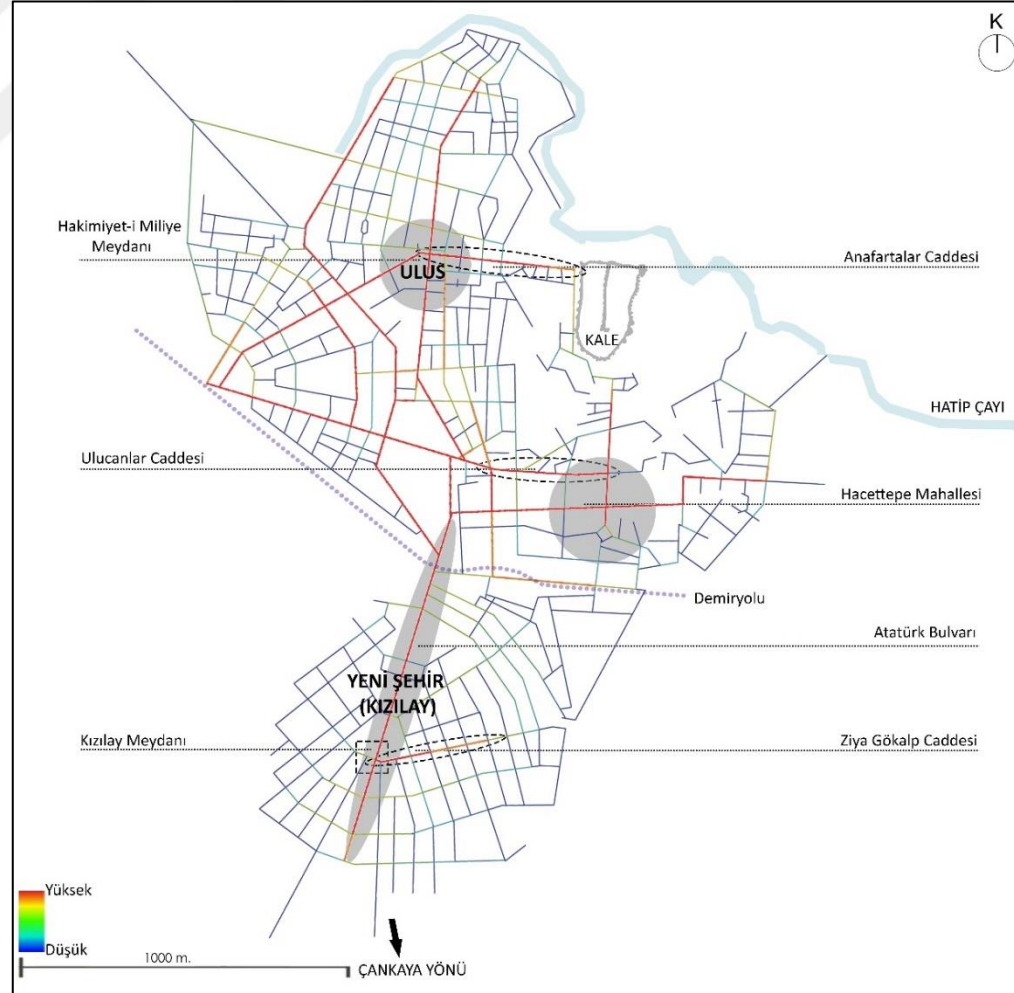
bölgelerinden yayılıp Atatürk Bulvarı'nı da içerisine alan segmentlerin yüksek tercih edilebilirlik düzeyinde olduğu tespit edilmiş, ancak kente eklenen yeni batı koridoru aksının Ulus ve Kızılay bölgelerine göre tercih edilebilirlik düzeyinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Global bütünleşme değerinde batı koridorunun erişilebilirlik düzeyinin yüksek olması ancak; global tercih parametresinde tercih edilebilirliğinin düşük olması morfolojik olarak değerlendirilmesi gereken mekânsal bir bulgudur. İlk kent merkezlerinden Ulus'ta özellikle Gençlik Parkı çevresindeki alanın ve Ulus Meydanı'nın doğu yönünde yer alan Anafartalar Çarşısı'nı da içerisine alan Anafartalar Caddesi'nin tercih edilebilirlik değeri 1.29 ile yüksek bir değere sahiptir. Anafartalar Caddesi ticari faaliyetlerin oldukça yoğun olduğu ve Cumhuriyet'in ilanından bu yana kentin tarihini temsil eden alanlardan biridir. Bu durum göstermektedir ki, Ulus bölgesi meydanı ile birlikte günümüzde de güçlü kullanım karakterine sahip olabilecek ve kente entegre bir morfolojik karaktere sahiptir. Kızılay'da ise Atatürk Bulvarı üzerinde Çankaya yönünde yer alan Bakanlıklar Bölgesi'nin tercih edilebilirliği yüksektir. Günümüzün global tercih değerleri incelendiğinde, alternatif bir kent koridoru olarak tasarlanan batı aksında önemli sayıda bağlantıların varlığı dikkat çekmekte ve ana bağlantı noktaları olarak kentte yerlerini almaktadırlar (Şekil 5.62).

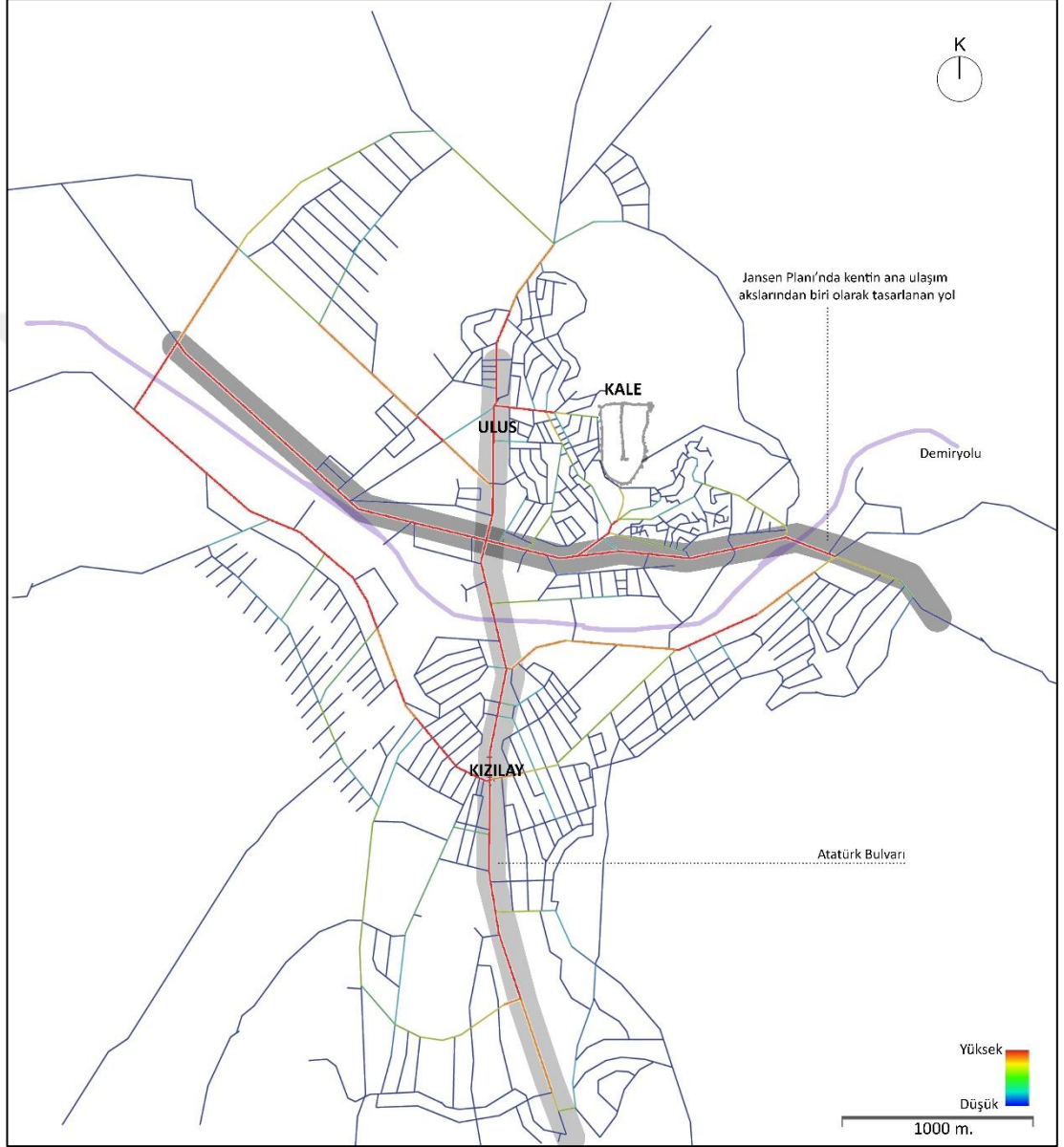
Şekil 5.57 : 1839 yılı global tercih haritası.

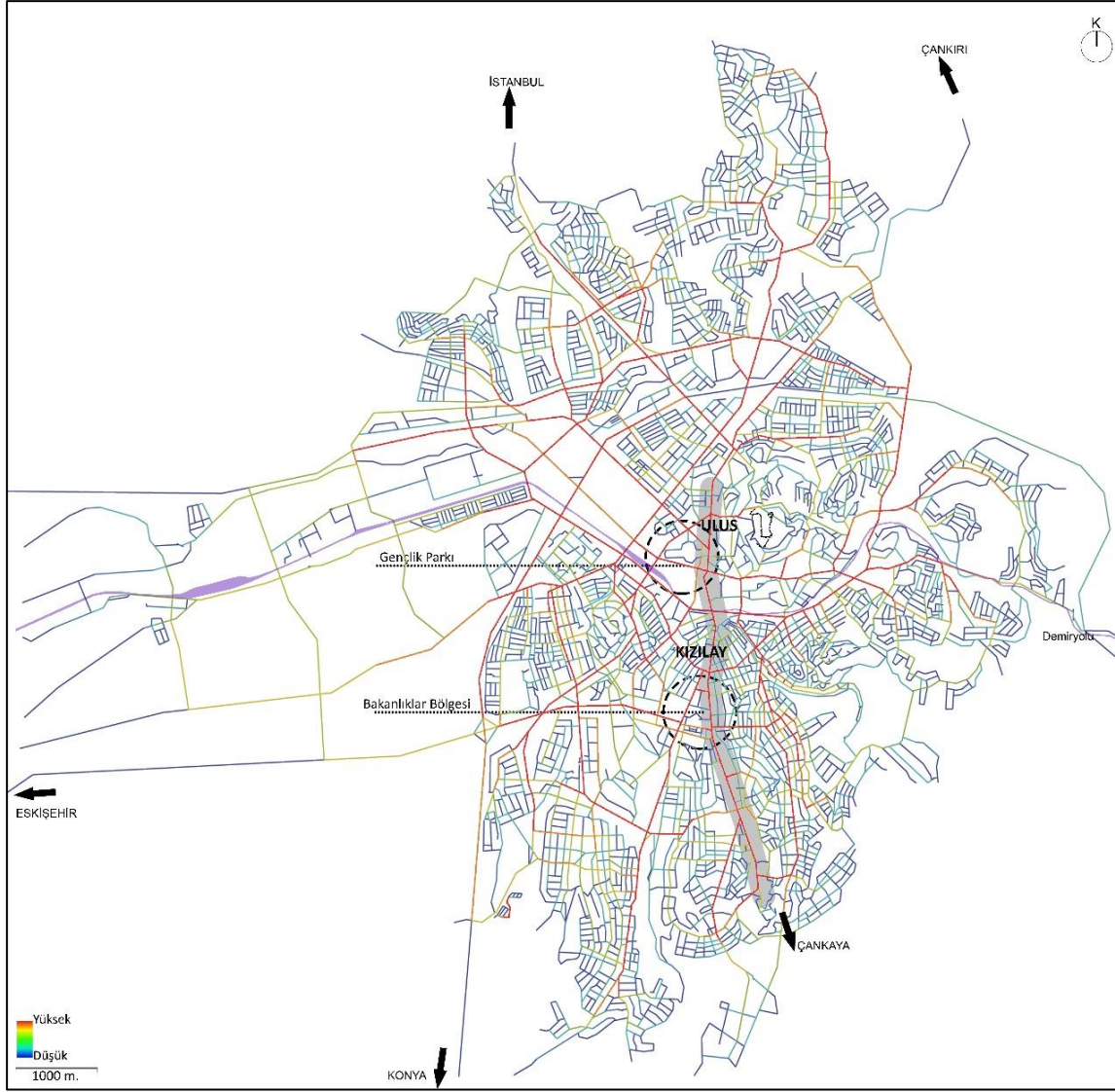
Şekil 5.58 : 1924 yılı global tercih haritası.

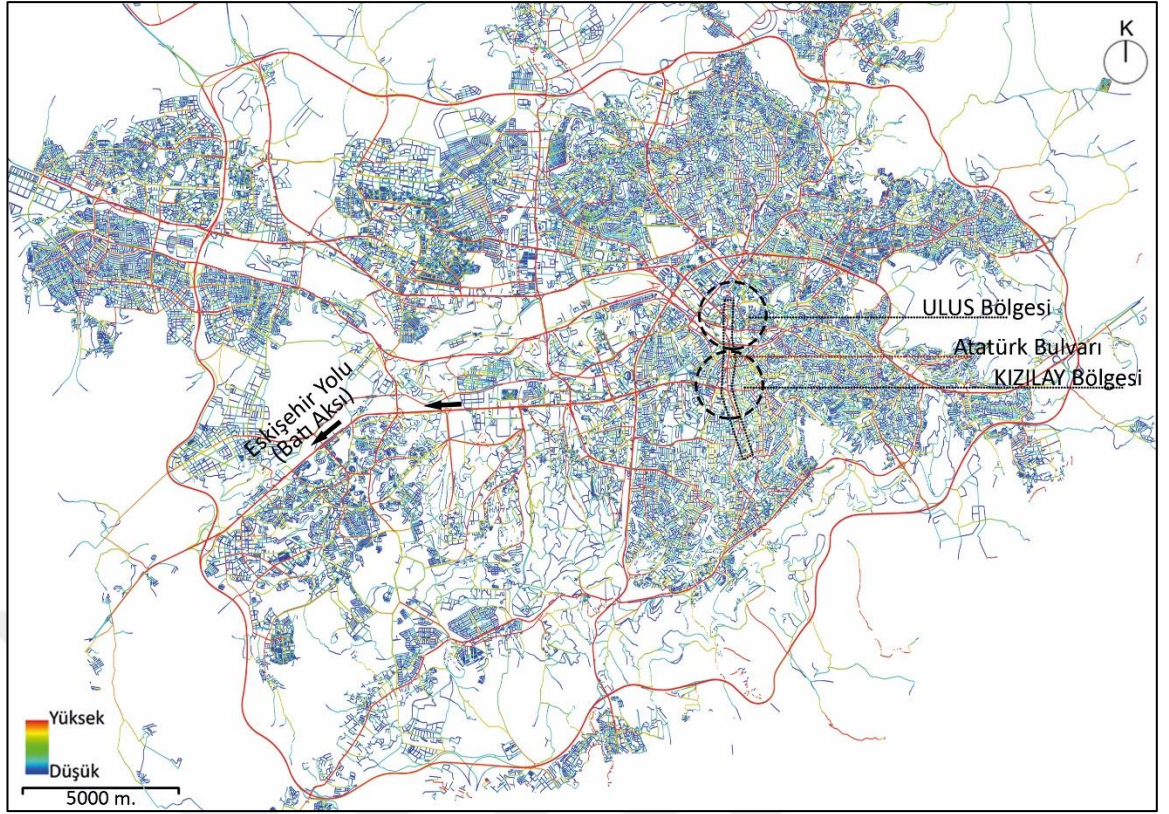
Şekil 5.59 : Lörcher Planı (1924-28) global tercih haritası.

Şekil 5.60 : Jansen Planı (1928-32) global tercih haritası.

Şekil 5.61 : Yücel-Uybadın Planı (1957-70) global tercih haritası.

Şekil 5.62 : Günümüz Ankara, global tercih haritası.

Tercih değerinin yerel ölçümlerinde ise R400 ve R800 analizlerinin sayısal ifadesinde en düşük, ortalama ve en yüksek değerleri için incelenen yıllar arasında dikkat çekici bir azalma veya yükselme yaşanmadığı gözlemlenmiştir. Bu değerlerin sayısal ifadeleri Çizelge 5.5'te gösterildiği gibidir.

Çizelge 5.5 : Yerel tercih analizlerinin sayısal ifadeleri.

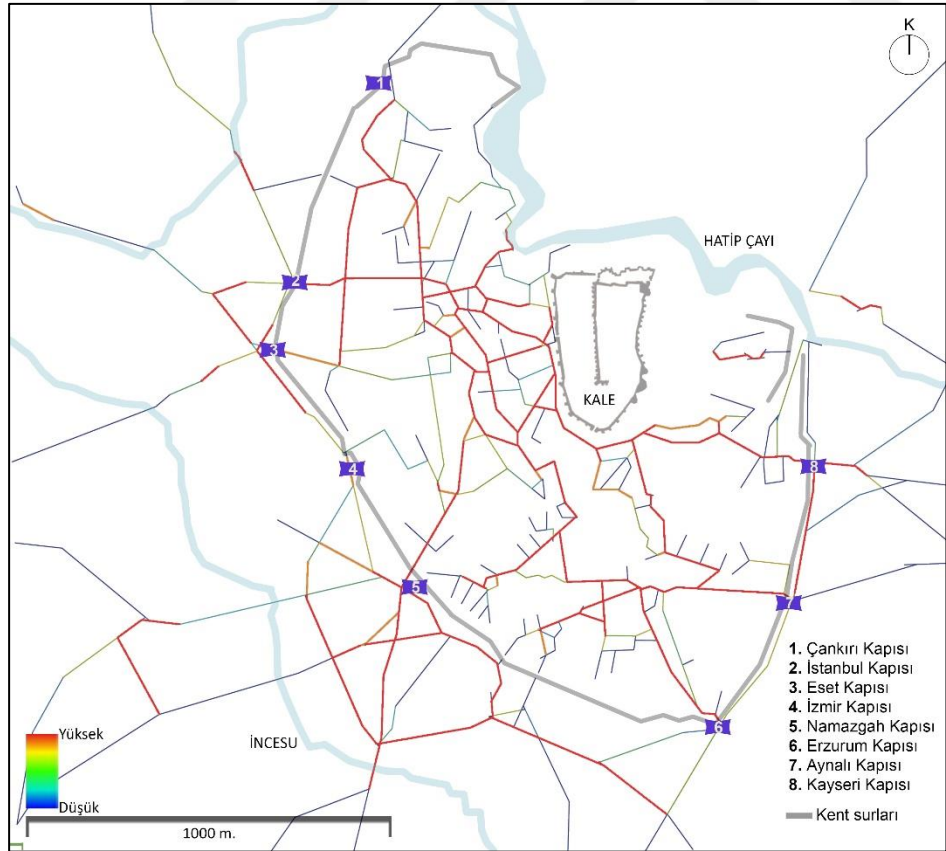
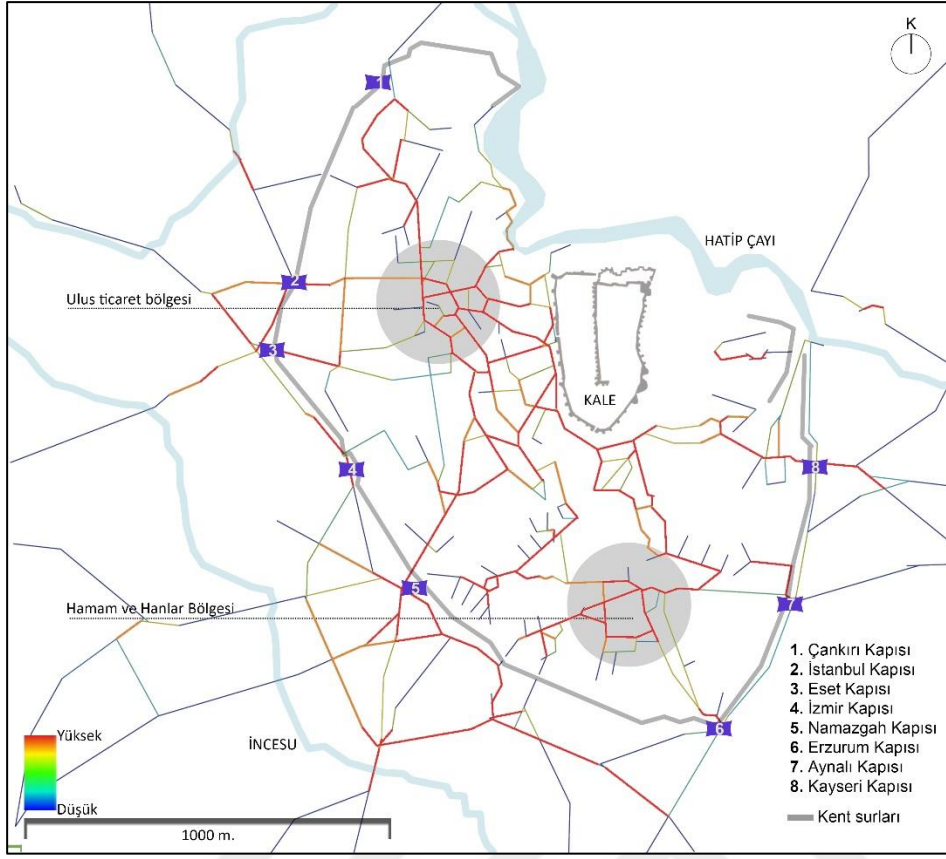
	Başkent Olmadan Önce Ankara (1839 Haritası)	Başkent İlan Edildiğinde Ankara (1924 Haritası)	Lörcher Planı Dönemi (1924 - 28)	Jansen Planı Dönemi (1928 -32)	Yücel – Uybadın Planı Dönemi (1957 - 70)	Günümüz Ankara
Yerel Tercih (R400)						
En Düşük	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Ortalama	0.86	0.92	0.97	0.85	0.94	0.92
En Yüksek	1.52	1.44	1.45	1.87	1.48	1.62

Çizelge 5.5 (devam) : Yerel tercih analizlerinin sayısal ifadeleri.

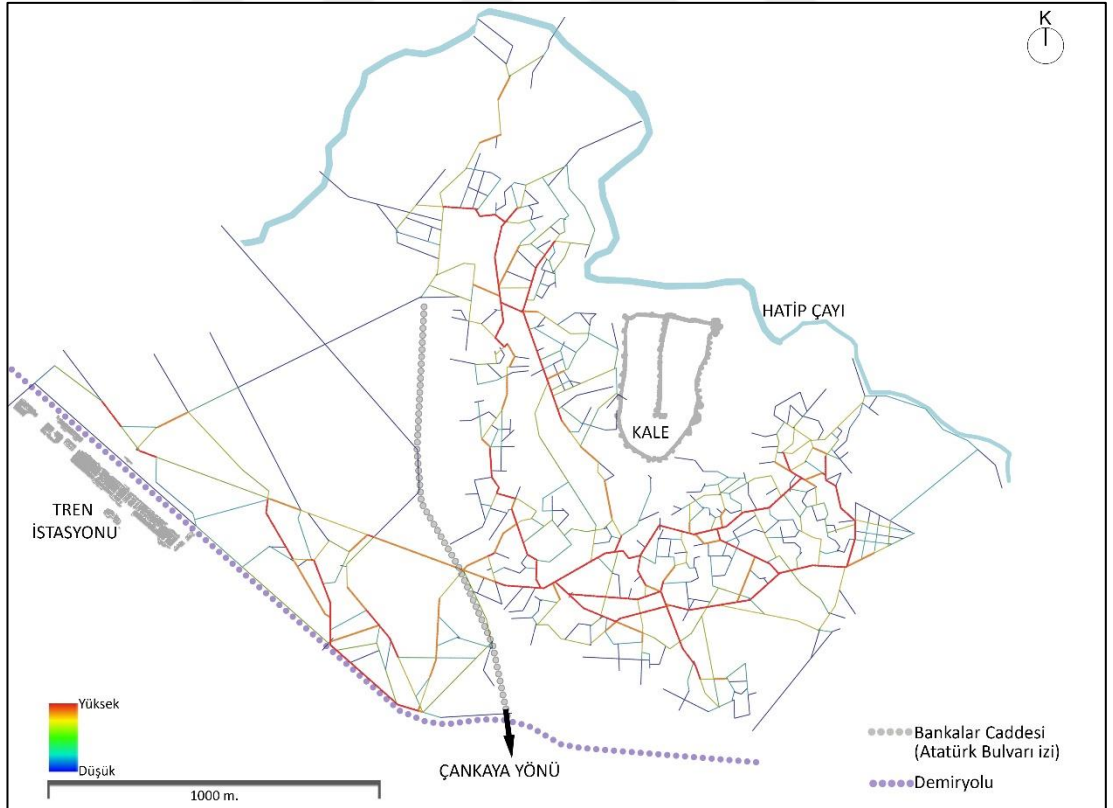
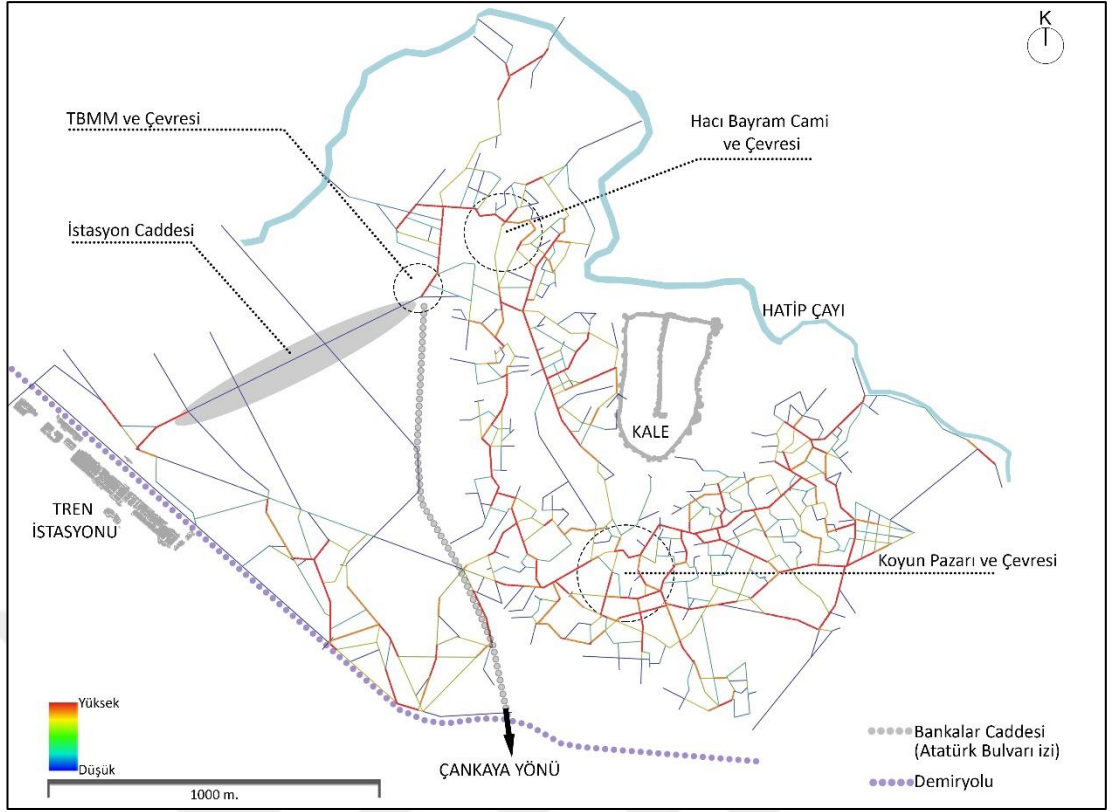
	Başkent Olmadan Önce Ankara (1839 Haritası)	Başkent İlan Edildiğinde Ankara (1924 Haritası)	Lörcher Planı Dönemi (1924 - 28)	Jansen Planı Dönemi (1928 -32)	Yücel – Uybadın Planı Dönemi (1957 - 70)	Günümüz Ankara
Yerel Tercih (R800)						
En Düşük	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Ortalama	0.89	0.9	1.01	0.93	0.99	0.94
En Yüksek	1.52	1.41	1.43	1.73	1.56	1.67

Ancak bu ölçümler mekânsal olarak değerlendirildiğinde, 1839 Haritası için (Şekil 5.63) R400 ve R800 ölçümlerinde en yüksek tercih edilebilirlik düzeyine sahip olan alan 1.52 değeri ile Kale ve çevresinde olmuştur. 1924 Haritası'nda ise (Şekil 5.64), R400 ölçümünde en yüksek tercih edilebilirliğe sahip segment 1.44 değeri ile Tren İstasyonu'na en yakın olan alanda yer almaktadır. Ayrıca bu dönemde, Hakimiyet-i Milliye Meydanı'nın (Ulus) da tercih edilebilirlik değeri 1.23 ile yüksektir. 1924 Haritası'nın R800 ölçümüne bakıldığında ise, en yüksek değer Koyun Pazarı ve çevresinde olduğu gözlemlenmiştir. Lörcher Planı Dönemi'nde (Şekil 5.65) R400 ölçümü için, Kale'nin çevresindeki alanda tercih edilebilirlik değeri 1.45 ile en yüksek olarak saptanmış, R800 ölçümünde ise bu alanın tercih edilebilirlik düzeyi yüksekliğini korumuştur. Öte yandan, bu dönem için, R400 ölçümünde Atatürk Bulvarı'nın Kızılay bölgesinde yer alan segmentleri için dikkate değer bir yüksek sonuca rastlanmazken, R800 ölçümünde 1.27 ile bulvar yüksek bir tercih edilebilirlik düzeyindedir. Jansen Planı Dönemi'ne gelindiğinde (Şekil 5.66) R400 ölçümü için, tarihi kent merkezi Ulus Meydanı'nı çevreleyen caddelerin yüksek tercih edilebilirlik düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu caddeler, Atatürk Bulvarı'nın başlangıç noktasında yer alan Çankırı Caddesi (R400 = 1.17), Ulus Meydanı'nın batısında yer alan ve dükkanların oldukça yoğun bir şekilde varlık gösterdiği Rüzgarlı Caddesi (R400 = 1.21) ve Ulus Meydanı'nın doğusunda yer alan eski adıyla Karaoğlan Caddesi, şimdiki adıyla ise Anafartalar Caddesi (R400 = 1.26) olarak belirmektedir. Aynı zamanda, Kızılay bölgesinde Atatürk Bulvarı aksında yer alan Zafer Meydanı'nı çevreleyen segmentlerin (R400 = 1.17) ve Kızılay Meydanı'nı oluşturan sokakların (R400 = 1.23, 1.42, 1.44) tercih edilebilirlik seviyeleri yüksektir. Jansen Planı Dönemi'nin R800 ölçümünde tercih parametresi değerlendirildiğinde, R400 ölçümünde bahsedilen

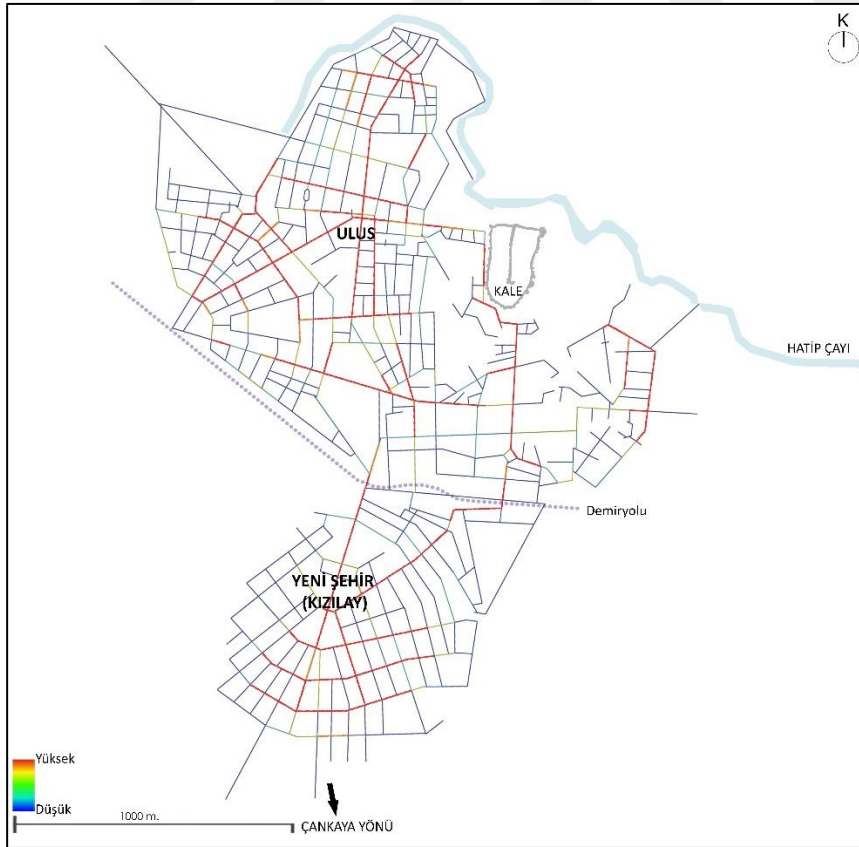
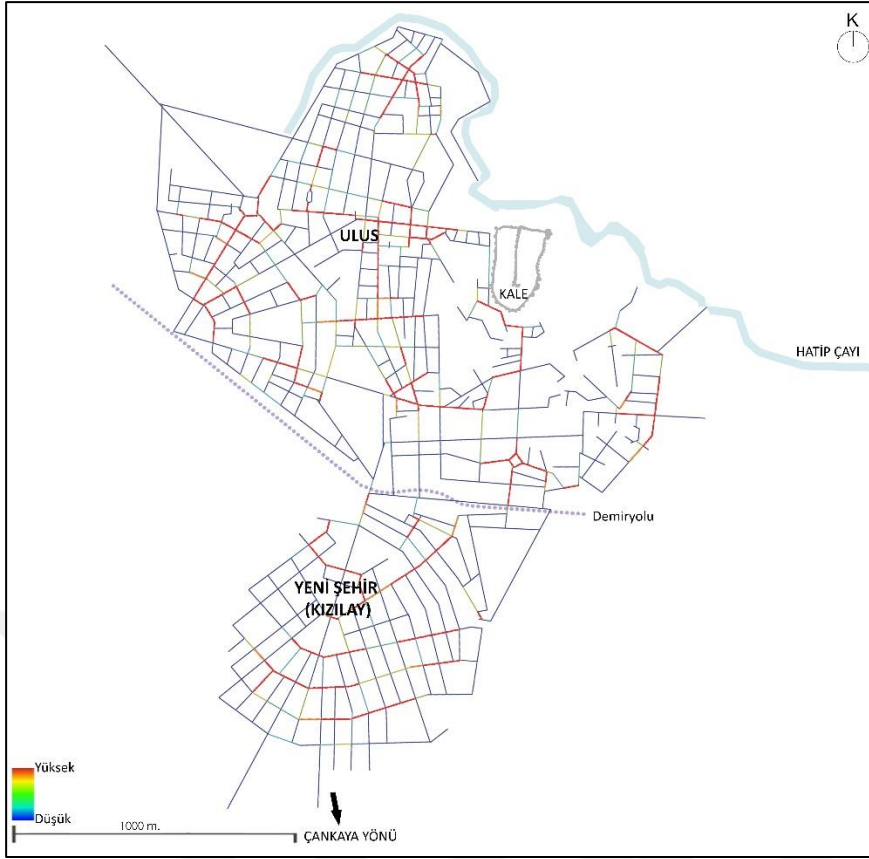
alanların yine yüksek tercih edilebilirlik düzeylerinde oldukları tespit edilmiştir. Yücel-Uybadın Planı Dönemi'nde (Şekil 5.67) R400 ve R800 tercih değerleri çeşitli mahallelerde yüksek değer göstermiş ve bu durum kente yayılmış vaziyettedir. Bu dönemde, Ulus bölgesinde yine Anafartalar Caddesi ($R400 = 1.14$, $R800 = 1.22$) yüksek tercih edilebilirlik düzeyindedir. Kızılay Meydanı'nda yer alan bölgelerin de tercih düzeyleri yüksek çıkmış ve Kızılay'da Atatürk Bulvarı hattı boyunca bu durum korunmuştur. Kent çepelerinde ise yerleşim alanları ve gecekondulaşmaların yoğun olması sebebiyle tercih değerleri düşük değerlere sahiptir. Günümüzün yerel tercih değerleri incelendiğinde ise tarihi kent merkezlerini birbirine bağlayan Atatürk Bulvarı ve çevresindeki alanların tercih edilebilirlik düzeyleri R400'de yüksek ölçümlerde verilere ulaşmamış ancak R800'de varlığını gösteren bir ifadeye sahiptir. Bununla birlikte, batı aksında Eskişehir yolu üzerinde yer alan alanların iki ölçümde de potansiyelleri dikkat çekmektedir (Şekil 5.68).

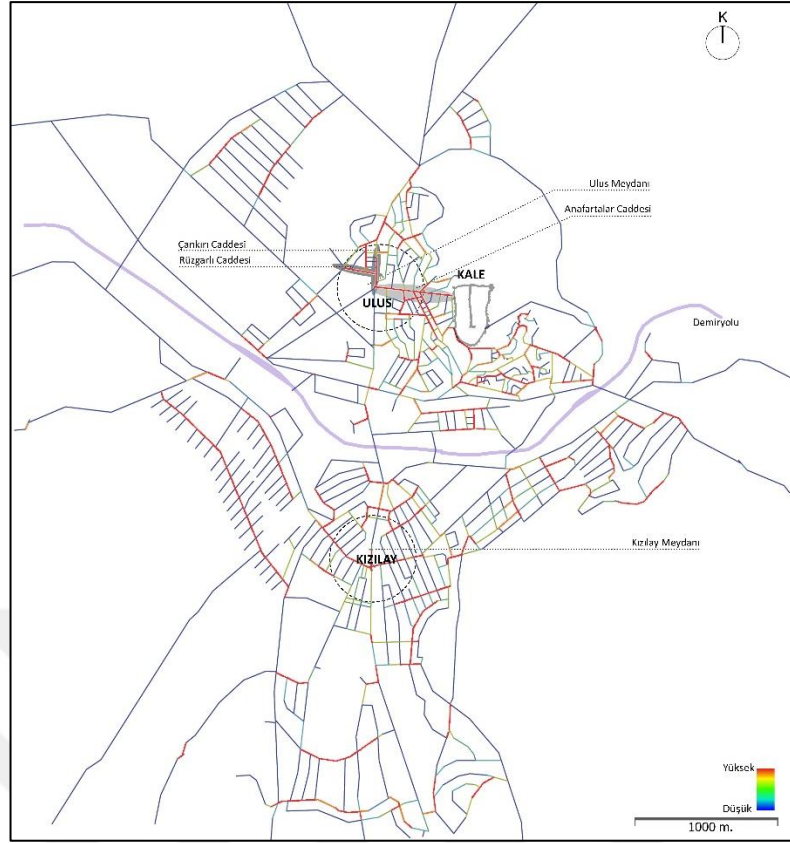
Şekil 5.63 : 1839 yılı R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları.

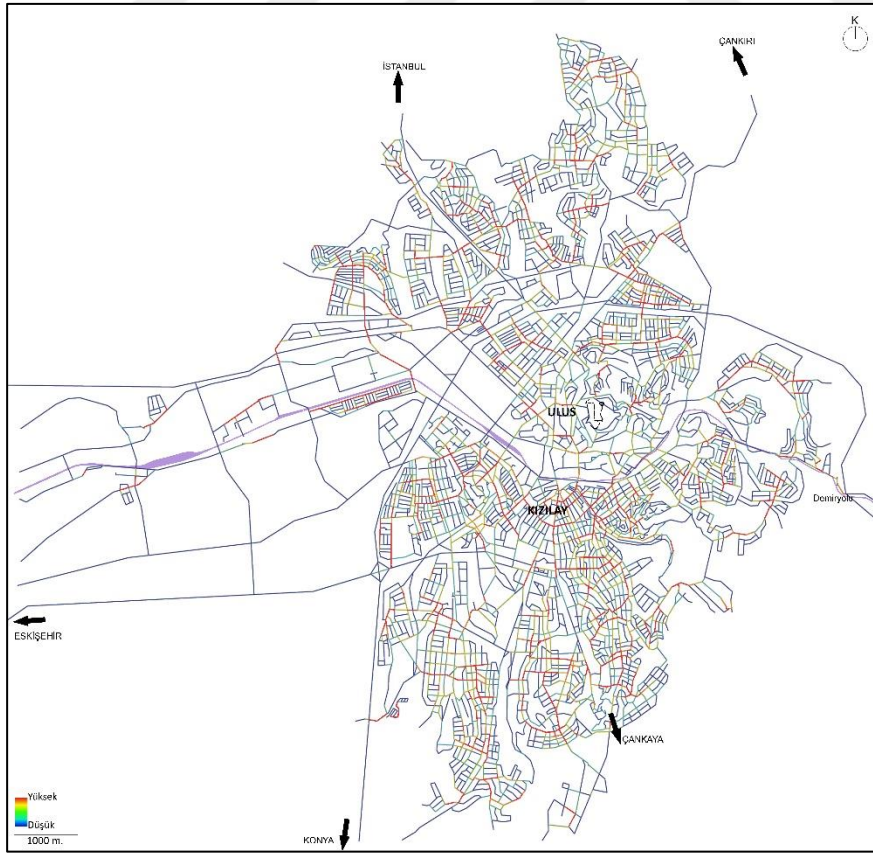
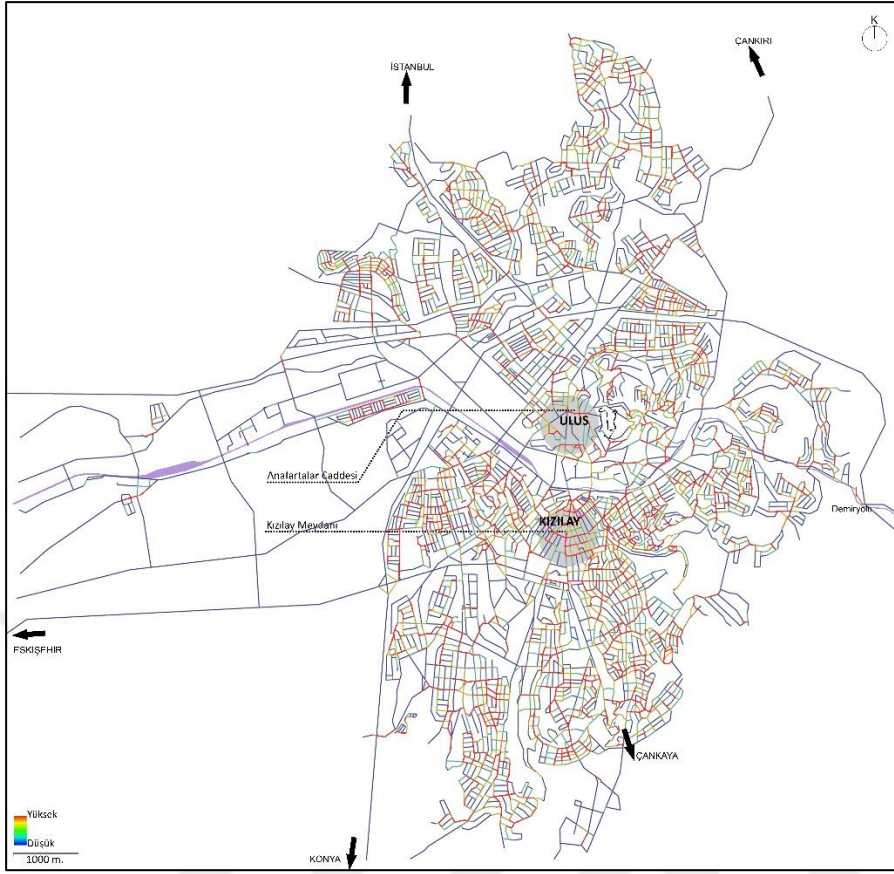
Şekil 5.64 : 1924 yılı R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları.

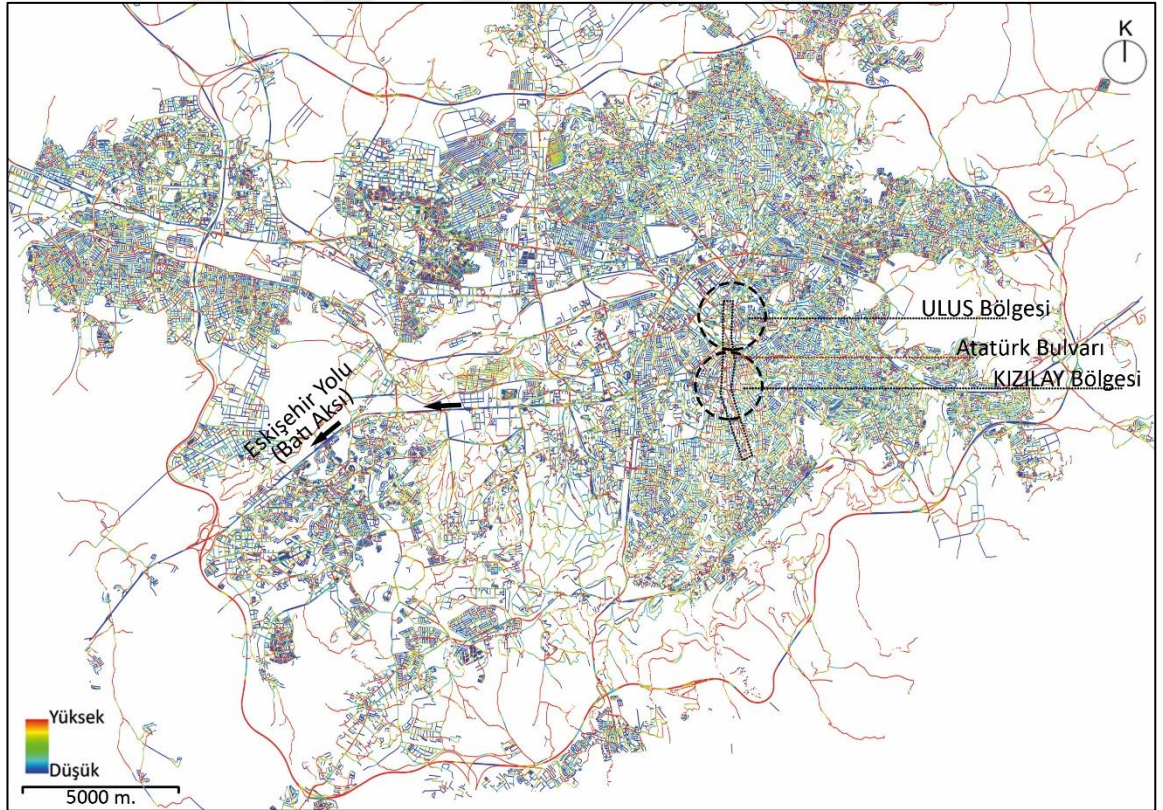
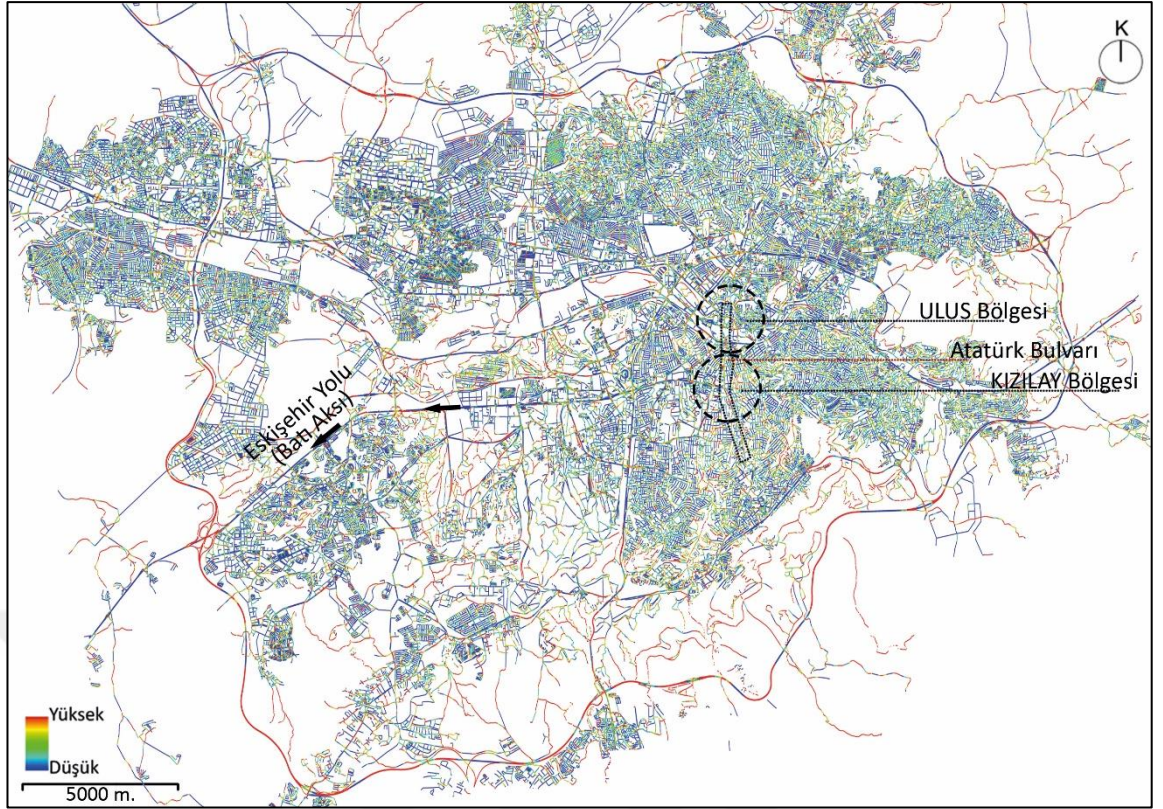
Şekil 5.65 : Lörcher Planı (1924-28) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları.

Şekil 5.66 : Jansen Planı (1928-32) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları.

Şekil 5.67 : Yücel-Uybadın Planı (1957-70) R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları.

Şekil 5.68 : Günümüz Ankara, R400 (üstte) ve R800 (altta) yerel tercih haritaları.

5.2.1 Mekân Dizimi analizlerine ait sonuçların değerlendirilmesi

Mekân dizim analizlerinin çeşitli yarıçaplarda ve global ölçeklerde belirlenen tarihsel dönemlere göre gerçekleştirilen analizlerinde bağlılık, bütünleşme ve tercih değerlerine bakılmıştır. Yöntemin sunduğu matematiksel veriler ile, Ankara'ya başkent özelliği kazandıran mekânların kanıtlanabilir bir çerçevede değişiminin tespiti yapılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda kent bütünü için çıkarılan başlıca iki sonuç (Şekil 5.69) alt metinleri ile şu şekilde özetlenmiştir:

- Kentin anıtsal ve yönetsel aksı olan Atatürk Bulvarı'nın tarihi dönemlerden günümüze yaklaştıkça varlığını devam ettirdiği ancak; kentsel potansiyelinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.
 - Tarihi dönemlerde, kentin omurgası olarak tasarlanan Ulus'tan başlayıp Kızılay'ı içerisine alarak Çankaya yönüne doğru devam eden Atatürk Bulvarı aksının günümüzde güçlü karakteristik etkisini devam ettirmediği, yerini kentin yeni gelişen ve büyüme yönünü değiştiren batı aksına bıraktığı tespit edilmiştir.
 - Kentin eski merkez noktalarından Ulus ve çevresi günümüzde de varlığını korumaktadır. Özellikle Zafer Anıtı'nın bulunduğu meydan ve Anafartalar Caddesi'nin günümüzde güçlü analitik değerlere sahip alanlar olduğu gözlemlenmiştir.
 - Kızılay Meydanı'nın erişilebilirliği ve tercih edilebilirliği yüksek iken; Atatürk Bulvarı'nın Çankaya'ya uzanan bölümü aynı güçlü potansiyelini koruyamamıştır.
- Gelişen Ankara kentinde Yücel-Uybadın Planı dönemi itibariyle alternatif kent akslarının tasarlanması mekân dizim analizlerinin sonuçlarına da yansımış ve günümüze gelindiğinde batı aksının kentte güçlü değerlere sahip olduğu gözlemlenmiştir.
 - Kentin tarihsel dönemlerinde yönetim ve ticari birimlerin tamamının Atatürk Bulvarı üzerinde yer alması ancak; günümüze gelindiğinde bu birimlerin yoğun bir şekilde batı aksında konumlandırılması bu sonucun ortaya çıkmasını kuvvetlendirmiştir.

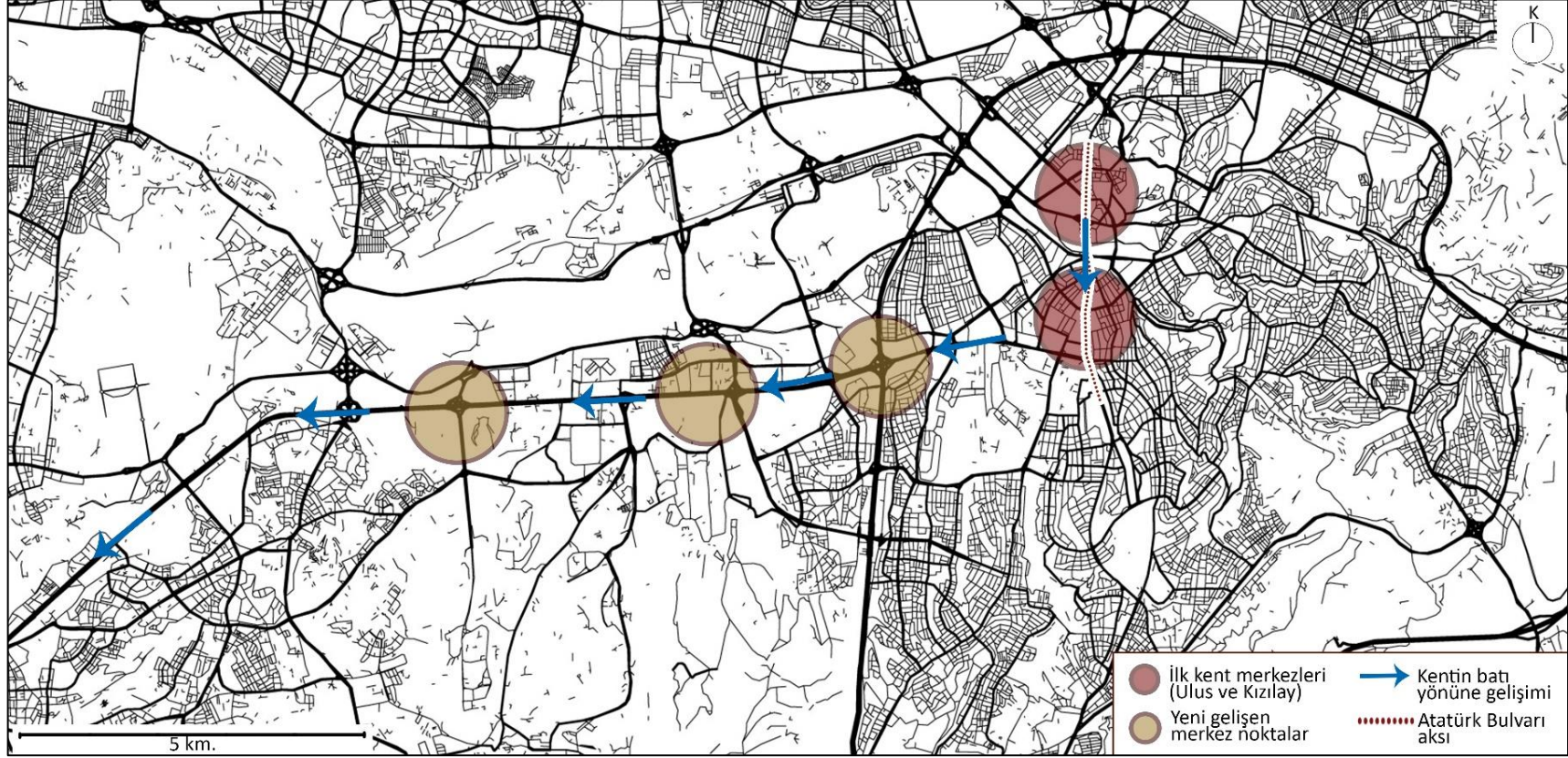
Yukarıda özetlenen iki önemli sonucun Ankara'nın başkent karakterine etki eden getirileri şu şekildedir:

- Atatürk Bulvarı, Ankara'nın planlama dönemlerinden itibaren varlığını gösteren ve çeşitli idari, ticari ve kültürel yapıları üzerinde taşıması bakımından özgün ve önemli bir kent aksıdır. Ancak, günümüz Ankara'sında bu anıtsal aksın taşıdığı karakteristik anlam kimi noktalarda yitirilirken kimi noktalarda da farklılaşmaktadır.
- Başkent Ankara'da, son yıllarda gelişen ekonomik ve politik talepler ile birlikte batı aksının güçlenmesi durumunun Mekân Dizimi analizlerinin sonuçları ile kanıtlanması Ankara'ya başkent olma özelliği kazandıran mekânların değişmekte olduğunu göstermektedir.

Kentin bütüncül analizinde tüm mekânların birlikte değerlendirildiği ölçütte, anıtsal Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan kentin tarihi merkez noktaları Ankara için hâla potansiyel taşıyan alanlardır. Ancak, kent büyüyüp gelişirken kentin büyüme yönü değişmiş ve batı yönünde yeni mekânsal kurguların oluştuğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Şekil 5.70). Bu sonuç ile birlikte, Ankara kentinin tarihi omurgası ve yeni gelişen batı aksında meydana gelen morfolojik değişimlerin, kaybedilen mekânların ve farklılaşan alanların yakın ölçekte analiz edilmesi ihtiyacı doğmaktadır. Böyle bir analiz, başkentler için temsil niteliği taşıyan ve planlama kararlarında etkin rol oynayan alanların hangi nitelikte değişimlerin odağında kaldığını tespit ederek gelecek uygulama planlarına altlık oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, başkentlin yeni gelişen ve gelişmekte olan büyüme aksındaki mekânsal niteliklerin araştırılması Ankara'nın geleceğini kavramak açısından kritiktir.

Şekil 5.69 : Analitik veriler ile vurgu yapılan tarihi ve yeni kent akslarının gösterimi.

Şekil 5.70 : Analizler sonucu kent merkezlerinin mekânsal sistemdeki değişiminin gösterimi.

5.3 Tipomorfolojik Yaklaşımın Uygulanması

Bir kentin gelişimini anlamak kente farklı ölçeklerden bakmayı ve bu ölçeklerde analiz edilen bulguların bütüncül değerlendirmesini gerektirmektedir. Kentlerin zamanla gelişim süreçleri beraberinde değişimleri ve dönüşümleri getirmektedir. Bu değişim kent morfolojisinde farklılıkları ve mekânsal düzende değişen karakteristik durumları ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda bir önceki başlıkta, tarihi dönemlerin ve planlama kararlarının kentin morfolojik yapısına etkileri incelenen Başkent Ankara’da, mekânsal düzendeki değişimlerin analizi ve yorumlanmasında mekân dizim yönteminden yararlanılmış ve tarihsel dönemlerin etkilerinin kentin morfolojik yapısındaki hiyerarşik ilişkisi incelenmiştir. Mekân dizimi analizleri ile elde edilen bulgulara, kentin tarihsel dönemlerinde belirgin role sahip olan, Başkent Ankara’nın kuzey-güney omurgasını oluşturan ve merkez alanlar için bağlantı niteliği taşıyan Atatürk Bulvarı’nın karakteristik değerini tarihi dönemlere göre kaybettiği dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, yapılan analizlerde kentin batı aksının geliştiği ve mekânsal sistemde bu yöne doğru bir kayma olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple, tez çalışmasını bir alt ölçekte detaylandırma ihtiyacı hissedilmiş ve kentin morfolojik yapısında öne çıkan mekânsal bileşenler tipomorfolojik yaklaşım ile değerlendirilmiştir.

Tezin yöntem kurgusunun açıklandığı 3.bölümde de bahsedildiği üzere, Moudon (1992), tipomorfolojik yaklaşıma ait morfoloji okullarının bakış açılarını ‘*zaman, biçim, ölçek*’ olarak sınıflandırmıştır. Caniggia (2001), kentlerin oluşum biçimini ve tarihsel süreci mimari bir bakış açısıyla inceleyerek kent formunu açıklamayı amaçlamaktadır. Yapılı çevredeki elemanların mekânsal ve zamansal ilişkilerini tümevarımsal bir yaklaşımla inceleyen Caniggia, bu kapsamda alt bileşenler oluşturmaktadır. Bu bileşenler 3. bölümde de belirtildiği üzere; elemanlar, elemanların yapıları, yapı sistemleri ve sistemlerin organizmalarıdır (Caniggia, 2001). Caniggia bu yaklaşımını hem binalara hem de şehirlere uygulamakta ve kentsel dokuyu sözü geçen tipolojik süreçte anlamayı hedeflemektedir. Conzen (1960) ise, yine 3.bölümde de bahsedildiği üzere tümdengelim bir yaklaşım ve coğrafyacı bakış açısıyla kenti makro ölçekten mikro ölçeğe analiz etmekte; kent planını sokaklar, parseller ve binalar olarak incelemektedir. Tezin bu bölümünde, tipomorfolojik yaklaşımı iki farklı ölçekte ele alan Conzen ve Caniggia’nın bakış açılarını Moudon’un özetlediği ‘*zaman, biçim ve*

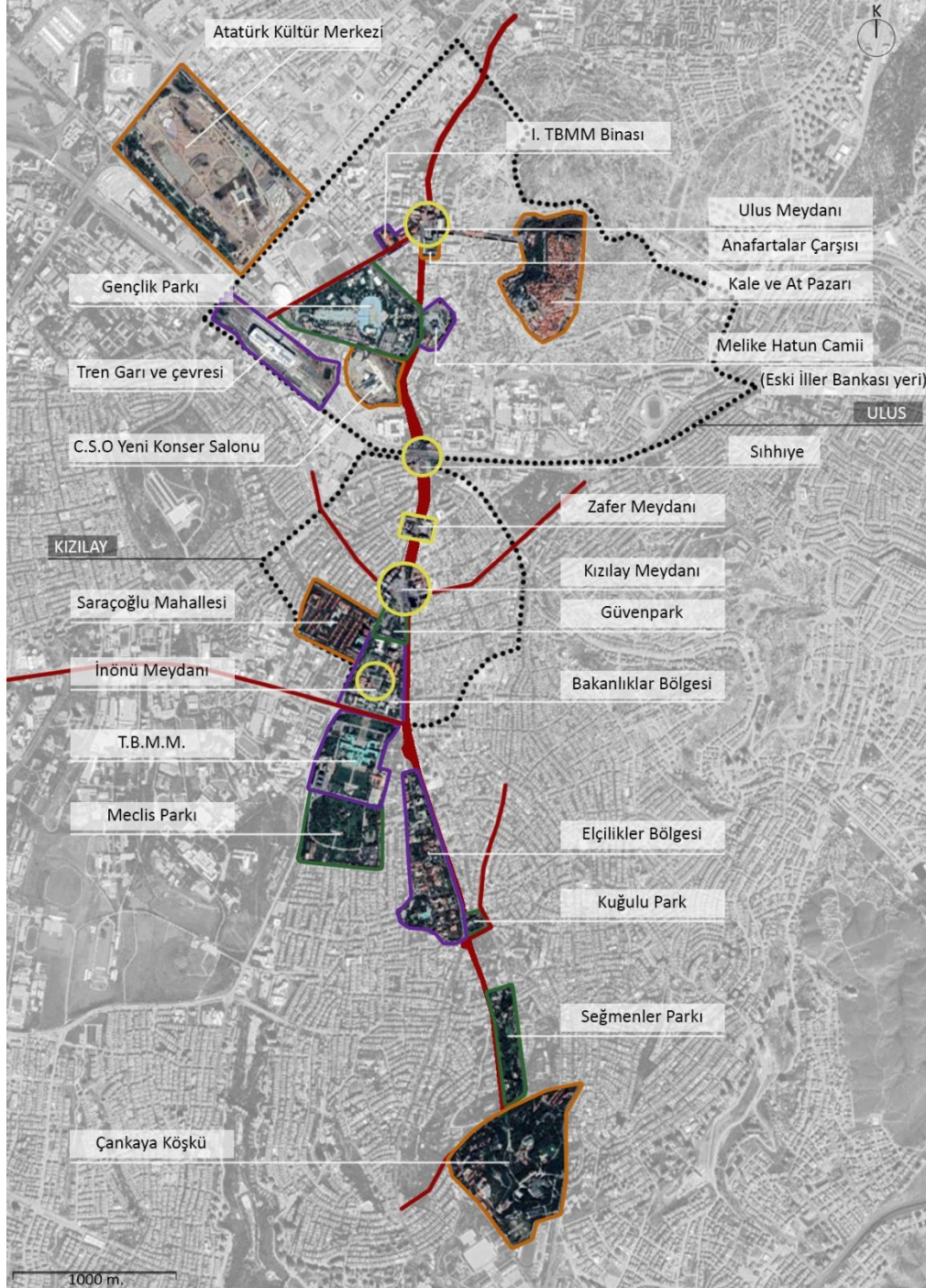
ölçek’ çerçevesinde değerlendirmek hedeflenmiştir. Böylelikle, bir başkent morfolojik yapısının analizi ve başkentlerin kentsel sistemini oluşturan karakteristik alanların değişimini mimari ölçeğe inerek tespit etmek amaçlanmıştır.

5.3.1 Tipomorfolojik analizlerin gerçekleştirildiği bölgelerin açıklanması

Başkent olmadan önceki Ankara’yı temsil eden 1839 Haritası’nda bir kent yönetim aksı henüz belirmemiş ancak; Ankara’nın başlıca oluşum yerinin Ulus ve çevresinde geliştiği tespit edilmiştir. Cumhuriyet’in ilan edildiği dönemi yansıtan 1924 Haritası’nda ise, Ulus bölgesi varlığını devam ettirmiş ve o dönemde idari binaların konumlandırıldığı Bankalar Caddesi (Atatürk Bulvarı) bir iz olarak belirmeye başlamıştır. Lörcher Planı’nda (1924-1928) varlığı ortaya çıkmaya başlayan Atatürk Bulvarı, Jansen Planı’nda (1928-1932) net bir şekilde kent omurgası olarak kentin kuzey-güney eksenini birbirine bağlayan bir aks olarak kendini göstermiştir. Atatürk Bulvarı, Ulus’ta tarihteki adı Hakimiyet-i Milliye Meydanı olan şimdi ise Ulus Meydanı olarak anılan yerden başlayarak yeni şehir olarak nitelendirilen Kızılay ve çevresini oluşturmakta ve kentin güneyinde Çankaya’da son bulmaktadır. Bu kentsel bağlantı aksı, önemli kentsel elemanları ve kent içi kesişim noktalarını üzerinde barındırmaktadır (Keskinok, 2009). Atatürk Bulvarı’nın belirgin mekânlarından Ulus ve Kızılay bölgeleri kentin tarihten bu yana merkez noktaları olarak tasarlanmış ve mekânsal olarak hâla varlıklarını sürdüren ve kentlinin gündelik hayatlarına etki eden alanlardır.

Dünya çapında hızla gelişen ve değişen kentler arasında Başkent Ankara da kendini göstermekte ve sahip olduğu mekânsal nitelikler değişim süreci içerisinde. Bu değişim sürecini, Moudon’un tipomorfolojik yaklaşımı ‘zaman, biçim ve ölçek’ şeklinde bir çerçeve olarak sunduğu kavramlar ile analiz etmek kenti mimari bir ölçekten tanımlamayı ve analiz etmeyi geliştirmektedir. Son yıllarda gelişen kentsel yenileme projeleri Ulus ve Kızılay bölgelerinde de etkilerini göstermekte ya da göstermesi durumu güncel olarak tartışılmaktadır. Kentsel ölçekte mekân dizim analizleri sonucunda analitik olarak da potansiyel ifade ettiği görülen bu bölgelerin mimari ölçekte morfolojik olarak analizi Başkent Ankara’nın gelecekte öngörülen veya planlanması beklenen durumlarına bir yaklaşım getirmesi bakımından önemlidir. Öte yandan, yapılan analizler sonucunda kentsel ölçekte kentin batı aksının mekânsal sistemde kendini göstermesi de Atatürk Bulvarı aksı üzerinde yer alan bu alanları

bölgesel ölçekte analiz etme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte, kentte yeni gelişen batı aksında bulunan alanların kentin merkez bölgeleriyle morfolojik yapılarının karşılaştırılması bir başkentin gelişim sürecinde etkin olan süreçlerin kavranması bakımından önemlidir. Bu kapsamda, bölgesel ölçekte analizi ve tartışılması hedeflenen alanlar Atatürk Bulvarı aksı ve yeni gelişen batı aksı çerçevesinde belirlenmiştir (Şekil 5.71, Şekil 5.72 ve Şekil 5.73).

Şekil 5.71 : Atatürk Bulvarı aksında yer alan ve bölgesel ölçekte analizi yapılan alanlar (Google Earth görüntüsü üzerine yazar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 5.72 : Eskişehir Yolu (batı koridoru) aksında yer alan ve bölgesel ölçekte analizi yapılan alanlar (Google Earth görüntüsü üzerine yazar tarafından hazırlanmıştır).

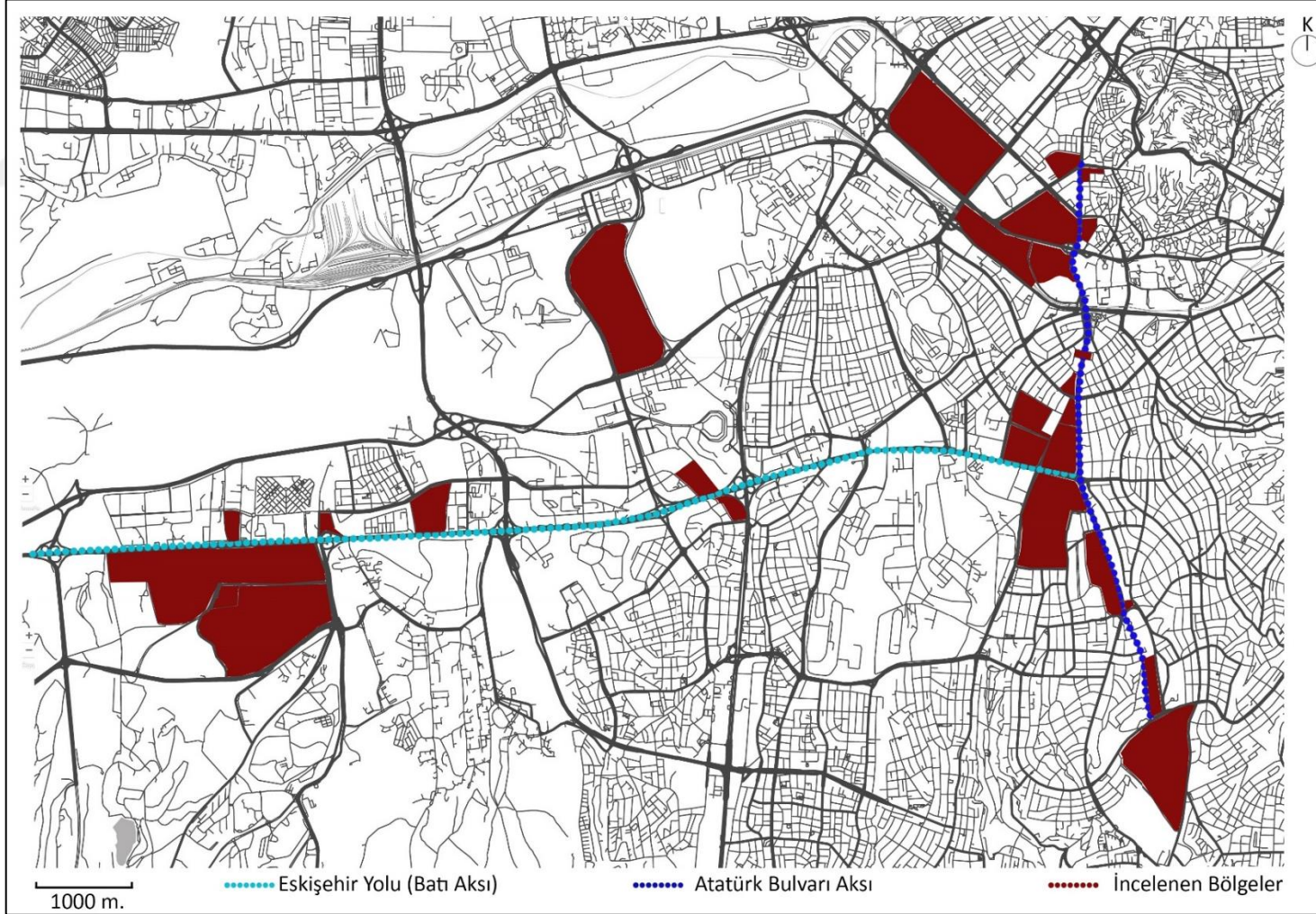
Belirlenen bölgelerin analizinde, kentin tarihi ve yönetsel aksı olan ve Cumhuriyet Dönemi'ni temsil eden Atatürk Bulvarı'nın zaman içerisinde geçirdiği mekânsal değişimleri, ölçek farklılıklarını ve biçimsel dönüşümleri ortaya koymak hedeflenmiştir. Atatürk Bulvarı, mekân dizim analizlerinde de 6 tarihsel dönem boyunca potansiyeli ve varlığını ortaya çıkaran bir arter olmuştur. Bunun yanı sıra, Yücel-Uybadın Planı Dönemi ile kente alternatif koridorlar oluşturulması 1950'li yıllar itibariyle günümüze dek kendini göstermiş ve bu durum mekân dizim analizlerine de batı aksının güçlenmesi olarak yansımıştır. Bu noktada, bir tarafta kentin tarihini ve Cumhuriyet Dönemi'ni temsil eden Atatürk Bulvarı ve bir diğer tarafta kentte giderek güçlenen, yoğunlaşan ve değişen Ankara'yı ortaya koyan batı aksı ön plana çıkmaktadır (Şekil 5.74). Bu iki akstaki biçimsel ve tipolojik dönüşümleri mimari ölçekte analiz etmek, kentin tarihten bu yana tanık olduğu morfolojik yapıyı açıklamaya olanak tanıyacaktır. Bu kapsamda, sözü geçen iki arter ve belirlenen bölgelerin sayısal analizlerinin ifadesinde 2002 ve 2019 yılları veri olarak ele alınmıştır. Bu iki yılın analiz edilme sebebinde kentte yapılan gözlemler etkili olmuştur. Atatürk Bulvarı'nın sahip olduğu Cumhuriyet Dönemi karakterini yansıtan binalar, yollar gibi kentsel ögeler 2000'li yıllar itibariyle değişim süreci içerisine girmiş ve güncel olarak da birtakım projelerin odağı haline gelmiştir. Bir diğer yandan, batı koridoru aksı 2000'li yıllar itibariyle gelişimini hızlandırmış ve bu aksa eklenen yapıların nitelikleri itibariyle kentin güçlü bir arterini ifade eden noktaya ulaşmıştır. Bu sebeple, bu iki aksın bir diğerine baskın gelip gelmediğini, iki arter üzerinde yer alan binaların ve alanların mimari niteliklerinin, ölçek ve biçimlerinin benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymak bu bölüme ait tipomorfolojik yaklaşımın temelini oluşturmaktadır.

Gerçekleştirilen analizlere dair veri olarak kullanılan 2002 ve 2019 halihazır haritaları Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden elde edilmiş olup; sözü geçen halihazır haritalar 2002 ve 2019 hava fotoğrafları ile karşılaştırılmıştır. Böylelikle, bu iki döneme ait plan verileri 2 boyutlu ve 3 boyutlu olarak kavranabilmiştir. Bununla birlikte, Ankara'nın tarihsel yönetim aksı Atatürk Bulvarı'nda yer alan binaların tipomorfolojik olarak potansiyelleri ve bulundukları çevreye ait çeşitli dönemlerde alınan kararlar tarihi ve güncel fotoğraflar üzerinden incelenmiş ve aynı zamanda yeni gelişen batı aksı da bu veriler ile analiz edilmiştir. Sözü geçen analizler tablollaştırılarak karşılaştırmalı bir ifade geliştirilmiştir. Bu bölümde amaçlanan süreç, bir başkentin tarihsel

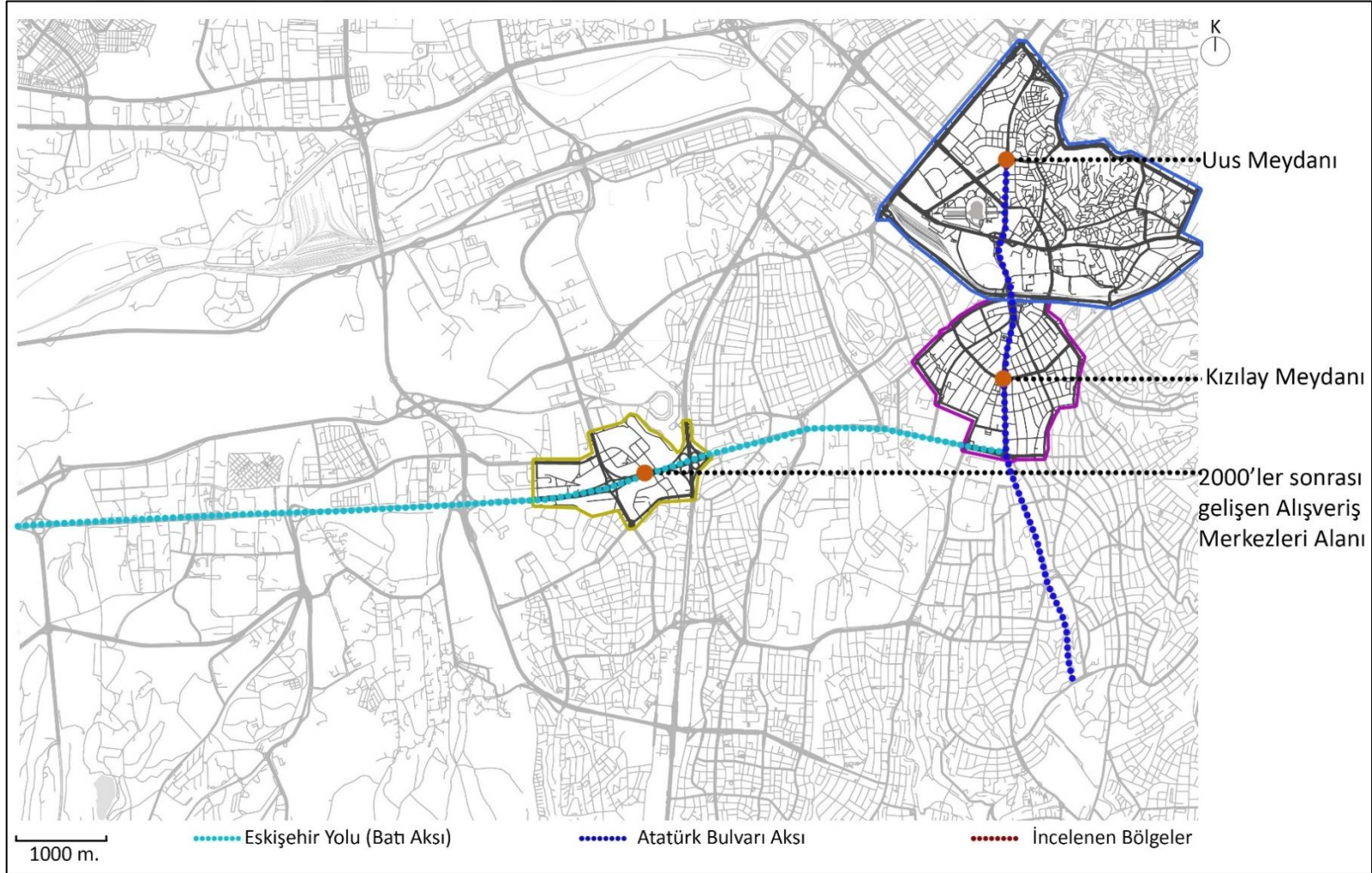
dönemlerinde rol oynayan etkin ve özgün yönetsel aksın tipomorfolojik bir yaklaşım ile değerdendirilmesi ve yeni gelişen kentsel bağlantıların kentin tarihi morfolojik yapısı ile ilişkisinin ortaya konması olmuştur. Bu kapsamda gerçekleştirilen tipomorfolojik analizler üç temel sürece dayanmaktadır:

- Bir başkentin temel oluşum aksını oluşturan kentsel elemanların mimari ölçekte analizini gerçekleştirmek,
- Kentsel omurga niteliğı taşıyan kent aksının bağlantı alanlarını oluşturan morfolojik yapıyı analiz etmek,
- Morfolojik yapıdaki değışimi mimari ölçekte tespit etmek.

Bu kapsamda ilk olarak, mekânsal sistemin morfolojik olarak nasıl değıştiğinin tespiti için tarihsel Atatürk Bulvarı aksı ve alternatif batı koridorunda yer alan yapıların ve onları çevreleyen alanların biçimsel değışimlerine odaklanılmıştır. Şekil 5.74’de gösterilen alanlarda yer alan kent için simgesel ifade taşıyan yapılar çevreleriyle birlikte analiz edilmiştir. Böylece, hem Conzen’in tümdengelim yaklaşımı hem de Caniggia’nın tümevarımsal bakış açısı belirlenen alanlar üzerinden okunmuştur. Bu aşama ile birlikte analizi yapılan 2002 ve 2019 yıllarına ait kentsel dokunun değışimine dair bir süreç analizi yapılması hedeflenmiştir. İkinci olarak ise, mekân dizim analizlerinde de bahsedilen 400 metrelik bir alanın yaklaşık olarak 5 dakikalık bir yürüme mesafesi olmasından dolayı bu yarıçapta 3 pilot bölge belirlenmiştir. Bu bölgeler Ankara’nın tarihsel meydanı olma niteliklerini taşıyan ve Atatürk Bulvarı aksında yer alan Ulus ve Kızılay bölgeleri ile yeni gelişen batı koridoru aksında meydanlaşma özelliğı gösteren Armada Alışveriş Merkezi ve çevresi olmuştur (Şekil 5.75). Burada hedeflenen nokta, kentteki değışim sürecini araştırmak için hem kentsel doku hem de yapı ölçeğine odaklanmak olup; bu analizin değerdendirilmesinde yeni gelişen projelerin hedef alanları etkili veriler olmuştur.

Şekil 5.74 : Bölgesel ölçekte analizi yapılan alanlar.

Şekil 5.75 : 400 metre'lik yarıçap çerçevesinde analizi yapılan merkezler.

5.3.1.1 Anıtsal kent aksı ve yeni gelişen kent yönü bölgelerinin tipolojik analizi

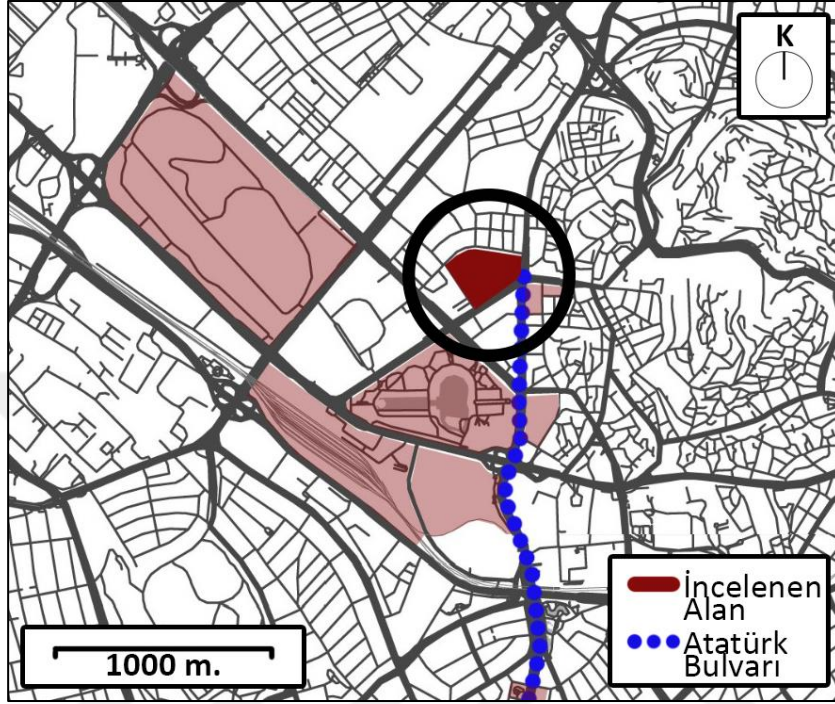
Başkent Ankara'nın tarihsel karakterini oluşturan özgün ve anıtsal aksı ile kent büyüdükçe gelişen batı koridoru bölgeleri bu başlığın analiz çerçevesini oluşturmaktadır. Bir önceki başlıkta da ifade edildiği üzere, bu bölümdeki bölgesel analizler Başkent Ankara'nın tarihsel aksı Atatürk Bulvarı'nı oluşturan karakteristik binalar ve çevreleri ile, kentin yeni dönemde edindiği ve hızla gelişim gösteren batı aksı (Eskişehir Yolu) bölgesindeki seçilen binaların tipolojik olarak araştırılmasını içermektedir. Aynı zamanda yapılan incelemeler ile tarihsel ve yeni kent aksı çevresindeki mekânsal değişimin karşılaştırmalı bir yaklaşımla sunulması hedeflenmiştir.

I. ve II. Meclis Binaları ve çevresi

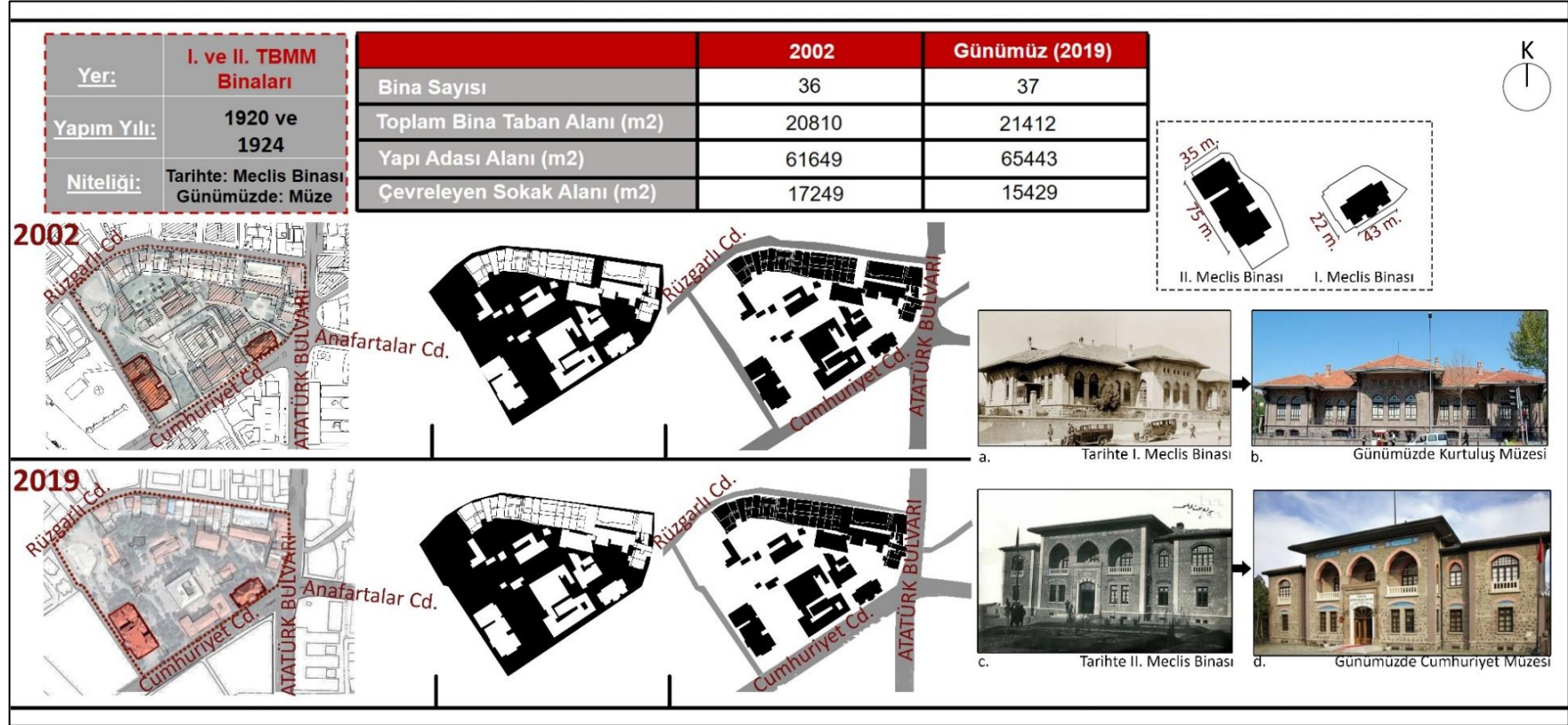
Bölgesel ölçekte Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan analizlerin başlangıç noktası I. ve II. Meclis Binaları'nın yer aldığı bölge olmuştur (Şekil 5.76). Cumhuriyet'in ilan edildiği bina olan I. Meclis Binası, 2 katlı bir yapı olup; Ankara'ya özgü yerel malzeme olan Ankara Taşı ile kaplıdır. Günümüzde Kurtuluş Savaşı Müzesi olarak kullanılan yapının inşasına 1915 yılında başlanmış ve Cumhuriyet'in ilanına dek tamamlanmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'ni yansıtan bu yapının cephelerinde yer alan nişler, kemerli pencereler gibi mimari elemanlar dönemin üslubunu yansıtmaktadır. Yapının ölçeği oldukça insani bir algıda olup 22 m. x 43 m. şeklinde bir plana sahiptir. Zamanla gelişen toplumsal ve siyasi süreç ile bu binanın yetersiz kalması durumu gündeme gelmiş ve 1924-1960 yılları arasında kullanılan II. Meclis Binası'na geçiş yapılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'ne dair alınan önemli kararların uzun yıllar bu binada şekillenmesi bakımından yapının tarihsel niteliği önem taşımaktadır. Günümüzde Cumhuriyet Müzesi olarak kullanılan bu bina, bodrum katı üzerine 2 katlı bir bina olup yine Erken Cumhuriyet Dönemi'ni yansıtan bir üsluba sahiptir. Cephe kaplamasında Ankara Taşı kullanılan yapıda Selçuklu ve Osmanlı'ya ait motifler görmek mümkündür.

Mekân dizimi analizlerinde de sıklıkla potansiyel ifade ettiği gözlemlenen İstasyon Caddesi etrafında yer alan bu binalar Ankara'nın tarihsel karakterini yansıtan ve Cumhuriyet Dönemi'ne dair simge yapılarıdır. Tarihi dönemde Ankara'nın başkent oluşu sürecindeki sosyal, politik ve kültürel hayatı yansıtan İstasyon Caddesi'nin günümüzdeki adı Cumhuriyet Caddesi'dir. Bu alana dair yapılan analizlerde Şekil 5.77'de ifade edilen görselden de görüleceği üzere analizi yapılan yıllar arasında bu

yapılarda veya yapıları çevreleyen alanda herhangi bir ölçek kaybı yaşanmamıştır. Bununla birlikte, bölgeyi çevreleyen sokak alanında artış olmuştur. Alanı çevreleyen bir diğer sokak olan Rüzgarlı Caddesi de mekân dizim analizlerinde Jansen Dönemi ile birlikte global tercih değeri yüksek olarak çıkan alanlardan olmuştur.

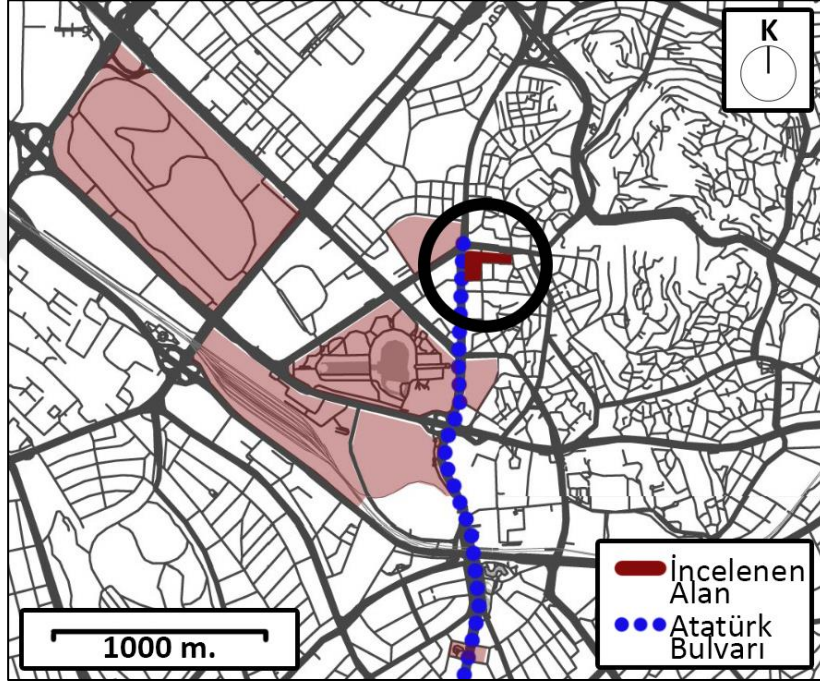
Şekil 5.76 : I. ve II. Meclis binaları alanını gösteren anahtar harita.

Şekil 5.77 : I. ve II. Meclis binaları ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a. Url-10; b. Url-11; c. Url-12; d. Url-13).

Anafartalar Çarşısı ve Ulus İş Hanı çevresi

Ulus Meydanı'nı çevreleyen alanda yer alan Anafartalar Çarşısı ve Ulus İş Hanı meydanı tanımlayan ve aynı zamanda bölgeye ticari karakter kazandıran yapılardır (Şekil 5.78). Bu alan, meydanı tanımlayan ve yatay mimari özelliği gösteren yapılardan oluşmaktadır. Bu yapıların yer aldığı Anafartalar Caddesi, Ankara'nın ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını temsil eden ve o dönemden itibaren Ulus Meydanı'nı bir yaşam alanı haline getiren noktalardandır (Dinçer, 2014).

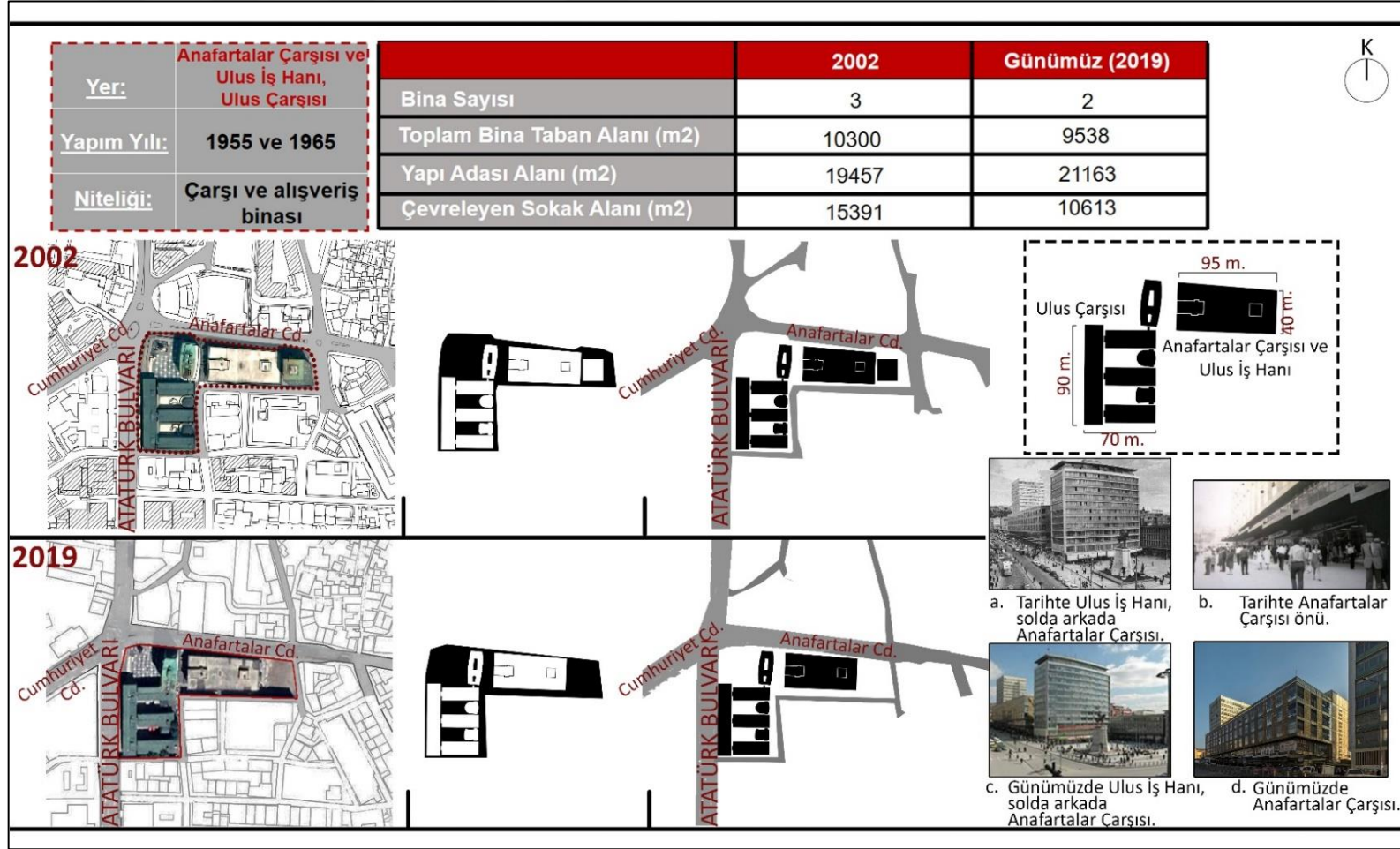

Şekil 5.78 : Anafartalar Çarşısı ve Ulus İş Hanı'nı gösteren anahtar harita.

Mekân dizimi analizlerinde de ilk planlarda Karaoğlan Caddesi olarak kendini gösteren Anafartalar Caddesi'nin global bütünleşme ve tercih değerlerinin güçlü olduğu çıkmıştır. Bu caddede yer alan yapılar Cumhuriyet Dönemi yapıları olup o dönemin mimari uslubunu günümüze taşıyan mekânlardır. Anafartalar Çarşısı Ankara'nın ilk çarşısı olma niteliğine sahiptir. Şekil 5.79'da görüldüğü üzere, bu çarşı bodrum katıyla birlikte 5 kattan oluşmakta ve çarşı içerisindeki duvarlarda çeşitli sanatçılara ait seramik eserler yer almaktadır. Çarşının yatay bir kütle olarak araziye oturumu ve mimari özelliklerinin modern mimari anlayışı ile tasarlanmış olması dikkat çekmektedir. Ulus İş Hanı ile birlikte ise meydan için tanımlı ve ölçeği ile algılanabilir bir alan yaratılmıştır (Bayraktar, 2013). 4837 m2 bina alanına sahip olan Ulus İş Hanı 4 alçak ve 1 yüksek olmak üzere 5 bloktan oluşmaktadır. Plan tipi olarak avlulu bir yapıya sahiptir. Anafartalar Çarşısı ve Ulus İş Hanı Ulus Meydanı'nda bir bütün olarak

algılanmakta ve meydan üzerinde yer alan Zafer Anıtı'nı çevrelemektedirler. Ulus İş Hanı'nın ölçek olarak farklı bir biçime sahip olan yüksek bloğu ise Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'dür.

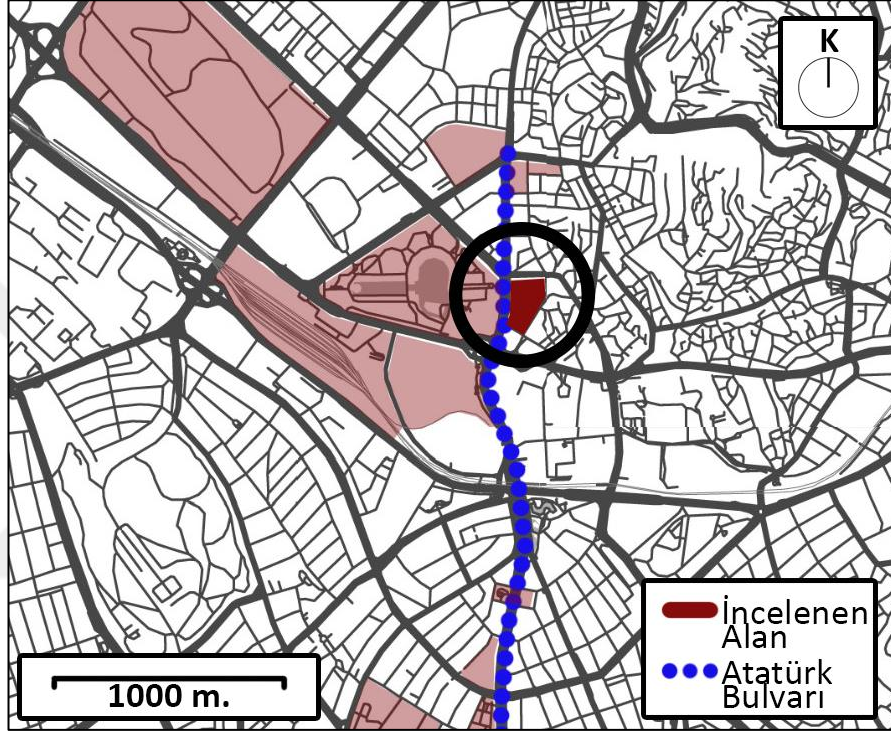

Şekil 5.79 : Ulus İş Hanı ve Anafartalar Çarşısı çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a. Url-14; b. Url-15; c. Url-16; d. Url-17).

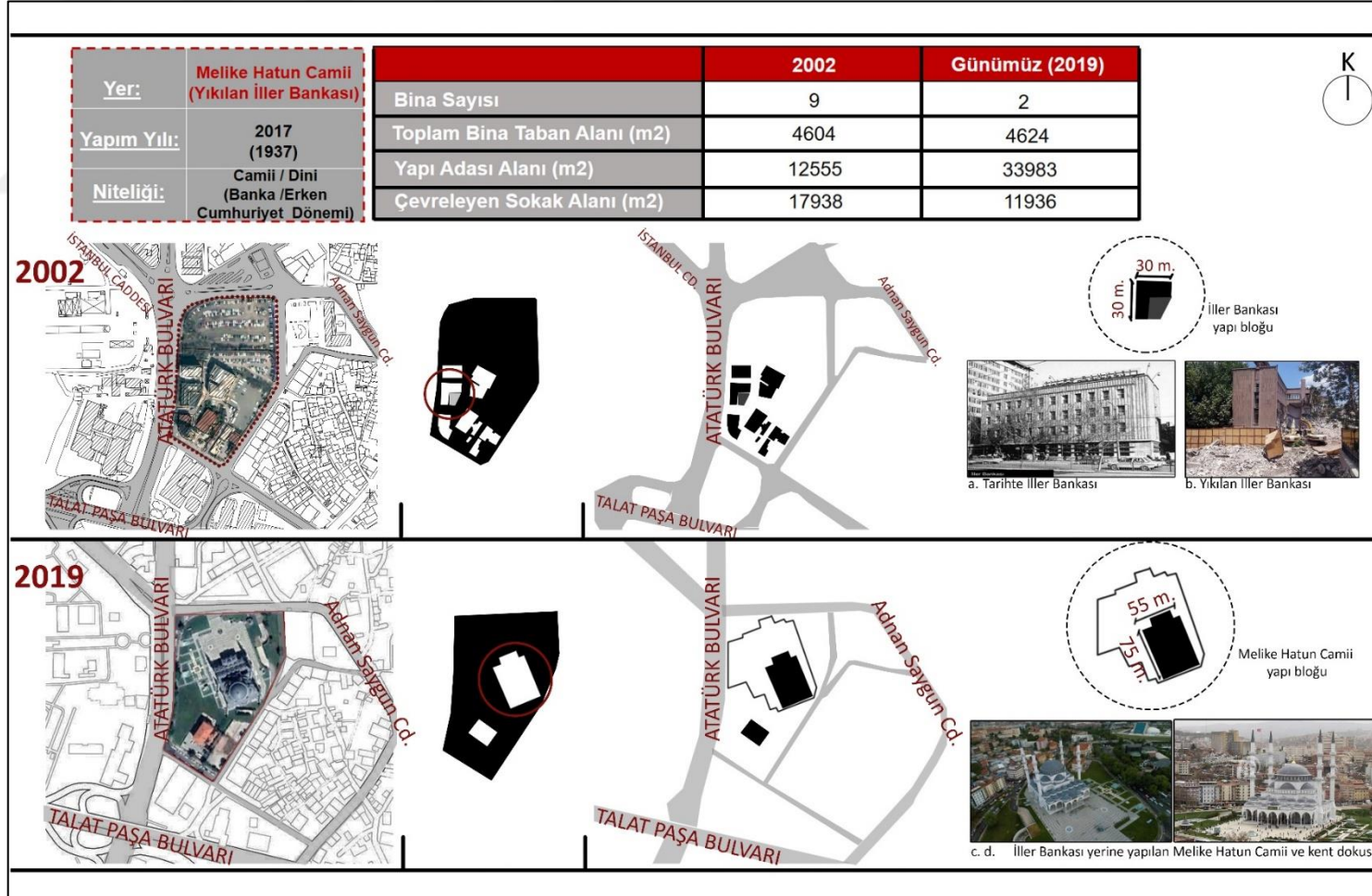
İller Bankası ve çevresi (Günümüzde Melike Hatun Camii alanı)

Cumhuriyet döneminin Ulus'tan başladığı temsil aksının modern mimarlık eserlerinden olan İller Bankası, 1937 yılında Mimar Seyfi Arkan tarafından tasarlanmış ve Erken Cumhuriyet Dönemi eserleri arasında yer almaktadır. Aynı zamanda, Atatürk Bulvarı üzerinde yer alması sebebiyle bir simge yapı nitelği taşımakta ve kent belleği için önem ifade etmektedir. Bu yapı ve çevresi bir diğer kentsel simge olan Gençlik Parkı'nın karşısında yer almaktadır (Şekil 5.80).

Şekil 5.80 : İller Bankası ve çevresini (günümüzde Melike Hatun Camii) gösteren anahtar harita.

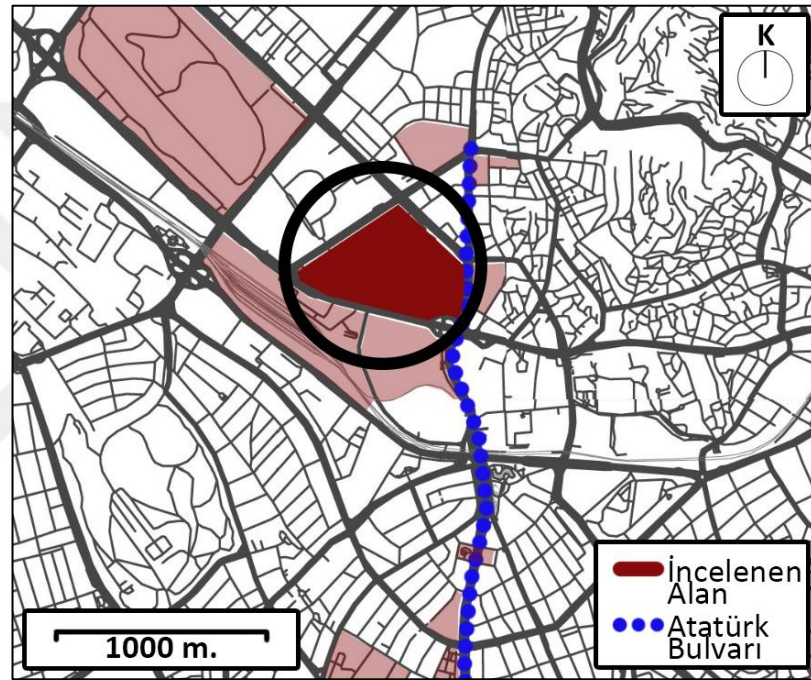
Günümüzde, İller Bankası'nın önce tahrip edilip sonrasında yıkılma süreci devamında inşaatı tamamlanan ve günümüz görüntüsünde yerini alan Melike Hatun Camii ise gerek yapının kütlesi, gerek malzeme ve kent ölçeği sınırları itibarıyla Ulus'ta tipolojik bir dönüşümün önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir. Şekil 5.84'te de görüleceği üzere, İller Bankası 30 m. x 30 m. plana sahipken, Melike Hatun Camii 55 m. x 75 m. plana sahiptir. Bununla birlikte, Camii'nin etrafı boyunca yayılan meydan platformu Ulus Bölgesi için yeni bir alan tanımlamaktadır. Bir diğer taraftan, camiinin mimari özellikleri Atatürk Bulvarı'nın simgelediği Cumhuriyet Dönemi'nin aksine Osmanlı dönemine ait uygulamalardan oluşmaktadır. Yıkılan İller Bankası arazisine yapılan Melike Hatun Camii'nin kent silüetini de etkilediği hem Atatürk Bulvarı hem de İstanbul Caddesi boyunca açıkça görülmektedir (Şekil 5.81).

Şekil 5.81 : İller Bankası (Günümüzde Melike Hatun Camii) ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a. Url-18; b. Url-19; c. Url-20; d. Url-21).

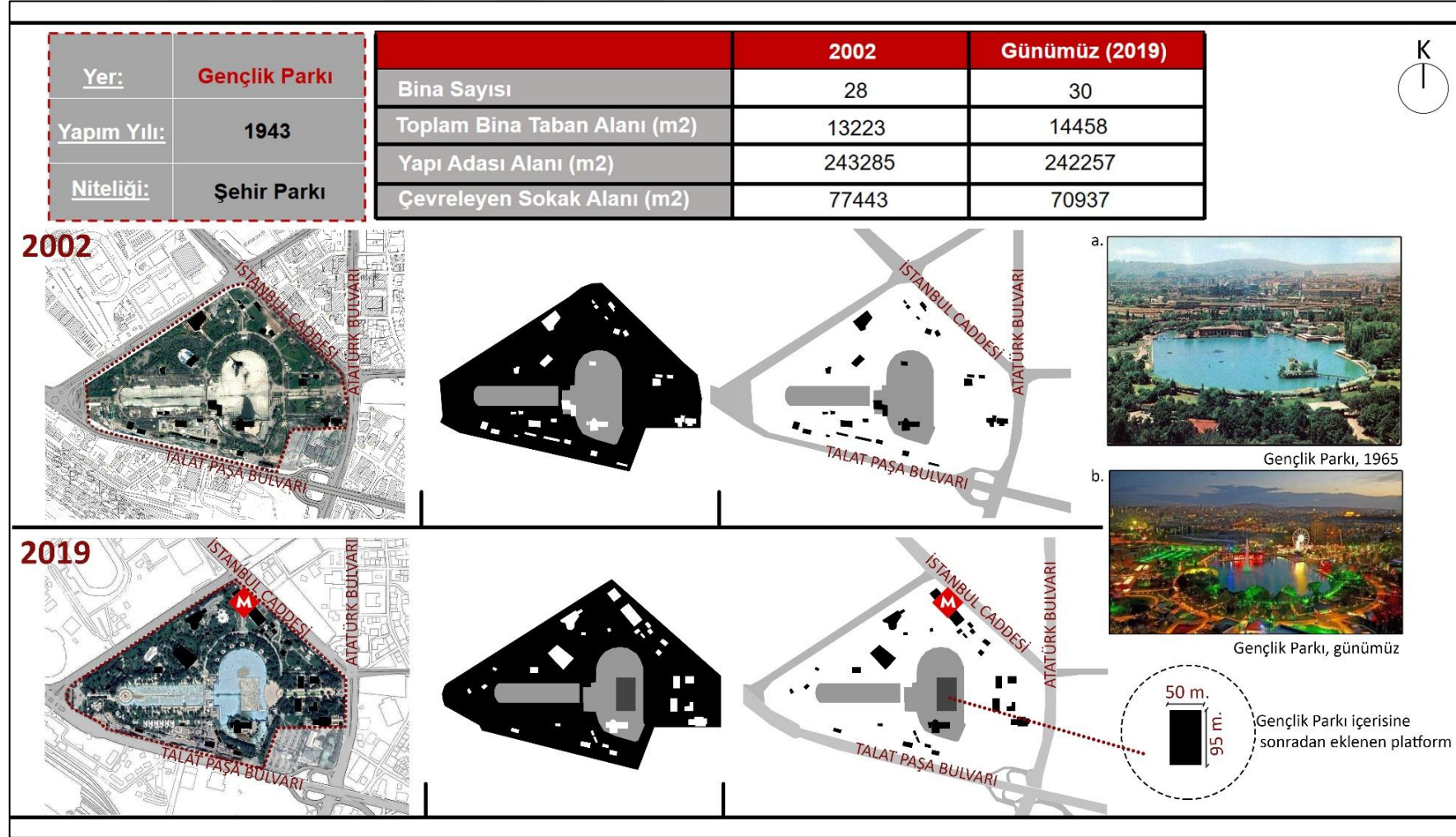
Gençlik Parkı ve çevresi

1943'te açılan Gençlik Parkı, Başkent Ankara için bir şehir parkı olma niteliği taşımaktadır. Parkın konumlandırıldığı arazi 28 hektarlık bir alana sahiptir. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte başkente getirilmek istenen kentsel kimliğin en önemli simgelerinden biri olan bu park, Jansen Planı ile birlikte tasarlanmıştır. Jansen Planı'nın yeşil alanlar konusundaki kentin topoğrafik ve morfolojik özelliklerini dikkate alarak kente bir yeşil alan stratejisi getirdiği bilinmektedir (Özer, 2005). İstasyon Caddesi'ne (günümüzde Cumhuriyet Caddesi) paralel olarak konumlandırılmış bu alan Atatürk Bulvarı üzerinde yer almaktadır (Şekil 5.82).

Şekil 5.82 : Gençlik Parkı ve çevresini gösteren anahtar harita.

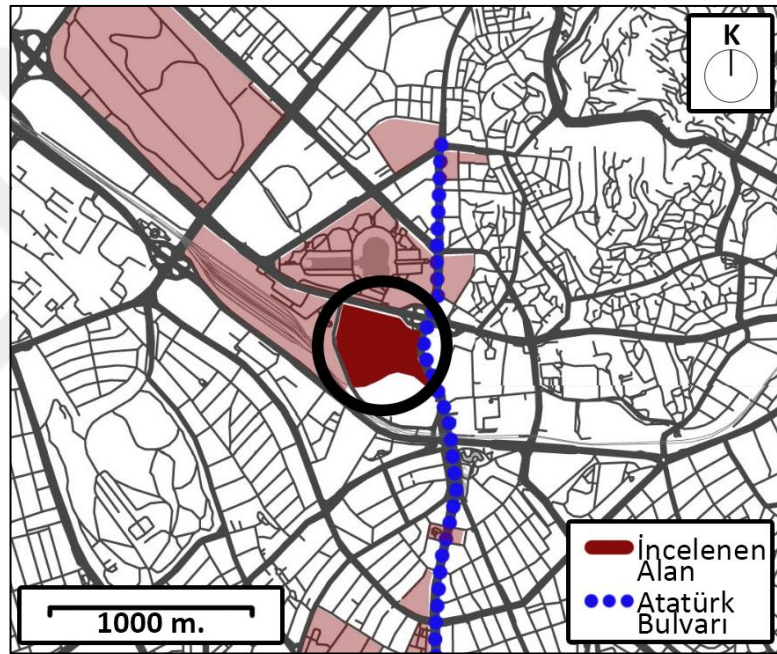
Sahip olduğu arazi nedeniyle yatayda ölçek algısını büyüten ancak dikeyde kentle ve bulvarla bütünleşmiş insan ölçeğinde algılanabilen bir ifadeye sahiptir (Şekil 5.83). Park içerisindeki odak noktada yer alan suni göl / havuz parkı tanımlayan önemli bir öğedir. Şekil 5.83'te görüleceği üzere, 2019 yılında metronun varlığıyla alanın ulaşılabilir karakterinin güçlenmesi beklenmektedir. 2000'li yıllardan önce, kentlinin gündelik hayatına dahil olan bu alan, 2000'li yıllardan sonra kentsel cazibe noktası olma özelliğini kısmen yitirdiği bilinmektedir. Özer (2005), Gençlik Parkı'nın kentin tarihten bu yana süregelen yaşam kültürünü günümüze aktardığını ifade etmekte ve bu parkın kentin kimliğine katkı sunan bir simge olduğunu belirtmektedir (s. 21).

Şekil 5.83 : Gençlik Parkı ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a. Url-22; b. Url-23).

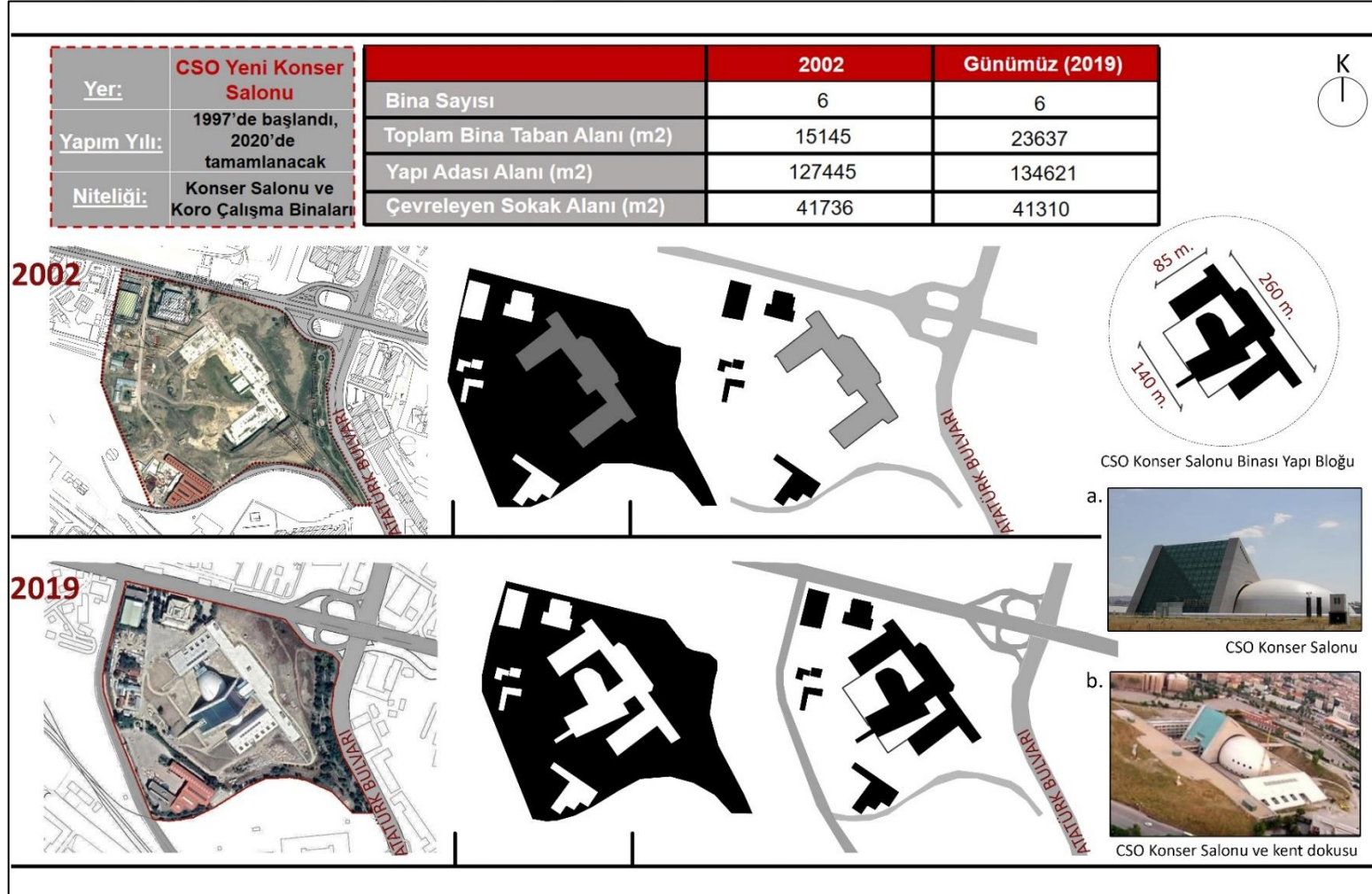
Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası (CSO) Yeni Konser Salonu

CSO Binası'nın tarihsel dönemde inşa edilen yapısı Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan ve 3 katlı bir yapıdır. Girişinde anıtsal merdivenlere sahip olan bu yapı Talat Paşa Bulvarı'na paralel şekilde konumlandırılmış ve Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan Cumhuriyet Dönemi temsil yapılarındandır. Tarihi Tren Garı'nın karşısında yan caddesinde bu arazi üzerine 1992 yılında düzenlenen bir yarışma ile kazanılan ve hayata geçirilen CSO Yeni Konser Salonu binası kütle ve form kararları olarak Cumhuriyet Dönemi yapılarından farklı bir duruşa sahiptir. Bu arazi, Gençlik Parkı'nın güneye bakan karşı caddesinde konumlandırılmış ve Atatürk Bulvarı üzerinde yerini almaktadır (Şekil 5.84).

Şekil 5.84 : Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yeni konser salonu alanını gösteren anahtar harita.

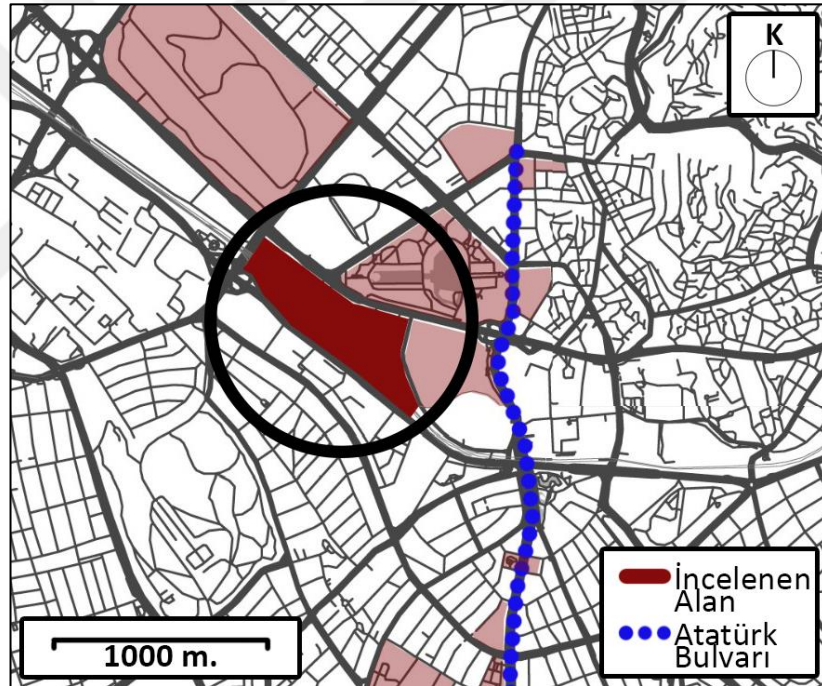
Bu binanın en önemli tasarım fikrinin görsel bir aksa sahip olduğu bilinmektedir. Projenin mimarlarından olan Semra Uygur tarafından ifade edildiği üzere, kentsel ölçekte Kale ve Anıtkabir aksını sunan tasarım, Adliye Binası'ndan Gençlik Parkı doğrultusunda ise bir müzik yolu oluşturmaktadır (Arkitera, Url-24). Şekil 5.85'te görüldüğü üzere, yapının Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarına kıyasla sahip olduğu kütle, bulvarın ölçek algısını etkiler niteliktedir. Yapı, Gençlik Parkı'ndan ve Yeni Gar Binası'ndan da algılanmaktadır. Ancak, yapının konumlandırıldığı alanda oluşturulan kot farklılıkları sebebiyle hacminin yarattığı büyüklük algısı çeşitli noktalardan farklılaşmaktadır.

Şekil 5.85 : CSO Yeni Konser Salonu ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a. Url-25; b. Url-26).

Tren Garı (Tarihi ve Yeni Bina çevresi)

1892 yılında Ankara'ya trenin gelmesiyle demiryolu hattı kent için önem kazanmaktadır (Cumhuriyetin Müzesi Atatürk Bulvarı Belgeseli, 2018, Url-27). Cumhuriyet Dönemi'ni yansıtacak ve kente dışarıdan gelenleri karşılayacak bir bina olması sebebiyle inşa edilecek tren istasyonunun mimari niteliği bu dönemde önem kazanmıştır. Buna yönelik, 1935 yılında inşaatına başlanan Ankara Garı binası 1937 yılında tamamlanmış bir Erken Cumhuriyet Dönemi yapısıdır. Aynı zamanda, Cumhuriyet'in ilk yıllarına dair modernleşme sürecini temsil eden bu yapı, o dönemde I. ve II. Meclis Binalarının da yer aldığı İstasyon Caddesi'nin sonunda yer almaktadır. Atatürk Bulvarı'nın yatay kolunun bir odak noktası olarak nitelendirilebilecek bu alan, Gençlik Parkı'nın çaprazında yer almaktadır (Şekil 5.86). Günümüzde ise bu yapı ile aynı arazi çevresinde ve arka cephesine bakan kısımda yeni gar binası inşa edilmiştir.

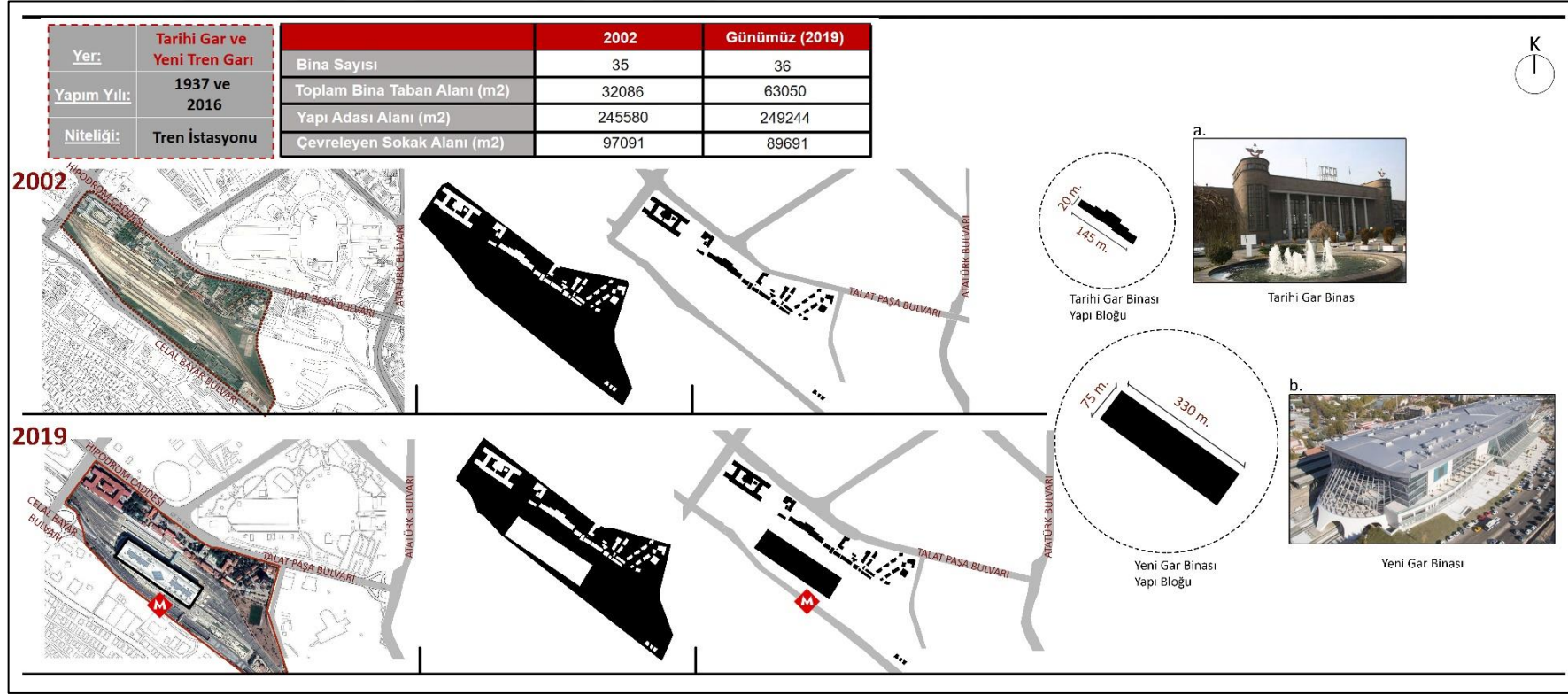

Şekil 5.86 : Tren Garı alanını gösteren anahtar harita.

Tarihi gar binası tek bir yapıyı değil, bir gar kompleksi olarak tasarlanmıştır. Yapının dış cephesi yine diğer Erken Cumhuriyet Dönemi yapıları gibi Ankara taşı ile kaplanmıştır. Kütle kararları olarak incelendiğinde, yapının dikdörtgen bir plana biçime sahip olduğu ve yatay ifadeye yerleşim gösterdiği görülmektedir (Cumhuriyetin Müzesi Atatürk Bulvarı Belgeseli, 2018, Url-27). Yapı, mimari uslubu bakımından Ulusal Mimarlık Akımı'nı temsil etmekte ve Başkent'in kentsel kimlik öğelerindendir. Şekil 5.87'de görüldüğü üzere, yeni yapılan gar binası mimari

özellikleri bakımından incelendiğinde, dikdörtgen şeklinde bir yayılıma sahip olsa da binanın cephe ve kütleli kararları kentin tarihi ölçeğini yansıtmamaktadır. Tarihi gar binası girişı Talat Paşı Bulvarı'nda iken, yeni yapılan gar binası girişı Celal Bayar Bulvarı'ndadır. Bir tasarım stratejisi olan bu karar ile Ulus ve Maltepe semtleri arasında bağlantı aksı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak yapının kütleli kararları ve tarihi bina ile yer alan kot farklılıkları nedeniyle bağlantıdan ziyade bir sınır oluşturmaktadır.

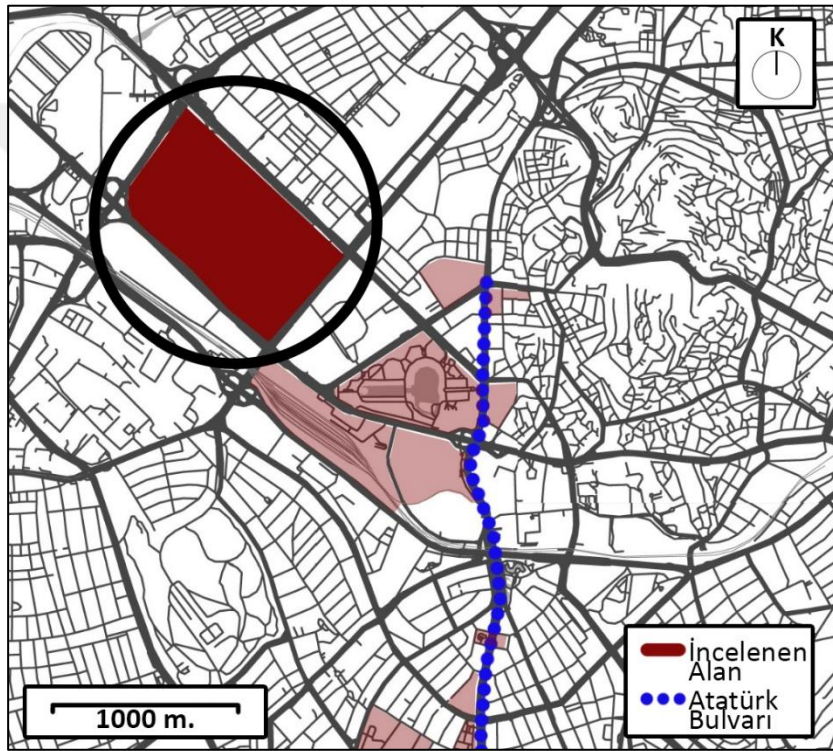

Şekil 5.87 : Tarihi Gar ve Yeni Tren Garı çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a. Url-28; b. Url-29).

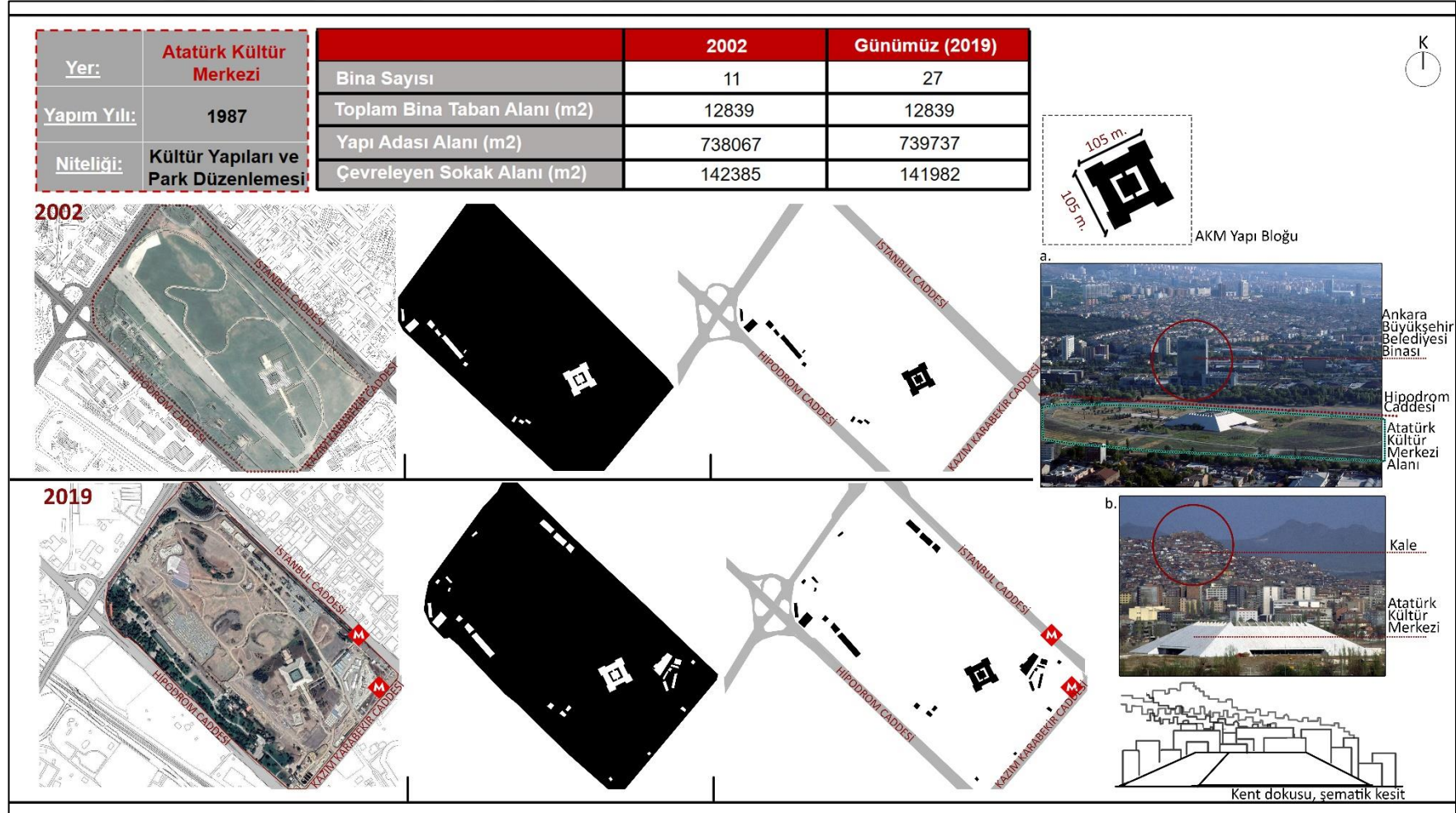
Atatürk Kültür Merkezi (AKM) ve çevresi

Çeşitli kültür yapıları ve park düzenlemesini içeren alanda yer alan Atatürk Kültür Merkezi, Atatürk'ün doğumunun 100.yılı anısına 1982 yılında simgesel ve anıtsal bir yapı olarak tasarlanmıştır (Arkiv, Url-30). Başkent Ankara'nın Cumhuriyet Dönemi'ne dair kamusal açık alanlarından birini simgeleyen bu bölge, Atatürk Orman  iftli i'ne ait arazinin kentin merkez noktası ve kent parkları ile birleşmesinden dolayı yeşil ku a ın önemli noktalarındandır ( ehir Plancıları Odası, Ankara, Url-31). Kültürel bir kompleks içeriği ile tasarlanan bu alan, Gençlik Parkı aksı hizasında yer almakta ve Tarihi Tren Garı arazisinin çaprazında konumlanmaktadır ( ekil 5.88).

Şekil 5.88 : AKM ve çevresini gösteren anahtar harita.

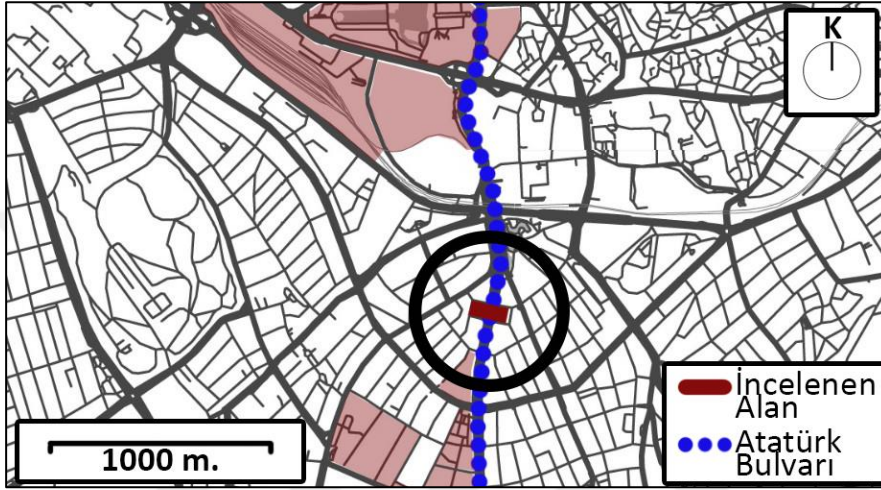
Şekil 5.89'dan görüleceği üzere, bu alanın karşı caddesinde Ankara Büyükşehir Belediyesi binası yer almaktadır. Bu anıtsal yapının kütlesel kararları kare bir plana sahip olup yatayda ve d  eyde orantılı olarak araziye yayılsa da, karşı caddesinde yer alan ve dikeyde ölçek algısını yükselten belediye binası anıtsal yapının varlığını baskılamaktadır. Bunun aksine,  ekil 5.89'daki şematik kesitte de ifade edildiği üzere, anıtsal yapının Ulus'a bakan kesimlerinde Ankara Kalesi'ne kadar bir görüş açısı uzanmaktadır.

Şekil 5.89 : AKM ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a. Url-32; b. Url-33).

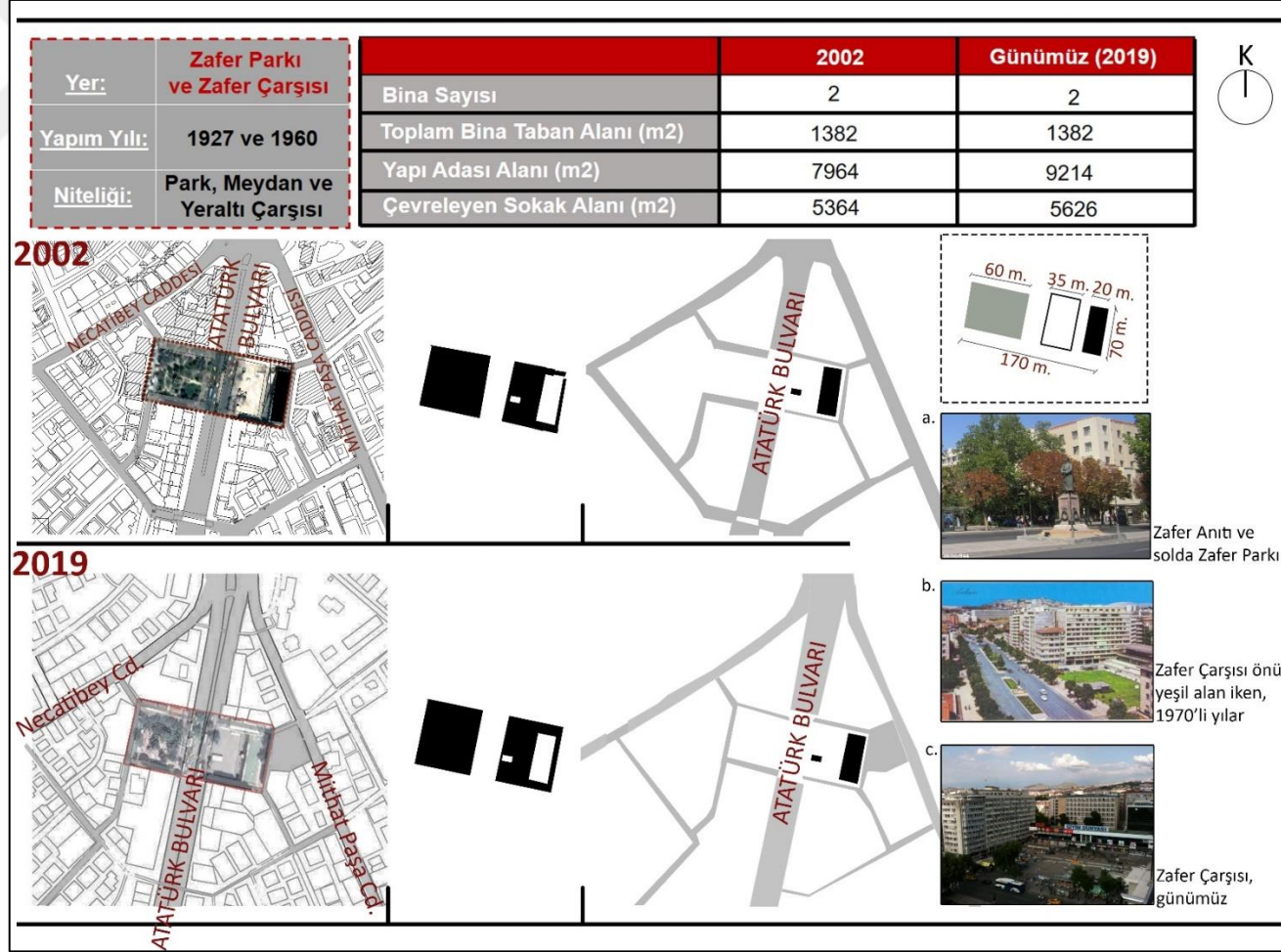
Zafer Parkı ve Zafer Çarşısı

Ulus'tan Kızılay Meydanı'na doğru inerken Atatürk Bulvarı'nın orta noktasında yer alan Zafer Anıtı'nın, sağında Zafer Parkı solunda ise Zafer Çarşısı bulunmaktadır. Bu alan Kızılay Meydanı ile Sıhhiye Köprüsü'nün orta noktasında kalan dikdörtgen biçimine sahip bir bölgedir (Şekil 5.90). Bulvarın önemli kentsel ögesi olan bu dikdörtgen alanın günümüzde bir meydan niteliği bulunmakta ancak böyle bir işleve sahip olamamıştır.

Şekil 5.90 : Zafer Parkı ve Zafer Çarşısı alanını gösteren anahtar harita.

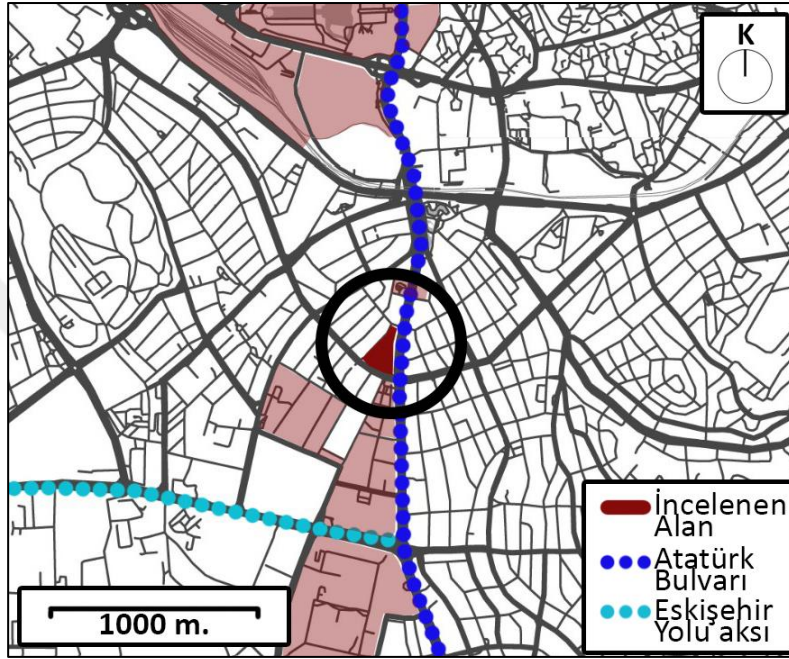
Zafer Çarşısı olarak nitelendirilen alan bahsedilen meydanın altında bir yer altı çarşısını ifade etmektedir. Meydanı ifade eden platformun çevresinde ise dükkan ve mağazalar yer almaktadır. Şekil 5.91'de görüldüğü üzere, bu platformun 2000'li yıllardan önce yeşil bir alana sahip olduğu bilinmektedir. Tarihsel dönemde, bina dokularının arasında kentliye bir nefes alanı sağlayan bu bölgenin günümüzdeki durumu biçimsel olarak ele alınması gereken bir tartışma konusudur. Öte yandan bu alanın karşı caddesinde yer alan Zafer Parkı ise, Atatürk Bulvarı aksının Ulus'tan başlayarak güneye uzanan Cumhuriyet yolu bağlantısının tamamlayıcı yeşil alanlarındandır. Bu kamusal yeşil alan, Jansen Planı ile birlikte oluşturulmuş ve sonraki dönemlerde de korunmuştur. Ancak günümüzde, metro bağlantıları sebebiyle tahribatı söz konusudur.

Şekil 5.91 : Zafer Parkı ve Zafer Çarşısı ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a. Url-34; b. Url-35; Url-36).

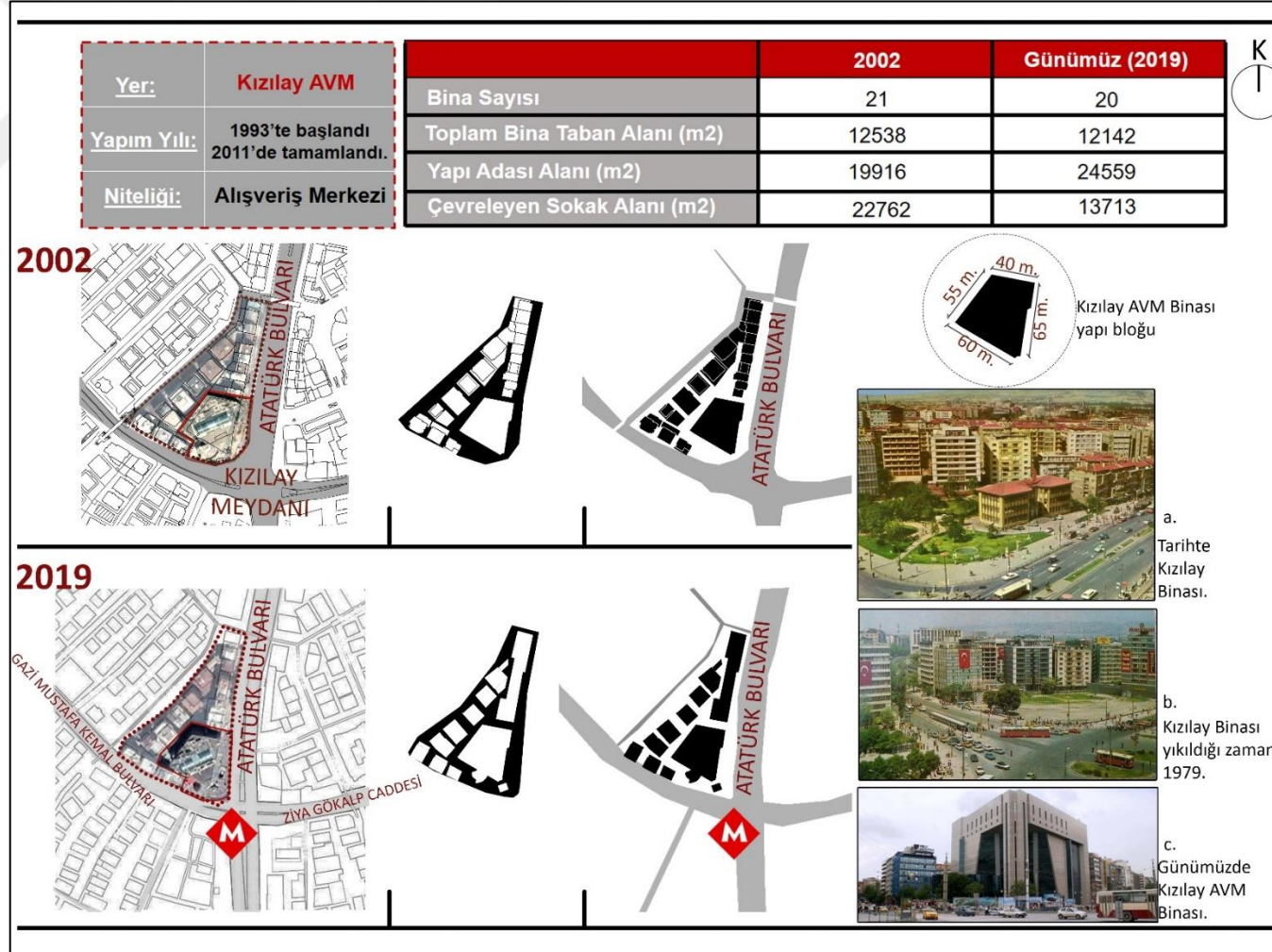
Kızılay Alışveriş Merkezi Binası ve çevresi (Eski Kızılay Binası)

Kızılay Meydanı'na adını veren Kızılay Genel Merkezi binası dönemini yansıtır nitelikte kurulmuştur (Bayraktar, 2013). Bu gelişme ile birlikte tarihi dönemde Yeni Şehir olarak ifade edilen bu bölge Kızılay olarak anılmaya başlamıştır. Meydanın önemli simgesel yapısı olan bu bina ve çevrelediği alan aynı zamanda Atatürk Bulvarı ve Cumhuriyet'in de temsil yapılarından biri haline gelmiştir (Şekil 5.92).

Şekil 5.92 : Kızılay AVM Binası alanını gösteren anahtar harita.

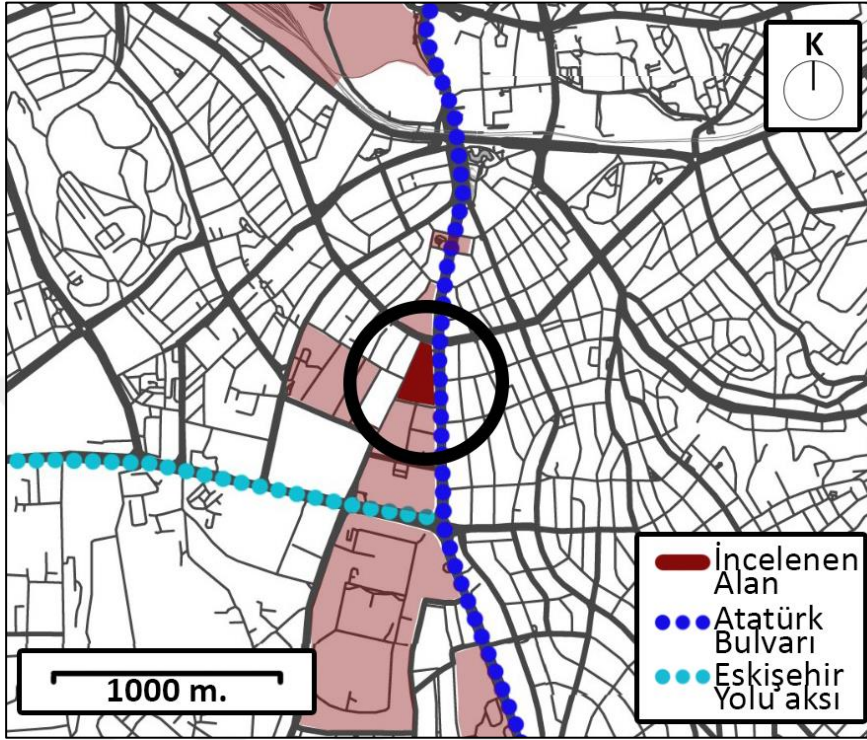
Zaman içerisinde birçok değişim ve değişim projelerinin odağında olan Kızılay'daki başlıca tipolojik dönüşüm meydana adını veren Kızılay Binası'nın 1979 yılında yıkımı ile başlamıştır. Kızılay Binası'nın yerine bir yarışma ile tasarlanan ve yapımı gerçekleştirilen Kızılay Alışveriş Merkezi binası fiziksel özellikleri, kullanım niteliği ve ölçeği itibariyle devamlı eleştirilen ve kent ile ilişkisi sorgulanan bir yapı olmuştur. Şekil 5.93'te görüldüğü üzere, 3 katlı bir yapı olan Kızılay Binası'nın yerine hacimsel olarak baskın bir karakterde inşa edilen Kızılay AVM Binası'nın yapımı 32 yıl sürmüş ve inşa süreci boyunca bu alan atıl kalmıştır. Bu süreç, meydanın kullanım niteliğinin değişmesi ve bir bellek mekânı olması sebebiyle önemli bir dönemdir. Aynı zamanda, yapının sahip olduğu bina alanı, konumlandırıldığı kentsel adadaki yapılardan farklılık derecesinde fazladır. Bu durum da, hem tarihte yer alan Kızılay Binası hem de günümüzde çevresinde yer alan yapıların niteliği itibariyle bir ölçek değişimini meydana getirmektedir.

Şekil 5.93 : Kızılay AVM ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-37; b.Url-38; c.Url-39).

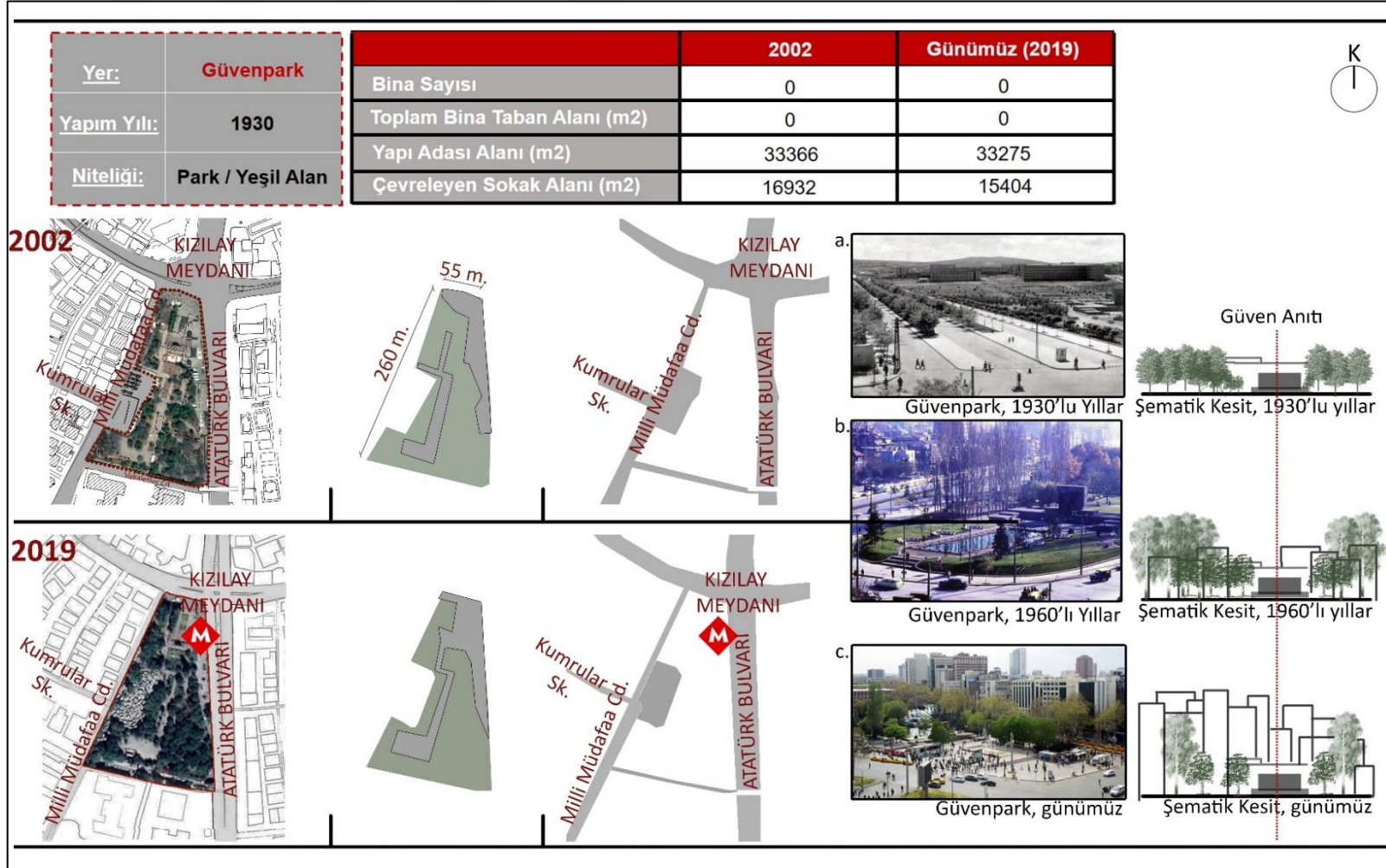
Güvenpark ve çevresi

Atatürk Bulvarı'nın en önemli simgesel alanlarından olan ve bir kent parkını temsil eden Güvenpark, 1930 yılında yapılmıştır. Günümüzde Kızılay AVM Binası'nın konumlandırıldığı alanın karşısında yer almaktadır (Şekil 5.94).

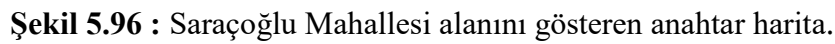
Şekil 5.94 : Güvenpark ve çevresini gösteren anahtar harita.

Kızılay Meydanı'nın odak noktalarından olan bu alanın içerisinde Güven Anıtı yer almaktadır. Güven Anıtı'nın varlığından yola çıkarak parkın çevresinin yıllar içerisindeki değişimini Şekil 5.95'te gösterilen şematik kesitten gözlemlemek mümkündür. Ankara'nın başkent oluşu ile birlikte alınan planlama kararlarında varlığını gösteren bu parkın kent içerisinde bir yeşil alan olarak varlığı önem taşımaktadır. Ancak, Yücel-Uybadın Planı Dönemi ile birlikte parkın çevresindeki yapı yoğunlaşmaları oldukça artmıştır. Bununla birlikte, park sınırları içerisinde yer alan oldukça geniş bir alanın dolmuş durakları olarak kullanılması, park içerisine yapılan metro istasyonu ve durakları parkı bir ulaşım merkezi olarak çevrelemiştir. Yapımının gerçekleştiği 1930'lu yıllarda, yalnızca bakanlıklar binası ve Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan parkın yayılımı kenti algılamaya olanak tanırken, yeni dönemde yapıların yükseklikleri ve yoğunluklarının yanı sıra parkı çevreleyen diğer gündelik etmenler parkın kimliğini etkilemekte ve dönüştürmektedir.

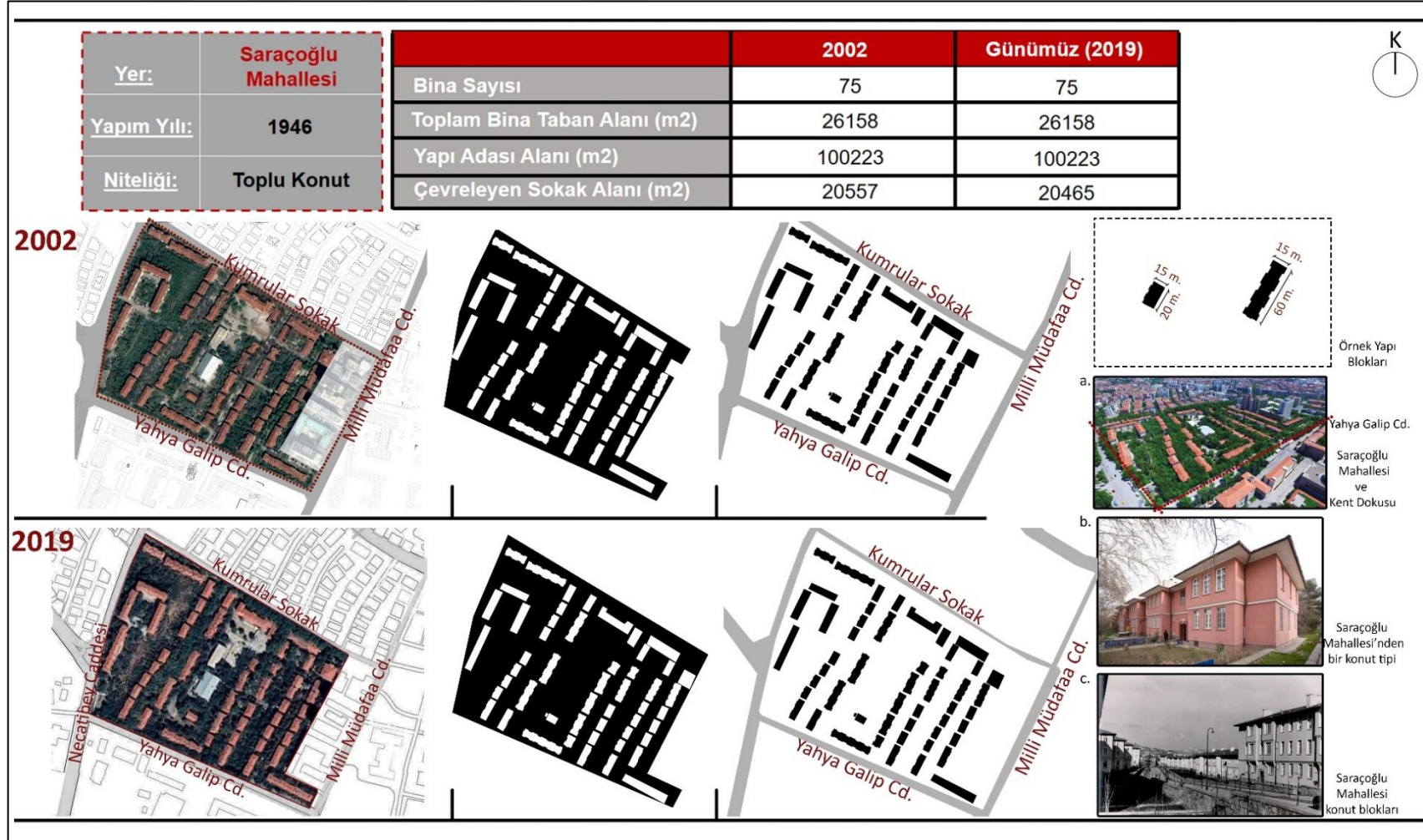

Şekil 5.95 : Güvenpark ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-40; b.Url-41; c.Url-42).

1944-46 yıllarında Paul Bonatz tarafından tasarlanan Saraçoğlu Mahallesi, günümüzde Namık Kemal Mahallesi olarak bilinmekte ve bu alanda toplu inşa edilen konutların yanı sıra, sosyal ve kültürel özellik taşıyan yapılar ile okullar ve çeşitli açık mekânlar bulunmaktadır. Bu alan, Kızılay Meydanı'nın paralelinde yer almakta ve kuzeyinde Kumrular Sokak, güneyinde Yahya Galip Caddesi bulunmaktadır (Şekil 5.96).

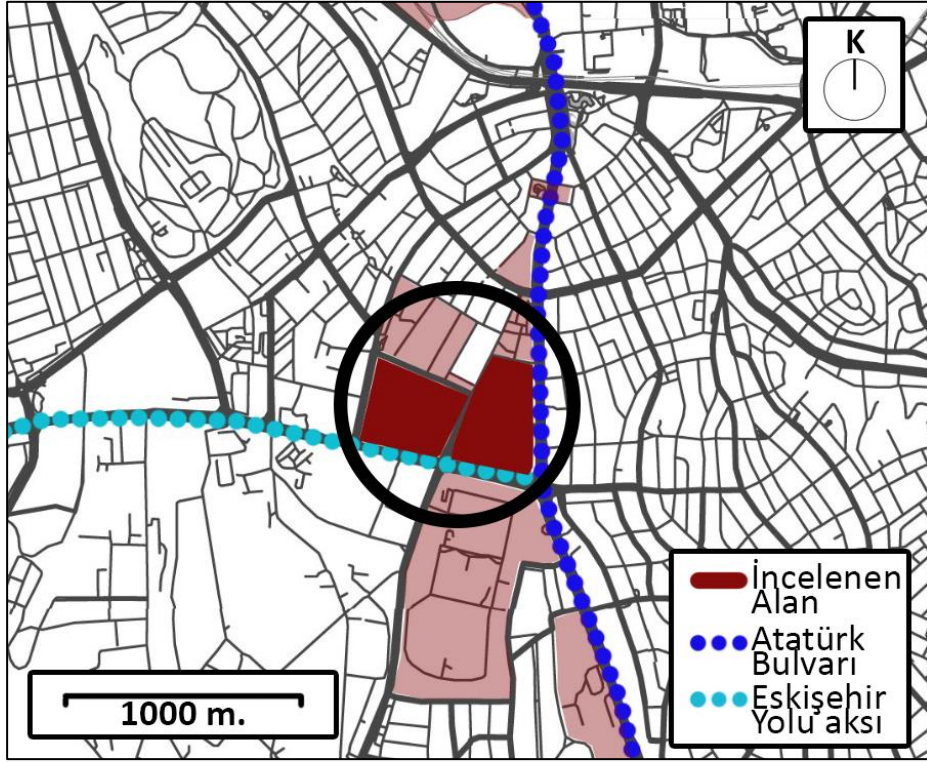
186

Şekil 5.97 : Saraçoğlu Mahallesi'nin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-43; b.Url-44; c.Url-45).

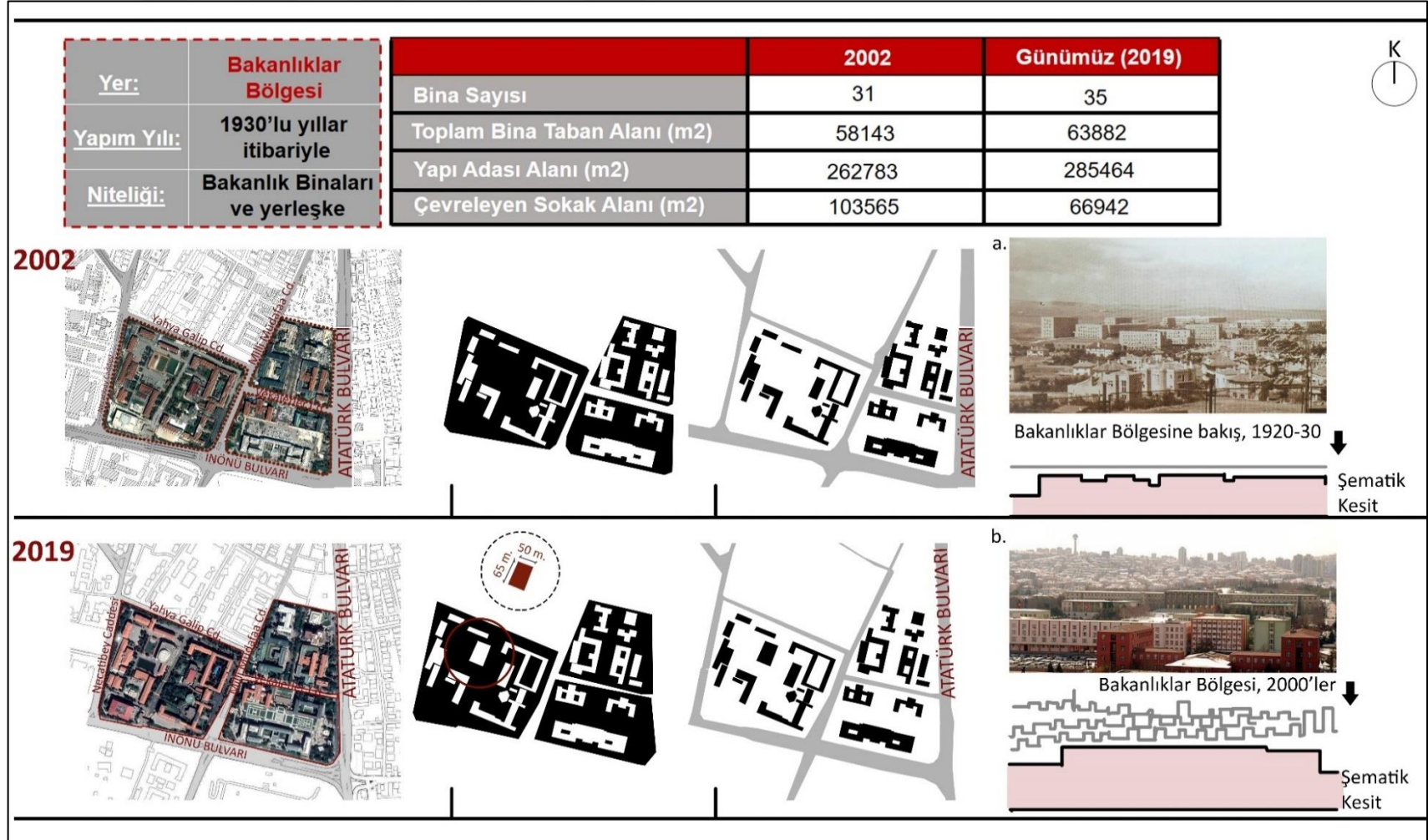
Bakanlıklar Bölgesi

Atatürk Bulvarı'nın gelişim yönü olan güney bölgede, Güvenpark'ın inşa edilmesiyle birlikte Bakanlıklar bölgesi de kendini göstermiştir. Güvenpark'ın hemen alt kısmında yer alan bu alanda idari birimlerin oluşu Atatürk Bulvarı'nın da yönetsel karakterini güçlendiren bir olgu olmuştur (Şekil 5.98).

Şekil 5.98 : Bakanlıklar Bölgesi'ni gösteren anahtar harita.

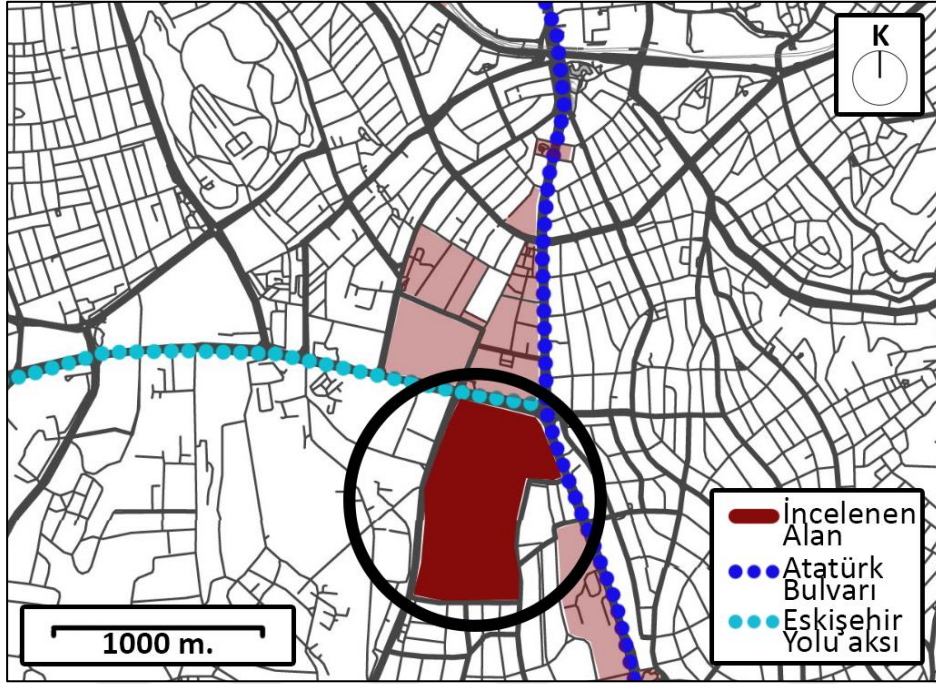
Bakanlıkların Kızılay'da meydana getirdiği çevresel değişimler; bu bölgenin etrafında yoğunlaşan konut dokuları ve bu konutlara yönelik açılan kültürel mekânlar (sinemalar, kitapevleri gibi) Kızılay'ın merkezi karakterini güçlendiren süreçler olmuştur (Bayraktar, 2013). Bakanlıklar bölgesinin hem Atatürk Bulvarı'na hem de Kızılay'a yüklediği potansiyeller tarih boyunca kendini göstermiştir. Şekil 5.99'daki şematik kesitte de görüleceği üzere, bölgenin oluşum göstermeye başladığı 1930'lu yıllarda bu çevrede kent silüetinin en yüksek alanı Bakanlıklar iken, 2000'li yıllara gelindiğinde çok sayıda ve çeşitli yüksekliklerde yapı yoğunlukları dikkat çekmekte ve Bakanlıklar'a ait ölçek algısı değişmektedir. Kütsel olarak da Bakanlıklar bölgesinin konumlandırıldıkları alanda yatay mimari özellik gösterdikleri ve hacimsel olarak dışa kapalı ama içte avlulu yapılara sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Şekil 5.99 : Bakanlıklar Bölgesi tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-46; b.Url-47).

Yeni Meclis Binası (III. Meclis) ve Meclis Parkı

1960 yılında kente eklenenen Yeni Meclis Binası (TBMM) ile Kızılay yönetsel karakterini ve kentin odak noktası olma potansiyelini artırmıştır. Yeni Meclis Binası Atatürk Bulvarı üzerinde, bakanlıkların hemen devamında yer alan bölgede konumlandırılmıştır (Şekil 5.100).

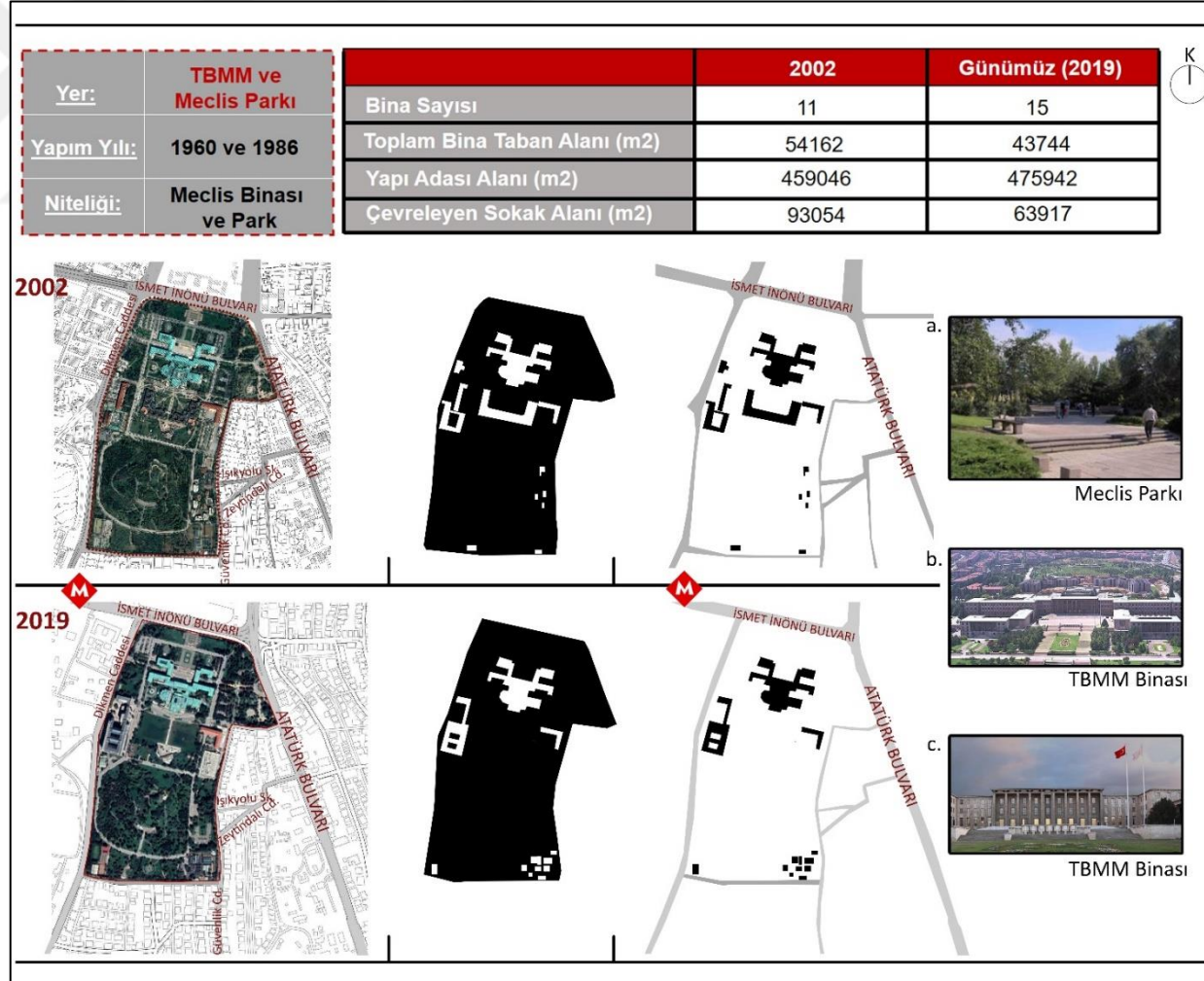

Şekil 5.100 : Yeni Meclis Binası ve Meclis Parkı alanlarını gösteren anahtar harita.

Yeni Meclis Binası'nın tarihsel dönemde bulvara ve Kızılay bölgesine getirdiği politik karakter Meclis Parkı'nın bu alana eklenmesiyle kamusal bir bütünlüğü sağlamıştır. Bu park, aynı zamanda bulvarın kuzeyinden başlayan Zafer Parkı, Kızılay Meydanı çevresinde inşa edilen Güvenpark ve sonrasında eklenen Meclis Parkı ile Atatürk Bulvarı'nı niteleyen bir yeşil aksın devamını sağlamıştır. Meclis binasının mimarı o dönem birçok devlet binasının da mimarlığını üstlenen Clemens Holzmeister'dir (Arkitera, 2009, Url-48). Meclis binası hem konumlandığı alan hem de sahip olduğu hacimsel karakter itibarıyla kentsel bir güç simgesi olmayı hedeflemiştir (Şekil 5.101). Ana bina 5 katlı olup, binanın ön cephe uzunluğu 248 metre'dir (Arkitera, 2009, Url-48). Yapının sahip olduğu giriş merdivenleri, kütsel boyutları ile anıtsal bir karakter de ifade etmektedir. Yapının konumlandırıldığı alan içerisinde çeşitli hizmet binaları da yer almaktadır. Yatayda uzanan kütsel kararlar ve sahip olduğu alan büyüklüğü sebebiyle günümüzde de hala anıtsal karakterini koruyan ve Atatürk Bulvarı'nı niteleyen önemli simgesel alanlardandır. Alanda yapılan gözlemlerde, günümüzde

yoğun güvenlik önlemleri ile çevrili oluşu, alanın kamusalık potansiyelini azaltmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Meclis Parkı'nın geniş yeşil alan ve kent içi dinlenme noktalarından biri olmasına rağmen bu güvenlik önlemleri nedeniyle halk tarafından kullanılışı oldukça seyrektir.

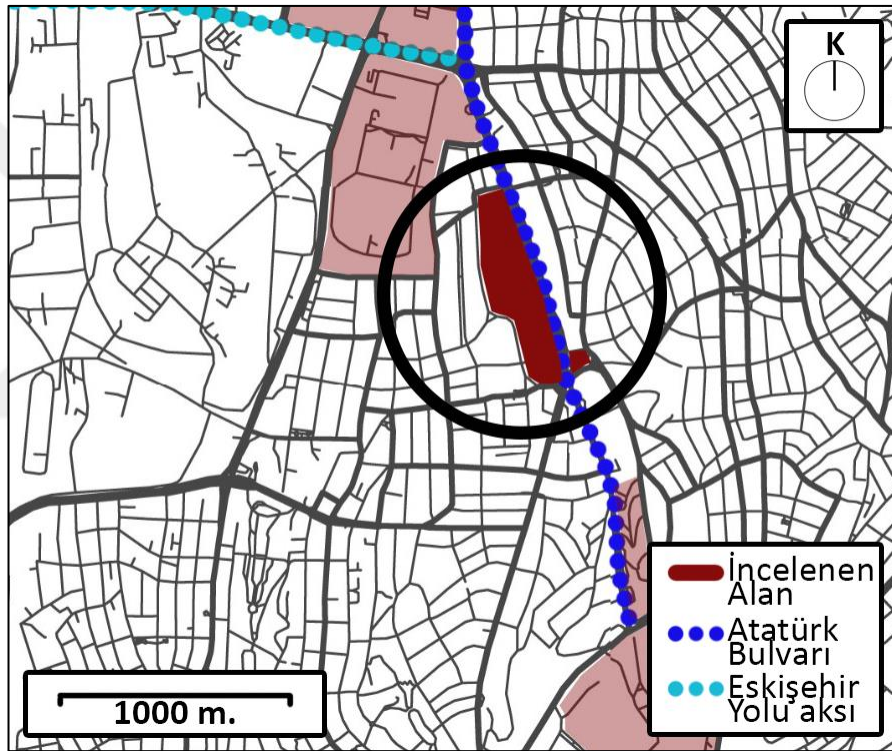

Şekil 5.101 : TBMM ve Meclis Parkı tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-49; b.Url-50; c.Url-51).

Elçilikler Bölgesi ve Kuğulu Park

Ankara'nın başkent ilan edildiği dönemde, Sovyetler Birliği ve Almanya Türkiye'de temsilciliklerinin açılması girişiminde bulunmuşlardır (Zelef, 2017). Zelef'in (2017, s.170) ifade ettiği üzere, bu yapılar 1926 yılı itibariyle inşa edilmeye başlanmış ve kentin alanlarında konumlandırılmışlardır. Zamanla Elçilikler Bölgesi olarak tabir edilen alan Atatürk Bulvarı'nın güneye doğru ilerleyen aksında Meclis Parkı'nın devamında yer almaktadır (Şekil 5.102). Bu bölgenin hemen karşı caddesinde ise kentin nefes alma noktalarından ve yeşil alanların bir devamı niteliğinde olan Kuğulu Park bulunmaktadır. Bu bölgeler, bulvarın Kavaklıdere yönelimindeki doğrultuda yer almaktadır.

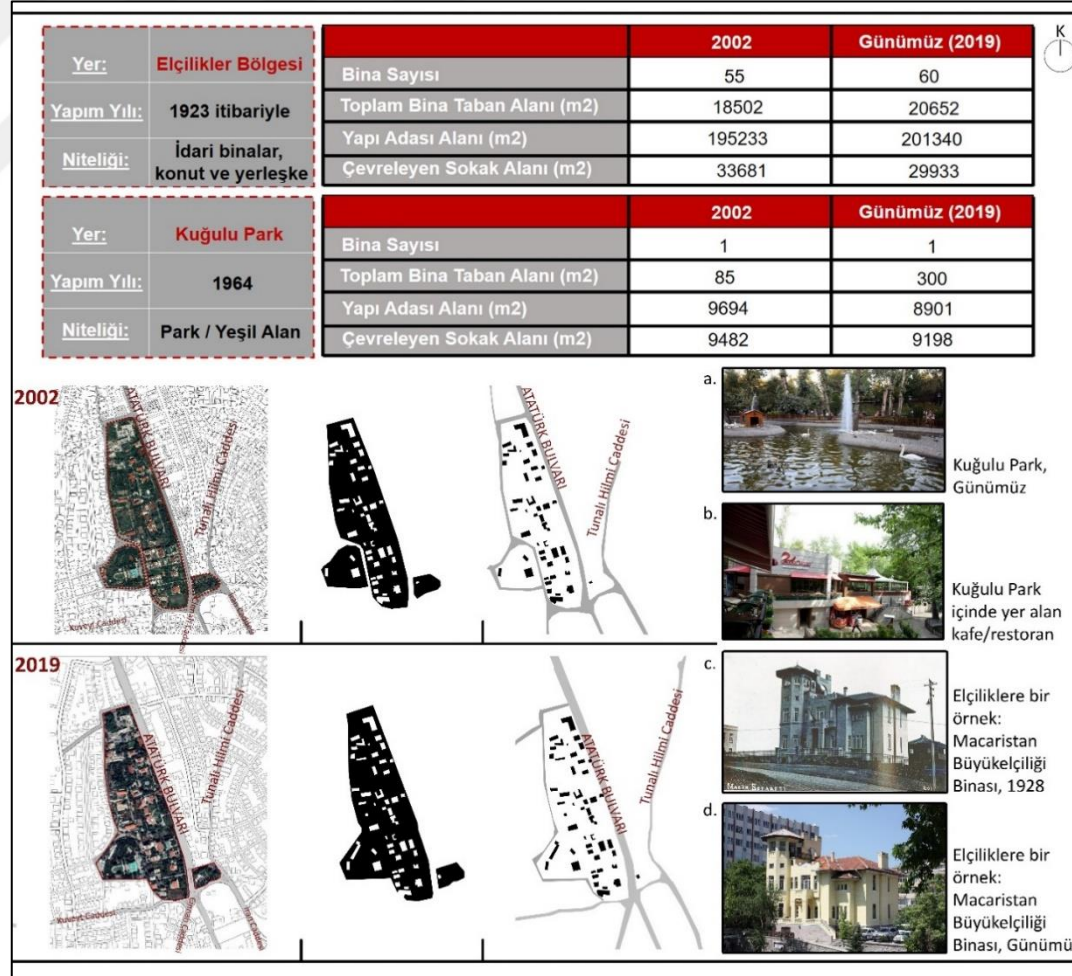

Şekil 5.102 : Elçilikler Bölgesi ve Kuğulu Park alanlarını gösteren anahtar harita.

Tarihsel dönemde, elçiliklere ait binaların Ankara'da varlıklarını göstermesiyle bir anlamda diğer ülkelerin Cumhuriyet Dönemi'ni tanımaları ve benimsemeleri ön plana çıkmaktadır. Bu yapılar mimari özellikleri itibariyle de farklı usupları yansıtmakta ve ülkelerini temsil etmektedirler (Şekil 5.103). Bölge içerisinde yer alan elçilikler; Sovyetler Birliği, Almanya, Polonya, İran, İngiltere, Macaristan, Belçika ve İsveç olarak belirmiştir (Zelef, 2017). Zelef'in (2017), Elçilikler Bölgesi'ni mimari usupları ve dönemin karakteri ile değerlendirdiği çalışması bölgenin anlaşılması bakımından önemlidir. Şekil 5.103'te Macaristan Büyükelçiliği'nin tarihteki ve günümüzdeki

görüntülerine yer verilmiştir. Restorasyon çalışması geçiren bu binanın işlevsel dönüşümü de gerçekleşmiş ve günümüzde restoran olarak hizmet vermektedir. Bu dönüşüm bölgenin karakteri bakımından tartışılması gereken bir noktadır.

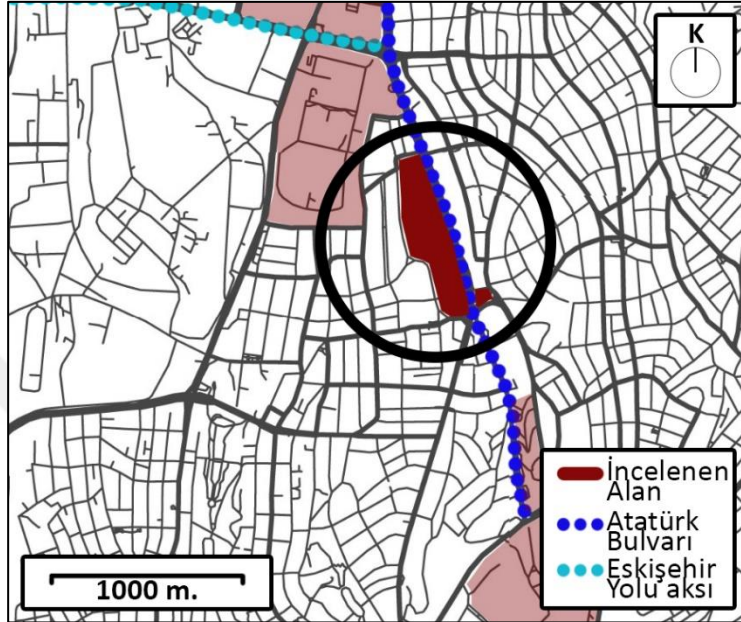
Elçiliklerin bulunduğu alanın karşı caddesinde ve yine Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan Kuğulu Park'ın ise güneyinde Polonya Elçiliği yer almaktadır. Jansen Planı'nda bu alanın Tunalı Hilmi Caddesi ile birleştiği alanda bir yol önerisi geliştirilmiş olduğu bilinmekte; bu alanın devamında yer alan Kavaklıdere bölgesinin ise 1950'li yıllar itibariyle gelişmeye başlamıştır (Resuloğlu, 2014). Bu bölgenin başlangıcı niteliğinde olan Kuğulu Park, kare bir alanda konumlanmış, Atatürk Bulvarı'nın Çankaya aksını niteleyen ve kamusal bir açık alanı temsil eden önemli bir simgedir. Şekil 5.103'te görüldüğü üzere, günümüzde parka eklenilen yeme-içme birimi parkın tarihsel ve tipolojik karakteriyle örtüşmemektedir.

Şekil 5.103 : Elçilikler Bölgesi ve Kuğulu Park tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-52; b.Url-53; c.Zelef, 2017; d.Url-54).

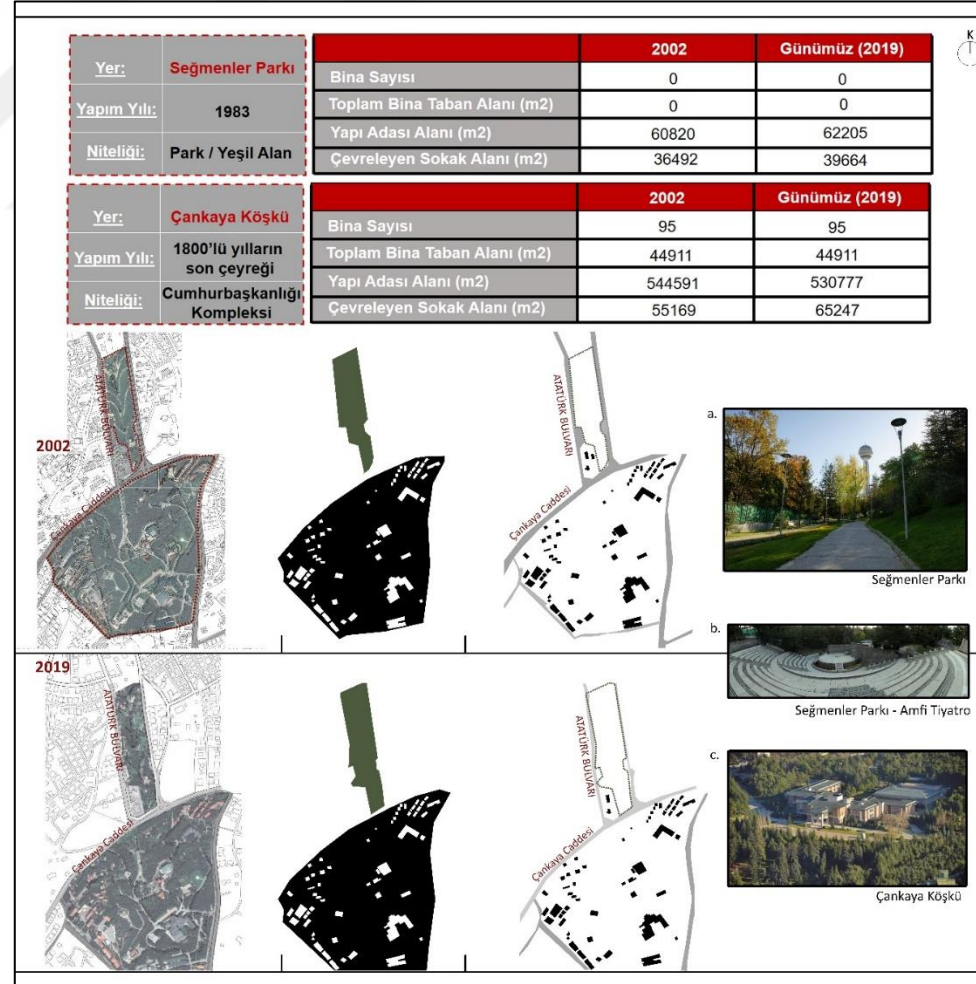
Seğmenler Parkı ve Çankaya Köşkü

Seğmenler Parkı, Kuğulu Park'tan sonra Atatürk Bulvarı'nın yeşil aksını devam ettiren alandır. Çankaya Köşkü ise bir yerleşkeyi ifade eden alana yayılmış birimlerden oluşmakta ve Atatürk Bulvarı'nın sonlandığı nokta olması bakımından önemlidir (Şekil 5.104).

Şekil 5.104 : Seğmenler Parkı ve Çankaya Köşkü alanlarını gösteren anahtar harita.

2014 yılına kadar ülkenin cumhurbaşkanlarının yaşadığı Çankaya Köşkü alanında yapılan ilk yapının inşası 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Atatürk bu alandaki konutuna 1921 yılında yerleşmiştir. Yerleşkenin içerisinde Müze Köşk, Pembe Köşk, Camlı Köşk ve çeşitli hizmet binaları yer almaktadır. Şekil 5.105'teki tablodan da görüleceği üzere, Çankaya Köşkü'nün bir kompleks olarak yayıldığı alanın hacimce büyük, ancak bina ölçeği olarak değerlendirildiğinde kentle orantılı bir yayılımının olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, hem köşk kompleksinin sahip olduğu yeşil alan potansiyeli hem de kompleksin hemen karşı caddesinde yer alan Seğmenler Parkı'nın ön plana çıkardığı yeşil alan Atatürk Bulvarı'nın bitiş noktasını bir yeşil alanlar bütünü olarak simgelemeye olanak tanımaktadır. Kompleks içerisinde yer alan en yüksek yapının 10 metre yüksekliğe sahip olduğu bilinmektedir. Şekil 5.105'teki görselden de anlaşılabileceği üzere, bina yüksekliği yeşil alanı baskılamamış; kent dokusuna bir aykırılık yaratmamakta ve ölçek algısını etkilememektedir.

Şekil 5.105 : Çankaya Köşkü ve Seğmenler Parkı tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-55; b.Url-56; c.Url-57).

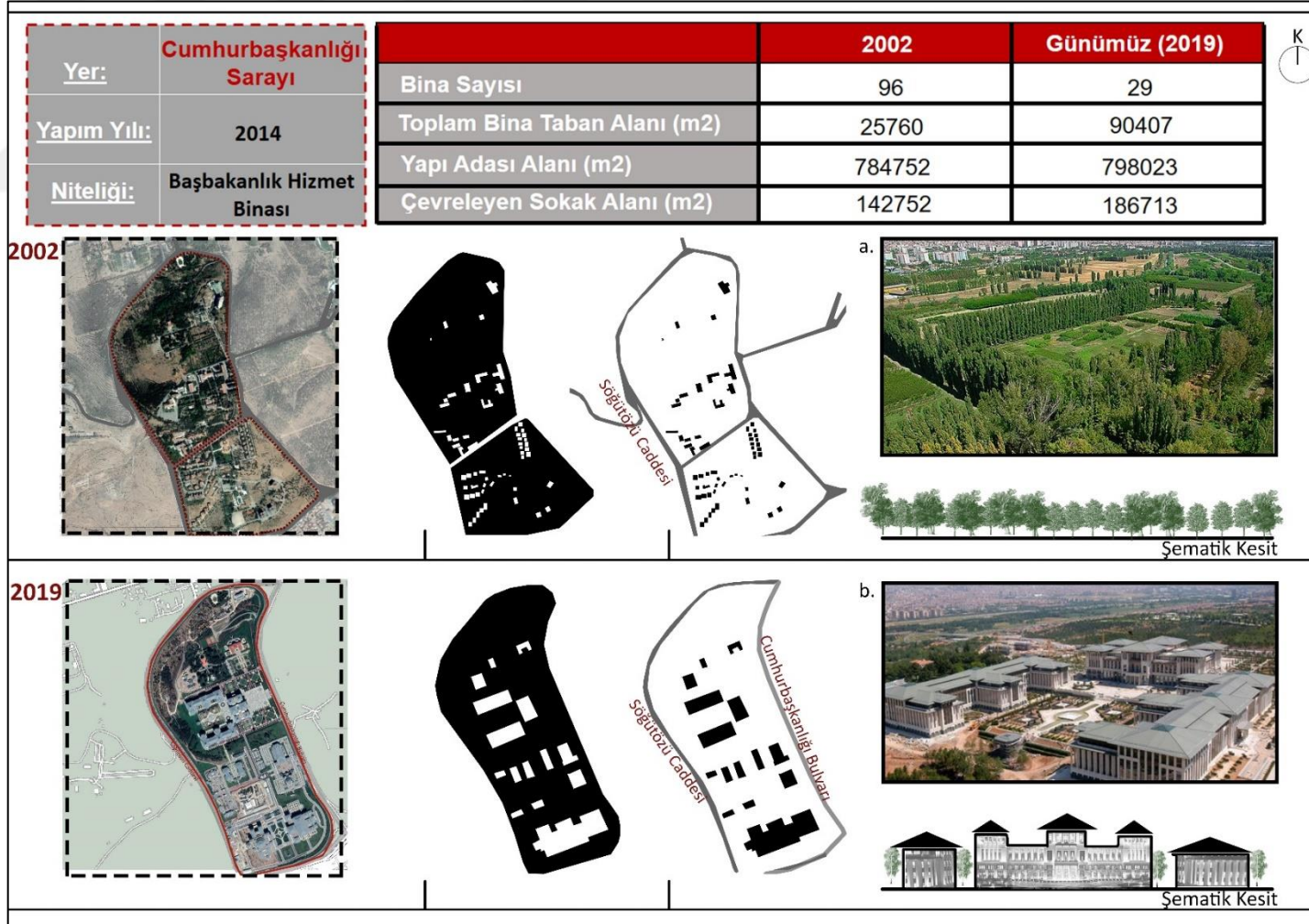
Cumhurbaşkanlığı Sarayı

2014 yılı itibariyle yerleşime geçen Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Atatürk Bulvarı aksınının uzandığı kentin bellek mekânlarından olan Atatürk Orman Çiftliği bölgesinin Cumhuriyet Dönemi karakterini değiştiren bir niteliğe sahip olmasından dolayı araştırılması önemlidir. Bu alan, Atatürk Bulvarı'nın Ulus Meydanı'ndan devam eden Gençlik Parkı ve Atatürk Kültür Merkezi'nin uzandığı aksta yer alan ve tarihi niteliğe sahip olan Atatürk Orman Çiftliği arazisinin bir bölümüne kurulmuştur (Şekil 5.106).

Şekil 5.106 : Cumhurbaşkanlığı Sarayı alanını gösteren anahtar harita.

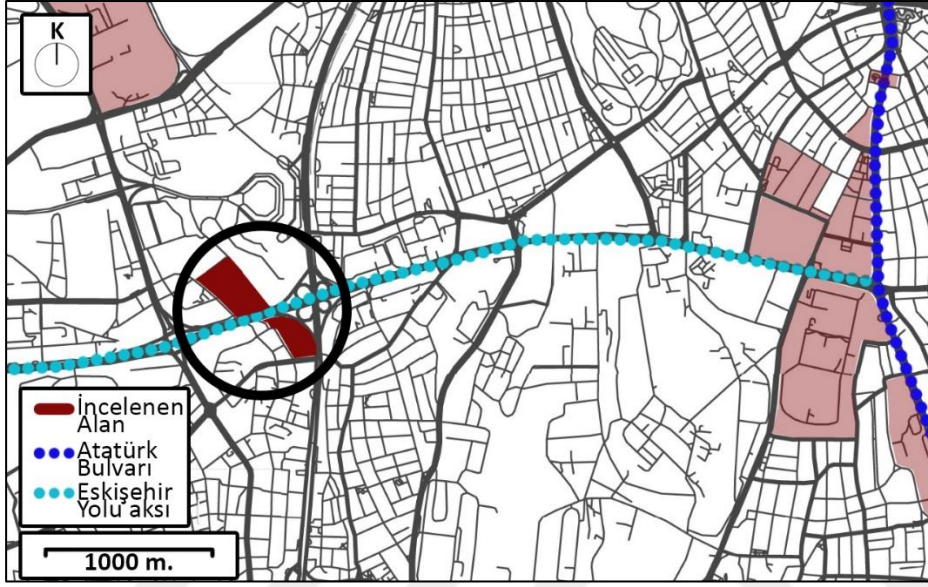
Şekil 5.107'de görüldüğü üzere, Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın yer aldığı kompleks 2002 yılında henüz yerleşim göstermemiş; alanda küçük ölçekli hizmet binaları ve yeşil alan dokusu dikkat çekmektedir. Ancak inşaatın tamamlanması ve yerleşimin fiilen başlamasıyla varlığını gösteren yerleşkenin 2019 durumuna bakıldığında, alana tamamen yayılan ve geçmiş duruma göre oldukça büyüyen ölçekte yapılaşma olduğu gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, bölgedeki yeşil alan dokusu azalmış; yerini yapısal ve hacimsel yoğunluğa bırakmıştır. Bu durum Şekil 5.107'deki şematik kesit ile okunabilmektedir. Komplekste yer alan yapıların tipolojik özellikleri tarihsel dönemdeki Çankaya Köşkü kompleksi ile karşılaştırıldığında, düşeyde ve yatayda yapısal boyutların büyüdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda, Cumhurbaşkanlığı Sarayı için paralel eksende Söğütözü Caddesi'ne alternatif Cumhurbaşkanlığı Bulvarı oluşturulmuştur. Bu kompleks, Başkent Ankara'nın biçimsel dönüşümü göz önüne alındığında önemli bir simgesel çıkarım olmaktadır.

Şekil 5.107 : Cumhurbaşkanlığı Sarayı Kompleksi'nin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-58; b.Url-59).

Armada ve Next Level Alışveriş Merkezleri çevresi

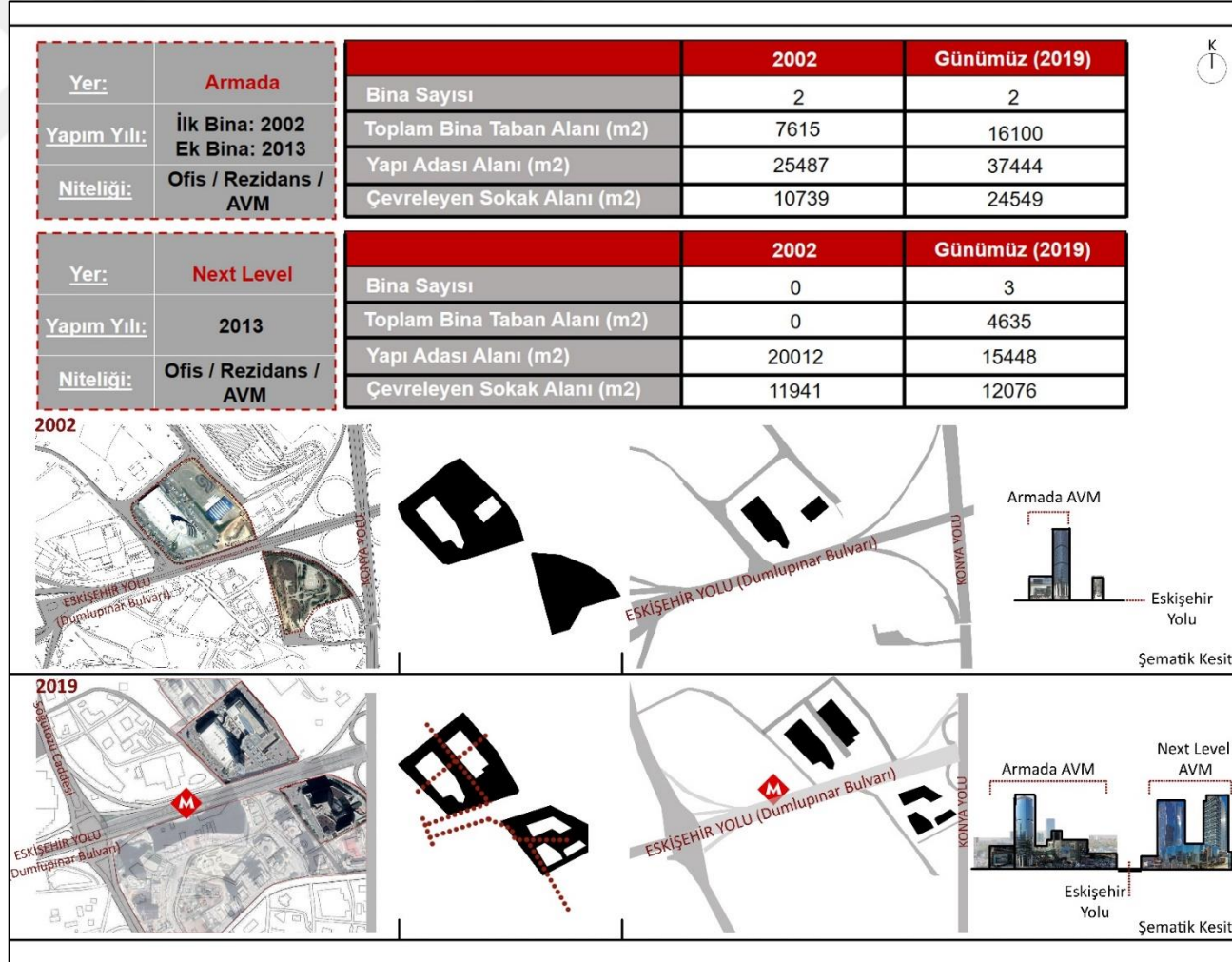
Kentin batı koridoru aksının başlangıç noktalarında yer alan bu yapılar, Başkent Ankara'daki biçimsel değişimin gözlemlenebileceği noktalardır (Şekil 5.108). Bu yapıların yer aldığı alan ve çevresinde yer alan binalar mekânsal nitelikleri itibariyle alışveriş ve ofis kullanımlarını içermektedir. Genel özellikleri itibariyle plaza özelliği gösteren bu bölgede, düşeyde yükselen mimari tasarımlar gözlemlenmektedir.

Şekil 5.108 : Armada ve Next Level AVM alanlarını gösteren anahtar harita.

2000'li yılların başlarında henüz kendini göstermeye başlayan rezidans ve plaza kültürü, gün geçtikçe artarak kentin tarihi bölgelerindeki ticari potansiyelin bu bölgelere kaymasına neden olmuştur. Şekil 5.109'da görüleceği üzere, 2002 yılında Armada AVM'nin henüz bir yapısı var iken, günümüze gelindiğinde bu yapının doğusuna bir yapı daha eklenip iki yapı arasında bir 'yaşam caddesi' oluşturulmuştur. Bununla birlikte, Armada AVM'nin güney bölgesinde yer alan ana yolun karşısına da Next Level AVM eklenmiştir. Bu eklemeler yıllar içerisinde de devam etmiş ve Eskişehir Yolu olarak tabir edilen Dumlupınar Bulvarı bir düşeyde yükselen ve yatayda da yayılımını sürdüren bir plazalar yolu haline dönüşmüştür.

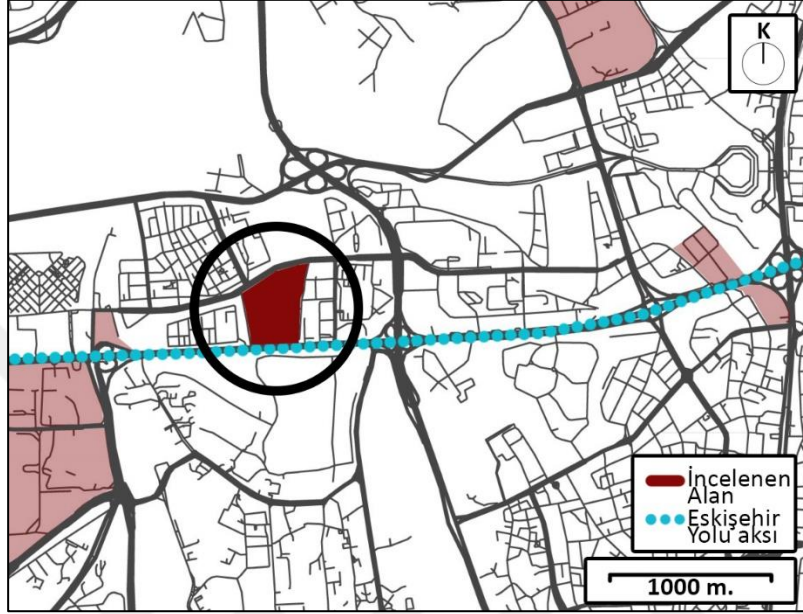
Bu iki alanın mimari özellikleri incelendiğinde, Atatürk Bulvarı'na kıyasla yapısal niteliklerin tamamen değişerek çelik ve cam özellikte yapıların yoğunluk gösterdiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, yükseklik algısı ve ölçek bütünüyle farklılaşarak batı aksında bir koridor etkisi oluşturulmuştur. Kentin tarihinden günümüze gelindiğinde, ortaya çıkan bu biçimsel dönüşüm morfolojik olarak önem taşımaktadır.

Şekil 5.109 : Armada ve Next Level AVM çevresi tipolojik analizi.

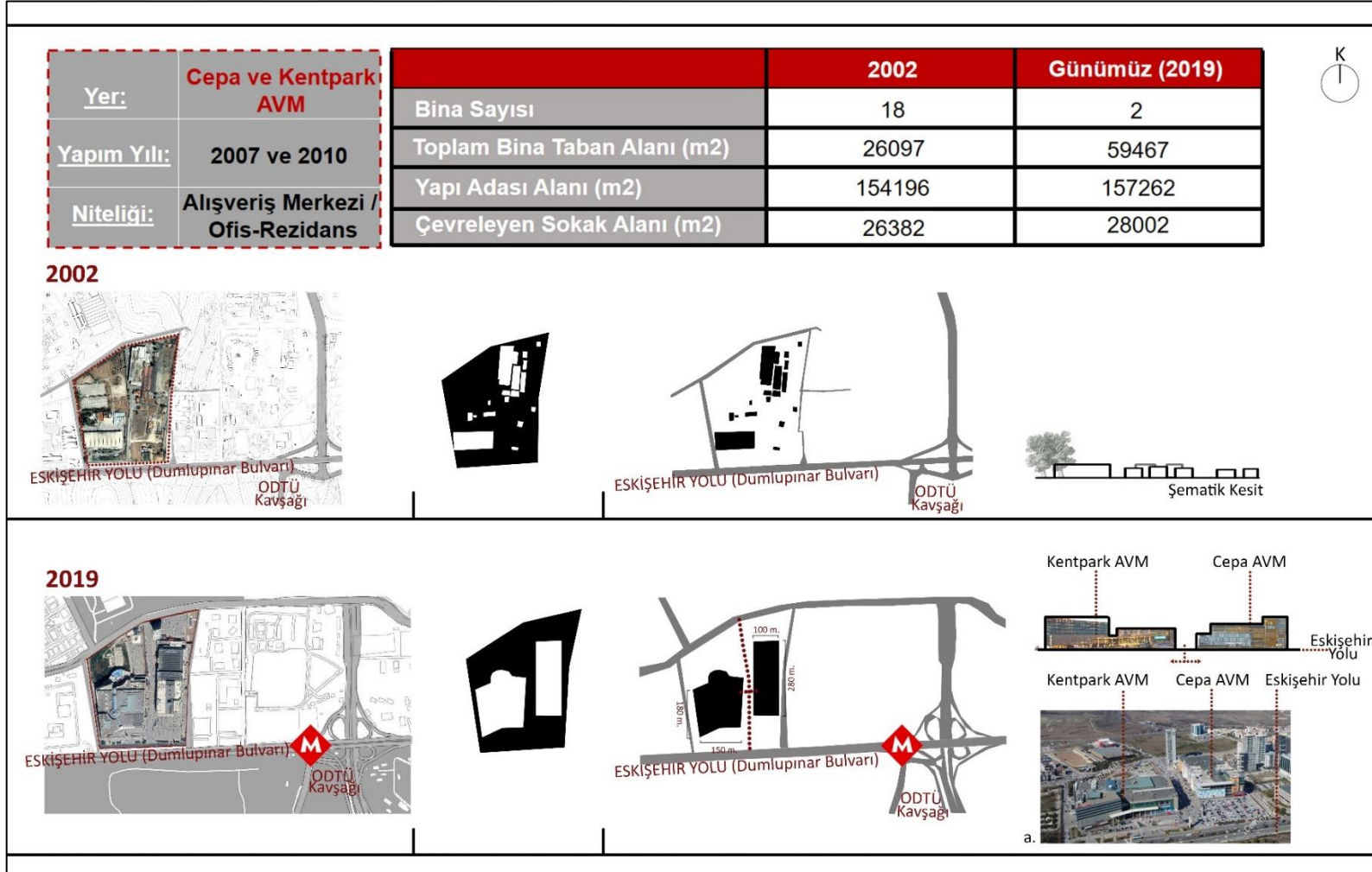
Cepa ve Kentpark Alışveriş Merkezleri

Eskişehir Yolu üzerinde ilk olarak Cepa AVM'nin kurulması ve ardından hemen doğusuna Kentpark AVM'nin konumlandırılmasıyla bir alışveriş merkezi kompleksi oluşturulan bölge Armada ve Next Level Alışveriş Merkezleri'nin 3 km. batısında yer almaktadır (Şekil 5.110).

Şekil 5.110 : Cepa ve Kentpark Alışveriş Merkezleri alanlarını gösteren anahtar harita.

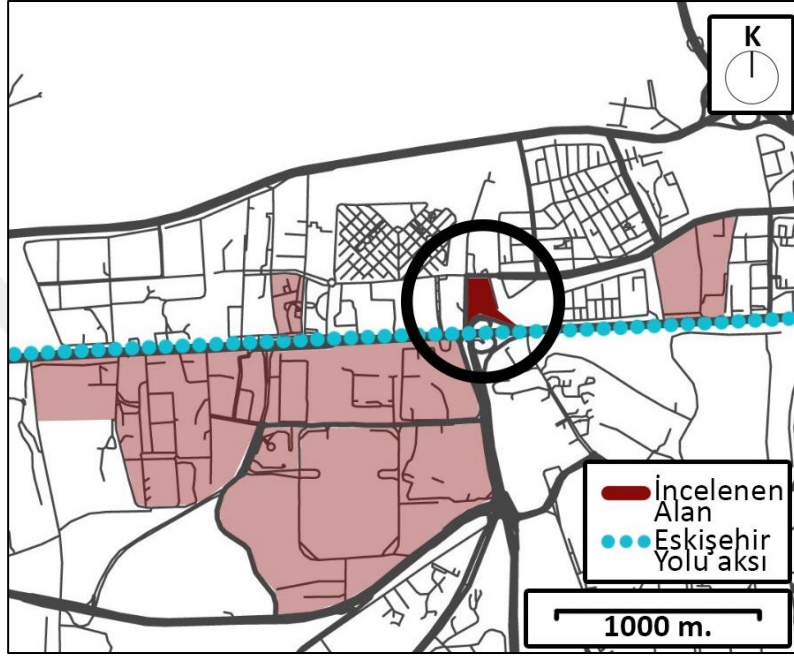
Yatay dikdörtgen prizmalar şeklinde bulundukları bölgeye yayılan bu iki yapı arasında da Armada AVM'de olduğu gibi bir geçiş aksı yaratılmıştır. Aynı zamanda, alanın ODTÜ'ye ve metro istasyonuna yakınlığı sebebiyle kentlinin gündelik hayatında potansiyel ifade ettiği alanda yapılan gözlemler sonucunda edinilmiştir. Bununla birlikte, Şekil 5.111'de görüldüğü üzere, 2002 yılında henüz bu tip bir yapılaşma yok iken batı aksında yer alan yapıların bir mekânsal nitelik bütünlüğü bulunmakta ve ölçekleri insan algısındadır. Ancak, alışveriş merkezi yapılarının hem mimari karakteri hem de yoğunlukları sebebiyle Eskişehir Yolu'nda ortaya çıkışları bu bulvarın ölçek algısını değiştirmiştir. Bununla birlikte, Atatürk Bulvarı'ndan batı aksına olan yönelim ile tarihe ait mimari nitelikler biçimsel bir değişim sürecini açıkça yansıtmaktadır. Cepa ve Kentpark AVM'lerin tasarımcıları tarafından yapılan açıklamalara göre, bu yapıların Eskişehir Yolu arteri ve Başkent Ankara için kentsel bir simge oluşturması hedeflenmiştir (Arkiv, Url-60). Bu durum, başkentin simgesel değerleri göz önüne alındığında tarihsel niteliklerin gelecekte değişime uğrayacağı savını ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 5.111 : Cepa ve Kentpark AVM tipolojik analizleri (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Url-61).

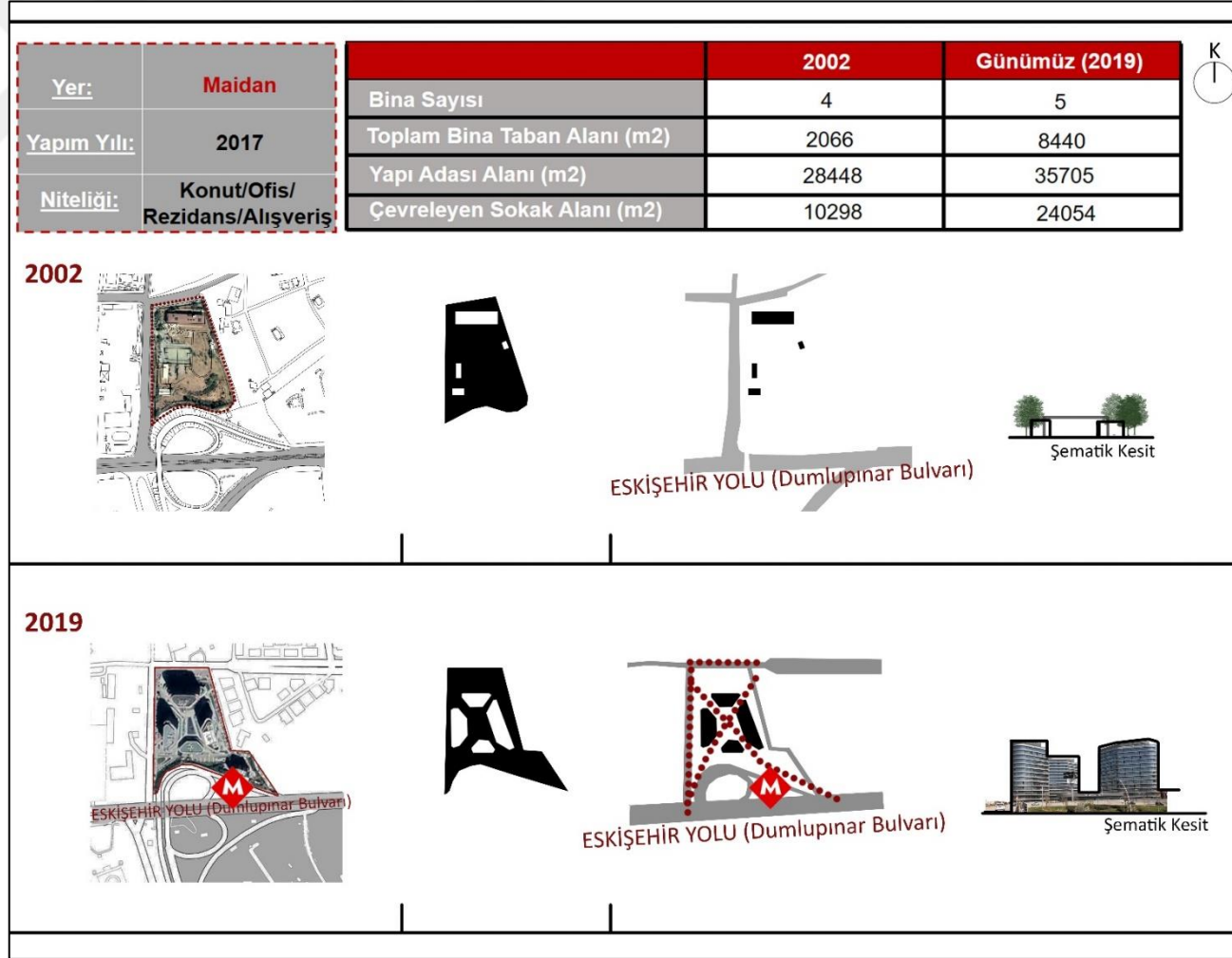
Maidan İş ve Yaşam Merkezi

Kentin meydanı olma sloganıyla tasarlanan bu yapı, Başkent'in batı aksında yer alan Cema ve Kentpark Alışveriş Merkezleri'nin 2 km. batısında konumlandırılmıştır (Şekil 5.112). Türkiye'nin en iyi ofis projesi özelliğine sahip olan bu yapının meydan oluşturma stratejisi ile gelişen tasarımı (Url-62), Ankara'nın tarihi meydanlarının nitelikleri ile karşılaştırıldığında yine biçimsel bir dönüşümü ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 5.112 : Maidan İş ve Yaşam Merkezi alanını gösteren anahtar harita.

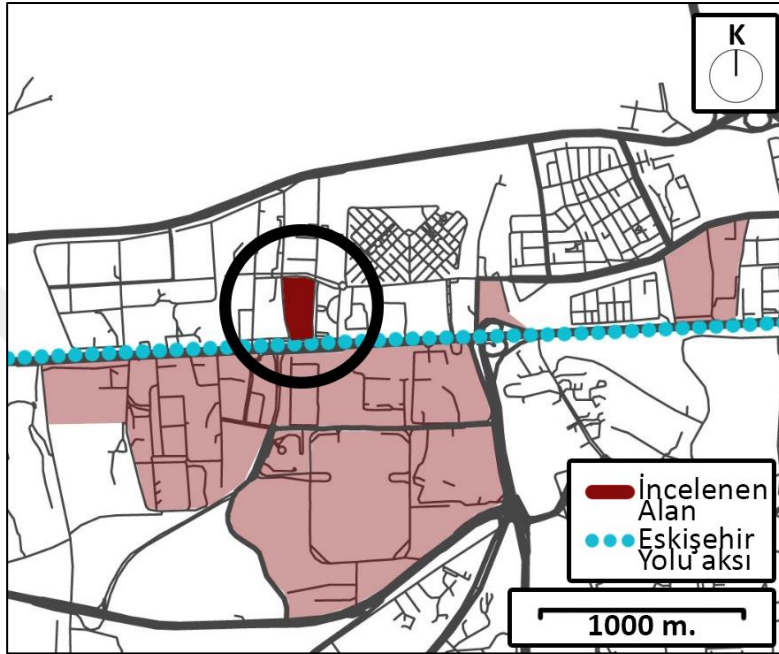
Yapının mimari özellikleri değerlendirildiğinde, bir avluyu oluşturan 3 yapı görülmekte ve bu avlunun meydan olarak tasarlandığı gözlemlenmektedir. Sözü geçen 3 yapı düşeyde yükselen ve yeni dönemin mimari uslubu ile tasarlanan özelliklere sahiptir. Yine, plazalar bütününe yansıtan bu alan kentin batı koridorunda yerini almakta ve alanda yapılan gözlemlerde kentlinin gündelik yaşamında sıklıkla varolmaktadır. Alışveriş birimleri ve kafe/restoranların olduğu bu alanda, aynı zamanda plaza katlarında ofisler tasarlanmıştır. Böylece, iş, ticaret ve sosyal yaşam bir bölge üzerine geliştirilmiş ve bu bölgenin biçimsel dönüşümü Atatürk Bulvarı'nın sahip olduğu mekânsal niteliklere kıyasla oldukça farklıdır. Şekil 5.113'teki şematik kesitlerden de görüleceği üzere, 2002 yılında insani ölçekte yapı ve yeşil alan dokusunun bulunduğu alanda 2019 yılına gelindiğinde yapının varlığı dikkat çekmekte ve alanın ölçeği değişmektedir.

Şekil 5.113 : Maidan ve çevresinin tipolojik analizi.

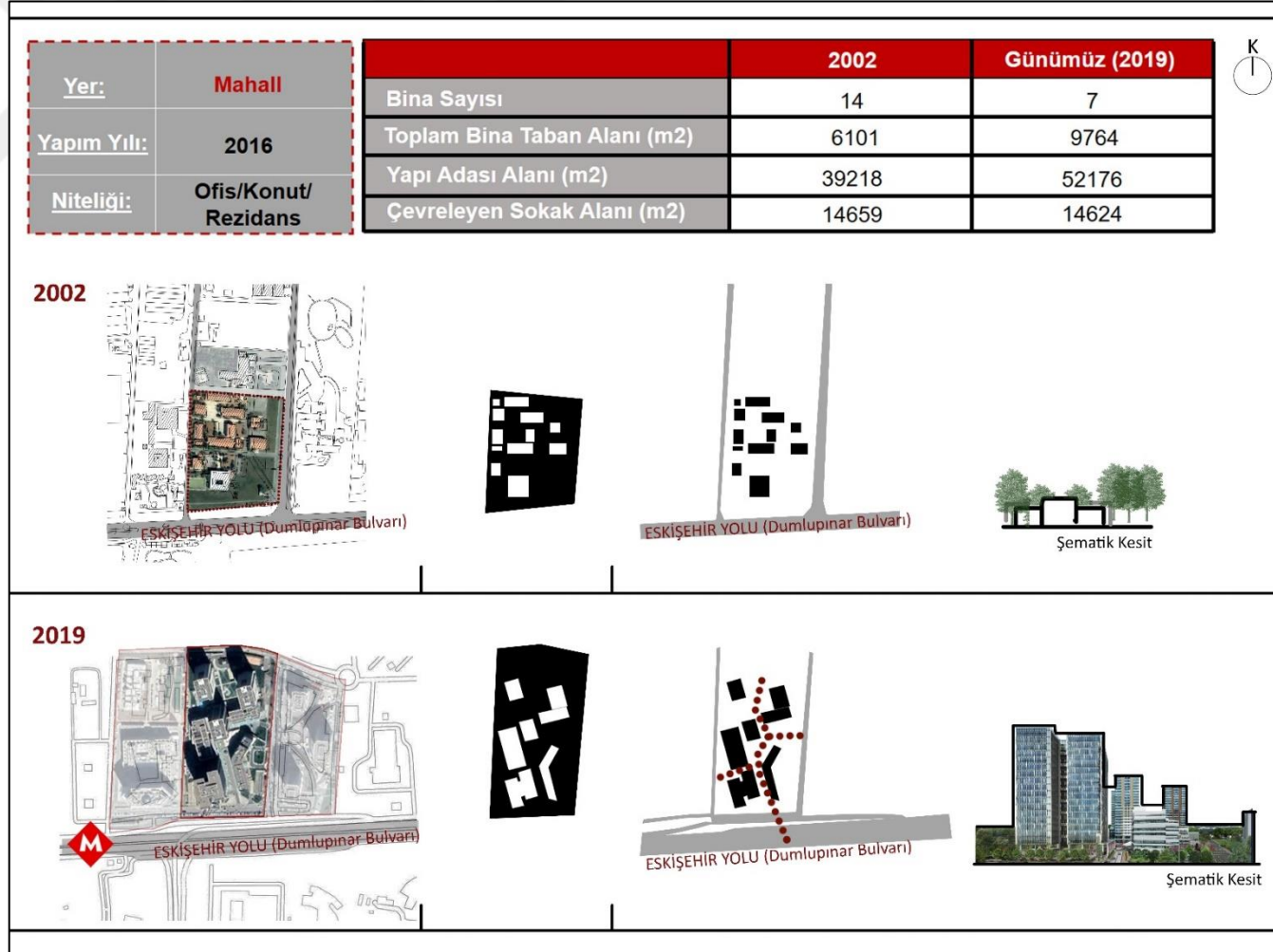
Mahall Ankara

Batı koridoru aksı Eskişehir Yolu'nda ofis, konut ve çarşı mekânsal nitelikleriyle oluşturulan yapı, Maidaan İş ve Yaşam Merkezi'ne 1.2 km. mesafede yer almaktadır (Şekil 5.114). Batı aksının plazalar bütünü olarak ön plana çıkmasında yerini alan Mahall'in tasarım stratejisinde, konumu itibariyle şehrin çeşitli olanaklarına erişilebilir noktada olmasından söz edilmektedir (Url-63).

Şekil 5.114 : Mahall Ankara alanını gösteren anahtar harita.

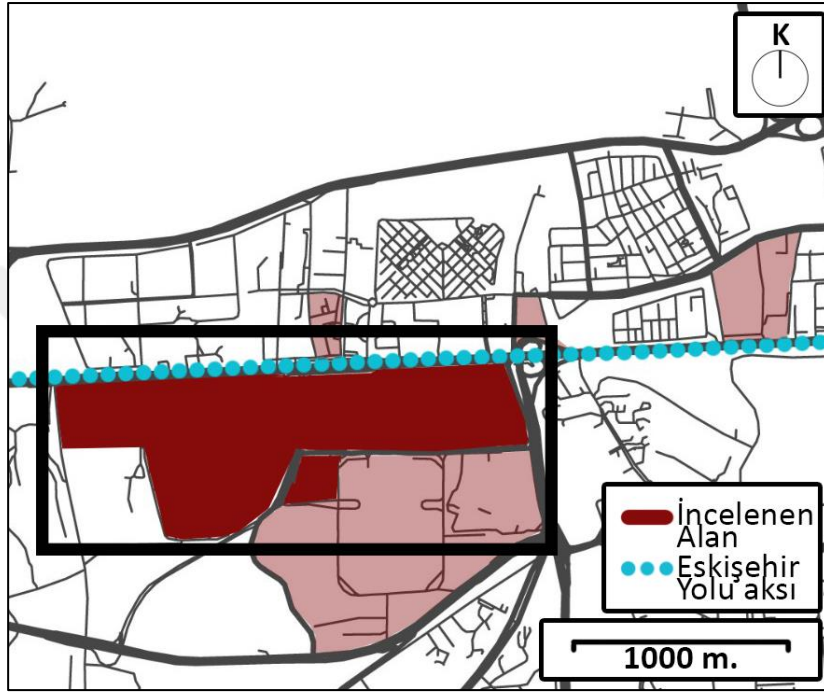
Şekil 5.115'ten görüleceği üzere, yapının kendini gösterdiği 2019 yılı için değerlendirildiğinde, düşey yönde ve çeşitli yüksekliklerde yükselen bloklara sahip yapılar bütünü görülmektedir. Ofis, alışveriş ve çarşı kültürünün oluşturulması hedeflenen bu projenin Atatürk Bulvarı'nda yer alan Anafartalar Çarşısı'nın yatay mimari özelliği ve bulvarda yer alan dükkanların ölçekleri ile karşılaştırıldığında yine kentin son dönemde gelişen biçimsel dönüşümü ön plana çıkmaktadır. Bu tasarımda, yapıların kendi içleri arasında bir sirkülasyon ağı geliştirilmiş ancak; yapılar bütünü düşeyde sahip olduğu yükseklik nedeniyle yine diğer batı koridoru yapılarında olduğu gibi bir dışa kapalılık durumunun söz konusu olduğu gözlemlenmiştir. Yapının oluşum gösterdiği ve konumlandırıldığı alanın 2002 yılı durumuna kıyasla ada alanının büyüdüğü Şekil 5.115'te görülmektedir.

Şekil 5.115 : Mahall ve çevresi tipolojik analizi.

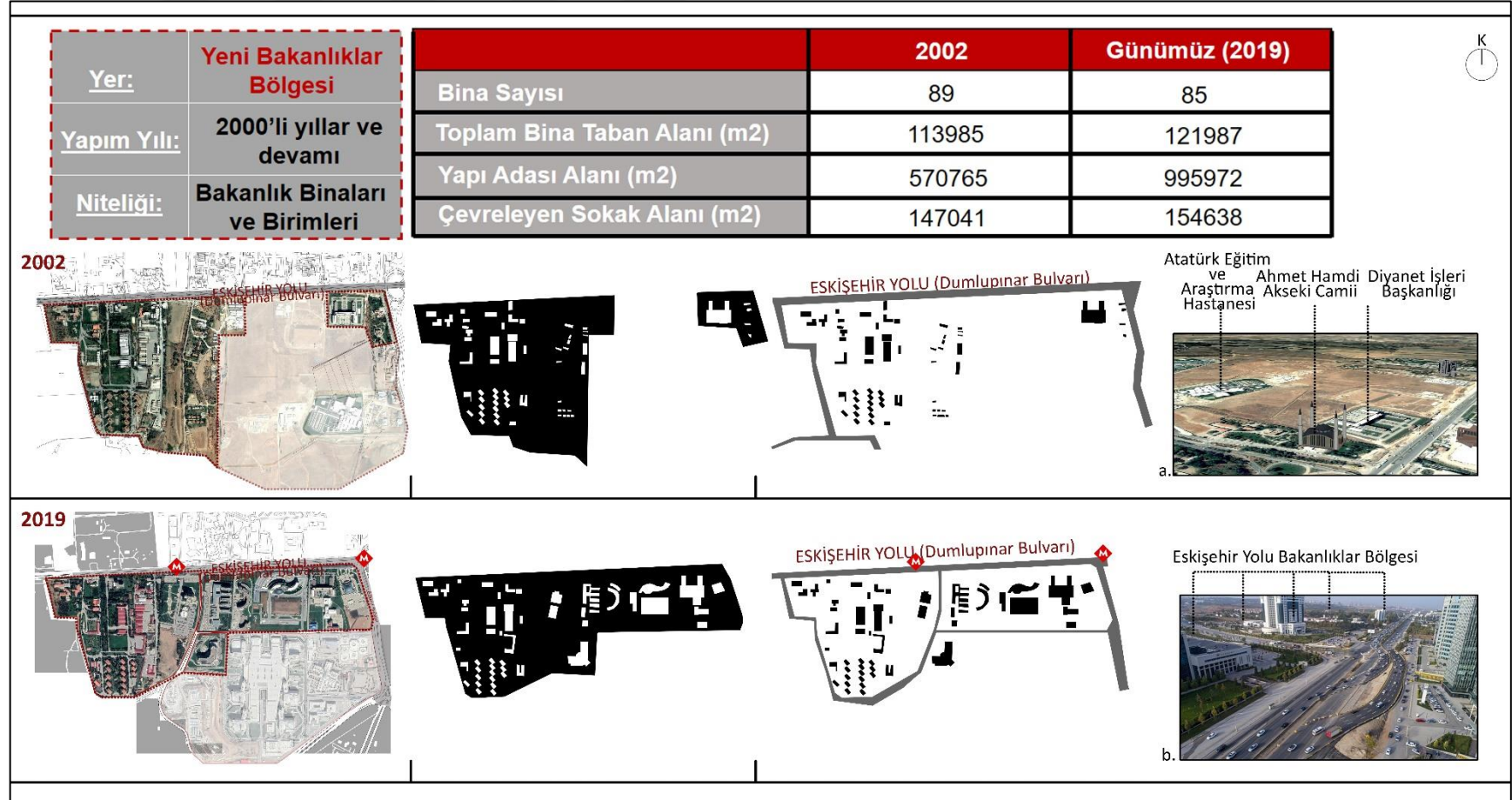
Yeni Bakanlıklar Bölgesi

Eskişehir Yolu’nun 2000’li yıllar sonrasında gelişen ticari, ekonomik ve sosyal karakteri devlet kurumlarının da konumlarını etkilemiş ve çoğu bakanlık binası bu arterde konumlandırılarak bir bölge oluşturulmuştur (Şekil 5.116). Bu bölgenin karşısında daha önce bahsedilen Mahall, Maidan gibi alanlar yer almaktadır. Eskişehir Yolu bu anlamda sözü geçen bölgeler için bir bağlantı niteliği taşımaktadır.

Şekil 5.116 : Yeni Bakanlıklar Bölgesi’ni gösteren anahtar harita.

Alanda yapılan gözlemlerde, günümüzde oldukça hızla gelişen Eskişehir Yolu aksında giderek yoğunlaşan bakanlık binaları ile bu arterdeki trafik yoğunluğunun da artmakta olduğu gözlemlenmiştir. Şekil 5.117’de 2002 yılında henüz oldukça yoğunlaşmayan bu bölge, 2019 yılına gelindiğinde hem ada alanı hem de bina sayıları ve alanı olarak artış göstermiştir. Bölgede hem bakanlık binaları hem de bakanlık hizmet birimleri yer almaktadır. Aynı zamanda bölgenin çevresinde Diyanet İşleri Başkanlığı’na ait Ahmet Hamdi Akseki Camii ölçeği itibariyle dikkat çekmektedir. Ayrıca, alanı çevreleyen noktalarda metro istasyonlarının varlığı alanı erişilebilir kılmaktadır. Bununla birlikte, bakanlık binalarının da incelenen diğer plaza yapılarına benzer nitelikte mimari özellikler ile tasarlandığı görülmüştür. Bu durum, Kızılay bölgesinde yer alan ve yatay mimari kararlara sahip olan tarihi bakanlıklar bölgesine kıyasla değerlendirildiğinde düşeyde gelişen bir biçimsel değişimi ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 5.117 : Yeni Bakanlıklar Bölgesi ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Google Earth görüntüsü; b.Url-64).

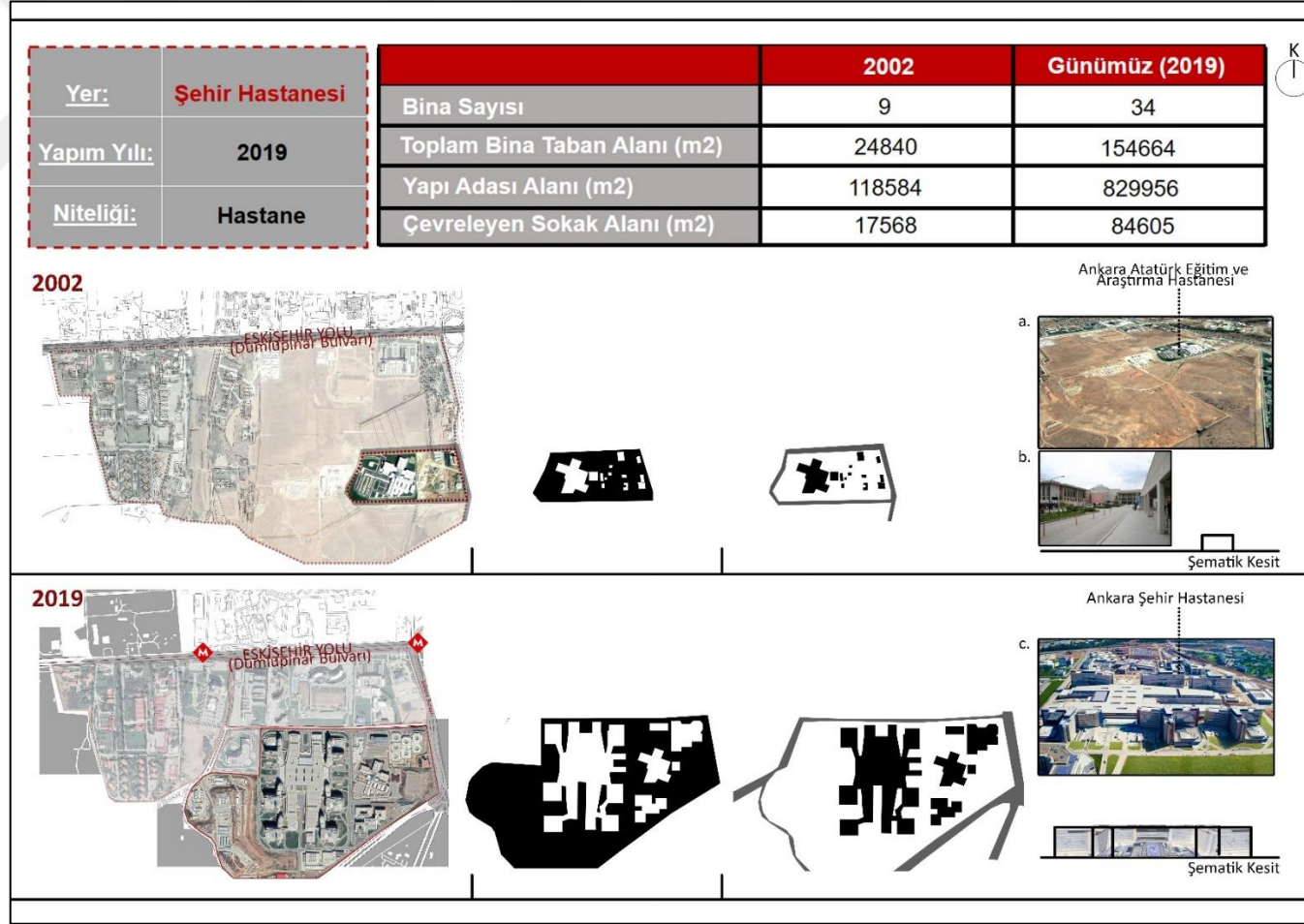
Şehir Hastanesi ve çevresi

Batı aksında yer alan ve Bakanlıklar bölgesinin hemen alt bölgesinde konumlandırılan Şehir Hastanesi 2019 yılında açılmıştır (Şekil 5.118). Yapının konumlandırıldığı arazide daha önce Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi yer alırken daha sonra bu hastane yeni yapılan komplekse dahil edilmiştir. Bir şehir hastanesi olarak tasarlanan bu kompleks iki noktada tartışılmayı gerektirmektedir. İlk olarak, şehir hastanesi olarak tasarlanan bu alanın şehrin yerleşim noktaları ile mesafelerinin yakınlık taşımamasıdır. Ancak bir diğer yandan ikinci olarak, alanın şehir olarak gelişen ve daha gelişmesi beklenen batı koridoru aksında yer alması tam da Başkent'in evrildiği durumu açıklamaktadır. Bu noktada bu alanın bölgesel ölçekte analizlerin son durağı olarak seçilmesi önemli olmuştur.

Şekil 5.118 : Şehir Hastanesi alanını gösteren anahtar harita.

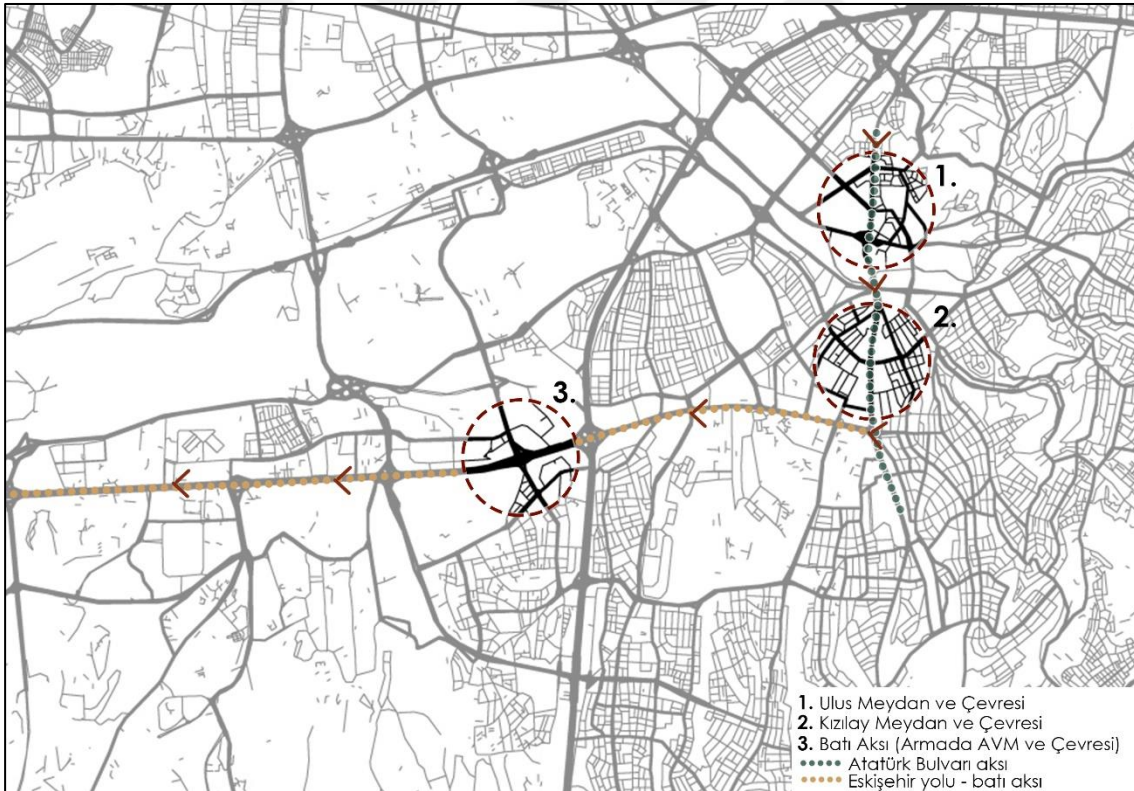
Atatürk Bulvarı'nın bitiş noktası olan Çankaya Köşkü kompleksinin sahip olduğu yapısal nitelikler ve arazi büyüklüğü göz önüne alındığında, batı koridoru aksının günümüzde 'şimdilik' bitiş noktası olan Şehir Hastanesi ve çevresini oluşturan yapısal nitelikler hem ölçekleri, hem hacimleri hem de biçimleri itibarıyla tarihi Ankara'dan oldukça farklıdır. Yapıya ait büyüklük ve biçim algısı Şekil 5.119'dan da görülmektedir. Bu kapsamda, Ankara'nın tarihsel aksı Atatürk Bulvarı ve yeni gelişen batı koridoru aksını temsil eden Eskişehir Yolu sahip oldukları mekânsal nitelikler, yapısal ilişkiler ve biçimsel karakterler bakımında oldukça farklı dönemleri temsil etmektedirler.

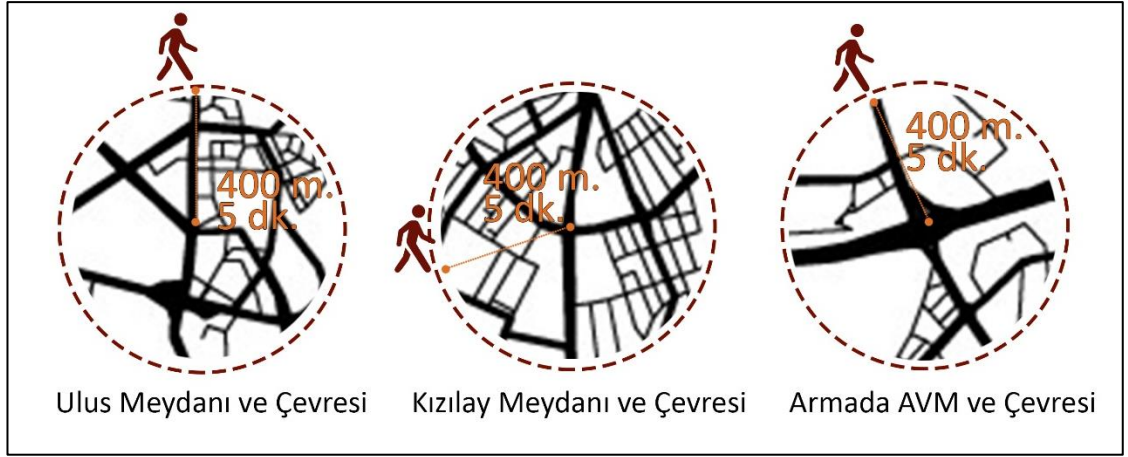
Şekil 5.119 : Şehir Hastanesi ve çevresinin tipolojik analizi (yazar tarafından oluşturulmuştur, a.Google Earth görüntüsü; b.Url-65; c.Url-66).

5.3.1.2 Kentin belirlenen odak alanlarında tipolojik analizin gerçekleştirilmesi

Yapılan bölgesel analizler sonucunda, Ankara'nın meydanları ve çevresini oluşturan mekânsal niteliklerin hem biçimsel hem de yoğunlukları itibariyle değişim içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, Atatürk Bulvarı'nın başlangıç noktası olan Ulus Meydanı ve çevresi, sonrasında gelişen Kızılay Meydanı ve çevresi ile sonrasında kente eklemlenen batı koridoru aksı Eskişehir Yolu'ndaki dönüşümü başlatan Armada AVM ve çevresi bu başlık altında tipolojik olarak incelenen pilot alanlar olmuştur (Şekil 5.120). Bu 3 pilot bölge belirlenirken Atatürk Bulvarı ve yeni gelişen batı koridoru aksını başlatan ve dönüştüren alanlar etkili olmuştur. Bu alanlara ait 2002 ve 2019 halihazır haritaları üzerinden kentsel bileşenlerin analizi gerçekleştirilmiş ve hava fotoğraflarıyla karşılaştırılmıştır. Buna yönelik belirlenen 3 pilot bölgenin binaları, kentsel adaları ve yolları ile 400 metre'lik bir yürüme mesafesindeki yarıçapta analizi gerçekleştirilmiş ve sayısal olarak tablolatırılmıştır (Şekil 5.121).

Şekil 5.120 : Analiz edilen 3 pilot bölgenin kent içerisindeki konumları.

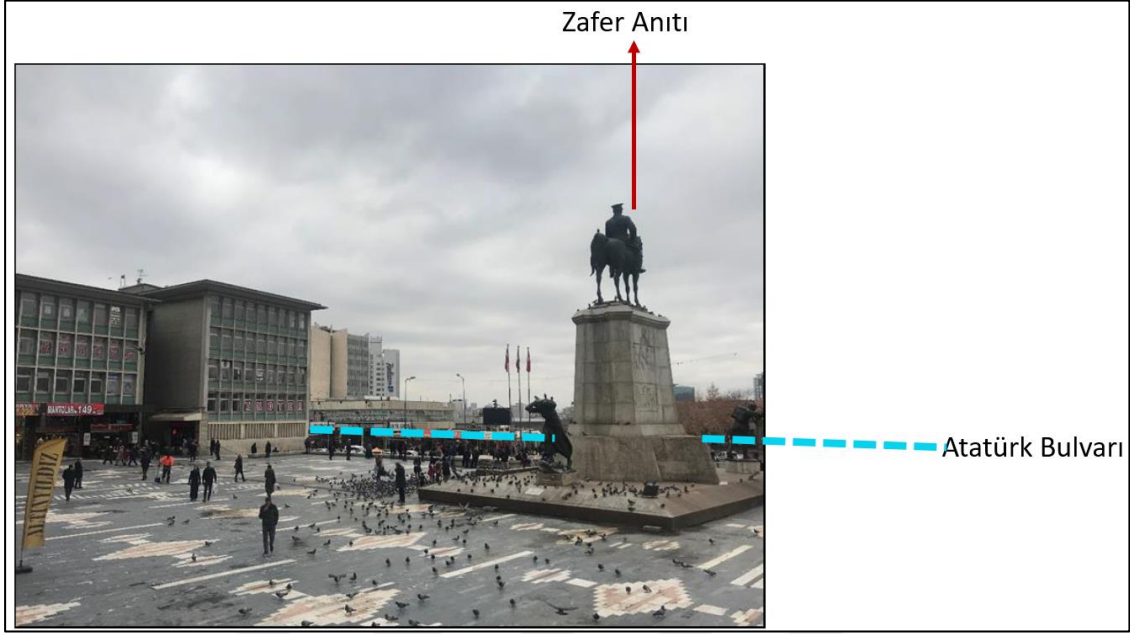
Şekil 5.121 : Belirlenen 3 pilot bölgenin 400 metre'lik yarıçaptaki sınırları.

Odak I : Ulus Meydanı ve çevresi

Ulus, 1924-25 yıllarında oluşturulan Lörcher Planı ve 1927-34 Jansen Planı mekânsal kararlarında kentin yönetim aksı olarak geliştirilen Atatürk Bulvarı üzerinde yer almaktadır. Erken Cumhuriyet Dönemi'ne dair temsil yapıları içerisinde barındıran bu bölge, Cumhuriyet'in ilanından itibaren uzun yıllar boyunca Ankara'nın merkez noktası olma özelliğini taşımıştır. Bölgede çok sayıda ticari, kültürel ve yönetim binalarının yer alması kentlilerin bu bölgeyi kentsel merkez olarak kullanmalarında etkin bir öneme sahiptir. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı itibarıyla bürokratik ve politik anlamda merkez özelliği kazanan Ulus, I. Ve II. Meclis Binaları'nın da bu bölgede yer almasıyla birlikte Cumhuriyet'in temsil bölgesi olma niteliği göstermiştir. Bununla birlikte, Zafer Anıtı'nı da içerisinde barındıran Ulus Meydanı ve çevresinde yer alan tarihi yapılar ile Ulus, Cumhuriyet Dönemi'ne dair izler barındırmaktadır (Şekil 5.122).

Son yıllarda Cumhuriyet Dönemi'nin temsil mekânlarına yapılan müdahalelerde Ulus bölgesinde de çok sayıda bina tahrip olmuş ve yıkılmıştır. Gerçekleştirilen bu müdahaleler kentte mekânsal değişimlere neden olurken aynı zamanda kentin morfolojisini de etkilemektedir. Bu durumu yapılar ve değişen çevresi ile analiz etmek tipomorfolojik bir yaklaşım ile değerlendirme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda, kent oluşumunun tarihi planlar ile üst ölçekten incelenmesi ve kentin büyüme süreçlerinin mekân dizim yöntemi ile analizinden elde edilen veriler ışığında kentin ilk merkez noktalarından olan Ulus'un değişim ve dönüşüm süreci belirlenen pilot bir alan üzerinden tipomorfolojik olarak analiz edilmiştir. Odaklanılan pilot alan,

son yıllarda kentsel değişim projelerinin hedefinde olan Ulus Meydanı ve çevre yapıları olmuştur.

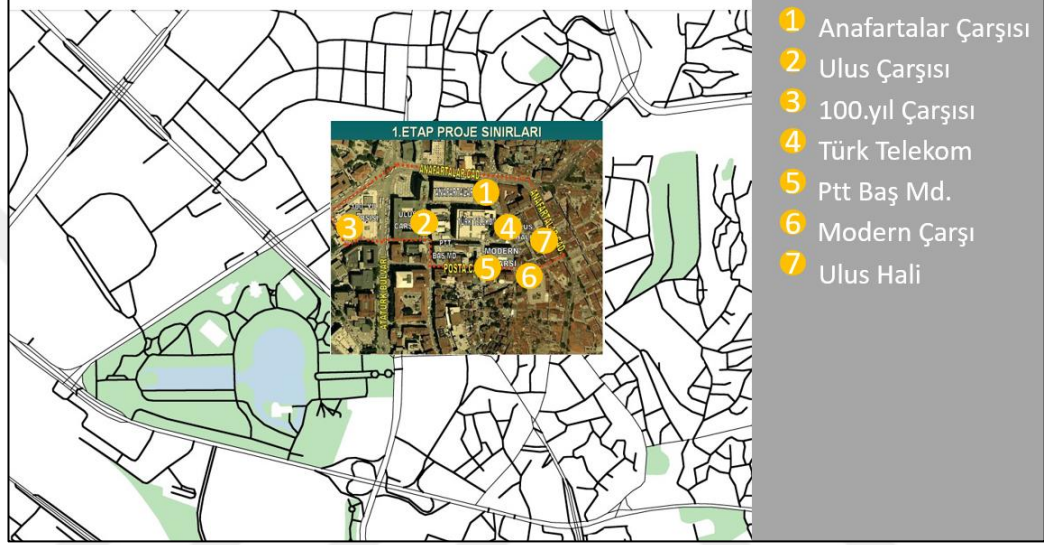

Şekil 5.122 : Ulus Meydanı ve Zafer Anıtı (yazar arşivi, 2020).

Ulus Meydanı ve çevresindeki yapılar Başkent Ankara'nın tarihi geçmişini yansıtan yanı sıra kentin mimari, ekonomik, kültürel ve sosyal karakterini de nesilden nesile aktaran birer ayna görevi üstlenmektedirler. Aynı zamanda, Ulus bölgesinin ticari merkez olma özelliğini de güçlendiren bu yapıların kentteki biraradalığı kentin bütünlüğü ve ortak kültürel mirası ifade eden kimlikleri açısından önem taşımaktadır. Yeni dönemde, bu bölge için geliştirilen tasarımlar Ankara için hem kentin mekânsal düzeninde fiziksel değişimlere neden olurken hem de kent morfolojisinde sosyal, kültürel ve mimari dönüşümlere sebebiyet vermektedir. Bu nedenle, alanda gerçekleşen dönüşümlerin belirlenen yarıçap ile tipolojik analiz süreci, hem Ulus bölgesinin kent için merkezîyet anlamı ifade eden karakterinin sorgusu hem de kentin bütüncül ifadesi için önem taşımaktadır.

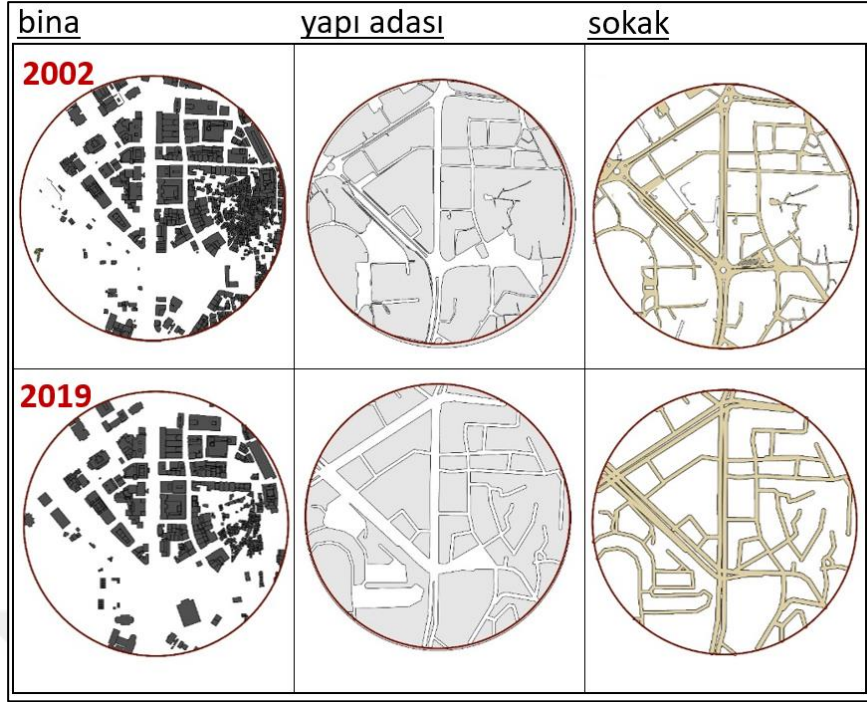
2000'li yıllardan itibaren Ulus tarihi kent merkezi üzerine geliştirilen yeni planlama kararları ortaya konulmuştur. 2004 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Projesi kamuoyuna açıklanmıştır. Bu proje ile Ulus'un varolan meydanındaki çok sayıda tarihsel nitelikli yapıların yıkılıp yerine büyük bir ticari kompleks ve yeşil bir kent meydanı tasarlanması amaçlanmıştır. Söz konusu projeden etkilenmesi düşünülen yapılar; Anafartalar Çarşısı, Ulus Çarşısı, 100.Yıl Çarşısı, Türk Telekom Binası, PTT Baş Müdürlüğü, Modern Çarşı ve Ulus

Hali'dir (Şekil 5.123). Bu proje, Ulus'ta Cumhuriyet'in ilanından itibaren varolan ve günümüze aktarılan tarihsel nitelikte birçok anlamı içerisinde barındıran yapıları açıkça etkilemekte ve Cumhuriyet'in Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan temsil aksını değiştirmektedir. Bu nedenle, bu proje çerçevesinde yer alan ve tahrip olmaya başlamış yapıların değişim süreçlerinin tipomorfolojik ölçekte incelenmesi bir temsil mekânının devamının niteliği için önem taşımaktadır. Projenin güncel olarak akıbetinin belirsizliği de gündemde olan bir konudur.

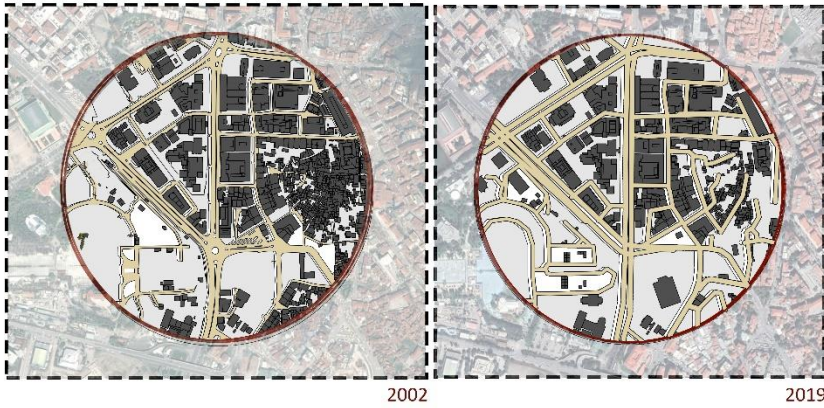
Şekil 5.123 : Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Projesi etki alanları.

Gerçekleştirilen analizlerde kent bileşenleri 2002 ve 2019 yılları için değerlendirilmiştir (Şekil 5.124). Sözü geçen kentsel ögeler 400 m. yürüme mesafesindeki yarıçap içerisine konumlandırılan alanda yer alan binalar, yol dokusu ve kentsel adalardır. Çalışma alanında 2002 yılında 657 olan bina sayısının 2019 yılında 335'e düştüğü, 37 olan parsel sayısının ise 21 olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 5.125). Bu durum bölgede 2019 yılına gelindiğinde çeşitli uygulamaların kendini gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte bir diğer önemli nokta ise, her iki yılda da en yüksek bina alanına sahip olan yapı 4837 m² ile Ulus İşhanı'dır. Analizi yapılan kentsel bileşenler birlikte değerlendirildiğinde, Ulus Meydanı'nın varlığını çevresindeki yapılarla birlikte koruduğu ancak mekânsal düzende 2002 yılında alanın doğu kısmında yer alan çarpık yapılaşma alanlarının 2019 yılında sayıca azaldığı gözlemlenmektedir.

Şekil 5.124 : Ulus, pilot bölge, kentsel bileşenlerin tipolojik analizi.

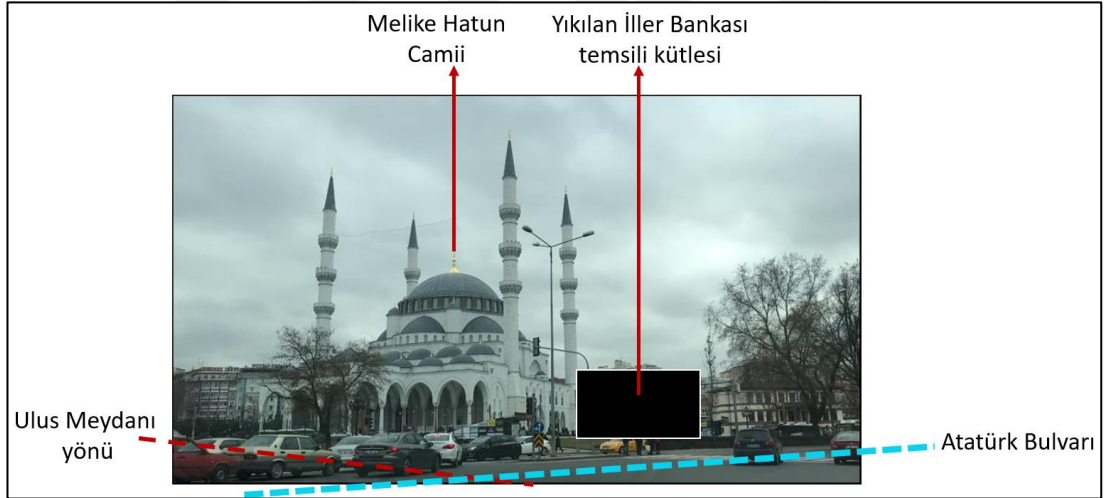
Ulus Meydanı ve Çevresi		
	2002	Günümüz (2019)
Bina Sayısı	657	335
Toplam Bina Alanı (m2)	199767	181719
En Düşük Bina Alanı (m2)	14.9	15.97
En Yüksek Bina Alanı (m2)	4837	4837
Ortalama Bina Alanı (m2)	304	542
Ada Sayısı	37	21
Toplam Ada Alanı (m2)	357885	335710
En Düşük Ada Alanı (m2)	892	2947
En Yüksek Ada Alanı (m2)	109207	106833
Ortalama Ada Alanı (m2)	9672	15986
En Yüksek Yol Genişliği (m)	55.28	39
En Düşük Yol Genişliği (m)	2.72	5
Toplam Yol Alanı (m2)	91962	78536

Şekil 5.125 : Ulus, pilot bölge değişimlerine ait sayısal veriler.

Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Projesi içerisinde yer alan ve projeden etkilenecek yapıların yanı sıra bölgede projenin çıkışı ile paralel zamanlarda gelişen yeni dönüşümler de meydana gelmiş ve bölgesel analizlerde de bahsedilmiştir. Bu durumu başlatan ve toplumun tarihsel bilincini sorgulatan başlıca müdahalelerden ilki İller Bankası'nın tahrip ve yıkım süreci olmuştur. Aynı zamanda kentsel yenileme projesi kapsamında kentsel sit alanı içerisinde yer alan ve tescilli bir yapı olan Ulus İşhanı binası için de yıkım kararının bulunduğu tespit edilmiş ancak; şehrin siyasi yönetim sisteminin değişmesi dolayısıyla projenin akıbeti belirsiz bir aşamaya geçiş yapmıştır.

Yapılan analizler ile, tarihi kent merkezi Ulus'ta gerçekleştirilmesi düşünülen yenileme projesi ile birlikte değişecek olan yapı ölçeği ve niteliği kent merkezinin tarihsel niteliğini ve günümüz kullanımlarını etkileyecek olup, mimari ölçekte de tarihsel tasarım kararlarından oldukça farklı nitelikte yapılar bütünün ortaya çıkması beklenmektedir. Bu kapsamda, Cumhuriyet dönemini yansıtan mimari üslupların yerini günümüzde ölçek ve nitelik karmaşası ile inşa edilen yapılar alacaktır (Şekil 5.126).

Şekil 5.126 : Yıkılan İller Bankası arazisi üzerine konumlandırılan Melike Hatun Camii (yazar arşivi, 2020).

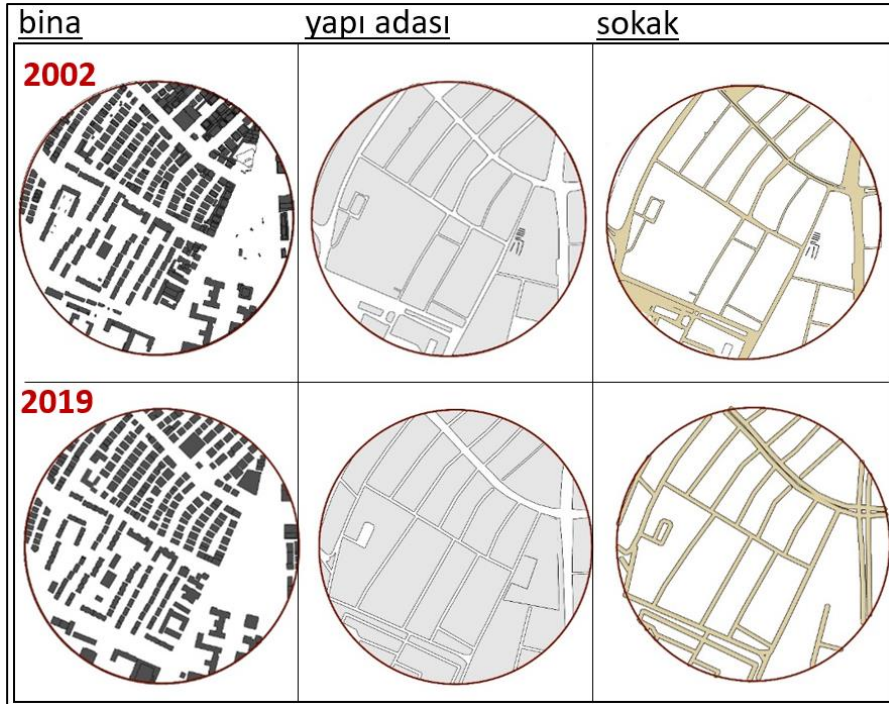
Odak II : Kızılay Meydanı ve çevresi

Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan ve Ulus'tan sonra kentin yeni merkezi kabul edilen Kızılay bölgesi, Jansen Planı'nda bir merkez olarak ele alınmamış ancak bakanlık binalarının bu bölgeye taşınmasıyla birlikte bürokratik ve politik olarak bir merkez olma özelliği taşımaya başlamıştır (Bayraktar, 2013). Kızılay Meydanı ve çevresinde yer alan Güvenpark ile Atatürk Bulvarı'nın devamındaki bürokratik nitelikte yapılar, bu bölgenin Cumhuriyet Dönemi sonrasını yansıtan karakterini güçlendirmiş ve kent

için Ulus'un devamında yer alan yeni yaşamı temsil etmiştir. Bu dönemde, özellikle Güvenpark ve çevresi Atatürk Bulvarı'nın kamusallığını güçlendiren bir özelliğe sahip olmasının yanı sıra, kent içerisinde yer alan konut dokusu ile bürokratik karaktere sahip devlet yapıları arasında bir geçiş niteliği sağlamaktadır.

1960'larda Kızılay, yeni meclis binasının bu bölgede yer alması ile gelişimini güçlendirmiş; sonraki yıllarda, Yücel-Uybadın planlama kararlarının etkisini göstermesiyle Kızılay bölgesi öngörülemeyen bir şekilde değişime uğramaya başlamıştır. Bu değişimler; yol, kaldırım ölçüleri, ağaç sökümü gibi süreçler ile başlamış ve meydanın fiziksel karakterini etkilemiştir. Sonrasında devam eden, Güvenpark'ın büyük bir bölümünün dolmuş duraklarına tahsis edilmesi ile meydanın kamusal niteliği değişmiş ve 1979 yılında Kızılay binasının yıkılması ile ise meydanın hem tipolojik hem de simgesel karakteri kaybolmuştur (Bayraktar, 2013).

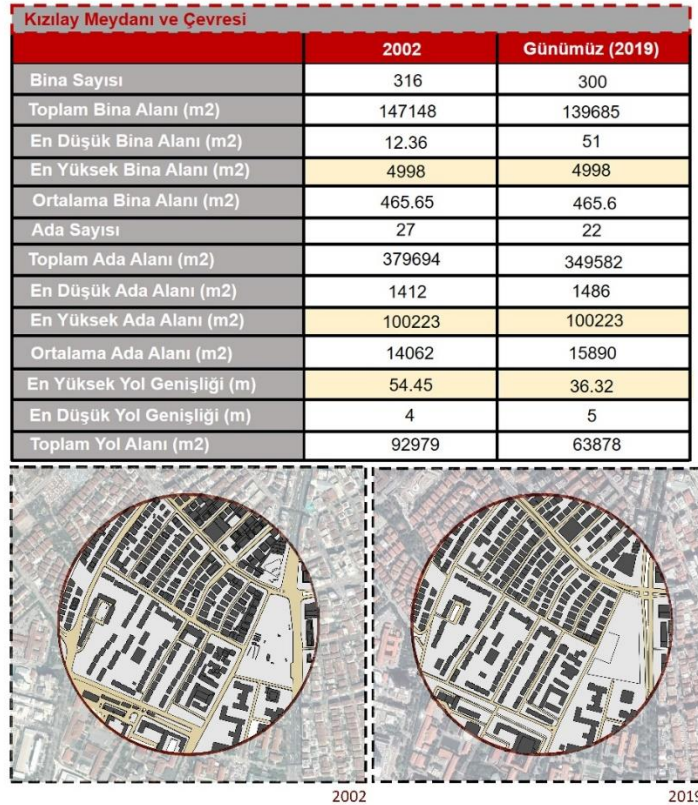
Bu kapsamda çalışmada Kızılay bölgesi içerisinde kentsel bileşenleri ele alınan pilot bölge, Güvenpark'ın geçiş noktası olma özelliğinin değerlendirilebileceği ve eski Kızılay binası yerinin de çevresel koşullarıyla birlikte analiz edilebileceği; aynı zamanda da tarihte bu bölgede sözü geçen konut alanlarını ifade eden günümüzde ise kentsel dönüşüm projelerinin hedefinde olan Kızılay Meydanı ve Saraçoğlu Mahallesi yakın çevresidir (Şekil 5.127).

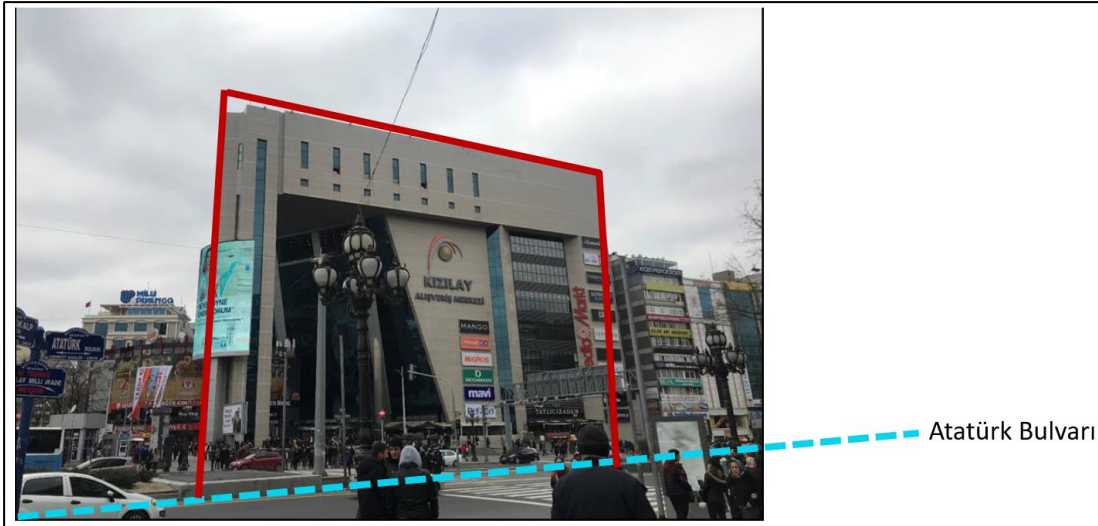
Şekil 5.127 : Kızılay, pilot bölge, kentsel bileşenlerin tipolojik analizi.

Bölgede gerçekleştirilen kentsel analizler ile, 2002 yılında 316 olan bina sayısının 2019 yılında 300'e düştüğü gözlemlenmekte, en yüksek bina alanı statüsünü ise her iki yıl için de 4998 m2 ile T.B.M.M. Meclis Binası korumuştur (Şekil 5.128). Yol dokusunda önemli bir değişim olduğu gözlemlenmiş, 2002 yılında 54.45 m olan en geniş yol ölçüsü 2019 yılında 36.32 m.'ye düşmüştür. Çalışılan alandaki bina dokularının 2002 ve 2019 yılları arasında önemli ölçüde aynı kaldığı ancak; Kızılay Meydanı'nın simge yapısı olan Kızılay Binası'nın yerine Kızılay Alışveriş Merkezi'nin tasarlanması ve 2019 yılında kentteki yerini almış olduğu görülmektedir (Şekil 5.129). Bu durum kentsel ve mimari ölçekte tartışılması gereken kritik bir dönüşümdür.

1990'lardan sonra ticari ve kültürel merkez olma özelliğini büyük ölçüde yitiren Kızılay bölgesi, yoğunlukla ulaşımın geçiş noktası olarak kullanılmaya başlanmış ve günümüzde de bu özelliğini sürdürmektedir. Kızılay Meydanı ve çevresinin tarihten bugüne kadar kentsel bir merkez olma niteliğini sağlayan en büyük etmenlerden biri bu bölgenin kamusal olma karakteri iken, yeni gelişen yapılar ve fiziksel dönüşümleri ile Kızılay'ın kamusal niteliği azalırken merkez olma statüsü de kentin hızla batıya doğru uzamasıyla gitgide kaybolmaktadır.

Şekil 5.128 : Kızılay, pilot bölge değişimlerine ait sayısal veriler.

Şekil 5.129 : Kızılay AVM Binası ve Kızılay Meydanı (yazar arşivi, 2020).

Kızılay Meydanı ve çevresinde gelişen fiziksel değişimlerin yanı sıra, bu bölgede mahalle ve konut dokusunun halen gözlemlenebileceği ve kent merkezinde yer alması sebebiyle Ankara'nın mimari tarihi açısından önemli olan Saraçoğlu Mahallesi (Şekil 5.130), bugünkü adıyla Namık Kemal Mahallesi de Kentsel Dönüşüm Projesi adı altında değişimin odağında olup tüm çevresiyle yeniden değerlendirilmesi gereken bir noktadır. Bu projenin etki alanları, direkt olarak Kızılay Meydanı, Kumrular Caddesi ve Saraçoğlu Mahallesi'dir (Şekil 5.131).

Şekil 5.130 : Saraçoğlu Mahallesi bina tipolojisi (yazar arşivi, 2020).

Şekil 5.131 : Saraçoğlu Mahallesi ve çevresi.

Gündemde olan ancak gelişimi konusunun belirsiz olduğu yeni proje önerisinde görülmektedir ki, geleneksel Türk evi temasında yapılmak istenen bir tasarım söz konusudur (Şekil 5.132). Bu durum, Saraçoğlu Mahallesi'nin henüz yaşamını devam ettiren karakterini göz ardı etmenin yanı sıra, kent morfolojisini de etkileyen ve dönüştüren bir süreç olacaktır.

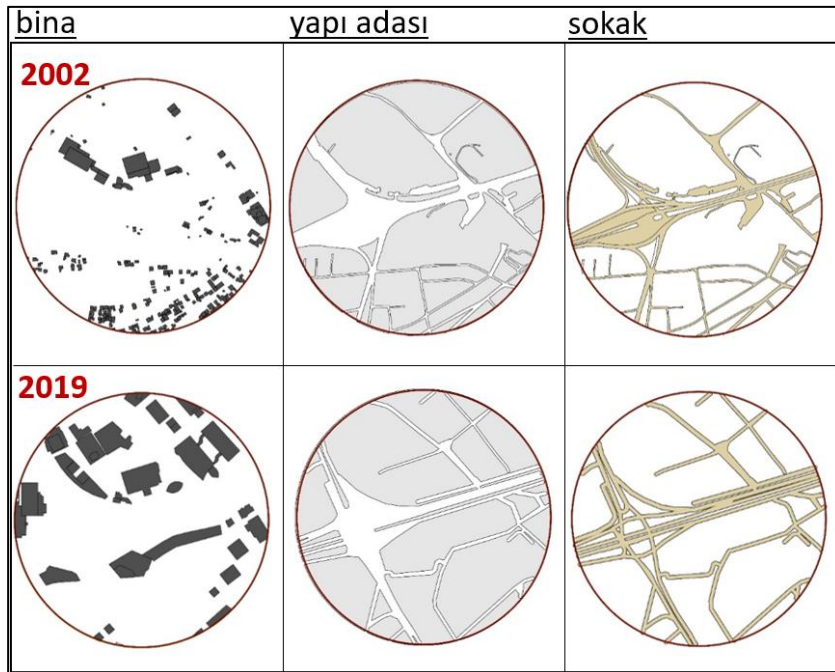

Şekil 5.132 : Saraçoğlu Mahallesi için akıbeti belirsiz proje ile öngörülen tipolojik değişim.

Odak III : Yeni gelişen batı aksı (Armada AVM ve çevresi)

Mekân dizim analizlerinde Ankara için ortaya çıkan çarpıcı sonuçlardan biri kentin batı aksı yönüne doğru olan gelişimidir. Bu durum, kentin tarihi merkez noktalarının kent içi etkisini azaltıp kullanımların bu yöne doğru kayması durumunu ortaya çıkaran sonuçları beraberinde getirebilmektedir. Bunun yanı sıra, yeni gelişen bu aksta, mekânsal tipolojilerin de eski Ankara'dan oldukça farklı olduğu bölgesel analizlerde de gözlemlenmiştir. Karşılaşılan bu durumun eski kent merkezleri ile birlikte karşılaştırmalı değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Ankara'nın bu anlamda önemli yeni kentsel gelişim aksı olan batı aksı bir diğer deyişle Eskişehir yolu hattında son yirmi yıl içerisinde çok sayıda kamu kuruluşu binası, siyasi partilere ait binalar, özel hastaneler, eğitim kurumları ve çok sayıda alışveriş merkezi binası yer almaktadır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında kentsel merkez nteligi taşıyan Ulus ve Kızılay bölgeleri ise popülerliklerini son dönemde yeni gelişen bu aksa bırakmış durumdadırlar. Eskişehir yolu üzerinde yer alan Söğütözü Caddesi merkezli bu aks Ankara'nın 2000'li yıllardan sonra gelişen, dönüşen ve büyüyen önemli bir bölgesi haline gelmiştir. Bu alan, özellikle Armada Alışveriş Merkezi'nin yer aldığı batı aksını başlatan, metro ve ulaşım kaynaklarının geçiş noktası olma özelliğini taşıyan ve birçok mekânsal kullanımın burada yer alması sebebiyle kentsel bileşenlerin analiz edildiği pilot bölge olarak seçilmiştir (Şekil 5.133).

Şekil 5.133 : Batı aksı, pilot bölge, kentsel bileşenlerin tipolojik analizi.

Kentsel bileşenleri ile birlikte 2002 ve 2019 yıllarındaki mekânsal durumları morfolojik olarak analiz edilen bu bölgede (Şekil 5.134), 2002 yılında 202 olan bina sayısı 2019 yılında çarpıcı bir şekilde 28'e inmiş, toplam bina alanı ise 49114 m²'den 117854 m²'ye yükselmiştir. Bu durum açıkça, sözü geçen bölgedeki yapı alanı kullanımlarının tarihi Ankara'dan oldukça farklı Mimari doku ve ölçek olarak incelenmesi kritik olan bu bölge, Ankara'nın gelecek senaryolarında yer alması kuvvetle muhtemel bir alan olması sebebiyle morfolojik analizi önem taşımaktadır. Ortaya çıkan genel durumda ise, 2000'li yıllar sonrasında 2002 ve 2019 yılı arasındaki süreç batı aksında seçilen bu alan için oldukça farklı sonuçları yansıtmakta ve bu durum kent bileşenleri üzerinden açıkça okunmaktadır.

Armada AVM ve Çevresi		
	2002	Günümüz (2019)
Bina Sayısı	202	28
Toplam Bina Alanı (m ²)	49114	117854
En Düşük Bina Alanı (m ²)	17	437
En Yüksek Bina Alanı (m ²)	7615	16102
Ortalama Bina Alanı (m ²)	243	4209
Ada Sayısı	26	17
Toplam Ada Alanı (m ²)	369457	374381
En Düşük Ada Alanı (m ²)	425	535.8
En Yüksek Ada Alanı (m ²)	99917	89746
Ortalama Ada Alanı (m ²)	14209	22022
En Yüksek Yol Genişliği (m)	50	69.8
En Düşük Yol Genişliği (m)	3.4	4.9
Toplam Yol Alanı (m ²)	102.597	63944

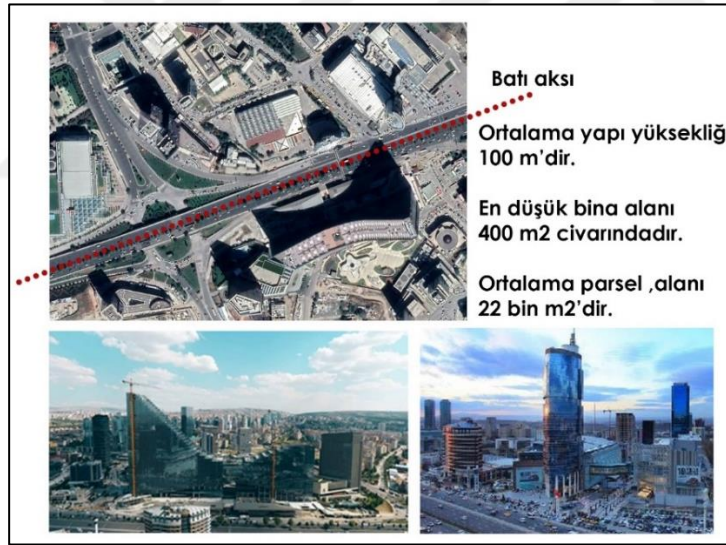

2002
2019

Şekil 5.134 : Batı aksı, pilot bölge değişimlerine ait sayısal veriler.

Batı aksında yer alan yapıların mevcut durumları tipolojik olarak incelendiğinde, bölgesel ölçekteki analizlerde de görülen, oldukça yüksek bina ve rezidanslara, yoğunluklu cam cephelere ve alışveriş merkezlerine rastlanmaktadır (Şekil 5.135). Bu durum Ankara'nın tarihi kent merkezleri düşünüldüğünde insan ölçeğinden uzaklaşan yapı bloklarını temsil etmektedir (Şekil 5.136).

Şekil 5.135 : Armada AVM ve çevresine ait Eskişehir Yolu üzerinden bir görünüm (yazar arşivi, 2020).

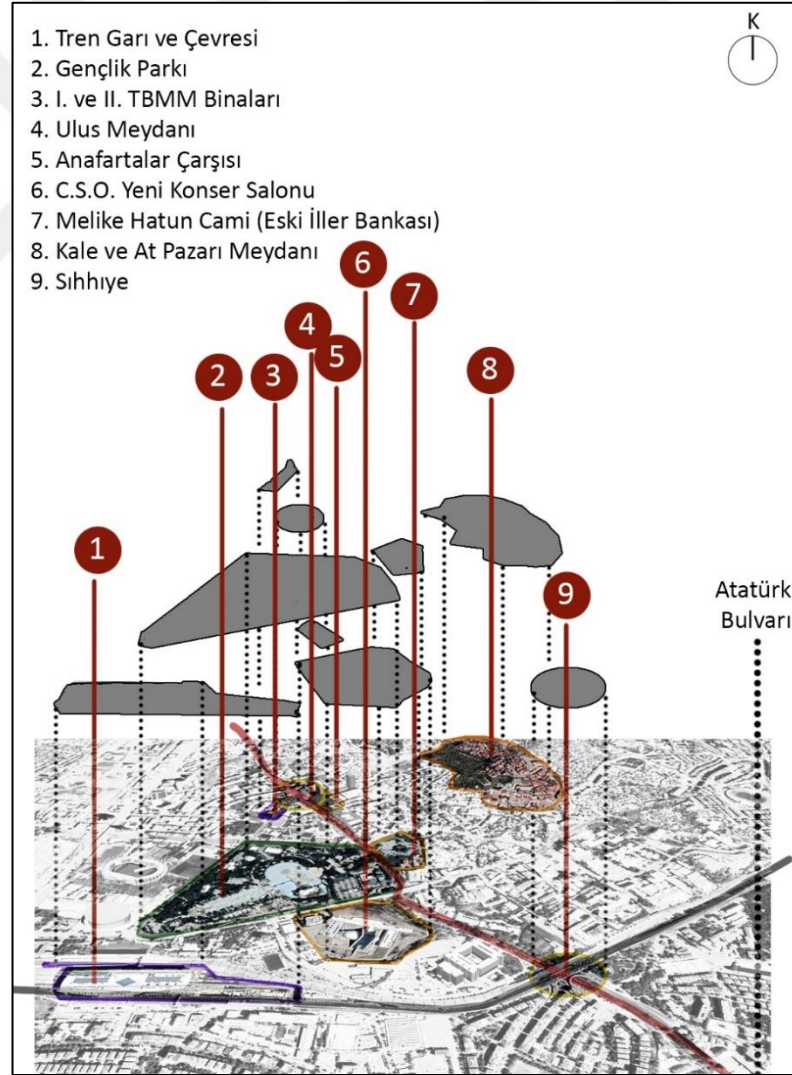

Şekil 5.136 : Batı aksı tipolojik görünümleri.

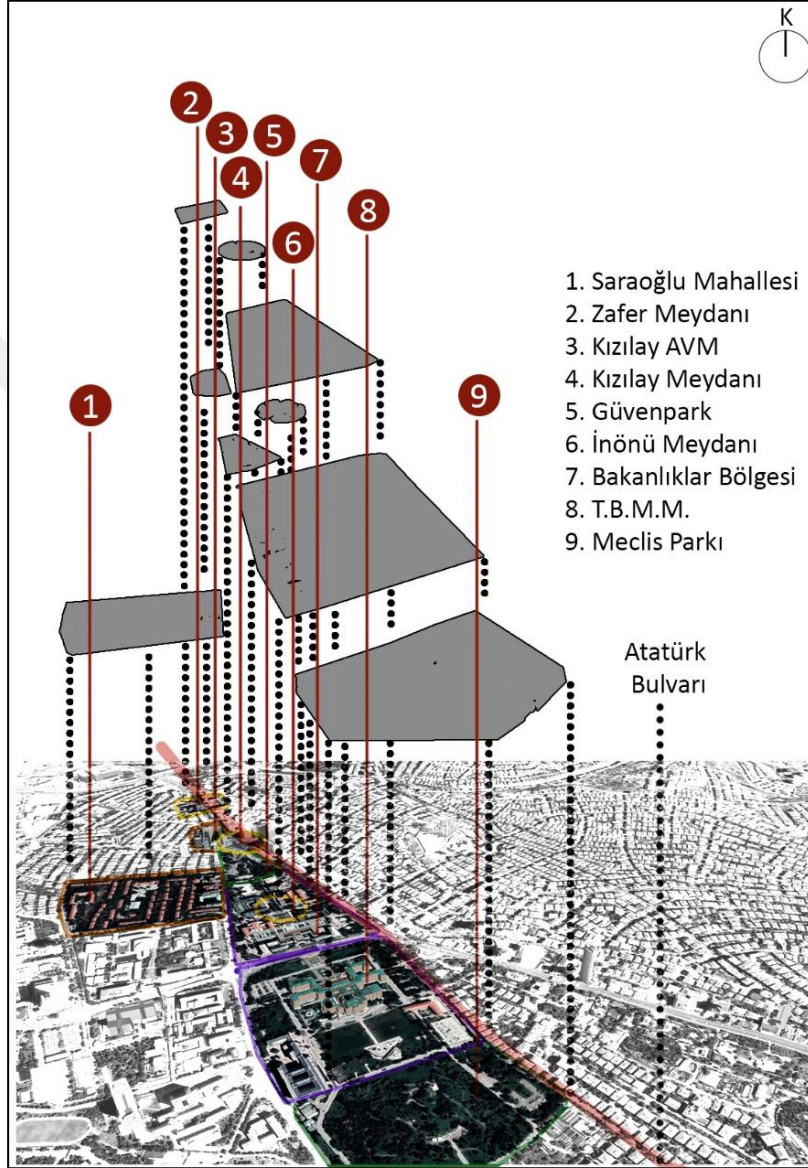
5.4 Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölüm kapsamında incelenen tarihsel dönemler ile başkenti oluşturan ve değiştiren mekânsal alanların morfolojik yapıya olan etkisi analiz edilmiştir. Tarihi haritalar ile incelenen önemli dönemlerin mekânsal düzeninin analizine analitik bir yaklaşım ile yaklaşılmış ve kent belirlenen 6 tarihsel dönem çerçevesinde mekân dizim yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu yöntem ile analiz edilen Başkent Ankara'nın 2000'li yıllar sonrası

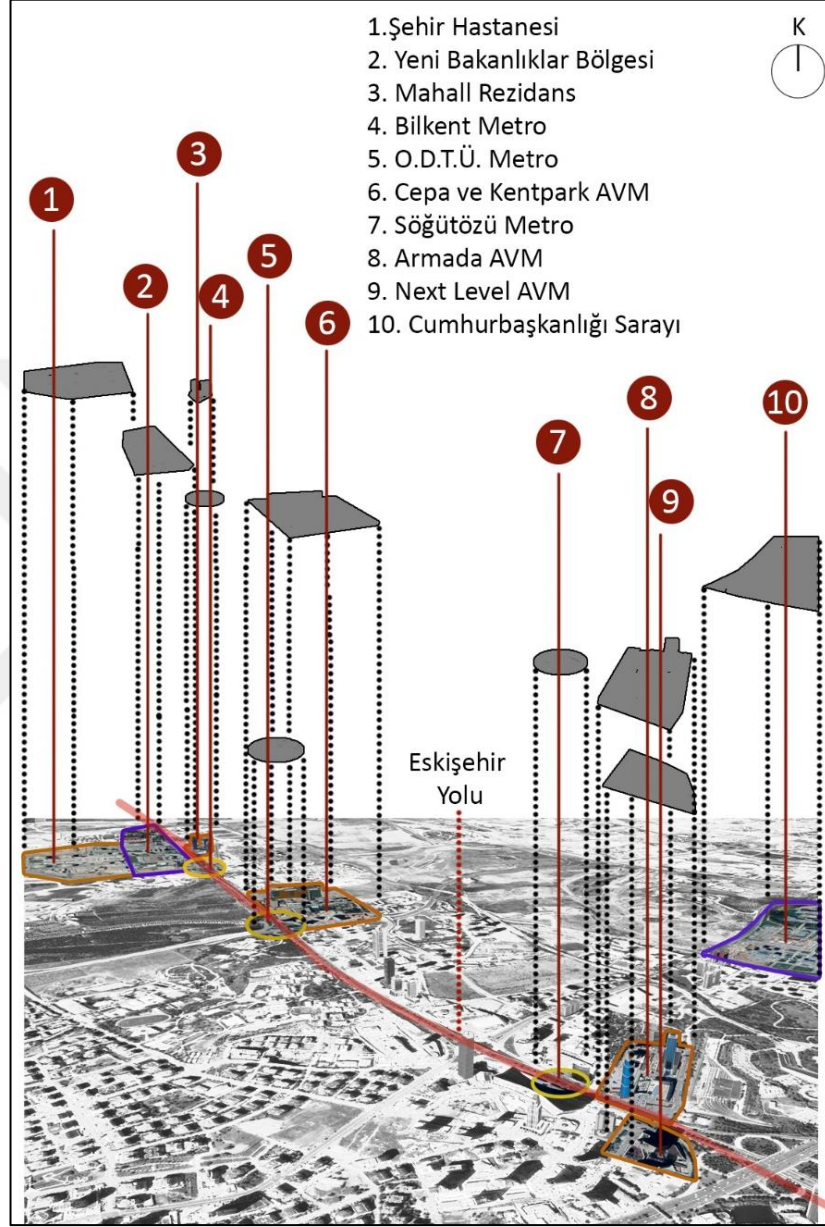
gelişen kent formunda tarihsel merkezlerini ifade eden bölgeleri için yeni dönemde batı aksında alternatif yönelimler olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada, kenti tarihten bu yana tanımlayan özgün tarihsel aksın kayması ve yeni bir kent koridoru oluşması durumunu mimari ölçekte detaylandırma yoluna gidilmiştir. Sözü geçen değişim sürecinin, tarihsel aksı niteleyen alanlar / binalar ve yeni gelişen aksta yer alan mekânlar çerçevesinde bölgesel ölçekte tipomorfolojik analizi gerçekleştirilmiştir (Şekil 5.137, Şekil 5.138 ve Şekil 5.139). Aynı zamanda, kentin tarihsel merkezlerinin ve yeni merkezi ifade eden pilot alanının belirlenen yarıçap çerçevesinde kentsel bileşenler ile analizi yapılmış ve mevcut potansiyelleri değerlendirilmiştir. Bu bölümde hedeflenen temel amaç, kentin gelişimini en üst ölçekten detaylandırarak morfolojik olarak analiz etmek ve makro ölçek ile mikro ölçek arasında bir bağlantı kurmak olmuştur.

Şekil 5.137 : Başkentin morfolojik değişim diagramı, Ulus Bölgesi'nde incelenen alanlar.

Şekil 5.138 : Başkentin morfolojik değişim diagramı, Kızılay Bölgesi'nde incelenen alanlar.

Şekil 5.139 : Başkentin morfolojik değişim diagramı, Eskişehir Yolu'nda (Batı aksı) incelenen alanlar.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentler zamanla gelişen, değişen ve dönüşen bir sürece sahip olup bu devingen durumları ile varlıklarını sürdüren dinamik alanlardır. Kentlerdeki değişim süreçlerinden başkentler de etkilenmekte ve morfolojik yapılarında farklılaşmalar meydana gelmektedir. Ancak başkentlerin ülkeleri için birer temsil niteliği taşıyor olması durumu, bu şehirlerdeki değişen morfolojik yapıyı analiz etme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte, bir başkentini tanımlanmasında ayırıcı özelliğe sahip olan mekânsal alanların morfolojik yapı çerçevesinde araştırılması başkentleri anlamak ve gelecek planlama kararlarına yön vermek açısından önem taşımaktadır.

Kentlerin mekânsal kurgusunu oluşturan planlama ve tasarım kararları, kentlere tarihsel bir bakış açısının getirilmesi ve gelecek kararların oluşturulması konularında önem ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, kent formunun oluşması, gelişmesi ve değişmesi süreçlerinde de tarihsel dönemlere dair kent planları etkili bir role sahiptir. Çalışmaya konu olan Ankara'nın başkent olması ile ülkesi için bir temsil niteliği taşıması ve bu kente etki eden tarihsel dönemler ile planlama kararlarının geçmişten günümüze morfolojik olarak analizi çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Tarihsel dönemde, Ankara'nın başkent olmadan önce sahip olduğu kentsel düzeni ve başkent oluşu ile geliştirilen planlama kararları kente ekonomik, sosyal ve politik konularda etki etmiştir. Ankara'nın başkent oluşundan bu yana geçirmiş olduğu her dönem kentin formu ve şekillenışı üzerinde etkin yansımalarla sahiptir. Ankara'nın kentsel biçimlenışı ve gelişiminde tarihsel dönemlerde geliştirilen fiziksel ve mekânsal kararlar özellikle Cumhuriyet dönemine dair izleri taşıması ve sürdürmesi bakımından önemli olup, bir başkentini gelişimini bu süreç itibarıyla takip etmeye olanak tanımaktadır.

Bu tez çalışmasının amacı, tarihi dönemler boyunca günümüze dek gelişen ve değişen Ankara'nın başkent olma özelliğine yön veren mekânların ve kararların morfolojik olarak değerlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Çalışma kapsamında araştırılan başlıca soru, bir kenti diğer şehirlerden ayırıp başkent olma niteliği kazandıran mekânsal

özelliklerin ortaya konarak, tarihsel dönemlerden günümüze dek varlıklarını ve anlamlarını devam ettirip ettirmedikleri üzerine olmuştur.

Bu çalışma çerçevesinde, iki farklı morfolojik yöntemin bir başkent özelinde çalışılması hedeflenmiş ve Ankara örneğinde analizler ile geliştirilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak, bir başkent oluşum ve gelişim süreçlerinde rol oynayan tarihsel dönemlerin morfolojik yapıya etkileri şehir ölçeğinde incelenmiş ve kentin fiziksel düzeni matematiksel bir yöntem eşliğinde analiz edilmiştir. Başkent tarihsel dönemlerine dair analitik bir bakış açısı sunan Mekân Dizimi (Space Syntax) analizleri ile, çalışmanın araştırma sorusuna yönelik olarak başkentleri diğer şehirlerden özel kılan mekânsal özelliklerin tespiti gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak ise, sözü geçen mekânsal özelliklerin detaylı ölçekten analizi ve kentle olan ilişkisinin kurulması tipomorfolojik yaklaşım ile çalışılmıştır. Tipomorfolojik analizler ile, başkentlerin mekânsal kurgusunda karakteristik öneme sahip olan binaların ve bölgelerin mimari bir bakış açısı ile değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Çalışmanın yöntem kurgusunun uygulanmasında, Başkent Ankara'nın tarihsel gelişim sürecine etki eden dönemler, planlama ve tasarım kararları tarihsel haritaların sundukları veriler ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu analizler ile, tarihi dönemde alınan kararların günümüze yansıyan mekânsal etkilerine ulaşılmıştır. Sözü geçen tarihsel dönemlerin analitik olarak değerlendirilebilmesi ve mekânsal sistemi analiz etmek için ise Mekân Dizim (Space Syntax) yönteminin sunduğu kanıtlanabilir çerçeve ile kente yaklaşmıştır. Bu kapsamda, Ankara'nın başkent olmadan önceki tarihsel kenti yansıtan 1839 Haritası, Cumhuriyet'in ilan edildiği döneme ait 1924 Haritası ve başkent oluşu ile birlikte geliştirilen planlama dönemleri Lörcher, Jansen ve Yücel-Uybadın kararları ile günümüz Ankara haritası analiz edilmiştir. Sözü geçen tarihi dönemlere ait planların aks ve segment haritaları oluşturulmuş ve Mekân Dizim yönteminin sunduğu bütünleşme, bağlılık ve tercih parametreleriyle değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin sonucunda ulaşılan bulgularda, kentin tarihsel planlama kararlarında kurgulanan tarihi merkezler ve kentin anıtsal omurgasını ifade eden Atatürk Bulvarı tarihi haritalarda güçlü parametrik değerlerde iken, Yücel-Uybadın dönemi ile gelişen ve günümüz Ankara'sında da görülen batı aksının kente eklenmesi analitik verilere de yansımıştır. Özellikle, Cumhuriyet'in ilanı itibarıyla geliştirilen planlama kararlarının tümünde kentin kuzey-güney ekseninde bağlantı aksını oluşturan özgün Atatürk Bulvarı aksına yeni dönemde

alternatif batı aksının gelişi Atatürk Bulvarı'nın kent ile etkileşimini azaltan bir sonucu ortaya çıkarmıştır (Şekil 6.1).

Mekân Dizimi analizleri ile ulaşılan bulgular ile çalışmanın devamında, Başkent Ankara'nın anıtsal kent aksı Atatürk Bulvarı ve kentin yeni dönemde gelişen batı aksının fonksiyonel özelliklerine odaklanılmıştır. Bu akslar üzerinde yer alan binaların ve mekânsal çevrelerinin tipomorfolojik olarak potansiyelleri ve işlevsel değişimleri analiz edilmiştir. Kentsel ölçekten mimari ölçeğe inerek gerçekleştirilen bu analizler ile, Ankara'nın başkent karakteri ve Cumhuriyet Dönemi ile geliştirilen binalar ve niteliklerinin yeni dönemde biçimsel değişim içerisinde oldukları tespit edilmiştir (Şekil 6.2, Şekil 6.3 ve Şekil 6.4). Kentsel bileşenlerin analizinin yapıldığı bu ölçekte, tarihi merkez bölgelerinde yer alan kimi binaların yıkılarak işlev değiştirdiği, yerine yapılan binaların kentin ölçek algısını farklılaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer taraftan, batı aksında yer alan mekânsal niteliklerin düşeyde yükselen mimari karakterlere sahip oldukları, tipolojik olarak birbirleri ile benzer tasarımları yansıttıkları ve Cumhuriyet Dönemi yapısal malzemeleri ve kararlarından tamamen farklı bir çizgide oldukları gözlemlenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlarda, Atatürk Bulvarı aksında yer alan mekânsal çevrelerin özellikle Ulus ve Kızılay tarihi merkezlerinde ölçek ve biçim değişiklikleri içerisinde olduğu ve gündemde olan yenileme projeleri ile değişim sürecinin devam edebileceği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu iki bölge için gündemde olan kentsel yenileme projelerinin ölçek, doku ve yapı kullanımı olarak Cumhuriyet'in temsil aksını doğrudan etkileyeceği çıkarımına ulaşılmıştır. Gündelik hayatı etkileyen birçok yapının ise kentin tarihi merkezinden uzaklaşarak batı aksında konumlandırılması, bu alanda yeni meydanlar, ofis ve alışveriş alanları oluşturulması ise başkent gelecekte tarihsel aksının potansiyelini giderek kaybetmesi endişesini ön plana çıkarmaktadır. Aynı zamanda, batı aksında yer alan binaların mimari nitelikleri itibarıyla Cumhuriyet Dönemi'ni yansıtan tarihsel aksın sahip olduğu özelliklerden farklı olması, Ankara'nın başkent karakterinde biçimsel olarak farklılıkları meydana getirmektedir (Şekil 6.5). Bu durum, başkent gelecekte potansiyeli düşünüldüğünde morfolojik yapının hem kentsel hem de mimari olarak dönüşeceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Başkent Ankara için ulaşılan bu sonuç için, kentin anıtsal aksı Atatürk Bulvarı'nın varlığını koruduğu ancak; günümüze gelindiğinde batı aksının kendini göstermesiyle tarihsel aksın kentteki varoluş potansiyelinin hem kentsel hem de mimari ölçekte farklılaşıp azalacağı yorumu yapılmaktadır (Şekil 6.6 ve Şekil 6.7).

Bu çalışmada, başkente ait tarihsel dönemleri kentsel ölçekte analiz eden Mekân Dizim (Space Syntax) yöntemi ve mimari ölçekte yaklaşılan tipomorfolojik analizler ile iki farklı morfolojik yöntemin birbiri ile etkileşimli olarak çalışılması özgün bir metodolojik yaklaşım sunmuştur. Gerçekleştirilen tarihsel, mekânsal ve morfolojik analizler sonucunda Başkent Ankara için genel ölçekte şu temel çıkarımları yapmak mümkündür:

- Başkent Ankara, karakter değiştiren ve bu değişim sürecine ait yansımaların morfolojik yapısında açıkça gözlemlenebildiği bir kenttir.
- Başkent'in tarihinden günümüze dek tanık olduğu ekonomik, politik, kültürel ve sosyal değişimler kentin fiziksel yapısında etkilere sahiptir.
- Ankara'da, tarihsel dönemlerin ve uygulanan planlama kararlarının izleri devam etmekte ancak; yapısal olarak ve kullanım niteliği itibarıyla değişimlere uğramaktadır.
- Kentin tarihsel merkezleri günümüzde hâla potansiyel ifade eden mekânlar olup; yansıttıkları mimari dönemler ve sahip oldukları morfolojik karakterleri ile korunması ve geleceğe aktarılması önem taşımaktadır.
- Kentin başkent karakterini oluşturan özgün yönetim aksı Atatürk Bulvarı'nın biçimsel karakteri itibarıyla değişen morfolojik yapıda olduğu tespit edilmiştir.
- Kentler gelişip büyürken değişmesi ve yeni bağlantı hatlarının eklenmesi kaçınılmazdır. Yeni gelişen batı aksı da bu nitelikte bir kentsel bileşendir ancak; karakteristik olarak eski Ankara'dan tamamen bağımsız ve kontrolsüz bir büyüme içerisinde olduğu saptanmıştır.

Çalışmanın ele aldığı morfolojik yöntem kurgusu kapsamında, Mekân Dizimi analizleri ve tipomorfolojik yaklaşım ile yapılan analizler ölçeğinde ise çalışmanın sonuçları şu şekilde özetlenmektedir:

- Ankara'nın Cumhuriyet'in ilanı ile yönetsel ve anıtsal omurgasını oluşturan Atatürk Bulvarı aksı ve bu bağlantı üzerinde yer alan idari binalar ile kamusal alanlar kentin başkent olma özelliğini güçlendiren alanlardır.
 - Bu kent aksının mekân dizimi analizleri bulgularında tarihi dönemlerde ana omurga olarak sayısal değerlerle de ön plana çıktığı ancak; günümüze gelindiğinde temel kent aksı olma özelliğini yitirdiği

gözlemlenmiştir. Günümüzde varlığını yine korumaktadır fakat; yeni dönemde gelişen politik ve ekonomik talepler ile kentin batı aksının güçlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

➤ Tipomorfolojik değerlendirmeler sonucunda ise, Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan ve başkent hem şehir hafızasında yer edinen hem de simgesel anlam taşıyan binaların kimi yerlerde yitirildiği kimi yerlerde ise farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

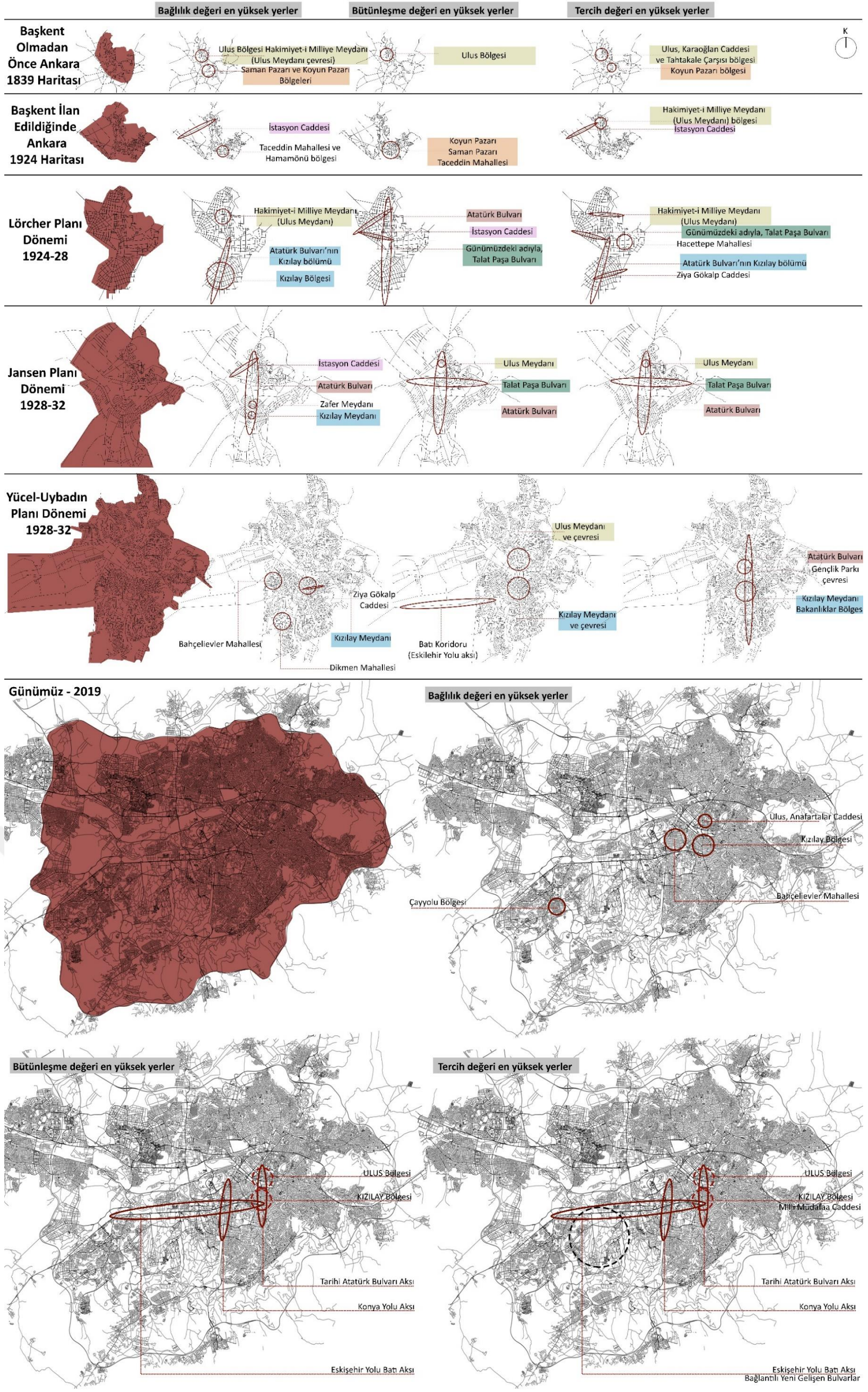
- Başkent değişen morfolojik yapısında, tarihi kenti yansıtan Atatürk Bulvarı ile yeni kenti yansıtan batı aksında binaların nitelikleri, yapı malzemeleri ve yükseklikleri itibariyle önemli ölçüde farklılaşmaların olduğu ortaya konulmuştur. Bu durum, çalışmanın yöntem kurgusunda vurgulanmak istenen ‘*zaman, biçim, ölçek*’ kavramlarını tarihten günümüze dek incelenen Ankara için açıkça ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak, kentteki değişimler Ankara’nın başkent özelliğine yön veren alanları ve kent omurgasını kentsel ve mimari ölçeklerde açıkça etkilemiştir. Bu durum ile, morfolojik yapı değişmekte ve şehrin başkent karakterin oluşturan temel özellikler farklılaşmaktadır. Karşılaşılan bu değişim süreci ile, Ankara’nın bir başkent olarak diğer şehirlerden ayırt edilebilir olma durumu giderek zorlaşmaktadır. Bu tez çalışması ile, Ankara’nın başkent karakterinin tarihten günümüze ne yönde değişimlere tanık olduğu ve gelecekte ne yöne şekillenebileceği konusunda çıkarımlar yapmak mümkün olmaktadır. Bu çalışma, hem kentsel hem de mimari ölçekte farklı morfolojik yöntemlerin birarada değerlendirilmesiyle özgün bir araştırma ortamı sunmuş ve bir başkent değişen yapısını morfolojik olarak değerlendirmenin önemini vurgulamaktadır. Bütünleşik ölçekte bu çalışmanın diğer araştırmalara ve uygulamalara katkısı ve nasıl yaklaşımlar ile ele alınabileceği ise şu şekilde açıklanmaktadır:

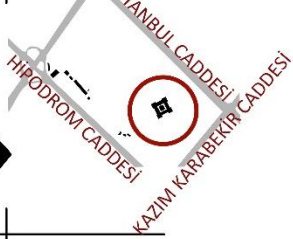
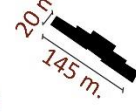
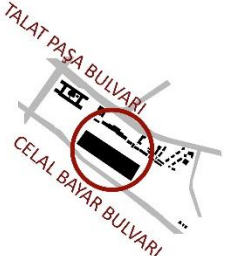
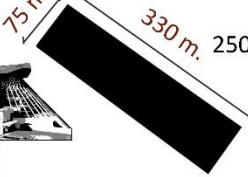
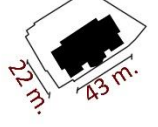
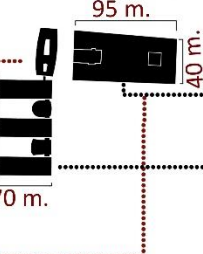
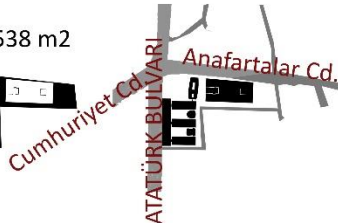
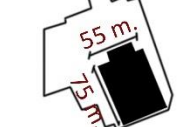
- Kentin morfolojik, işlevsel ve yapısal dönüşümüne dair farklı ölçeklerden analiz aşamaları sunan bu çalışma, tarihi araştırmalara disiplinlerarası bir ölçekten bakış açısı sunacaktır.
- Çalışmada ele alınan tipomorfolojik yaklaşımın arazi kullanım verileri ile desteklenmesi, kent morfolojisindeki değişimin mimari ve kentsel ölçekte daha geniş bir alanda bütünleşmesini sağlayacaktır.

- Çalışmanın bulguları kentlerin gelecek kurgularında tasarlanması planlanan alanlara altlık niteliğinde çeşitli planlama ve tasarım birimlerinde kullanılabilecek ve böylece etkileşimli analizlere olanak tanınacaktır.
- Kentin tarihi ve anıtsal aksının koruma yaklaşımlarına ve bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sunacaktır.

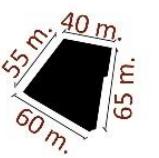
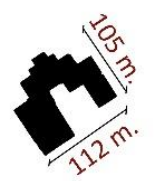

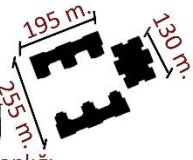
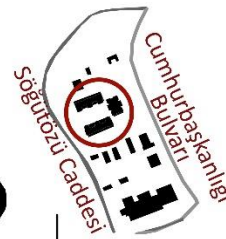
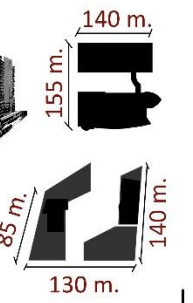
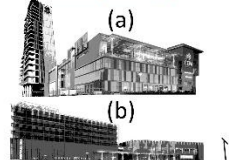
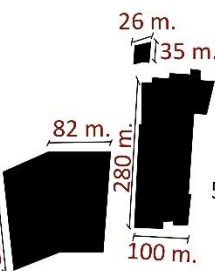
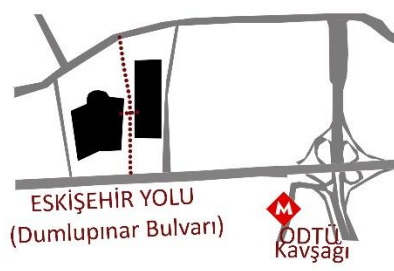
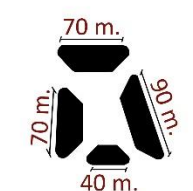
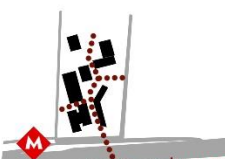
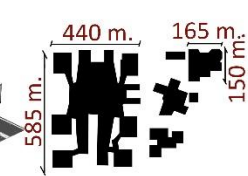
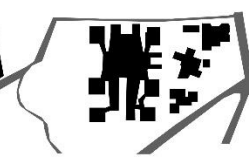
Şekil 6.1 : Mekân Dizimi analiz sonuçlarının şematik gösterimi.

ULUS BÖLGESİ MEVCUT BİNA TİPOLOJİLERİ TABLOSU								
BİNA ÖLÇEĞİ					ÇEVRESEL ÖLÇEK			
Bina	Bina Blok Planı	Bina Taban Alanı	Bina Yüksekliği	Yapı Malzemesi	Binanın Bulunduğu Yapı Adası Alanı	Adadaki Toplam Bina Taban Alanı	Çevreleyen Caddeler	
Atatürk Kültür Merkezi Nitelik: Kültür Merkezi Yapım Yılı: 1981-87	 105 m. 105 m.	11.500 m ²	20 m.	Betonarme	739737 m ²	12839 m ²	 İSTANBUL CADDESİ HIPODROM CADDESİ KAZIM KARABEKİR CADDESİ	
Tarihi Ankara Garı Nitelik: Gar Kompleksi Yapım Yılı: 1935-37	 20 m. 145 m.	2900 m ²	32 m.	Betonarme + Ankara Taşı (andezit) kaplama	249244 m ²	63050 m ²	 TALAT PAŞA BULVARI CELAL BAYAR BULVARI	
Yeni Tren Garı Nitelik: Gar Kompleksi Yapım Yılı: 2014-16	 75 m. 330 m.	25000 m ²	30 m.	Çelik + Prefabrik Sistemler				
CSO Yeni Konser Salonu Nitelik: Konser Salonu, Müze ve Galeri, Koro Çalışma Binaları Yapım Yılı: 1997-2020	 85 m. 260 m. 140 m.	22000 m ²	39.3 m.	Pnömatik Balon Kalıp + Betonarme + Çelik	134621 m ²	23637 m ²	 TALAT PAŞA BULVARI İNÖNÜ BULVARI	
I.TBMM Binası (Kurtuluş Savaşı Müzesi) Nitelik: Meclis Binası Yapım Yılı: 1915-20	 22 m. 43 m.	950 m ²	~ 4 m. (Bodrum kat üzerine inşa edilmiş tek katlı bina.)	Ankara Taşı (andezit)	65443 m ²	21412 m ²	 Rüzgârî Cd. Cumhuriyet Cd. ATATÜRK BULVARI	
II.TBMM Binası (Cumhuriyet Müzesi) Nitelik: Meclis Binası Yapım Yılı: 1924	 35 m. 75 m.	2700 m ²	~ 8 m. (Bodrum kat üzerine inşa edilmiş iki katlı bina.)	Kesme Taş + Ankara Taşı (andezit)				
Ulus İş Hanı (a) ve Anafartalar Çarşısı (b) Nitelik: Çarşı ve Alışveriş Binası Yapım Yılı: (a) 1955 (b) 1965	 95 m. 40 m. 90 m. 70 m.	4000 m ² 6000 m ²	~ 15 m. ~ 55 m.	Alüminyum Giydirme: Cephe + Çelik + Plaka Cam	19457 m ²	9538 m ²	 Cumhuriyet Cd. ATATÜRK BULVARI Anafartalar Cd.	
Melike Hatun Camii Nitelik: Dini Bina Yapım Yılı: 2017	 55 m. 75 m.	4000 m ²	Camii: 43 m. Minareler: 72 m.	Betonarme + Marmara Taşı kaplama	33983 m ²	4624 m ²	 ATATÜRK BULVARI TALAT PAŞA BULVARI Adnan Saygun Cd.	

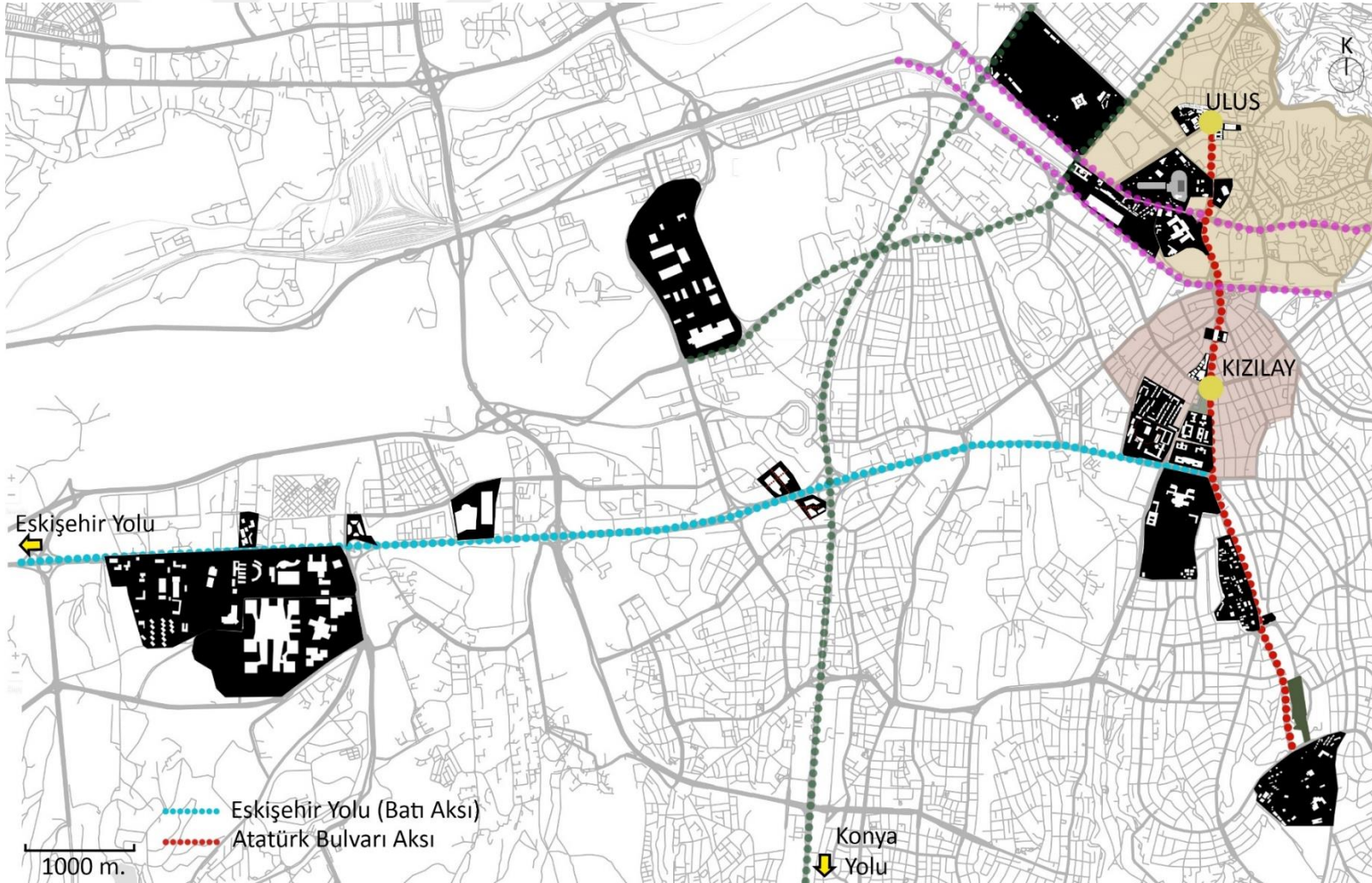
Şekil 6.2 : Ulus bölgesi mevcut bina tiptolojileri tablosu.

KIZILAY-ÇANKAYA BÖLGESİ MEVCUT BİNA TİPOLOJİLERİ TABLOSU							
BİNA ÖLÇEĞİ					ÇEVRESEL ÖLÇEK		
Bina	Bina Blok Planı	Bina Taban Alanı	Bina Yüksekliği	Yapı Malzemesi	Binanın Bulunduğu Yapı Adası Alanı	Adadaki Toplam Bina Taban Alanı	Çevreleyen Caddeler
Kızılay AVM Nitelik: Alışveriş Merkezi Yapım Yılı: 1993-2011		3000 m ²	~ 70 m.	Betonarme	24559 m ²	12142 m ²	ATATÜRK BULVARI
Saraçoğlu Mahallesi Nitelik: Toplu Konut Yapım Yılı: 1946		26158 m ² (75 Bina)	~ 6 m., 9 m., 12 m. (Bodrum üzerine 2, 3, 4 katlı binalar)	Betonarme	100223 m ²	26158 m ²	Kumrular Sokak Yahya Galip Cd. Milli Müdafaa Cd.
TBMM Nitelik: Günümüzdeki Meclis Binası Yapım Yılı: 1960		40000 m ²	~ 30 m.	Betonarme Beyaz traverten kaplama	475942 m ²	43744 m ²	İSMET İNÖNÜ BULVARI ATATÜRK BULVARI
Çankaya Köşkü Nitelik: Cumhurbaşkanlığı Binası - Pembe Köşk Yapım Yılı: 1932		7800 m ²	~ 8-10 m.	Rustik taş kaplama	530777 m ²	44911 m ²	ATATÜRK BULVARI Çankaya Caddesi

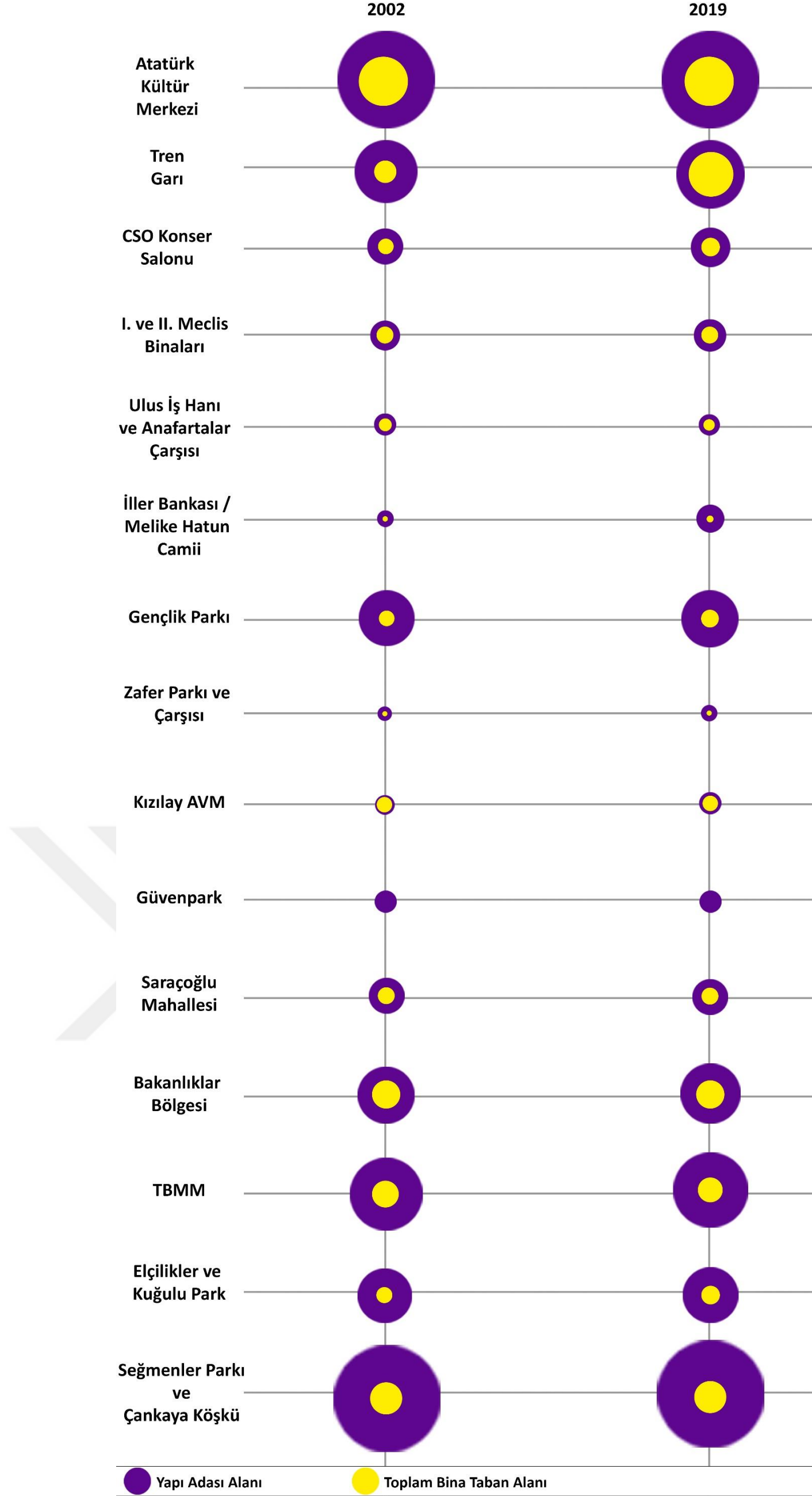
Şekil 6.3 : Kızılay bölgesi mevcut bina tipolojileri tablosu.

YENİ DÖNEMDE GELİŞEN AKS ÜZERİNDEKİ MEVCUT BİNA TİPOLOJİLERİ TABLOSU								
BİNA ÖLÇEĞİ					ÇEVRESEL ÖLÇEK			
Bina	Bina Blok Planı	Bina Taban Alanı	Bina Yüksekliği	Yapı Malzemesi	Binanın Bulunduğu Yapı Adası Alanı	Adadaki Toplam Bina Taban Alanı	Çevreleyen Caddeler	
Cumhurbaşkanlığı Sarayı Nitelik: Cumhurbaşkanlığı Kompleksi Yapım Yılı: 2012-14	 195 m., 130 m., 155 m.	31500 m ²	31 m.	Çelik konstrüksiyon Mermer kaplama Ahşap işleme	798023 m ²	90407 m ²	 Cumhurbaşkanlığı Bulvarı Sığirci Caddesi	
Armada (a) (a') ve Next Level (b) Nitelik: AVM, Ofis, Rezidans Yapım Yılı: (a) 2002 (a') 2013 (b) 2013	 140 m., 155 m., 85 m., 130 m., 140 m.	Toplam: 8000 m ²	(a) 30-123 m. (b) 134-113-100 m.	Çelik konstrüksiyon Giydirme cam cephe Alüminyum Kompozit Levha	52892 m ²	20735 m ²	 ESKİŞEHİR YOLU (Dumlupınar Bulvarı) KONYA YOLU	
Cepa (a) ve Kentpark (b) Nitelik: AVM, Ofis, Rezidans Yapım Yılı: (a) 2007 (b) 2010	 26 m., 35 m., 82 m., 180 m., 280 m., 100 m.	Toplam: 58000 m ²	(a) 51 m. (kule binası 80 m.) (b) ~ 55 m.	Çelik konstrüksiyon Açılabilir cephe modülleri Alüminyum panel	157262 m ²	59467 m ²	 ESKİŞEHİR YOLU (Dumlupınar Bulvarı) ODTÜ kavşağı	
Maidan İş ve Yaşam Merkezi Nitelik: AVM, Ofis, Rezidans Yapım Yılı: 2017	 70 m., 70 m., 70 m., 40 m., 90 m.	8440 m ²	~ 60 m.	Modüler sistem çelik konstrüksiyon Giydirme cam cephe	35705 m ²	8440 m ²	 ESKİŞEHİR YOLU (Dumlupınar Bulvarı)	
Mahall Nitelik: AVM, Ofis, Rezidans Yapım Yılı: 2017	 120 m., 54 m., 47 m.	9764 m ²	~ 80 m.	Çelik konstrüksiyon Giydirme cam cephe	52176 m ²	9764 m ²	 ESKİŞEHİR YOLU (Dumlupınar Bulvarı)	
Şehir Hastanesi Nitelik: Hastane ve sağlık birimleri Yapım Yılı: 2019	 440 m., 165 m., 150 m., 585 m.	154664 m ²	~ 50 m.	Betonarme Cam cephe	829956 m ²	154664 m ²		

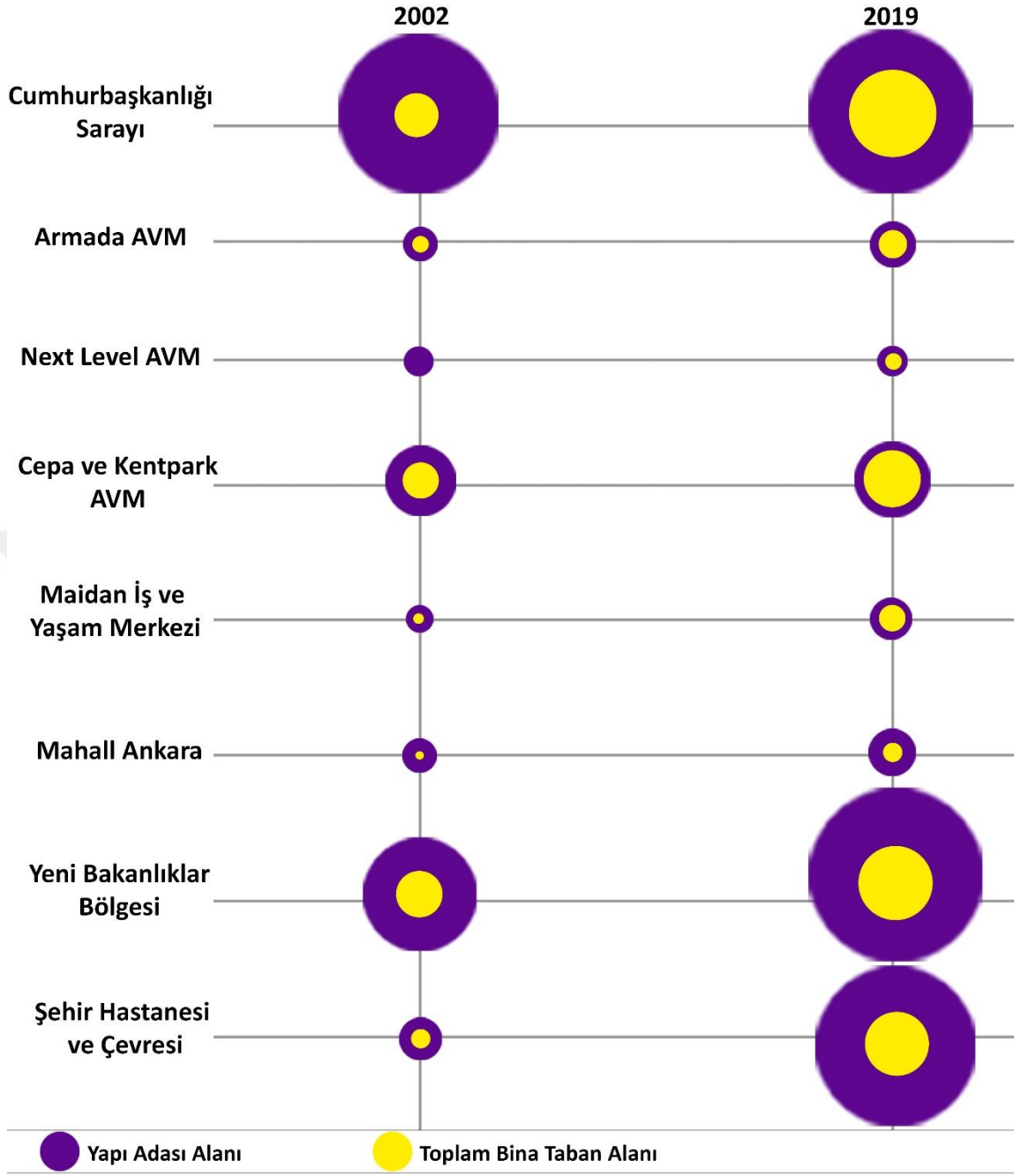
Şekil 6.4 : Batı aksı mevcut bina tipolojileri tablosu.

Şekil 6.5 : Analizi yapılan yerlere ait mevcut tipolojilerin kentteki konumu.

Şekil 6.6 : Atatürk Bulvarı, yapı adası alanı / toplam bina taban alanı değişimi şematik gösterimi.

Şekil 6.7 : Batı aksı, yapı adası alanı / toplam bina taban alanı değişimi şematik gösterimi.

7. KAYNAKLAR

- Ankara Büyükşehir Belediyesi** (2006). 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Plan Açıklama Raporu.
- Abarkan, A.** (2009). The study of urban form in Sweden. *Urban Morphology*, 13(2), 121.
- Altan Ergut, E.** (2005). Ankara “Bankalar Caddesi” ve ötesi. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten*, 31, 28-29.
- Asami, Y., Kubat, A. S., Kitagawa, K., & Iida, S. I.** (2002). Introducing third dimension on space syntax: application on the historical Istanbul. *Center for Spatial Information Science (CSIS). Tokyo: University of Tokyo*.
- Al_Sayed, K., Turner, A., Hillier, B., Iida, S., & Penn, A.** (2014). Space Syntax Methodology: Bartlett School of Architecture.
- Antrop, M.** (2000). Changing patterns in the urbanized countryside of Western Europe. *Landscape ecology*, 15(3), 257-270.
- Antrop, M.** (2004). Landscape change and the urbanization process in Europe. *Landscape and urban planning*, 67(1-4), 9-26.
- Bayraktar, A. N.** (2016). Başkent Ankara’da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekânlar. *VEKAM Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 67-80.
- Bayraktar, N.** (2013). Tarihe eş zamanlı tanıklık: Ulus ve Kızılay meydanlarının değişim süreci. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 20-35.
- Bentley, I.** (1999). *Urban Transformations, Power and Urban Design*. USA & Canada: Routledge.
- Bhatta, B.** (2010). *Analysis of urban growth and sprawl from remote sensing data*. Springer Science & Business Media.
- Bruegmann, R.** (2005). *Sprawl: A compact city*: University of Chicago press.
- Caniggia, G., & Maffei, G. L.** (2001). *Architectural composition and building typology: interpreting basic building* (Vol. 176). Alinea Editrice.
- Cataldi, G., Maffei, G. L., & Vaccaro, P.** (2002). Saverio Muratori and the Italian school of planning typology. *Urban morphology*, 6(1), 3-14.
- Cengizkan, A.** (2009). Ankara 1923-1938: Çağdaş Bir Ulus Devletin Modern ve Planlı Başkenti. *Ankara: Kara Kalpaklı Kent*. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayını, İstanbul, 17-64.
- Cengizkan, A.** (2010). Türkiye için modern ve planlı bir başkent kurmak: Ankara 1920-1950. *Bir Başkent’in Oluşumu: Avusturyalı, Alman ve İsviçreli Mimarların Ankara’daki İzleri*, 24-41.

- Champion, T.** (2001). Urbanization, suburbanization, counterurbanization and reurbanization. *Handbook of urban studies*, 160, 1.
- Chen, F., & Thwaites, K.** (2018). *Chinese urban design: The typomorphological approach*. Routledge.
- Clark, W. A.** (1982). Recent research on migration and mobility: a review and interpretation. *Progress in planning*, 18, 1-56.
- Cohen, B.** (2004). Urban growth in developing countries: a review of current trends and a caution regarding existing forecasts. *World development*, 32(1), 23-51.
- Couch, C., Petschel-Held, G., & Leontidou, L.** (Eds.). (2008). *Urban sprawl in Europe: landscape, land-use change and policy*. John Wiley & Sons.
- Conzen, M. R. G.** (1960). Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis. *Transactions and Papers (Institute of British Geographers)*, (27), iii-122.
- Cömert, N. Z.** (2013). *Testing an Integrated Methodology for Urban Typomorphological Analysis on Famagusta and Ludlow* (Doktora Tezi, Eastern Mediterranean University (EMU)).
- Çalışkan, O.** (2009). Forming a Capital: Changing Perspectives on the Planning of Ankara (1924-2007) and Lessons for a New Master-Planning Approach to Developing Cities. *Delft School of Design, Footprint*, 5.
- Çil, E.** (2006). Bir kent okuma aracı olarak mekân dizim analizinin kuramsal ve yöntemsel tartışması. *YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 1(4), 219-233.
- Dinçer, G.** (2014). Ulus' tan Samanpazarı'na Anafartalar Caddesi'nin öyküsü. *İdealkent*, 5(11), 36-60.
- Doxiadis, C. A.** (1960). The Death of our Cities. *Ekistics*, 10(61), 298-307.
- Eraydın, A.** (2011). Changing Istanbul city region dynamics: Re-regulations to challenge the consequences of uneven development and inequality. *European Planning Studies*, 19(5), 813-837.
- Gauthiez, B.** (2004). The history of urban morphology. *Urban morphology*, 8, 71-90.
- Gordon, D.** (Ed.). (2006). *Planning twentieth century capital cities*. Routledge.
- Günay, B.** (2006). Ankara çekirdek alanının oluşumu ve 1990 nazım planı hakkında bir değerlendirme. *İçinde Şenyapılı, T.(der.), Cumhuriyet'in Ankara'sı, ODTÜ Yayıncılık, Ankara*, 60-118.
- Günel, G., & Kılıcı, A.** (2015). Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 78-104.
- Gürer, T. K.** (2012). A theory for sustainability of townscape: typomorphology. In *Green and Ecological Technologies for Urban Planning: Creating Smart Cities* (293-308). IGI Global.
- Gürer, T. K.** (2016). Tipomorfoloji: Kentsel Mekânın Yapısını Anlamak. *İDEALKENT*, 7(18), 8-21.

- Hall, P.** (2006). Seven types of capital city. In *Planning Twentieth Century Capital Cities* (24-30). Routledge.
- Hall, T.** (2006). Routledge contemporary human geography series. *Urban Geography* 3rd edition,(102-103). London and New York published.
- Harvey, R. O., & Clark, W. A.** (1965). The nature and economics of urban sprawl. *Land Economics*, 41(1), 1-9.
- Herbert, D., & Thomas, C.** (2013). *Cities in space: city as place*. Routledge.
- Hillier, B. & Hanson, J.** (1984) *The Social Logic of Space*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Hillier, B.** (1996). Cities as movement economies. *Urban design international*, 1(1), 41-60.
- Hillier, B., & Iida, S.** (2005). Network and psychological effects in urban movement. In *International Conference on Spatial Information Theory* (475-490). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Hillier, B.** (2007). *Space is the machine: a configurational theory of architecture*. Space Syntax.
- Holanda, F., Medeiros, V., Ribeiro, R., & Moura, A.** (2015, July). Brasília: Fragmented metropolis. In *Proceedings 10th International Space Syntax Symposium* (pp. 13-17).
- İmga, O.** (2006). *Tek Partili Dönemde Ankara: Siyaset ve Yerel Demokrasi*. Dipnot Yayınları.
- Işın, E. (Ed.).** (2009). Ankara: Cumhuriyeti İnşa Eden Kent. *Ankara: Kara Kalpaklı Kent*. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayını, İstanbul, 11-15.
- Jantz, C. A., Goetz, S. J., & Shelley, M. A.** (2003). Using the SLEUTH urban growth model to simulate the land use impacts of policy scenarios in the Baltimore–Washington metropolitan region. *Environment and Planning (B)*, 31(2), 251-271.
- Jiang, B.** (1998). A space syntax approach to spatial cognition in urban environments. In *Position paper for NSF-funded research workshop Cognitive Models of Dynamic Phenomena and Their Representations*.
- Jiang, B., & Claramunt, C.** (2002). Integration of space syntax into GIS: new perspectives for urban morphology. *Transactions in GIS*, 6(3), 295-309.
- Keiner, M., Schmid, W. A., & Koll-Schretzenmayr, M.** (2005). Managing urban futures: Sustainability and urban growth in developing countries.
- Keskinok, H. Ç. (Ed.).** (2009). *Cumhuriyet Devrimi'nin yolu Atatürk Bulvarı*. Reklam Reklam.
- Keskinok, Ç.** (2006). Ankara Kentinin Planlı Gelişimi Açısından Batıkent Projesinin Önemi/Planlama ve Tasarım Sürecine İlişkin Eleştirel Değerlendirme. *İçinde Şenyapılı, T.(der.), Cumhuriyet'in Ankara'sı, ODTÜ Yayıncılık, Ankara*, 121-152.
- Keleş, R., & Duru, B.** (2008). Ankara'nın Ülke Kentleşmesindeki Etkilerine Tarihsel Bir Bakış. *Mülkiye Dergisi*, 32(261), 27-44.

- Kubat, A. S., & Dökmeci, V.** (1994). Anadolu Kale Şehirlerinin Morfolojik analizleri; Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, İzmit, Niğde, Trabzon, Urfa, Kale Şehirlerinden Örneklemeler. *İTÜ Araştırma Fonu, İstanbul*.
- Kubat, A. S.** (1997). The morphological characteristics of Anatolian fortified towns. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 24(1), 95-123.
- Kubat, A. S.** (1999). The morphological history of Istanbul. *Urban Morphology*, 3, 28-40.
- Kubat, A. S., Güney, Y. İ., & Özer, Ö.** (2014). Historic city centers under threat: The case of Sharjah, UAE. *A| Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 11(2), 131-151.
- Kubat, A. S., & Topçu, M.** (2009). Antakya ve Konya tarihi kent dokularının morfolojik açıdan karşılaştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 334-347.
- Kivell, P.** (2002). *Land and the city: patterns and processes of urban change*. Routledge.
- Kropf, K.** (2009). Aspects of urban form. *Urban morphology*, 13(2), 105.
- Kropf, K. S.** (2001). Conceptions of change in the built environment. *Urban Morphology*, 5(1), 29-46.
- Kropf, K.** (2017). *The Handbook of Urban Morphology*. John Wiley & Sons.
- Kılınç, A.** (2013). Seçili Başkentlerin Kent Planlama Öyküsü: Ankara, Brasília, Canberra, Islamabad, Washington DC. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD)*, 4(7), 17-27.
- Lefebvre, H.** (1991). *The Production of Space*. Routledge.
- Leite, J., & Justo, R.** (2016). Typo-morphology: From research to architectural education. In *Architectural Research Addressing Societal Challenges, Proceedings of the EAAE ARCC 10th International Conference, Lisbon, Portugal* (15-18).
- Madran, E.** (2005). Cumhuriyet Döneminde Kültürel Varlıkların Korunması. *Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği: Mimari ve Çevre Kültürü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 47-70.
- Malfroy, S.** (2004). Can there be a joint venture between urban history and urban morphology?. *URBAN MORPHOLOGY*, 8, 114-114.
- Mihçioğlu Bilgi, E.** (2010). The Physical Evolution of the Historic City of Ankara Between 1839 and 1944: A Morphological Analysis. *Doktora Tezi. METU, Ankara*.
- Moudon, A. V.** (1992). A catholic approach to organizing what urban designers should know. *Journal of Planning Literature*, 6(4), 331-349.

- Moudon, V.** (1994). Getting to Know the Built Landscape: Typomorphology. In: K.A. Franck & L.H. Schneekloth (Eds.). *Ordering Space: Types in Architecture and Design*: 289-311.
- Moudon, A. V.** (1997). Urban morphology as an emerging interdisciplinary field. *Urban morphology*, 1(1), 3-10.
- Mohamed, S. A., Harun, N. Z., & Abdullah, A.** (2017). Typo-Morphology as an Approach for the Conservation of the Early Malay Towns. *Asian Journal of Environment, History and Heritage*, 1(2).
- Mumford, L.** (1937). What is a city. *Architectural record*, 82(5), 59-62.
- Özbil, A., & Peponis, J.** (2007). Modeling street connectivity and pedestrian movement according to standard GIS street network representations. In *6th International Space Syntax Symposium*.
- Özer, N.** (2005). Bir kültürel miras olarak Gençlik Parkı. *Planlama Dergisi*, 4, 16-26.
- Peponis, J., Hadjinikolaou, E., Livieratos, C., & Fatouros, D. A.** (1989). The spatial core of urban culture. *Ekistics*, 43-55.
- Peponis, J., Zimring, C., & Choi, Y. K.** (1990). Finding the building in wayfinding. *Environment and behavior*, 22(5), 555-590.
- Pinho, P., & Oliveira, V.** (2009). Different approaches in the study of urban form. *Journal of Urbanism*, 2(2), 103-125.
- Rapaport, A.** (1977). Human aspects of urban form. *New York*, 10.
- Relph, E.** (2007). Prospects for places. *The urban design reader*, 119-124.
- Resuloğlu, Ç.** (2014). Kavaklıdere Senti'nin Oluşum Öyküsü. *IDEALKENT*, 5(11), 226-248.
- Rossi, A.** (1982). The Architecture of the City. *Cambridge: MIT Press*.
- Schneider, A., Chang, C., & Paulsen, K.** (2015). The changing spatial form of cities in Western China. *Landscape and Urban Planning*, 135, 40-61.
- Seamon, D.** (1994). The Life of the Place: A Phenomenological Reading of Bill Hillier's Space Syntax'. *Nordic Journal of Architectural Research*, 7, 35-48.
- Sezgin, D., & Varol, Ç.** (2012). Ankara'daki Kentsel Büyüme ve Saçaklanmanın Verimli Tarım Topraklarının Amaç Dışı Kullanımına Etkisi. *METU JFA*, 29 (1), ss. 273-288.
- Sonne, W.** (2006). Berlin: Capital under Changing Political Regimes. In *Planning Twentieth Century Capital Cities* (212-228). Routledge.
- Şenol Cantek, L. F.** (2003). Yabancılar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara. *İstanbul: İletişim*.
- Thorns, D. C.** (2002) *The Transformation of Cities: Urban Theory and Urban Life*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tankut, G.** (1990). Bir Başkent'in İmarı 1929-39. *Ankara: ODTÜ Yayınları*.
- Tankut, G.** (1988). Ankara'nın Başkent Olma Süreci. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(2), 93-104.

- Tekeli, İ.** (1980). Türkiye’de kent planlamasının tarihsel kökleri. *Türkiye’de İmar Planlaması, ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*, 17-18.
- TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi & TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi** (2004). Kızılay’da Yayalar ve Yaya Ulaşımı: sorunlar sebepler süreçler. Ankara
- TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi** (2017). Ankara Çevre Düzeni Planı Nasıl Hazırlandı? Basın Açıklaması (http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=7803&tipi=3&sube=1)
- Tunçer, M.** (2001). *Ankara (Angora): Şehri Merkez Gelişimi (14.-20. yy)* (Vol. 292). Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Turner, A.** (2004). Depthmap 4 - A Researcher's Handbook. Bartlett School of Graduate Studies, UCL, London.
- Uludağ, Z., & Aycı, H.** (2016). Modernin Güçlü Sahnesi Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara’sında Kolektif Belleğin İnşası ve Toplumsal Unutma Süreci. *İDEALKENT*, 7(20), 746-773.
- White, P.** (2006). Paris: From the Legacy of Haussmann to the Pursuit of Cultural Supremacy. In *Planning Twentieth Century Capital Cities* (54-73). Routledge.
- Whitehand, J. W.** (1994). Development Cycles and Urban Landscapes. *Geography*, 99, 3-17.
- Williams, K.** (2014). Urban form and infrastructure: a morphological review.
- Wolman, H., Chadwick, J., Karruz, A., Friedman, J., & Young, G.** (2007). GWIPP WORKING PAPER SERIES.
- Zelef, M. H.** (2017). Ankara’da Elçiliklerin İnşa Sürecinde Az Bilinen Bir Aktör: Jacques Aggiman, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 161-196.
- Zhao, P.** (2011). Managing urban growth in a transforming China: Evidence from Beijing. *Land Use Policy*, 28(1), 96-109.
- Url-1** <<http://www.spacesyntax.net>>, erişim tarihi: 25.01.2020.
- Url-2** <<https://tarihkurdu.net/eski-ankara-fotograflari-1985den-gunumuze.html>>, erişim tarihi: 13.02.2020.
- Url-3** <<https://forum.donanimhaber.com/bir-zamanlar-ankara-1920-1970-yili-arasi-ankara-fotograflari--73285065>>, erişim tarihi: 13.02.2020.
- Url-4** <<http://www.instantstreetview.com/@39.942213,32.854355,152.33h,7.13p,1z>>, erişim tarihi: 13.02.2020.
- Url-5** <<https://www.instantstreetview.com/@39.92081,32.854074,95.43h,-5.43p,1z>>, erişim tarihi: 13.02.2020.
- Url-6** <<https://t24.com.tr/haber/cumhurbaskanligi-sarayi-icin-bakanlik-15-milyar-lira-mi-harcadi,272096>>, erişim tarihi: 13.02.2020.
- Url-7** <<http://www.besagrup.com.tr/proje/armada-alisveris-ve-is-merkezi/>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-8 <<https://www.enbati.com.tr/ilan/maidan-plaza-nin-en-guzel-cephesinden-satilik-ofis/>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-9 <<https://www.emlaknews.com.tr/haberler/eva-ankaranin-yeni-yildizi-ankara-eskisehir-yolu/>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-10 <<http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cem-erciyes/meclisin-temellerindeki-mezar-taslari-1190251/>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-11 <<https://www.masterturizm.com/turlar/yurtici-turlar/ankara-turu-1-gece-2-gun-362190>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-12 <https://twitter.com/Seda_Ozen/status/768064992910475264/photo/2>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-13 <<https://gezipgordum.com/cumhuriyet-muzesi-ii-tbmm-binasi/>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-14 <<https://indigodergisi.com/2020/02/ulus-is-hani-iflas/>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-15 <<https://www.trthaber.com/haber/yasam/ilklerin-carsisi-anafartalar-408730.html>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-16 <<http://www.mimdap.org/?p=30880>>, erişim tarihi: 13.02.2020.

Url-17 <<https://www.asikeci.com/anafartalar-carsisi>>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-18 <http://www.yapi.com.tr/haberler/yargidan-iller-bankasi-karari_175806.html>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-19 <http://www.mimarizm.com/haberler/gundem/tescilli-iller-bankasi-binasi-yikiliyor_128384>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-20 <<https://seyyahdefteri.com/melike-hatun-camii-nerede-nasil-gidilir/>>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-21 <<https://www.dreamstime.com/photo-taken-photo-melike-hatun-mosque-ulus-ankara-turkey-ankara-ulus-historical-city-center-ankara-image134189778>>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-22 <<http://www.mimdap.org/?p=28423>>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-23 <<https://ilerihaber.org/icerik/genclik-parki-varlik-fonuna-devredilmis-99423.html>>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-24 <<https://www.arkitera.com/soylesi/bu-tip-anitsal-yapilarin-sonlanmasi-icin-basbakanlik-ya-da-cumhurbaskanligi-duzeyinde-sahiplenilmesi-gerekliyor/>>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-25 <<https://www.hurriyet.com.tr/yemel-haberler/ankara/yeni-tarih-2020-41280366>>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-26

<http://wowturkey.com/t.php?p=/tr718/Hamza_Kocak_Screenshot_201507141606251.png>, erişim tarihi: 29.02.2020.

Url-27 <<https://www.cumhuriyetinmuzesi.com/>>, erişim tarihi: 29.02.2020

Url-28 <<https://www.gezi-yorum.net/ankara-ataturk-konutu-tcdd-muzesi-gar-binasi/>>, erişim tarihi: 29.02.2020.

- Url-29** <<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/ankara-yht-gari-iki-yilda-10-milyon-yolcu-agirladi-2768056>>, erişim tarihi: 29.02.2020.
- Url-30** <<http://www.arkiv.com.tr/proje/ankara-ataturk-kultur-merkezi/6289>>, erişim tarihi: 29.02.2020.
- Url-31** <http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4431>, erişim tarihi: 29.02.2020.
- Url-32** <<https://www.arkitera.com/proje/ankara-ataturk-kultur-merkezi-akm/>>, erişim tarihi: 29.02.2020.
- Url-33** <<http://www.arkiv.com.tr/galeri/detay/210256/2/Proje/6289>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-34** <<https://www.mehmetakinci.com.tr/kent-parklari-ve-ankara-ataturk-bulvari-2.html>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-35** <<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=3975607>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-36** <<http://aliinandim.blogspot.com/2017/02/olu-dogan-carsi-zafer-carsisi.htm>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-37** <<http://gercegeisiktut.blogspot.com/2013/09/kizilay-binasinin.html>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-38**
<<https://i.pinimg.com/originals/08/da/3e/08da3ee6cee356a227789a73df90bf5f.jpg>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-39** <<http://www.mimdap.org/?p=19848>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-40** <<http://utkuvarlik.blogspot.com/2012/08/ant-ve-heykelin-cagdas-yukselisi-ve.html>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-41**
<<https://i.pinimg.com/originals/5b/93/2a/5b932a12a8017f2a70f28d2262de887f.png>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-42** <http://www.yapi.com.tr/haberler/bilirkisi-raporu-guvenpark-planlari-kamu-yararına-aykiridir_176654.html>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-43** <<https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/olumden-donen-mahalle-saracoglu-40797703>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-44** <<https://m.bianet.org/bianet/print/195601-danistay-saracoglu-mahallesi-nin-devrini-durdurdu>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-45** <<https://www.politikyol.com/cumhuriyetin-ilk-toplu-konut-alani-saracoglu-mahallesi-emlak-gyoya-devredildi/>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-46** <<http://www.leblebitozu.com/25-eski-ankara-fotograf-resim/>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-47** <<https://ismineredengeliyor.com/yazi/ankara-bakanliklar-ismi-nereden-geliyor>>, erişim tarihi: 28.02.2020.
- Url-48** <<https://v3.arkitera.com/g160-meclis-binalari.html?year=&aID=2839>>, erişim tarihi: 28.02.2020.

Url-49

<http://wowturkey.com/t.php?p=/tr54/AYDIN_BURAK_ZORMAN_IM000345.jpg>, erişim tarihi: 28.02.2020.

Url-50 <<https://www.memurlar.net/haber/395678/tbmm-ana-binası-tadilat-gecirtilecek.html>>, erişim tarihi: 28.02.2020.

Url-51 <<https://t24.com.tr/haber/tbmm-yakinindan-gelen-silah-sesleri-ankara-polisini-alarma-gecirdi,436446>>, erişim tarihi: 28.02.2020.

Url-52 <<https://www.haberankara.com/baskent-in-simgesi-kugulupark-ta-yaz-guzelligi/67396/>>, erişim tarihi: 28.02.2020.

Url-53 <<http://gezsekyesek.com/mezan/kugulu-park-restaurant-cafe>>, erişim tarihi: 28.02.2020.

Url-54

<http://www.blokmimarlik.com.tr/restorasyon/ANKARA/Çankaya/Eski%20Macaristan%20Elçiliği/slides/IMG_0770.html>, erişim tarihi: 28.02.2020.

Url-55 <https://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g298656-d8704032-i281916429-Segmenler_ParkI-Ankara.html>, erişim tarihi: 27.02.2020.

Url-56 <<https://mapio.net/pic/p-61634566/>>, erişim tarihi: 27.02.2020.

Url-57 <<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cankaya-kosku-ne-olacak-40902749>>, erişim tarihi: 27.02.2020

Url-58 <<https://t24.com.tr/haber/aoc-arazisinden-medipol-e-555-bin-metre-kare-alan-verildi,832528>>, erişim tarihi: 26.02.2020.

Url-59 <http://www.mimarizm.com/haberler/ataturk-orman-ciftligi-mekanlari-mercek-altinda_118060>, erişim tarihi: 26.02.2020.

Url-60 <<http://www.arkiv.com.tr/proje/cepa-alisveris-merkezi/1426>>, erişim tarihi: 27.02.2020.

Url-61 <<https://www.shutterstock.com/image-photo/ankara-turkey-march-15-2019-cepa-1345134863>>, erişim tarihi: 27.02.2020.

Url-62 <<https://maidan.com.tr/>>, erişim tarihi: 27.02.2020.

Url-63 <<http://www.turkerler.com/proje/mahall-ankara/74>>, erişim tarihi: 27.02.2020.

Url-64 <<https://www.uretenankara.com/mahall-onunde-yeni-trafik-duzenlemesi/2849/>>, erişim tarihi: 27.02.2020.

Url-65 <http://www.ataturkhastanesi.gov.tr/Hastane_Resimleri.aspx>, erişim tarihi: 26.02.2020.

Url-66 <<http://www.patronlardunyasi.com/haber/Bilkent-Sehir-Hastanesi-nin-acilisi-Subat-a-ertelendi/214151>>, erişim tarihi: 26.02.2020.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Melike BOZ GÜNAY
Doğum Tarihi ve Yeri : 13.09.1993 Ürgüp
E-posta : melikebozgunay@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2016, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
- **Yüksek Lisans** : 2020, İstanbul Teknik Üniversitesi, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Disiplinlerarası Yüksek Lisans Programı.

YAYINLAR VE SUNUMLAR:

- **Boz M., Kubat A. S.** 2018. Başkent Ankara'nın İki Simgesel Örnek Üzerinden Morfolojik Analizi. *II.Kentsel Morfoloji Sempozyumu*, İTÜ, 31 Ekim-2 Kasım, İstanbul, Türkiye.
- **Boz, M., Koramaz, T. K.** 2018. Kentlerdeki Değişimlerin Kentsel Bellek ve Kullanıcı Algısına Etkileri. *II.Kentsel Morfoloji Sempozyumu*, 31 Ekim-2 Kasım, İTÜ, İstanbul, Türkiye.
- **Boz, M.** 2018. User Perceptions of Galataport Project and Its Effects on Urban Memory. *1st International Symposium on Graduate Research in Science*, Istanbul University, October 4 – 6, İstanbul, Türkiye.

BURSLAR VE ÖDÜLLER:

- **2012-2016: Yüksek Onur Derecesi**, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.
- **2013-2016: Eğitim Başarı Bursu**, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü.